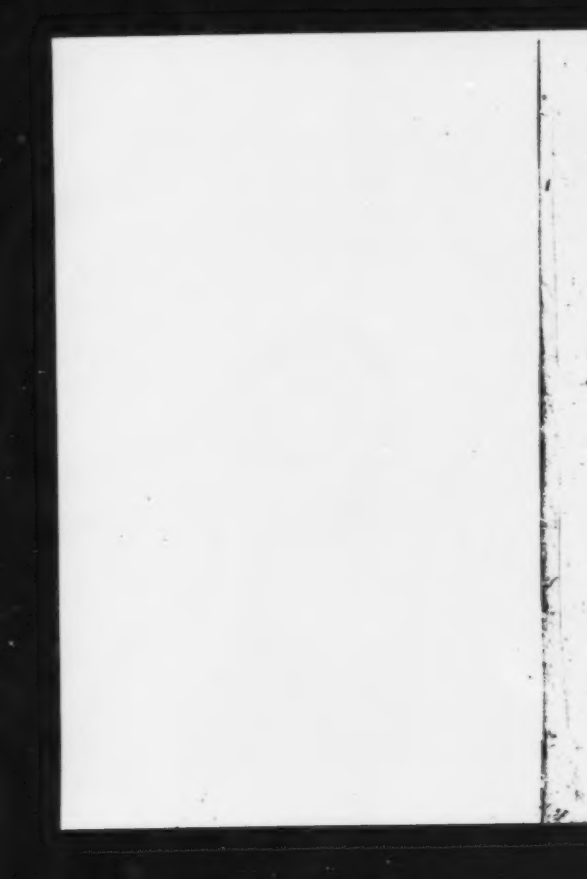

HROSVVITHAE,

Illustris Virginis natione Germanicae,
Gente Saxonica ortae, in monaste-
rio Gandesheimensi quondam re-
ligiosae Sacerdotis,

OPERA,

Partim soluto, partim vincto sermo-
nis genere ab ea conscripta, duobus ab-
hinc seculis a Conrado Celte formis primum ex-
piessa, nunc denuo, multorum rogatu, ad usum pu-
blicum recognita, et ab inficeto scribendi more
repurgata,

Cura et studio

HENRICI LEONARDI SCHVRZFLEISCHII.

Accessit eiusdem Praefatio,
cum adiecto Indice.

VITEMBERGAE SAXONVM,

Apud CHRISTIANVM SCHRÖDTERVM, Acad. Typogr.

Anno 1707.

REVERENDISSIMAE SERENISSIMAEQUE
PRINCIPI AC DOMINAE,

DOMINAE

HENRICAE CHRISTINAE,

BRVNSVICENSIVM ET LVNAE-

BVRGENSIVM DVCI, S.R.I. COENO-

BII GANDESHEIMENSIS ABBA-

TISSAE PRINCIPALIS DIGNITATE

AVETAE, ETC. ETC. ETC.

DOMINAE MEAE CLEMENTISSIMAE.

*REVERENDISSIMA SERENISSIMAQUE
PRINCEPS,
DOMINA CLEMENTISSIMA,*

Cffero demisse et obedienter trado, quæ Serenitati Tuæ omni iurè debentur, opera Hrosvithæ Virginis illustri loco natæ, et in antiquissimo S. R. I. propter Gandam fl. coenobio, cui summa cum Abbatissæ auctoritate Serenitas Tuæ præest, religiosissimæ quondam Sacerdotis. Quæ cum multa, oratione prosa versibusque conscripta, reliquit, tum coenobium a Ludolpho M. Saxonum Duce conditum, et religionibus maiorum Tuorum consecratum, summa pietatis et doctrinae laude, illo præsertim Augustorum Ottonum seculo maximopere illustra-

lustravit, famaꝓue ingenii, qꝓod in ea eluxit, opti-
mi omnes prope Europae regiones, et inter eas
Germaniam praecipue et Saxoniam, in qꝓa alta et e-
ducata est, mirifice implevit. Virgo sanctissima, Vi-
ris utiqꝓe Graece Latineqꝓe, ut tempora illa ferebant,
doctissimis anteponenda, et eo maiori laude digna,
qꝓo rarior per ea tempora eruditio fuit, qꝓibus scri-
bendi ornatum et verbis, et sententiis comprobavit,
et, qꝓamvis non optimum semper dicendi genus
expresserit, tamen, ut dicta erat, primum inter o-
mnes locum tenuit, qꝓi saeculo minus eleganti lite-
rarum elegantiae studuerunt. Quare veteres emen-
datosqꝓe scriptores, tam soluta, qꝓam astricta orati-
one insignes, legit religiosa sacerdos Hrosꝓvitha, et
imitandos sibi proposuit, magnamqꝓe verborum
copiam ad Latini sermonis apparatus attulit, et di-
sciplinas veterum perscrutata est, ut varietate scriben-
di solertiam animi commendaret. Itaqꝓe ad divinam
humanamqꝓe sapientiam, qꝓae omnium bonarum
artium mater est, laborem operamqꝓe contulit, et
certo confirmatoqꝓe animo hanc viam et rationem
iniit, nec modo artes ingenuas non probrosibi du-
xit, sed etiam multa illarum ornamenta compa-
ravit, haud quippe ignara, neminem, sine sapien-
tiae

tiae studiis proficere ad doctrinae laudem posse.
Adeo verum est, quod Cicero scripsit, neminem
sine philosophia, quae argumenta ad inveniendum
et confirmandum praebet, suas digne partes tueri.
Percurrit ergo omnes disciplinas et artes, tum inter
Geometras versata, lineas duxit, ac sonorum vari-
etates atque intervalla accurate cognovit. Praeterea
Poetarum fabulas ad vitae usum accommodavit,
eaeque de causa scitissimas Terentii comoedias e-
volvit, et, delectu habito, ad pietatis regulas redegit.
Nihilo secius studium in antiquitate posuit, et mores
veterum atque historiam sacram pariter, ac profa-
nam, perquisivit sedulo et perspexit. Quare una illa,
seculo post Christum natum decimo, in primis digna
visa est, quae maximi et Augustissimi Imperatoris
Otonis I. vitam, et res ab eo gestas literis mandaret,
ut vel hoc argumento viris, quos illae partes decent,
doctrinae adiumentis praestaret, nomenque ab in-
iuriis temporum et oblivione posteritatis vindicaret.
Haec vero tanta et tam inusitata Hrosvithae orna-
menta in coenobio, quod Serenitas Tua sapientis-
sime nostra memoria moderatur, cura et vigiliis Hrof-
vvithae elaborata, iure quodam ad Serenitatem Tu-
am pertinent, quae divinas humanasque artes etiam
nunc

nunc fovet, et, quemadmodum magni nominis Antistita, Gerburgis II. in media seculi barbarie literarum studia, bonasque artes ab interitu et exitio asseruit, sic Reverendissima Serenitas Tua pariter cum Reverendisimis Serenissimisque curarum principalium sociabus Ducibus, *Decanissa*, Maria Elisabetha, Megapolitana Duce, et *Canbnissa*, Eleonora, Brunsvicensium ac Lunaeburgensium Duce, benigne liberaliterque ad hunc diem usque tuetur, et beneficiis ornat ac munifice conservat, gloriamque transmittit ad posteros, qui divinas atque excelsissimas virtutes Serenitatis Tuae, dum erunt homines, ultro et constanter praedicabunt. Ego quidem in religione votorum, quae pro Tua R. Serenitate ad Deum facienda sunt, conquiesco, et laudes tuas, supra, quam a me aut dici, aut cogitari possunt, maximas assidue veneror, Deumque, Celsissimarum familiarum statorem, precor, ut Reverendissimam Serenitatem Tuam in summa animi tranquillitate sospitet, et perpetua omnium rerum felicitate augeat, et omnem adeo perniciem ab Ea longissime avertat, ac stirpem Serenissimam gentemque universam Gvelfhicam, tot tantorumque Heroum sanguine fundatam firmatamque haecenus, et Regis quoque
ac

ac Imperatoriis necessitudinibus atque affinitatibus
coniunctam, evehat indies, et in solatium commu-
nis patriae, ac praesidium Imperii Romani; tutam
semper florentemque omni rerum statu praestet, ut,
Serenissimo Patre salvo, et Serenissimis Fratribus ac
Sororibus salvis, Agnatis denique omnibus Sere-
nissimae Domus salvis, rationes Imperii consilio et
fortitudine Guelphorum felicissime, constituentur,
et gloria felicitasque cum ipsa rerum aeternitate ad-
aequantur. Vitembergae Saxonum, XII. Kal. Iun.
Anno reparatae Salutis c13 13 ccvii.

REVERENDISSIMAE SERENITATIS TVAE

devotissimus

Henr. Leonardus Schurzfleischius,
L.V.D. Historiarum P.P.

HENRICI LEONARDI SCHVRZFLEISCHII

Praefatio ad Lectorem.

CUm in veteribus Christianorum Poetis, superiori anno edendis, operam studiumque ponerem, et in conspectum tuum COMMODIANVM et ORIENTI-VM denuo proferrem, opportunis quorundam consiliis admonitus sum, ut oculos ad poetas gentis Saxonicae converterem, et in primis eos, qui in nostratibus regionibus vix conspiciuntur amplius, et rari admodum ac haud facile obuii sunt, tum rudiores seculi faciem praeferunt, ut non sine fastidio legantur, recudendos curarem atque ab inficeto scribentium more repurgarem. Quare ut aeqvisimae eorum petitioni satisfaciam, principio me referre volui ad poetrias, quas Saxonia, ex quo Christo fidem dedit, postea in sinu suo fovit, ut patriam, seculis, cultioris doctrinae expertibus, scriptis illustrarent, et res ad posteritatis memoriam insignes traderent. Quo numero fuit *Hrosvitha*, quae recentioribus scriptoribus *Rosvitha* sine aspiratione appellatur, Virgo quondam sacerdos Gandesheimensis, natione Germanica, Saxonica gente orta, Virginum Saxoniarum decus, et sine dubio natalium dignitate illustris, propterea, quod vetustissimum apud Gandam monasterium,

a

haud

haud facile Virgines, quam cultu principali et summo loco natas, recipiebat. Cuius Virginis religiosae nomen a pluribus scriptoribus media correpta pronuntiatur, quod tamen non approbo, cum, potius pronuncians, dum cum mora esse, statuam, idque ut faciam, adducit me ipsius Rosvithae auctoritas, media producta pronunciantis, quum in *praefatione* ad historiam intemeratae Dei genitricis ait:

Rosvithae votis carminulūque nobis.

Cum quo loco alia Rosvithae loca conferri possunt, ut p. 102, 103, et alibi, ubi media nominis Syllaba pariter producta reperitur. Nec Martino Friderico Seidelio assentior, imaginem Rosvithae cum hac subscriptione: *Helena a Rossow, vulgo Rosvitha, sanctimonialis in Gandersheim*, exhibenti in libro, qui *Icones et Elogia Virorum aliquot praestantium etc.* inscribitur, propterea, quod id nullo testimonio scriptoris cuiusdam, neque documento diplomatis, probat: Solo autem iconis et eius subscriptionis indicio, forte nostra patrumque memoria delineatae, stare, et tantam ei tribuere fidem, nihil aliud est, quam fabulas narrare et mire tricari: potius id pro lusu pictorum, aut eiusdem artis amantium, habendum esse puto, quam pro vera Rosvithae imagine iudicandum. Ut tamen lector cupidus eius inspicendi facultatem habeat, operi huic in aere inciso praeponendam duxi. Eadem effigies reperitur etiam in opere Meibomiano, sed nullum de hac icone, et, quod caput rei est, de eius subscriptione, quod minor, iudicium tulit.

Haec nunc ab imperita multitudine se disiunxit, et Richardam atque Gerbergam vitae perinde, ac doctrinae,

nae, Magistras habuit, nec Latinas solum literas, verum etiam Graecas perdidicit, et, pro conditione temporum et captu illius, quo vixit decimi seculi, utroque orationis genere, tam soluto, quam ligato, excoluit animum ac perpolivit, nec philosophorum scita a suis studiis aliena duxit, quin artes optimas, quae ad differendum valent, et ornamenta sermoni afferunt, memoria atque animo comprehendit, tum omnis vetustatis exempla, quae sapientes instruunt, praeclare tenuit, magnamque sapientiae partem ex annalium monumentis deprompsit, neque scientias mathematicas neglexit, in quibus illa egregiam et doctam se, prout ex Comoediis liquet, ostendit, atque sua virtute viros, qui in obscuro seculo haec studia neglexerant, et virgines ad virtutem excitavit, et gratiae posteritati pietate pariter et sanctimonia virtutis exemplum reliquit, et quasi gradibus in coelos ascendit.

Quod minime ignorabat Otto, huius nominis II Imperator, et virginis studiis delectabatur, atque, ut patris Augusti, Ottonis magni, qui Mimlebiae, Benedictini Ordinis quondam in Thuringia ad Unstruthum flumen coenobii, A. C. 973 decesserat, et Magdeburgi in templo cathedrali a se constructo regio more sepultus, historiam contexeret, gravissime hortabatur, neque id negabat Ottoni filio, sed postulatis Augusti Imperatoris, iubente pariter et impellente eam Antistita sacrarum Virginum Gerberga, huius nominis secunda, locum dabat, et rude inquinatumque aevum carminis facultate ornabat, cum historiam Ottonis Magni conderet, et res ab eo gestas non inepto, sed minus compto, vero nihilominus et ad fidem historiae expresso carmine, speciatim heroico, persequeretur.

Certe carmen hoc prudentiam Rosvithae confirmat, in quo bella Ottonis Magni percensuit, et causas aucti per eum imperii aperuit, mores et instituta ac leges reipublicae percalluit, et patriae antiquitatis haud ignaram se probavit. Vere enim existimavit religiosa Virgo, quod Otto Magnus Ioannem XII, Papam, qui ante pontificatum Octavianus est vocatus, recto zelo reiecerit, dissentientibus quamlibet *Baronio* et *Bellarmino*, altero ad annum Christi 964 et 966, altero 2 de I. Rom. Pontif. 29 respons. ad 4 argumentum, aientibus, Ottonis Magni zelum in exauctoratione Ioannis XII etsi bonum, non tamen rectum fuisse, nec secundum scientiam. Quorum et sententiam maxime defendendam susceperunt *Alphonsus Ciaconius* et *Augustinus Oldoinus*, in Vitis et rebus gestis pontificum Romanorum et Cardinalium, ad annum 956, p. 715. Verba *Rosvithae* quae in vita Ottonis Magni extant haec sunt.

*Qualiter et recti compunctus acumine Zeli
Summum Pontificem quaedam perversa patrantem,
Eius nec monitis dignantem cedere crebris,
Sedis Apostolicae fraudari fecit bonore,
Constituens alium Rectoris nomine dignum.*

De exauctoratione Ioannis XII legi merentur *Theodericus de Niem*, et ex eo *Melbomius* in notis ad Rosvitham, tum *Io. Henricus Boeckerus* in Commentario de rebus seculi a Christo nato IX et X, et speciatim in Ottone, *Io. Conradus Dietericus* in Historia Ottonis Magni, *Hermannus Conringius* de Finibus imperii. Quae *Io. Launoius* eo nomine contra *Baronium* affert, legi possunt in eius epistolis, part. IV Epistola I ad *Ludovicum Maræsum*, Theologum Parisiensem, scripta. Tradit etiam reli-

religiosa sacerdos plura de Ludolpho, Ottonis Magni filio, scitu digna, hocque magis observanda, quo plus a reliquorum scriptorum fide recedunt. Nam, quae de dissidio civili, auctore Ludolpho excitato, commemorantur in supplemento *Reginonis*, plane cum narratione Rosvithae non conveniunt. Putat tamen hic *Boetius*, hanc *Rosvithae* narrationem in vita Ottonis magni parum esse sinceram, et cum simulatione quadam permixtam.

Vt nunc etiam auctorum testimoniis comprobem, Virginem Rosvitham sacerdotem, et natalibus illustrem, natione Germanicam et gente Saxonica prognatam, e re mea esse putavi. Primo enim id indicat vetustissimus Rosvithae operum codex, manu mulieris conscriptus, cum huius titulus Rosvitham nostratam virginem monialem Germanicam, gente Saxonicam, nominet. Praeterea praesto mihi sunt, *Henricus Bodo*, quondam in Clusae coenobio, quod fano Gandesheimensi proximum est, doctus atque diligens monachus, qui in chronico suo Gandesheimensi, quod *Syntagma de constructione Coenobii Gandesienfi*, perfectione quoque et descriptione eiusdem inscribitur, et in Tomo II Rerum Germanicarum *Meibomii* extat, *Rosvitham* hanc illustrem virginem et Saxonicam nominat: Verba eius, quae apud *Meibomium* Tom. II p. 490 leguntur, haec sunt: *Sub illustrissima domina Garburgi ista secunda vitam egit ac floruit illustris Virgo sanctimonialis Hrosvita, in Saxonia nata, miro ingenio ac doctrina clarens, in utroque scribendi genere admirabilis*. Ioannes *Triesheimius* Tomo I annali-um *Hirsaugiensium* eam Virginem nobilem nominat, quum ibidem ait: *Claruit his etiam temporibus*

Rosvitha monasterii Gandesheimensis in Saxonia ordinis nostri monialis, Virgo nobilis, in divinis scripturis simul et in saecularibus literis studiosissima, metro simul erudita scribere et prosa, nec minus eruditione, quam vitae merito veneranda etc. Idem is et hoc testatur in Catalogo Illustrum Virorum p. 129 editionis Francofurtanae. a) *Margvardo Frebero* evulgatae. *Ioannes Cuspinianus*, in *Ottone Magno* tradit sequentia: *Res gestas Ottonis Rosvitha monialis complexa est versibus, qui licet sint, ut tempora ferebant, neque elegantes, neque satis culti, mirandum tamen est, ingenium muliebre in Saxonia, et in ipsa barbarie educatum et genitum, ea praestare potuisse.* *Lilius Gregorius Gyraldus*, Vir sane doctissimus, sed meliore, ut de eo prodit *Barthius* in animadv. ad *Statii L. V Silv. II T. I*, fortuna dignus, de poetis historicis dialogo V ait: *apud Saxonas, id quod mihi miraculo proximum videtur, floruit Rosvitha monialis.* *Georgius Fabricius*, *Orig. Saxonicar. L. II*, haec de *Rosvitha* fatur: *De Rosvitha poëtria rectius gloriantur Saxones.* Idem is huius mentionem facit in libro de *Poetis Germaniae*. *Caspar Bruschius*, in *historia monasteriorum*, *Rosvitham* nostratam puellam *Saxonicam* vocat. Quod luculento etiam confirmat testimonio *Antonius Possévinus*, in apparatu *Bibliothecae Sacrae* ita scribens: *Rosvidis, quam alii Rosvitim, alii Rosvidam, Saxonica, genere et familia valde nobilis.* Reliqui omnes, ut *Gabriel Bucelini* in *Germania Topo-Chrono-Stemmato-Graphica sacra et prophana part. I*, *Gerardus Ioannes Vossius* de *Historicis Latinis L. II, c. 41, 10.* *Henricus Boeclerus* in *commentar. de Rebus Seculi a Christo nato IX et X.* *Casimirus Oudin* in *supplement. de Scriptoribus Ecclesiasticis a Bellarmino omissis*,
p. 311.

p. 31. *Cavetti* in Historia literaria scriptorum ecclesiasticorum, p. 412. et novissime *Elias Du Pin* Tom. VIII Novae Bibliothecae Auctorum ecclesiasticorum, una mente atque sententia comprobant, nostratam Rosvitham virginem fuisse illustrem. Neque ab his *Henr Meibomius* in vita Rosvithae discedit, hanc virginem illustrem natione Germanicam, gente Saxonica prognatam, evincons. Spectant et huc epigrammata sodalitatis literariae, quae in opera Rosvithae, cum *Conr. Celtis* ea primum in lucem emitteret, sunt confecta, et rursus huic editioni post *Celtis* praefationem subiuncta, nominatione *Ioannis Dalburgii*, *Ioannis Tricheimii*, *Henrici de Buman*, *Olofiki de Stein*, *Wilibaldi Byrkhameri*, *Ioannis Tholophi*, *Henrici Groningeri*, *Ioannis Vernerii*, *Martini Mellerstadii*, *Conradi Celtis*, *Ioannis Laterani*, *Ioannis Stabii*, *Vrbani Praepusini*, *Sebastiani Sprenzii*, qui, Rosvitham nostratam et generis dignitate illustrem, et gente Saxonica fuisse ortam, ad unum omnes confirmant.

Non fuit itaque natione Angla, ut *Laurentius Humfredus*, Anglus, errore ductus, putavit, quippe qui eam genti Anglicanae vindicare studuit, atque Rosvitham hanc non aliam, quam virginem *Hildam*, quae Nortumbriae provinciam, in qua nata erat, et omnem Britanniam insigniter illustravit, audacter magis, quam vere tradidit. Sed magnopere fallitur *Humfredus*, quandoquidem eum et locorum, et temporum rationes resellunt. Constat enim ex *Beda*, quod *Hilda* virgo sanctissima, et virginum Anglicanarum quondam decus et ornamentum, post annum aetatis tertium et tricesimum, abdicatis seculi iuribus, ordini Sacro se addixit, et ex Nortumbria patria sua in Angliam Orientalem,

lem, cuius Regis propinqua erat, profecta fuerit, eo
 quidem consilio, ut inde trajecto mari veniret in Gal-
 liam, et ibidem in coenobio quodam Deo se vitamque
 dicaret. Sed ipsa nihilominus in peregrinandi propo-
 sito per integrum annum persistebat in Anglia Orien-
 tali, quoad praeter expectationem ab Episcopo *Aidano*
 in patriam revocaretur. Id ubi factum est, locum unius
 familiae ad septentrionem plagam, ut loquitur *Beda*,
 Viuri fluminis accepit, et aequae ibi unum annum vi-
 tam religiosam cum perpaucis sociis transegit, vel, ut
 loquitur *Matthaeus Westmonasteriensis*, Abbatissa facta
 fuerit de Hertesey. Cui muneri postea in coenobio a
 se constructo Streanshalch, in Comitatu Eboracensi si-
 to, summa cura studioque praefuit, in eoque vitae ge-
 nere usque ad mortem perseveravit. Tectis est lucu-
 lentus, qui apud *Bedam* extat, locus L. III. c. 33. *Histor. Ec-
 clesiast.* Verba concepta haec sunt: *Anno Dominicae in-
 carnationis sexcentesimo octogesimo religiosissima Christi sa-
 mula, Hilda, Abbatissa monasterii Streanesbalch post multa,
 quae fecit in terris opera coelestia ad percipienda praemia
 vitae coelestis de terris ablata transiit die quinta decima
 Kalendarum Decembrium, cum esset annorum sexaginta sex:
 quibus aequa portione divisus, triginta tres primos in secu-
 lari habitu nobilissime conversata complevit, et totidem se-
 quentes nobiliter in monastica vita Domino consecravit etc.*
*Quae, cum relicto habitu Seculari illi soli servire decrevisset,
 secessit ad provinciam Orientalium Anglorum: (erat nam-
 que propinqua Regis illius) desiderans exinde, si quo modo
 posset, derelicta patria, et omnibus quaecumque habuerat,
 in Galliam pervenire, atque in monasterio Calae peregrini-
 nam pro domino vitam ducere etc. Nam et in eodem monaste-*

rio soror ipsius Hæresvid, mater Adulsi, Regis Orientalium Anglorum, regularibus subdita disciplinis, ipso tempore coronam expectabat æternam : cuius æmulata exemplum, et ipsa proposito peregrinandi, annum totum in præfata provincia retenta : deinde ab Aidano Episcopo in patriam revocata, accepit locum unius familie ad septentrionalem plagam Viuri fluminis, ubi æque anno uno monachicam cum perpauca sociis vitam agebat etc. Contigit eam suscipere construendum sive ordinandum monasterium in loco, qui vocatur Streanshalch, quod opus sibi iniunctum non segniter implevit. Faciunt etiam ad hoc institutum ea, quæ in Chronico Saxonico reperiuntur, quod opera studioque V. CL. Edmundi Gibsonii, Reverendissimo Archiepiscopo Cantuariensi a Sacris et Bibliotheca, anno 1692 Oxonii prodit. Verba ex interpretatione latina hæc sunt : *tis eodem anno decessit Hilda, abbatissa in Streonesbeale.* Tum Wilhelmus Malmesburiensis, de gestis Regum Anglorum L. I, vocat hoc monasterium Streanshale, simulque monet, nunc *Witeby* appellari. Verba hæc sunt : *Quorum præcipuum monasterium tunc seminarum, nunc monachorum, ab Eboraco 30 millibus in Boreali parte situm, antiquo vocabulo Streaneshall; modo Witeby nuncupatur, quod ab insignis religionis femina Hilda coeptum, Edelsteda eiusdem Regis filia, in regimine succedens magnis fiscalium opum molibus auxit.* Guilielmus Cambdenus, luculenti operis auctor, quod Britannia magna inscribitur, monasterium hoc recentiori vocabulo *Witby* nominavit, quum ait : *Huiusmodi fuerat Abbatia de Witby ab Hilda Domina, Regis Etwini ex filio nepee, fundata.* Quare in mentem venit mirari, quod Gerardus

dus Ioannes *Vossius* L. II. C. 41. de Historicis Latinis
 monasterium hoc, in quo Hilda fuit Abbatisſa, Here-
 thovv appellaverit, plane enim hoc nomen non qua-
 drat, ſed a deſcriptione Anglorum ſcriptorum lon-
 gius recedit. In hoc monaſterio Streoneſhalch, quod
Beda interpretatur Sinus Fari, cum quo conſpirat
 etiam *Philippus Brietius* in parallelis veteris et novae Geo-
 graphiae, Synodus ſeculo ſeptimo, Anno Chriſti 664,
 habita eſt, quae hodie appellatur Pharenſis, vel, ut alii
 ſcribunt, Farenſis. Tractabatur autem in ea de lite,
 quae de die Paſchatos inter Anglos et Scotos coorta e-
 rat. *Wilhelmus Malmesburienſis* quaestionem l. 3 de geſtis
 Pontific. Angl. ita format: *conquirebant, quid eſſet rectiſſi-
 mum, utrum more Britonum et Scottorum omniſque aquilo-
 nalis partis a XIV Luna, Dominica die veniente uſque ad
 XXII, paſcha agendum: an melius ſit ratione ſedis Apoſto-
 ſicae a XV. Luna uſque ad XXI. paſcha eſſet Dominica cele-
 branda.* Sed Scoti, a quorum cauſa ſtabat Hilda, litem
 perdiderunt. Haud immerito magna ſacerdos
Hilda, ſanctiſſimi moris et exquisitiſſimae virtutis, re-
 conditaeque eruditionis Virgo, a ſcriptoribus Anglicis
 non vulgaribus, pro eo, ac par eſt, ornatur elogiis,
 ſicque vocatur a *Godvino*, in Episcop. Eboracenſibus,
 mulier ſanctiſſima, a *Foxo* in actis ſuis, femina eru-
 dita et devota, a *Spedo* l. 7, c. 20, pia & erudita, a *Lelando*
 apud *Baleum* Cent. 10, c. 16, femina incomparabilis,
 et ab *Illyrico*, ſide *Lelandi* et *Balei* in catalogo, mater mi-
 ſericordiae, dono miraculorum illuſtris, a *Baleo* ipſo
 Cent. I, c. 80, mulier pia, prudens, literata, et ab eo-
 dem c. 94, mulier ſanctiſſima, a *Wilhelmo Malmesburi-
 enſi* de geſtis Regum Anglicorum l. I, inſignis religio-
 nis

nis femina. Meminit etiam huius *Hildae Simeon*, monachus *Dunelmensis*, apud Seldenum p. 75 editionis Londinensis, cui, ut testatur praefatio, hoc opus plurimum debet.

Horum auctoritate nunc satis abundeque evincitur, *Hildam* natione fuisse Anglam, et in coenobio *Streanesheale* a se constructo sacris virginibus praefectam, ibique eo praesulae munere usque ad mortem defunctam, eodemque in monasterio sepultam, ossa tamen deinde propter Danorum excursionses *Glasconiam* translata. Quibus rebus evenit, ut ex solis locorum rationibus id probare queamus, *Hildam* omnino diversam esse à *Rosvitha* nostrate. Illa enim fuit Angla et Sacerdos magna in *Streoneshalch*, vel, ut alii nominant, *Streonesheale*, monasterio in Comitatu *Eboracensi* sito, haec vero fuit natione Germanica, gente Saxonica, Virgo Sacerdos, vulgo monialis, in Coenobio *Gandesheimensi*, ubi ab adolescentia bonas artes didicit ductu *Richardis* et Antistitis Virginis *Gerburgae*, quarum discipula fuit *Rosvitha*, ut ipsamet in praefatione in historiam Beatae Virginis *Mariae* testatur. Praeterea nunquam legitur, quod *Rosvitha* eadem fuerit, quae *Hilda*. Quare recte asserit *Georgius Fabricius* *Originum Saxonicarum* L. II, *De Rosvitha poetria rectius gloriantur Saxones, quam Angli: Nam Laurentium Humfredum, suae eam patriae vindicantem, non audimus, neque serimus. Cum quo conspirat Gerardus Ioannes Vosius* L. II. c. 41. de Historicis Latinis qui ita pronuntiat: *Nam Humfredus et locis et temporibus refellitur, cum Hilda Angla fuerit in monasterio Hereborth, atque anno Christi decesserit 680, regnante in Nort-*

bria Egfrido: quemadmodum constat ex Beda L. IV Historiarum, C. XXIII. Praeterea neque quopiam in loco legitur, quod Hilda pervenerit in Germaniam, ibique bonas artes didicerit, quippe quae tum temporis apud nos ferme exoleverant, et magis in Anglia, quam apud nos, in obscuro isto seculo excolebantur. Accedit, quod illis temporibus, quibus vixit *Hilda*, nondum Gandesheimense monasterium fuerit conditum, quippe quod a Ludolpho, Saxonum Duce, persuasione eius coniugis, Odae, A. C. 842, in honorem Sanctorum Praecursoris Ioannis Baptistae ac protomartyris Stephani, fundatum, Anno vero Christi 852 a S. Alfrido, quarto Hildesheimensium Episcopo, consecratum et dotatum, testimonio *Cassarii Bruschii* et *Gabrielis Buceolini* legimus. Verum, si verba diplomatis fundatoris Ludolphi inspecio, haec aliud significare mihi videntur. Huius enim auctoritate constat, primam huius monasterii sedem loco *Bruntesbusen*, hodie *Brunsbusen*, fuisse affixam, deinde propter locum nimis angustum ab eodem Ludolpho, consentiente eius Coniuge Oda, mutatam esse, et celebriori aedificio ad Gandam amnem, non procul *Brunshusio* distantem, in honorem Anastasii et Innocentii pontificum constructo, translatam, ubi hodiernum conspicitur vetustissimum istud propter Gandam monasterium. Quod vero spectat annum foundationis, fateor quidem, illum in diplomate non esse expressum, haud tamen difficulter, si coniecturis non inanibus standum, definiiri posse. Si enim A. 853 Romam profectus est Ludolphus, idque iter post inchoatum a se monasterium suscepit, in eam sententiam adducar, ut credam, Annum fundatio-

nus

nis ad Annum Christi 852 referri oportere. Diploma hoc extat apud Bodonem, cuius libellus T. II Rerum Germanicarum Meibomii continetur. Idem hoc diploma proxime Leuckfeldius, in antiquitatibus Walckenredensibus, ex tabulario Gandesheimensi denuo recensuit emendatiusque edidit. Verba eius haec sunt: *Quia scriptum est, pretium animae Viri divitiae eius. Idcirco ego Lutholphus, dux Saxoniae, notum esse cupio omnibus Christi fidelibus, tam praesentibus quam futuris, quod ego post incoationem monasterii puellarum, quod divina inspiratione commonitus, simulque dilectae coniugis meae Odacfradella inductus, in honorem praecursoris Stephanique protomartyris in Brunnistabusen aedificare coepi; litteris Domini nostri Luodoveici Romanorum Regis invictissimi ad sanctissimum Sergium papam acceptis, cum praedicta coniuge mea, anno Dominicae incarnationis octingentesimo quinquagesimo tertio indictione prima, Romam ibi, et in praesentia ipsius summi Pontificis praenominatum monasterium, et omnem proprietatis meae haereditatem, quam habui, videlicet Gandersemia marcu, et Aluunge marcu et Ruderirge marcu et Dengdiamarcu et Lachtandorpmarcu et alia loca plurima cum familiis utriusque sexus, apostolorum principi pro remedio animae meae, et eorum simul, quibus debitor extitit, in ius et proprietatem integraliter tradidi etc. Cum autem divina cooperante gratia prospere domum rediissemus, gratanter a Sancto collegio recepti, eundem locum sacro puellarum coetui videntes nimis angustum in quadam sylva hereditatis nostrae, iuxta studium Gandae, quod alio nomine Echternna nuncupatur, anno ab incarnatione Domini DCCCLVI Indictione quarta, Ecclesiam in honore praedictorum confessorum non longe a*

loco priore , celebriori aedificio construximus. Hanc meam coniecturam praeclare confirmat *Catalogus Episcoporum Hildenesheimensium* !, sumptus de Chronice Eggehardi, Vragiensis Abbatis, ad *Egbertum Corbeensem*, quum commemorat, monasterium in *Brunetshusen*, A. 852 conditum , Gandesheimense vero quarto. post haec anno, hoc est, A.C. 856, inchoatum. Ita enim fatur: *Alfritus Anno Domini 852 cum Ludolpho primo Duce in Brunetshusen, et quarto post haec anno in Gandesheim Virginum coenobium inchoavit.* Extat hic catalogus apud *Leibnizium*, in libro de *Scriptoribus Antiquitatum Brunsvvicensium*. Idem docet *Engelhusus*, sed annos omittit, asseritque, primo Sanctimonialium in *Brunteshusen* coenobium fuisse aedificari coeptum, anno autem quarto post id in *Gandersen* extractum. Testimonia *Engelhusii* legi possunt in libro eius, cui titulus est, *Vitae ex Celsissima serenissimorum Ducum Brunsvvicensium domo oriundorum*, qui insertus est *Maderi* *Antiquitatibus Brunsvvicensibus* p. 24, tum in chronico ipsius, quod pariter ex MSS. codicibus primum edidit *Maderus* p. 170. Quare mea sententia est emendandus *Io. Iustus VVinkelmannus*, in *Notitia Veteris Saxo VVestphaliae* ita statuens: *Bruno Dux Saxoniae coenobium in Brunshusen etc. extruxit.* In eo etiam fallitur *Engelhusus*, quod coenobium in *Brunteshusen* in honorem *Anastalii* et *Innocentii*, praesulum, putaverit aedificatum, cum tamen *Ioanni Stephanoque* id dicatum fuerit. In hoc monasterium *Gandersheimense* etiam postero tempore, consensu Imperatorum et Pontificum, nonnulli Canonici , introducti sunt , qui hociure et-

etiamnum, et si tanto numero non gaudent. Nam testimonio Doctoris *Iacobi Andreae*, in Oratione de principum officio in collegiis monasticis tuendis et Studiis literarum fovendis, A.C. 1571 Tubingae habita, legimus, quod memoratum coenobium Gandesheimense XXIV Virgines, Canonicos XII, cum Vicariis VIII, complexum fuerit, omnes tamen iurisdictioni et obedientiae Abbatissae et Decanissae obnoxios. Ceterum et de Gandesheimio id observari par est, quod serenissimus Iulius, Brunsvvicensium Dux, hunc locum propter literarum studia, quae ibidem semper culta atque in ipsa barbarie conservata sunt, maximi fecerit, eiusque amore adeo captus fuerit, ut eo tempore, quo Sacra emendarentur, hunc praedagogio exornaret. At enim vero cum postea observaretur praedagogium hoc illustre non satis commodo loco situm, sed Sylvae Hercyniae proximum multis a quarum eluvionibus et inde evenientibus periculis obnoxium esse, sic eidem serenissimo Duci Iulio visum fuit, illud transferre Helmstadium, ubi postea privilegiis auctum Academiae dignitate cohonestatum est. De quo *Io. Caschius* in scripto quodam, quod in nuptias Herois Henrici Iulii Guelfii et Heroinae Elisabethae Cimbricae confecit, ita pronunciat: *Igitur ad Ridulum, Cui Gannae nomen, primas Academiae lineas duxit etc. Teneros enim furculos e Gandesheimis hortis in valles Helmianas transtulit, ut idoneo solo in iustam arborum proceritatem surgerent, fructusque ipsae ferrent Reipublicae speratos multiplices. Eo loco porticus disputantium condidit, plures literarum magistros accivit, doctoribus bonas mercedes decrevit, praemia addidit etc.*

ut verbo dicam, Universitatem literariam novam omnibus rebus fundavit. Nec aliter sentit Meibomius in chronico Riddagshufanop. 391. *Aperuit, inquit, idem princeps illustre paedagogium in antiquissima, adeoque prima, si qua annalibus nostris fides, urbe Gandesia, ad Gandam fluvium, non procul ab Hercyniis montibus sita, etc. Migrante paulo post Gandesia ad Elmum Gymnasio illo, VVindruvius cum commilitonibus suis eo se deportavit. Translationis huius me adolescente haec ferebatur causa: Gandesium situm, ut dixi ad radices saltus Hercynii initium veris liqesciente nive et aqua copiosa ex editis montibus delabente, eluvionibus subinde infestabatur: Ita, ut libri et supellex literaria tam docentium, quam discipulorum periclitarentur. etc. Praeterea remotius erat Gandesium a medietate Saxoniae, et quasi in angulo sive secessu positum, unde minus frequentari putabatur. Helmaestadium vero, praeterquam quod inter Magdeburgum et Brunsvigam, urbes amplas et populosas, loco fere intermedio eoque aperto et salubri situm est, vicinas habet concurrentes regiones, Ducatum Brunsvicensem et Lunenburgensem, archiepiscopatum Magdeburgensem et diocesim Halberstadiensem.*

Porro Humfredi instituto et temporum rationes repugnant, ac documento est locus Bedae ante memoratus, qui satis indicat, Hildam decessisse Anno Christi 680, atque adeo Seculo septimo in vivis esse decessisse. Idem docet chronicon Saxonicum antea memoratum, cuius verba interpret Latinus ita reddidit. *Hoc anno DCLXXX indixit Theodorus Archiepiscopalem Synodum in Haethfelde, ut (Errores circa) Christi fidem corrigeret. Et eodem anno decessit Hilda, Abbatissa*

in Streonesbale. Contra vero Poetria Saxonum Rosvitha, Gandesheimensis monialis, trecentis post annis florere coepit. Claruit enim illa sub Ottone II, ut constat ex eius praefatione ad Ottonem II, hoc est, ut ait *Dupinius* in *Tabula chronologica Auctorum Ecclesiasticorum* ad seculum X, anno Christi 973, quamvis id tempus, quo maxime floruit, *Onuphrius*, *Gerardus Ioannes Vossius* et *Gottfr. Olearius*, *Oudin*, ad Annum Christi 980, contra *Antonius Possévinus*, ad A. C. 990, reiiciant. Qvospectant et legendi sunt *Coccius* de Signis ecclesiae S. X. *Canisius* in *Chron. Eccles.* *Iacobus Gaultierius* in *Tabula Chronograph. status Ecclesiae Catholicae*. In qua praetatione, quod obiter notandum, Ottonem I cum Davide, filium Ottonem II cum Salomone contulit, haud fallente futurae felicitatis indicio, ut acceptam a patre gloriam in immensum deinceps augetet, nisi praematura morte ereptus fuisset. Decessit enim Otto III in flore aetatis, ipsoque aetatis tricesimo anno, bello quod infelicititer in Italia gesserat, instaurando intentus, Romae A. C. 683 in porticu Divi Petri sepultus. Corpus deinde translatus est in Basilicam novam. Attinet huc legi *Chronicon Cassinense* L, II, c. 9, *Aringhus* *Rom. Subterr.* L, II, c. 9, p. 173. Vtrum aegritudine animi, an veneno subiectus sit, multi dubitant, certe Italia patri augustum decus, Filio et Nepoti exitium attulit, nec melius sinceriusque cum successoribus actum fuit.

Verum ab his rationibus discessionem facit *Ioannes Trithemius* in libro de *Scriptoribus Ecclesiasticis* inscripto, et 1601 a *Margardo Prehero* cum aliis edito, quippe qui *Rosvitham monialem* Gandesheimen-

sem ad tempora Leonis IV pontificis, sive paulo post ad annum Christi 860 refert, p. 178. Ait enim ibidem: *Coactanea Ioannis Anglici fuit*, vel, ut alii scribunt, *Coactanea Ioannae Britannae fuit*, quorsum legi debet *Lilius Gregorius Gyraldus* Tomo II operum Dialogo V. de poetarum historia editionis novissimae, quam exhibet *Ioannes Iensis*. Tum *Paulus Colomesius* in animadversionibus ibidem recte docet, hac in supputatione falli. *Trithemium*, pariterque monet, se plura et haud vulgaria de hac Ioanna Britannia scripsisse in suis opusculis et Miscellaneis Historicis. Contra vero, si feriem, quem ibidem ordinat *Trithemius*, spectamus, *Rosvitham* inter illos scriptores retulit, qui post annum Christi 1000 floruerunt, eoque nomine plures scriptores eius sententiam secutos in errorem induxit. Hunc neque *Carolus Dufresne* in Indice, seu Nomenclatore scriptorum Mediae et Infimae Latinitatis, quem suo Glossario praemisit, evitare potuit, quum ibidem p. 146 ait: *Rosvitha Sacti montalis in Saxonia vixit circa annum 1120*. Addit porro, *Dufresnius*: *eius opera seorsim edita*, forte dicere voluit, coniunctim edita. Panegyricus enim *Rosvithae*, qui solus seorsim editus est, ut sub finem huius praefationis indicatur, opera eius non comprehendit. Iterum ab his rationibus discedit *Trithemius*, plane sui fortasse oblitus, et alias prioribus contrarias supputationes instituit in Chronico Hirsaugiae Tomi I Anhalium, quandoquidem ibi *Rosvitham* ad annum Christi 971 ponit, et recte seculo decimo eam ascribit. Quamvis vetus *Trithemii* editio imperfecta huius Chronici, a *Margardo Frebero* Francofurti 1601 evulgata, unius anni differen-

differentiam constituat , ac ponat annum Christi 970, pariterqve eundem annum 970 in Catalogo Illustrium Virorum numeret, repetatqve p. 129. Quare mirari sub- it, plane sibi non constitisse *Tritheimium*, rationesqve temporum omnino conturbasse, et erroren errore cu- mulasse, ac Rosvitham mox ad seculum nonum, mox ad seculum X, mox ad principium seculi duo- decimi, retulisse. Attamen non desunt, qui *Tritheimi- um* ab hoc errore vindicare student, inter quos in- primis nominandus est *Antonius Possevinus* in appa- ratu Bibliothecae sacrae, Vir equidem doctus, at gra- vi censurae obnoxius, quae eum notavit *David Blon- dellus* in pseudo Isidoro, *Baronii* exscriptorem nomi- nans, licet cum eo mitius egerint *Valerius Andreas Desschus*, in praefatione ad Bibliothecam Belgicam, et *Daniel Georg. Morbosius* in polyhist. C. XVI. Hic enim Possevinus existimat, non haec talia ignorasse *Tritheimium*, quod *Rosvitha* nostras seculo decimo floruerit, et vix credendum sit, tales et tam absurdas temporum rationes ab eo esse initas, contra po- tius statuendum videatur, ab alieno homine imperi- to vel impostore eas, verbis aliquando nonnullis ad- dictis, his locis insertas fuisse. Eatur Possevinus in Ap- paratu Sacro ita: *alterius potius, quam Trithei- mii, esse opinor. Impostores enim nostri temporis huius. modi multa in scriptis catholicorum doctorum inseruerunt etc. Quod in Tritheimii Secunda editione eiusdem libri de Scri- ptoribus Ecclesiasticis fecerunt, eaqve inseruerunt quae Tri- themius nunquam cogitaverat.* Gerardus Ioannes Vos- sius de Historicis Latinis L. II, c. XLII, eundem Tri- theimii errorem observavit, sed pariter ipsum ab er-

roris suspitione liberavit, et, ab homine temporum parum intelligente adiecta esse, arbitratur. Verba *Possii* haec sunt: *Neque hoc nescivit Trithemius* etc. Illud tamen hic angit *Possium*, quare *Heresvitham Trithemius* inter scriptores, qui post millesimum et centesimum annum floruerunt, referat, sed ad haec respondere expeditum est, quod *Trithemius*, in Catalogo Illustrum Virorum, non exacte observet ordinem temporum, atque aetates scriptorum secundum annos non semper supputet.

Igitur speciosius magis, quam verius, fecisset *Ilmfredus*, si *Heresvitham*, natione Anglam, Aunae, Regis Orientalium Anglorum coniugem, cum *Rosvitha* nostrate confudisset, forte, ob aliquam nominis cognationem, plures applausores invenisset, quibus id per-suadere, et credulos in errorem inducere potuisset. Nam, vivente marito, et eo quidem consentiente, in Galliam discessit coniux *Heresvitha* Angla, ibique in aliquod monasterium, cuius nomen scriptores tacent, intravit. Quae vero apud *Mabilonium*, in seculo II Benedictino, in elogio S. Theoledchedis, ad hoc institutum pertinentia leguntur, lubrico nituntur fundamento, nec tanti sunt, ut me in eius sententiam adducere possint. Rectius utique contra *Mabilonium* est statuendum, quod *Heresvitha* Angla non facta fuerit monialis monasterii Calensis in Gallia siti, et, fide *Sammarthianorum Fratrum* in Gallia Christiana, a Diva Bathilde, Clodovei II Regis coniuge, fundati, neque *Iotrensis* monasterii, pariter in Gallia siti, atque a S. Adone, B. Audoeni fratre, conditi, neque *Iotri* sepulta, ut praeclare demonstrat *Antonius Pagi*, in Criti-

Critica Baroniana adversus *Mabillonium*, Tom. II, ad A. C. 680, qvi ea occasione errorem *Beda*e emendat, aliud in Gallia monasterium pro Calensi monasterio sumentis. A *Beda* deceptus est etiam *Mattbaeus Westmonasteriensis*, qvum ad A. C. 680 scribit, *Heresvitham* praedictam monialem fuisse *Calensis* monasterii, qvod tamen temporum rationibus plane non congruit. Docent enim eae, qvod *Heresvitha* Angla ante annum DCXLVII Virgo sacerdos facta fuerit, qvo tempore *Calense* monasterium nondum constructum erat. Vt vero ad *Hildam* redcam, id admonendum erit, hanc quidem in Galliam iter meditatam fuisse, sed eo nunquam pervenisse, vel potius semper in Anglia mansisse; quanquam huic sententiae repugnat *Henricus Meibomius* senior in vita *Rosvithae*, existimans, *Hildam* in coenobiis Britanniae ac Galliae annos tres et triginta consecisse. At enimvero, si verba *Beda*e propius inspicio, contrarium docent, et contra *Meibomium* comprobant, *Hildam* nunquam in Galliam intrasse. Tota rei difficultas sita est in his verbis: *in praefata provincia retenta est*, quae ita explicanda arbitror, ut de Anglia orientali intelligantur, atqve adeo *Beda*e sensum, obscurum hoc in loco, hunc esse affirmo, qvòd *Hilda* ex patria Nortumbria migraverit in Angliam Orientalem, cum ibi de itinere, in Galliam ad sororem *Heresvitham* suscipiendo, cogitaret, per annum mansisse, qvoad, ab *Aidano*, *Lindisfurnensi* Episcopo, in patriam Nortumbriam revocaretur. Sedenim sanctae Virginis consilium proficiscendi extra Britanniam successu caruit, quandoquidem verba *Beda*e aliam interpreta-

tionem recipiunt, utpote non asseverantis, sed tantum commemorantis, illam retentam esse in praedicta, id est, in eadem provincia, quae sane fuit Anglorum Orientalium provincia, de qua Anglo-Saxonicus presbyter locutus fuerat, neutiquam vero in Gallia, quam idem ille antea provinciam non dixerat. Pro mea sententia stat *Mattbaeus Westmonasteriensis* ad annum 680, qui his utitur verbis. *Anno gratiae 680 Hilda, Abbatissa, cum in habitu Sanctae religionis apud Streneshalb XXXIII annis vitam duxisset, de mundo migravit ad Dominum. Haec autem Virgo beatissima, cum esset de stirpe regis Eadwini generosa, et ad praedicationem beati Paulini ad fidem conversa, postea, relicto habitu seculari, proposuit transferre se ad monasterium Calae, ubi Soror ipsius Heresvita, Mater Aeldulphi, Regis Orientalium Anglorum, Deo feliciter militabat. Sed retenta est a praefule Aidano, et facta Abbatissa ad Hertsey, et post in monasterio Streneshalb appellato, quod ipsa fundaverat etc. Tum suffragatur huic sententiae nostrae Antonius Pagi, in Critica Baroniana T. III ad A. C. 680, *Mattbaci Westmonasteriensis* sententiam gravibus confirmans argumentis. Inter alia Pagi sic ait. Quisquis enim attente totam Bedae locum supra recitatum legerit, intelliget, Bedam nihil aliud indicare, quam Hildam ex Nortumbria patria sua in Angliam perrexisse; et in ea, cum de professione in Galliam suscipienda cogitaret, per annum mansisse, donec revocata est in ab Aidano in patriam seu in Nortumbriam. Propositum igitur peregrinandi extra Britanniam executioni non mandavit Hilda, cum illud Beda non affirmet; imo scribat, illam retentam esse in eadem provincia, ideoque in provincia*

Orientalium Anglorum, de qua locus fuerat, non vero in Gallia, quam Beda antea provinciam non appellarat.

Quod nunc attinet ad *Rosvithae* nostratis morum doctrinaeque magistras, habuit illa plures, sed duas imprimis nominat, quibus omnia refert accepta, easque summis ornat elogiis, et, ut perpetua harum memoria feminarum ad omnem posteritatem perveniat, in *praefatione*, in opera sua versibus conscripta, graviter expressit. Verba haec sunt. *Primo sapientissimae atque benignissimae Rikkardis magistrae, aliarumque suae viciis instruente magisterio, deinde, promissa favente clementia Regiae indolis Gerbergae, cuius nunc subdor dominio abbatissae, quae aetate minor, sed, ut Imperialem decebat neptem, scientia provectior, aliquot autores, quos ipsa prior a sapientissimis didicit, me admodum pie erudit.* Atque ita constat, posteriorem magistratam Garburgim, aliis Gerbirgam, fuisse Antistitam, vulgo Abbatissam, in hoc coenobio, quod sane de priori non dici, neque ex verbis memoratae praefationis colligi potest. Nihilo tamen secius nonnulli reperiuntur, qui, priorem *Rosvithae* Magistratam Richardim Abbatissam pariter huius coenobii fuisse, ferant, haud alio nixi fundamento, quam, quod in hac praefatione antea nominata ponunt. Sed his non applaudo, verum potius in partes negantium eo, reorque, *Richardim*, vel, ut alii appellant, *Rikkardim* huius monasterii fuisse monialem, nunquam vero ad Abbatissae dignitatem evectam. Ex verbis memoratae praefationis hoc tantum concludere licet, quod Richardis sapiens doctaque virgo fuerit, vixitque, in monasterio, atque docuerit *Rosvitham*, non tamen

men ideo *Richardis*, Abbatissa statim vocari potest, cum id virgini quoque sacerdoti conveniat, tum etiam, id quod caput rei est, nusquam commemoretur. Series *Abbatissarum, Gandesheimensium*, quam ex syntagmate *Bodonis* collegi, haec est.

- I, Hathumoda, aliis, Habundis.
- II, Garburgis I, aliis, Gerbirga.
- III, Christina.
- IV, Hrosvita.
- V, Luthgardis I.
- VI, Windelgardis.
- VII, Garburgis II. *Sub hac Garburgi Rosvitha no-*
- VIII, Sophia. *stras monialis vitam egit ac*
- IX, Adelheidis I. *claruit, eidemque poema suum*
- X, Beatrix. *dedicavit.*
- XI, Adelheidis II.
- XII, Frederuntha.
- XIII, Agnes I.
- XIV, Adelheidis III.
- XV, Berta I.
- XVI, Luthgardis II.
- XVII, Adelheidis IV.
- XVIII, Athelheidis V.
- XIX, Malhirdis.
- XX, Berta II.

Verum hic nulla Abbatissa compareret, quae Richardis nomine sit insignita, et illorum temporum, quibus Rosvitha monialis Gandesheimensis vixit ac claruit, aequalis. Nec vero hoc tale *Richardis* nomen reperitur in serie harum Abbatissarum, quae extat apud *Gabrielem Bucelinum*, et multis locis a priori diversa

versa est, in parte II Germaniae Topo-Chrono-Stem-
mato-graphicae sacrae. Series Abbatissarum, secundum
Bucelinum, haec est.

I, Habundis

II, Gerbirga I.

III, Christina

IV, Rodesvinda

V, Wendelgarda

VI, Gerberga II, *sub qua, ut ait Bucelinus, cla-*

VII, Sophia

VIII, Athelheides I. *ruit monialis eiusdem coenobii*

IX, Bertha *doctissima, cuius insignia ex-*

X, Loicardis *cant praeclari ingenii moni-*

XI, Adelheides II. etc. *menta Historica et Poetica.*

Certum igitur apud me est, Richardin, sive Richar-
dam, non in *Abbatissarum* Gandesheimensium, sed
monialium, numero esse reponendam. Id tamen fa-
teri me oportet, harum talium seriem primarum illi-
us monasterii Abbatissarum, quae apud *Bucelinum* le-
gitur, mutilam, et ex *Bodonis* chronico supplendam
pariter, ac emendandam, esse. Eundem *Bucelini* ordi-
nem habet et *Gasspar Bruschius*, in Centuria I Monaste-
riorum Germaniae praecipuorum, p. 66. Sed ultro
fatetur, eum esse imperfectum. Idem est ille *Bru-*
schi, quem plagii accusavit *Laxius*, et a *Francisco Guil-*
limanno, in chronologia Episcoporum Argentoraten-
sium, saepe iterumque notatus est, et quidem ex ta-
bulis veris ac primis quibusque monumentis. De e-
ius morte refert *Christianus Matthiae*, Theatr. Hist.
p. 1030, misere periisse, sclopo traiectum in Francia
Orientali.

d

Laudat

Laudat merito hunc monachum, Bodonem, *Henricus Meibomius* in notis ad eundem, et, chronicon ab eo ad annum usque 1550 continuatum fuisse, recte affirmat, etsi quaedam illius operis portio, ut antea admonui, temporum iniuria intercidit, et vero, id quod etiamnum extat, non ultra productum legitur, quam ad tempora Abbatissae Bertae II, quippe quae A. C. 1223 ad hanc dignitatem pervenit. Nec tamen omnia probat *Meibomius*, praesertim ea, quae de Principibus Saxoniae tradit, neque in eo consensit cum *Bodone* in chron. saepius allato, quod hic fidem faciat, *Windelgardim*, abbatissam Gandesheimensem, ecclesiam extra oppidum in memoriam B. Virginis ab se dedicatam, extruendam curasse, atque adeo fundatricis titulum promeruisse, quam postea Gerburgim in coenobium Benedictinum convertisse, et XXX. hominibus locum peraptum reddidisse. Sic enim fatur *Bodo* apud *Meibomium* T. II, p. 491 *Windelgardis ecclesiam extra oppidum in honorem Deiparae Virginis aedificavit, quam et benedixit Deoque dicavit.* Idem apud *Meibomium* p. 494, *Ecclesiam illam extra oppidum, quam Domina W'indelgardis aedificari fecit, in coenobium Virginum Ordinis Divi Benedictini Illustrissima Domina Gerburgis, huius nominis secunda, convertit.* At enim vero, contradicit huic *Meibomius* in notis ad panegyricum Rosvithae, et potius statuit, huius ecclesiae fundatricem fuisse Gerburgim II, Abbatissam Gandesheimensem, Henrici Rixosi, Ducis Bavariae, filiam, et Henrici Hezelonis, iidem Bavariae Ducis, sororem, et recte id probat ex diplomate confirmationis Ottonis II, Imperatoris, aperte in eo id asseverantis. Verba diplomatis haec sunt: *Noverit omnium fidelium nostro-*
rum,

rum, tam praesentium, quam futurorum, industria, qualiter neptis nostra Gerbirga nominata, Gandersheimensis Coenobii Abbatissa, quoddam ibi monasterium, in superiore plaga civitatis situm, penitus a fundamento construere in honore Sanctae Mariae, ob coelestis gaudii spe, proponens voluntate Sanctimonialium suarum, ibidem prius manentium, constituit, illucque triginta Sanctimoniales in divini servitii collegium aggregavit. At chronicon Hillesheimense Jacobi Reuteli, apud Christianum Franciscum Paulini, ab hac Meibomii sententia iterum recedit, et eam, quam Bodo fovet, sententiam, tuetur. Verba §. IX haec sunt: Sigwardus, aliis Gebhardus, consecravit Indelgardin, Abbatissam Gandesheimensem, quae ecclesiam extra oppidum in memoriam B. Virginis extruxit, a se dedicatam. Haud eo secius Io. Georgius Leuckfeldius hunc monachum Bodonem laudibus prolequitur, eiusque singularem industriam commendat, imprimis, quod tabularium Gandesheimense inspexerit ac pervolutaverit, literas item foundationis, donationis, et diplomata immunitatis ac privilegia cognitu necessaria, in chronicon referre voluerit. Neque sic tamen eius reprehensionem effugere potuit, propterea, quod multum in describendi industria deliderat, cum prima et authentica Concessionum instrumenta perfunctorie consignaverit, et plurimis in locis ab auctoritate tabularum veterum recesserit.

Ceterum nec id hic omittendum est, quod Rosvitha nostras monialis minime confundenda sit cum Abbatissa Hrosvitha, quae in praemissa Abbatissarum serie quarta est in ordine. Nostras enim, de qua hic agimus, permansit monialis, et nunquam ad Abbatissae

diffae dignitatem evecta est. Quare Vir clarissimus, Io. Henricus Bocclerus, in Commentario de rebus seculi a Christo nato IX et X, in Ottone II p. 362, corrigendus est, quum ibidem ait, *Est huius temporis etiam Rosvuid, sive Hrosvitha, Virgo illustris monialis primo, post Abbatissa Gandesheimensis* Abbatissam cum moniali confundens, sicut in eundem errorem inductus est Doctor Christianus Kortholtus, c. III Sec. x, p. 392, in libro, qui inscribitur Historia Ecclesiastica Novi Testamenti, Rosvitham Abbatissam, et Rosvitham monialem, unam eandemque fuisse, ratus. Scribit enim ita: *Hiscæ iungatur Rosvitha, sive Hrosvitha, Virgo nobilis, primo monialis, postea Abbatissa Gandesheimensis.*

His traditis, haud alienum fore, puto, si ad Rosvithae ingenii monimenta, quae gratæ posteritati reliquit, enumeranda deinceps accedam. Reliquit enim Virgo religiosa varii argumenti scripta, et mox vitas Martyrum et Sanctorum, mox *Comœdias*, in *æmulationem Terentii*, illibatam Virginitatem svadentes, mox historiam Ottonis Magni, conscripsit, quorum operum conspectus e regione paginae primæ huius operis exhibetur. Plura scripsit, sed vel temporum iniuria deperdita, vel surrepta. Testis huius rei omni exceptione maior est, Henricus Bodo, Monachus Clusensis, in Syntagmate suo p. 452, apud Meibomium, cum ibidem mentionem faciat poematis cuiusdam de constructione monasterii Gandesiani, a Rosvitha nostrate conscripti. Verum hoc, ut recte tradit Meibomius, non exiit in lucem, neque id hodie reperitur in coenobio Gandesheimensi, ut refert Vir Reverendus, Io. Georgius Leuckfeldius in Antiquitatibus
Walcken-

VValckenredenſibus, quae ſermone Germanico proxime prodierunt, pag. 243. Ante quem chronicon VValckenredenſe, ſive catalogum Abbatum, Latine edidit *Henricus Eckſtorſmius*, qui prodiit Helmſtadii 1617. Porro memoratus *Leuckfeldius* tradit, a monachis vicini monaſterii Cluſae, ordini Benediſtino ſacro, quantum coniectura aſſeqvi licet, illud eſſe ſurreptum et alio translatum, eo praefertim tempore, quo *Iulius Brunsuuienſium Dux*, A. C. 1568 Doctorem *Iacobum Andreae*, religionis emendandae cauſa, ea in loca miſit, repugnante licet Abbatiffa coenobii Gandesheimenſis, Magdalena de Columna. Monachi enim Cluſenſes, de inſtituto Iulii Ducis commoniti, metuque novae mutationis perterriti, optimas quasque res ſuas atque monaſterii tabulas collegerunt, atque alioſum transportandas curarunt. Quo factum eſt, ut praedictum Roſuvithae poema, quod paulo ante a *Bodone*, monacho Cluſenſi, impetratum et extra monaſterium Gandesheimenſe utendi gratia ei fuit conceſſum, idem ſatum ſubiret. At, quo delatum fuerit, vix cuiquam conſtat, et docti iacturam illius merito quaeruntur. Quam in ſententiam legi attinet pacta, A. C. 1571, inter ſereniſſimum Ducem *Iulium*, et Abbatiffam Gandesheimenſem, in capite religionis, conventa. In his enim fidem obligavit Antiffita, ſe, pro eo, quod habeat, iure, velle iniungere Abbati Cluſenſi et eius monaſterii ſodalibus, omni ut ſtudio curaque in id innucumbant, ut antiqua monaſterii inſtrumenta et conceſſionum tabulas bona fide reſtituant, et monaſterio denuo inferant, ſed voto non reſpondit eventus. Eam quoque in rem legere iuvabit Excellentiffimum

Wilhelmum Ernestum Tenzelium, virum in hoc studiorum genere veratissimum, in Actis menstruis.

Nec id hic reticere debet, quod proxime Vir quidam Clarissimus ex Francia Orientali per amicum me certiores fecerit, asservari in monasterio *Riddagshufano* aliquem *Rosvithae* libellum, haecenus ineditum, quem ut usibus meis mutuarer, atque operi, quod sub manu est, adderem, ultro me commonefecit. Ego, qui nihil aliud quaero, nisi ut de re publica literaria aliqua saltem ex parte bene videar mereri, omni studio curaque in id incubui, ut eius inspiciendi describendique facultas mihi daretur, sed spe mea frustratus sum. Nam ad ^{literas} meas, eius rei causa scriptas, hoc responsi loco accepi, nihil eiusmodi in *Riddagshufano monasterio* reperiri, inspectis licet et pervolutatis tabularii schedis.

Porro *Casimirus Ondin*, in supplementis de Scriptoribus a *Bellarmino* omissis, p. 331, et *L. Elias Dupinius*, in Nova Bibliotheca auctorum Ecclesiasticorum, idiomate Gallico conscripta, Tom. IIX, *Rosvithae* nostrati attribuunt itinerarium *S. Villibaldi* primi, *Eistettensis* Episcopi, prout *Surius* illud, ex *Canisii* T. IV Antiquar. Lect. transcribens, exhibet in vitis Sanctorum, ad mensem Iulium, sigillatim ad annum 750, et apud *Ioannem Mabillonium* legitur seculo III Sanctorum Ordinis Divi Benedicti, Tomo II. Inscriptio huius itinerarii ita se habet: *Itinerarium S. Villibaldi, Episcopi Eistettensis, a consanguine ipsius Sancti, Sanctimoniali Heidenheimensi, scriptum*. Altera autem Vita huius *Villibaldi*, quae apud *Mabillonium* extat, Sec. III, p. II, non hanc Sanctimoniale Heidenheimensem,

sem, sed alium Anonymum, agnoscit auctorem. Praeterea Virgini religiosae, Rosvithae, praedicti scriptores, *Oudinus et Dupinius*, vitam S. VVunibaldi, primi Abbatis Heidenheimensis, ut huius auctori, assignant, prout ea legitur apud Henricum *Canisium* in Tomo IV Antiquarum Lectionum, ubi testatur, se Vitam S. VVunibaldi, quamvis incultam et obscuram, et vitiis scatentem, ita, sicuti in monasterio Rebdorffensi, prope Aichstadium, ea legitur, descripsisse. Ex *Canisii* Tomis hanc transcripsit *Laurentius Surius*, et libro suo, qui nomen, de Vitis Sanctorum probatis, praefert, ad mensem Decembrem, et ad annum 740, inseruit, neque tamen id diffiteri potuit, se aliquibus in locis, ut ipse loquitur, vitiis styli mutasse, quemadmodum ibidem in margine videre est. Inscriptio huius vitae haec legitur: *Vita S. VVunibaldi, Abbatis, a Sanctimoniali Hildenheimensi scripta etc.*

Verum *Oudinus* et *Dupinius* vehementer falluntur. Nam in locis modo allatis nunquam Rosvithae fit mentio, nedum memoratur ibi eius nomen, neque id *Canisius* et *Surius*, aliud edocti, affirmant, sed potius ex itinerario S. VVillibaldi, et ex Vita S. VVunibaldi, probari potest, ab una eademque Virgine Sanctimoniali Heidenheimensi illorum temporum aequali, quae a nonnulli Hildenheimensis scribitur, has commentationes esse confectas, id quod vel hoc argumento constat, cum in vita S. VVunibaldi haec verba legantur: *Posthaec itaque, cum sagax ille votiva voluntatem adimplere optabat ac desideria, statimque, Domino dispensante, ad optatum et desideratum inchoaverit iter, et, fons in alia fratris eius textura, subtilius intimando enarravimus,*

rabimus et nunc iterando rememoramus etc. Quidam huius
 studii periti per hanc sanctimonialem intelligunt ipsam
 S. VValpurgam, atque, adducti inprimis Adelberti, Abbatis
 Heidenheimensis, auctoritate, statuunt, S. VValpurgam de
 rebus gestis fratrum suorum VWillibaldi et VVunibaldi,
 commentaria scripsisse. Verba Adelberti in praefatione
 ad Eberhardum, Episcopum Bambergensem, apud Iaco-
 bum Gretserum p. 320, haec sunt: *Quicumque ergo ge-
 nus et vitam S. VWillibaldi et VVunibaldi voluerit agnoscere,
 ex scriptis S. VValburgae Virginis, quae germana soror
 eorum erat, pleniter poterit ediscere.* Huic sententiae e-
 tiam suffragatur Medibardus, in Rhythmis de S. VVal-
 purga ita commemorans: *Superstes utrique fratri, utri-
 usque breviter, sed veraciter, conscripsit vitam insignissi-
 mam.* Vbi tamen Philippus, XXXIX Episcopus
 Eistettensis, de Divis Tutelaribus Ecclesiae Eistetten-
 sis, quem commentarium Iacobus Gretserus in lucem
 primus emisit, Medibardum notat, et, hunc errore
 lapsum esse, commemorat, propterea, quod, S.
 VVarpurgam utrique fratri superstitem fuisse, enar-
 rat. Deinde dubitat Gretserus in observationibus in
 Philippi Episcopi Commentarium, *Vtrum*, sicut eius
 verba habent, *Adelbertus Hodoeporicon et historiam VWilli-
 baldinam, quae T. IV Canisiano extant, significet, eaque
 a S. VValpurga conscripta crediderit, an alia commentaria
 ab eadem virgine elaborata viderit, affirmare non habeo.*
*Certe pleraque, si non omnia, quae Adelbertus affert, in
 Historia VWillibaldina, et in Hodoeporico, indeniuntur;
 quod Hodoeporicon stylo paululum limatiore Anonymus qui-
 dam reddidit, recisis nonnullis, ut Tom. IV A. L. vi-
 dere licet.*

Ab *Adelberto* tamen et *Medibardo* discessionem facit *Canisius* T. IV. Antiquarum lectionum, returque, non *VVillibaldi* sororem S. *VValpurgis* primam monasterii *Heidenheimensis* Abbatissam, sed aliam Virginem Sanctimonialem *Heidenheimensem*, illorum temporum aequalem, *VVillibaldi* tamen consanguineam, et natione Anglam sive Anglo Saxonem, harum lucubrationum auctorem esse, quae sententia prae reliquis mihi etiam placet. Non autem primus *Eistetten* Episcopus *VVillibaldus* fuit natione *Svevius*, neque natione *Scotus*, etsi posterius *D. Oleario* in abaco placuit, sed *Anglis* sive *Anglo Saxonibus* annumerari debet, ut recte post *Greeserum* in observationibus ad *Philippi* Commentarium C. III iudicarunt *Ondinus* in supplemento ad *Bellarminum* p. 199, et *Dupinius* T. IV *Novae Bibliothecae Auctorum Ecclesiasticorum*. Quibus et applaudit *Caveus* in *Historia literaria* *Scriptorum Ecclesiasticorum*. Neque cum hoc *VVillibaldo* Episcopo, *Eistetten*si, confundendus est ille *Villibaldus* qui vitam S. *Bonifacii* conscripsit, quae postea ab *Othlono* undecimi seculi monacho epistolis, actis conciliorum, aliisque nonnullis aucta est. Hi enim diversi sunt et a se invicem distingvi debent, licet *Servarius*, l. 3 *Rerum Moguntiacarum* Not. I, *Mabillonius* in observationibus praeviis ad vitam illam, et *Coelius* in *Annalibus Ecclesiasticis* ad Annum Christi 742, n. 12, errore ducti, diversos hos pro iisdem habuerint. Illud tamen hic non quæo insitiri, nullum *Richardum* *Angliae* Regem, qui pater S. *VVillibaldi* Episcopi *Eistetten*sis, item *VVunebaldi* Abbatis, et S. *VValpurgis*, Abbatissae *Heidenheimensis*, fuerit,

in serie Regum Angliae reperiri ; neque eius nominis Regem uspiam in monumentis Anglicis, nedum in *Beda*, qui accurate Regum genealogias recensuit, inveniri. Omitto recentiores *Vilhelmum Malmesburiensem*, *Matthaeum Westmonasteriensem*, *Henricum Huntindoniensem*, *Florentium Vigornensem*, *Ethelwverdum* et alios, apud quos nulla est mentio Richardi Regis, qui ad haec tempora refertur. Verum tamen ego de huius historiae fide nec quicquam detractum esse volo, etsi dissentiant *Munsterus* in Cosmographia, *Pantaleon* de Viris illustribus, *Martinus Crusius* in Svecicis vel potius Volusianis suis annalibus, *Naclerus*, *Irenicus*, *Chronicon Anonymum*, A. C. 1494 Norimbergae editum, item *Philippus* in Commentario de divis Tutelaribus, Ecclesiae Eistettenensis, tum denique *Breviarium Eistettense*, ad unum omnes sentientes, Richardum Sveviae Ducem fuisse, sed nihilominus assentior *Bales* et *Gretsero* commemorantibus, virum extitisse Richardum generis dignitate illustrem, et Regibus propinqua cognatione coniunctum. Nil tamen obstare putat *Petrus Stevartius* in notatione tertia praedicti libri, quod scriptores eum praetermittant, cum, si non administratione, tamen genere, si non officio, tamen titulo, Rex fuerit. Praeterea hanc sententiam confirmat *Carolus Cointius* in annalibus ecclesiasticis, ad A. C. 738, n. V, sed paulo aliter: Vult enim *Cointius*, fuisse subregulum, et probat ex *Beda* L. 4, C 12, Subregulos fuisse illos, qui post *Convalchi* Regis obitum transis per occidentali Saxoniae praefuerunt, dum *Cedwalla* regnum recuperaret. Locus *Beda* hic est: Cum mortuus esset *Convalch*, acceperunt

perunt Subreguli regnum gentis, et divisum inter se tenuerunt annis circiter decem. Et paulo post: *Deuictis atque amotis Subregulis, Ceadvalla suscepit imperium.* Atque inde iudicat *Cointius*, Richardum nostrum ex illorum subregulorum numero fuisse. *Bollandus* pariter Richardum Regem appellat, apud quem etiam eius vita, ex actis Sanctorum VVillibaldi et VVunibaldi inprimis confecta, ad diem Septimum Idus Februarii legitur, qui dies in fastis ecclesiasticis S. Richardi memoriae dicatus est. Verum ab utriusque sententia recedit *Pagius* Tom. III Crit. Baron. ad A. C. 750, et S. Richardum non Angliae Regem, sed nobilem et praedivitem Anglum, fuisse tradit, eoque nomine notat *Bollandum* et *Cointium* quod, se a Baronio in errorem induci, passi fuerint, cum tamen Baronius nihil habeat, unde id prober, quam ex supposito S. Richardi epitaphio, longe post eius mortem conscripto, quod fabulae potius, quam historiae, ascribendum sit. Quem errorem ipsemet Baronius, ut videtur, postea agnovit in appendice ad hunc annum quum ibidem S. Richardum, non Angliae Regem, sed Virum genere et rebus clarum, nominavit. Quod vero ad vitam attinet S. VValpurgae, aliis S. VValpurgis, conscripsit eam *VVolffbardus*, coenobii Hasenrietani ante annos septingentos monachus, quam *Canisius* postea in lucem, etsi non integram, emisit, inseruitque eius Tom. IV Antiquarum Lectionum, ubi duo tantum libri ex quatuor illis exhibentur. Omnes enim eosque integros, adiunctis tamen Canisianis, *Petro Stevartio* debemus, cuius cura A. C. 1616 Ingolstadii prodierunt. Amplo etiam commentario S. VValpurgis vitam complexus est *Philippus*, XXXIX

Episcopus Eistettenſis, qui apud Caniſium extat TIV
A. L. Quem *Philippi* commentarium poſtea ab, *Ano-*
nymo quodam in compendium redactum, primum edi-
dit ſaepe nominatus *Petrus Stevartius*, et vitae atque
miraculis S. VValpurgae a *VVoſſbardo* conſectis iun-
xit. Rhythmis etiam vitam S. VValpurgis incluſit *Me-*
diſbardus ſeu *Medingandus*. Praeterea commemorant
Centuriatores Magdeburgici Cent. II X et *Ioſias Simlerus*
Gefnoſi Epitomator, tum *Baleus* Cent. II Scriptorum
Britanniae, S. VVillibaldum vitam et res geſtas S. VVal-
purgis ſororis ſuae memoriae prodidiſſe, ſed haec
commentatio ſi unquam exitit, vel temporum iniu-
ria deperdita eſt, vel in loco quodam obſcuro reposita
et ſqualore obducta deliteſcit. Quare mirari ſubit *Ou-*
dinum et *Dupinium* eo delapſos eſſe, ut putaverint
has vitas S. VVunibaldi et S. VVillibaldi, Roſvitham
noſtratam auctorem agnoſcere, cum tamen iſtis, tem-
porum et locorum rationes omnino repugnent, adeo,
ut vel ſolus *Tritheimius* illos hoc docere potuiſſet, qui ne
verbo quidem in recensendis Roſvithae operibus ha-
rum vitarum mentionem fecit: de quo tamen conſtat,
eum ſex fere millia codicum librorum M S S. vete-
rum maxima cura et ſummo ſtudio collegiſſe, ex
iisqve collectis deinde opus ſuum, de Viris illuſtri-
bus Ordinis Benedictini inſcriptum, compoſuiſſe, pro-
ut id apud *Bilibaldum Pirckheimerum* in dedicatione
Fulgentii A. C. 1519 ad reverendam matrem *Pirckbeime-*
riam, editionis Haganoenſis, legimus, idemqve *Memo-*
riae Trevolſſianae ad menſem Aprilem Anni 1705, p.
312, ſuo comprobant testimonio. Ecquis enim rerum
Germanicarum peritus ſe perſvaderi patiat, ut cre-
dat

dat ex Heidenheimio Gandesheimium exsculpi posse? Omnino enim diversa sunt monasteria, et multum inter se distant. Alterum enim in Francia Orientali, situm, alterum veteris Saxoniae finibus continetur. Ad prius referri oportet illam sacri ordinis Virginem, quae S. VVunibaldi et VVillibaldi res gestas conscripsit, neutiquam ad posterius aggregari debet. Igitur monasterium Heidenheimense, quod a *Cointio* sub finem Tomi V, in indice posteriori Episcopatum et monasteriorum, etiam *Hildenheimium* appellatur, non in Saxonia est quaerendum, neque in Thuringia investigandum, ut errore ductus putavit *Antonius Pagi*, T. II Crit. Baron. ad A. C. 725, sed eius sedes in Franconia constituenda est. Fuit autem Heidenheimium et monachorum et Sanctimonialium coenobium, ita tamen, ut Sanctimonialium monasterium in loco esset, qui seiunctus a monasterio Virorum erat. Idem monet *Marcus Velferus* in operibus suis L.V. p. 147. Ait enim ibidem: *Frater Villibaldi, Vunibaldus, Heidenheimii virorum monasterium, Valburgis soror foeminarum excitavit.* Nunc ad ius seculi redactum.

Sequitur, Benevole Lector, ut exponam instituti mei causam, quamobrem denuo edendorum Rosvithae operum laborem susceperim, cuius praecipue haec summa fuit, quod eo nomine publice a Viro quodam, cuius apud me auctoritas valet, Nobilissimo invitatus fuerim, existimante, dignum fore laborem, si Rosvithae, Virginis Saxonicae, opuscula, quae ante ducentos et plures annos, sigillatim A. C. 1501 (non 1505, ut *Vir in clytus* putavit in introductione ad librum proxime editum, cui titulus est *Collectio*

Scriptorum Rerum Brunsvvicensium,) a *Conrado Celte* Norimbergae edita sunt, et nostratibus in regionibus iam vix cognita, denuo recudenda curarem, et ab inficeto scribendi more repurgarem. Quod ut consilium inirem, operis iucunditas me induxit maxime, cum intelligerem, institutum hoc mihi, in antiqua Saxonia nato, non tantum honorificum, sed etiam antiquae Saxonum genti gloriosum, fore, si coeptum consilium persequerer, eruditoque orbi declararem, qualem Saxonia virginem genuerit atque in sinu suo aluerit, seculis istis praesertim obscuris, quibus bonae artes et literae a Viris aberant, et in Germania fere exoleverant. Certe mirificum, quo pollebat, ingenium adeo probavit omnibus, ut non tantum seculi, verum etiam mulieris captum excederet, magno sane Saxoniae, et ad omnem posteritatem propagando, mulieris sapientissimae exemplo. Tum vero lectu utilia haec opuscula omnino censui, cum propter pium castumque virginis animum, religiososque mores cognoscendos, qui in *Comœdiis* sex, ad aemulationem *Terentii* scriptis, elucent, quippe quibus virgines sacras ad castitatem colendam novo scribendi argumento exhortata est, tum propter lectionem *Vitarum D. Mariae Virginis*, *Martyrum* et *Sanctorum*, quas scriptas reliquit, aliquoties a *Baronio* in *Martyrologio* laudatas, tum propter historiam *Ottonis Magni*, quae non parvum ad intelligendas res in Germania eo tempore gestas lectori lumen affert.

Quibus argumentis permotus sum, ut novae editioni curandae incumberem, et *Rosvithae* opuscula integra, et apud nos admodum rara, denuo proferrem

in

in lucem, idque simul admonerem, ante me fuisse plerosque, qui hanc operam navare voluerunt, sed nunquam id re ipsa praestiterunt, vel, aliis gravissimis occupationibus impediti, vel contenti, si Rosvithae panegyricum, in laudem et gesta *Ostonis M.* conscriptum, rursus in lucem emisissent. Ita praedictus *Rosvithae* Panegyricus seorsim editus et innexus est Collectioni Scriptorum Germaniae, per *Iustum Reuberum*, Hanoviae 1619, tum rursus Francofurti ad Moenum prelo Aubriorum expressus A. 1621, atque VVitichindi Historiae iunctus, cura Henrici Meibomii Senioris, qui Notas quasdam adiecit: deinde haud pridem a Iuniore Henr. Meibomio, amico fratris mei singulari, sed magno Germaniae damno superioribus annis defuncto, Tomo eius primo Rerum Germanicarum insertus.

Ad extremum de *Conrado Celte* et id observari par est, quod dissimulaverit monasterium, ex quo cum eo Codex MSC. *Rosvithae* fuit communicatus, quandoquidem id haec verba testantur, quae in *Celtis* praefatione ad Rosvitham leguntur. *Cum itaque*, ait, *nuper eius gratia peregre profectus fuissim, forteque in coenobium ordinis S. Benedicti concessissem, reperi vetustissimum, litera ferme Gothica et mulieris manu conscriptum, Codicem, sub titulo et inscriptione virginis et monialis Germaniae, gente Saxonica. Quo continebantur ea, quae in fronte et indice huius voluminis continentur. Quare Ioannes Aventinus in praefatione in viam Henrici IV, Caesaris Augusti, vix se continere potuit, quin reprehenderet Conradum Celtem, quem praeceptorem suum vocat in Annalibus Boicis p. 1, quod reticuerit*

cuerit nomen monasterii S. *Emmerammi*, quod Ratispo-
nae *Theodo* primus, non secundus, etli rerum Boica-
tum scriptores utrumque *Theodonem* pro uno habeant,
condidit, et etiamnum magna et urbis, et ordinis, ce-
lebritate splendet, ex cuius bibliotheca tamen omnia
sua desumpserat, et secundum vetus, quod ibi asserv-
vatur, *Rosvithae* exemplar editionem suam prelo ex-
primendam curaverat. Verba *Aventini* haec sunt:
Extat et ibi (in Bibliotheca Didi Hemerami Reginoburgi)
exemplar venerandae vetustatis, Rosvithae, foeminae
Sacrae, quod Chunradus Celtis commodato acceptum ope-
ra sua excudendum curavit. Quamobrem autem id ob-
ticuerit, satis mirari non possum. De eodem *Celte* et
id admoneri debet, quod fuerit primus in Germania
imperatoriiis manibus poeta Laureatus, utpote quod
Friderici, III Saxoniae Electoris, consilio et hortatu co-
ronam poeticam a Caesare Friderico III, Maximiliani I
patre, in arce Norimbergensi A. 1491 obtinuit, pri-
musque eius dignitatis titulum et insignia apud Ger-
manos gessit: quam coronam Lauream adhuc hodie
Vindobonae asservari, tradunt Scriptores. Nactus
autem est hanc dignitatem *Conradus Celtis* anno aeta-
tis suae tricesimo secundo. Quare error *Eschenbachii*,
in temporum rationibus commissus, emendari debet,
quum ait, *Conradum Celsem* coronatum ab Imperatore
A. C. 1487, cum tamen eum scribere oportuisset 1491.
Quod vel hoc argumento constet, si natus *Conradus*
Celtis A. C. 1459, et aetatis anno tricesimo secundo
lauream poeticam obtinuit. ut ipse *Eschenbachius* fate-
tur, conseqvens est, ut affirmem, ipsum ab Impera-
tore coronatum fuisse, non anno 1487, sed 1491. Quem
erro-

errorem, iam ante *Eschenbachium* commiserunt *Ioannes Petrus Lotichius* in Bibliothecae poeticae parte III, p. 9. et *Paulus Freberus* in Theatro Virorum eruditione clarorum, p. 213. Legi huc possunt, eiusdem *Conradi Celtis* praefatio, quatuor ipsius libris Amorum praefixa, tum libri Odarum, qui Argentorati A. 1513 prodierunt, quibus et praemissa eius Vita, a Sodalitate literaria Rhenana tum temporis conscripta: Sub finem huius libri conspicitur etiam eius epitaphium, quippe quod docet, *Celtem* morte decessisse A. C. MDVIII. pridie Non. Febr, vixisse annis, II, diebus III, traditum sepulturae Vindobonae iuxta aedem Divi Stephani. Lapidis itaque sepulchralis et carminum in busta eius compositorum auctoritate *Conradus Gesnerus* in Bibliotheca, et eius epitomator *Iosias Simlerus*, commode refutari possunt, quum dicunt: *Claruit Conradus Celtis Anno Domini 1370*. Profecto nondum iis temporibus natus fuit. Vidit enim is lucem 1459, et floruit in primis circa exitum seculi decimi quinti, et initium seculi decimi sexti. Patria eius ad Moenum, haud longe ab urbe Francorum Herbipoli distans, memoratur in eius vita, quae a *Melchiore Adami* transcripta legitur in eius libro, de vitis philosophorum Germanorum, titulum ferente. Sed locus ibidem non est designatus, et quavquam *Gerardus Ioannes Vossius* L. III, C. X, de Historicis Latinis, et ex eo *Andreas Christianus Eschenbachius*, in dissertatione de poetis Christianis Sacris, n. 53, tum *Matthaeus Merian* in Topographia Franconiae patriam definiant, et Svevofurtum in Francia Orientali ad Moenum, quod vulgus Svinfurtum nominat, fuisse tradant, tamen ipso *Celtis* testimonio refelluntur. Confirmat enim illud *Conradus Celtis*, in

f

libello

libello suo de Origine, situ, moribus, et institutis Norimbergae, verbis sequentibus. *Quo tractu sylva, cum amne progrediens, mox nomen a collibus, quae se in levam fastigiat, accipit, Franciscogve Steigervald, id est, ardua sylva, dicitur. Deinde, ubi propior Rheno Mienus factus est, vetustissima urbe Εῤῥέβι πωλ, Francorum metropoli, irrigata, unde et nobis origo est. Commode autem cum his conspirant ea quae, idem Celtes habet L. 1. Amorum, Elegia XII, verba haec sunt.*

*Est mihi persuasum, dignam esse in corpore formam,
Et quod non segnis Servus amoris eram.*

*Adde genus longae proavorum Stemmata clarum,
Moenus ubi gelidis cornua flectit aquis.*

Hic, ubi Francorum urbs illustri valle levatur,

Deque Εῤῥέβου Graeco nomine dicta polis.

Horum igitur locorum auctoritate Conradus Celtes de semetipso testatur, se fuisse haud procul urbe Herbipoli natum. Idem hoc eius vita, a sodalitate literaria Rhenana confecta, indicat, cuius verba haec sunt: *Conradus Celtes, Protucius, familia Celtica honesta et apud primores Franciae honorata, ad Moenum fluvium, haud longe ab Herbipoli, Francorum in Germania metropoli. Protucii nomen est fictum, et, ob dissimulatum forte patriae nomen, ab eo assumptum. Quare mirari subit, cur Paulus Freberus, Gerardus Ioannes Vossius, et post hos Eschenbachius, Celtis natalem locum Svevofurto ascripserint, qui tamen alibi quaerendus, et haud procul Herbipoli collocandus erat. Certe, si Svevofurti lucem aspexisset, utique non scripturus fuisset, se haud procul Herbipoli natum esse. Nam oppidum Svevofurtum est procul Herbipoli situm, et quinque miliaribus ab ea distat. Verum ab his rursus discessionem*

sionem facit *Tritheimius*, et, si verba eius inspicio, quae extant T. II annalium Hirsaugiensium, p. 636, aliam plane patriam *Celti* vindicant, atque, ex pago *VVupfeld*, qui Svevofurtus propior est, oriundum, confirmant: quam in rem ita loquitur: *Conradus Celtes, natione Germanus, patria Francus Orientalis, ex VVupfeld, prope Schvveinfurt oriundus*, sed haec, neque *Celtis*, neque vitae eius verbis, ullo modo respondent. Nam si in loco *VVupfeld* esset natus, accurate loquendo potius scripsisset *Celtes*, se prope Svevofurtum esse natum, cum pagus *VVupfeld* prope Svevofurtum sit situs. Ceterum de Poetis Laureatis legi possunt, *Scaliger* in *Ausonianis* lectionibus, idem L. I Poet. C. 41, ubi tradit ex *Martiali*, heroicis poetas Romae querna corona donari solitos, tum *Thomas Reinesius* in Variis lectionibus L. I, Cap. XIX, ubi is *Scaligeri* sententiam ab operarum mendis, quae sensum nimium turbarent, purgavit, et sic *Scaligerum* contra *Casparum Hoffmannum*, Medicum Professore Noricum, defendit: *Carolus item Paschalius* in eruditissimo de *Coronis* opere et *Io. Frider. Heckelius* de coronis poetarum. Fuit sane antiquissimus et omni laude dignus hic poetas honestandi mos, sed quem, ab aliquot seculis intermissum, A. C. 1341 revocavit primum Urbis Romae Senatus, atque Poetae Laureati dignitatem in *Franciscum Petracham* contulit, ut eius *vita* testatur. Itaque mirari subit, quare tam antiquam et laudabilem consuetudinem, et saepius ab Imperatoribus expetitam, *Svetonio* teste, rideat auctor satyrae *Menippeae*. Haec sunt, Benevole Lector, quorum causa te praemonendum duxi. Vale, et conatibus meis fave. Vitembergae Saxonum, XII Kalendaras Iunias, Anno reparatae Saulis c13 dccvii.

CONRADI CELTIS,

Praefatio et Epistola

AD

FRIDERICVM III. SAXONIAE
ELECTOREM.

Difficili et longa peregrinatione, non sine
 speculii mei et prosperae valetudinis iac-
 tura, PRINCEPS ILLUSTRIS-
 SIME, Germaniae nostrae fines et eius inte-
 riora, quae in germaniisqve tuis, Mag-
 deburgensis Archiepiscopus et Germa-
 niae Primas, longe lateqve possidetis,
 perlustravi; eumque laborem et itinerum pericula libens
 semper et hilari animo subii, ut antiquos et nondum impres-
 sos inquirere codices, et, si quos in Hercinia silva, Alpi-
 bus, Obnobiisque montibus, et vastis Germaniae solitudini-
 bus, paludibus etiam, in monasteriis et coenobiis Druida-
 rum, locupletissime a nostris Imperatoribus et Ducibus fun-
 datis, indenissem, nostrorum seculorum felicitate; per im-
 pressoriam artem, a nostris hominibus inventam, in lucem
 proferrem. Ad quam rem multae sane et honestae causae
 me impulerant. Nec vaniloquentia aliquorum maledico-
 rum et detractorum meorum me ab incepto detertere potue-
 rat. Qui dum in alio viderint, quod impar suis viribus,
 vel

vel quod illi sua ignavia, et ob infirmam ingenii et inertiae lebetudinem et tarditatem, attingere nequeunt, mox alienae virtuti, cui nihil indium et inaccessum est, obloquuntur et obstrepunt, sacrilegiiqve eos insimulant, qui vetustos codices, et quicquid literarum sub Constantinis, Carolis, et Arnulphis, Fridericis et Conradis, et Oddonibus, clarissimis et religiosissimis Imperatoribus, in Germaniam illatum, aut apud nos natum conspexerint, Graecaeque et Romana illa, prisco charactere conscripta, legere non potuerint. Quibus ego benigne admodum respondco, pulcherrimum esse homini Germano et laudi toti Germanicae nationi, si quis, amore literarum et patriae, peregrinationes susceperit, et, quaecunque exemplaria vetera Graeca aut Latina, dono, commutatione, vel mutuo, aut numerata pecunia, conquirere possit, illaqve impressioni mandare, et, dum illa impressa aut transcripta fuerint, cum usura, et, ut ita dicam, postliminio acceptis induciis, in loca sua et coenobia revertantur. Quocirca, dum vidissem, multa praeclara et illustra exemplaria, tanquam egregia et opima quaedam de nobis spolia, ab Italis e Germania in Italiam delata ibique impressa, cogitabam ego, ad me, hominem in media Germania et Hercinia natum, et qui primus inter Germanos literarum ornamenta et insignia, ac Imperialem laurum a Caesare, tuo, Princeps illustrissime, Friderice, ductu et monitu accepissem, successionis et hereditatis iure spectare debere, ut latentes in obscuro codices velut venator egregius elicerem, Germanisque meis, tanquam opipera quaedam, offerrem, quibus illi veterum nostrorum patrum et progenitorum, circa literas et religionem Christianam nostram, diligentiam et iuges labores viderent et intelligerent, commiseratione quadam ductus, et priscorum Germanorum

norum laboribus mirum in modum compatiens, ut, quae il-
 li magnis impensis et vigiliis, dum ante annos septingen-
 tos Romanas literas (prius enim Graecis usi fuimus) cum
 religione Christiana suscepimus, scripsissent, illa iam seculorum
 nostrorum ignavia, incuria, et dum speciosa vitia sequimur, a
 coeli iniuria, pulvere, pro literarum studio, situ et carie,
 et, ut cum gemitu dicam, a biaptis etiam, non satis tuta
 essent. Accessit mira mihi quaedam historiarum Germani-
 carum vicinarumque nobis nationum cupido, ut, si quos in-
 venissem de Regibus et Imperatoribus nostris codices, aut
 idorum clare gesta aut dicta ab externis vel nostratis li-
 teris mandata, illos in lucem ederem, aut ad illustratam
 nostram Germaniam, quae in manibus est, insererem, aut
 argumenta scribendi acciperem. Cum itaque nuper eius
 gratia peregre profectus fuisset, forteque in Coenobium ar-
 dinis Sancti Benedicti concessissem, reperi vetustissimum,
 litera ferme Gothica et mulieris manu conscriptum codi-
 cem, sub titulo et inscriptione virginis et monialis Germanae,
 gente Saxonica, quo continebantur ea, quae in fronte et in-
 dice huius voluminis continentur. Incredibile dictu,
 quanto stupore et gaudio correptus fuerim, dum mulierem
 Germanam post sexcentos annos (tot enim ab Oddone pri-
 mo in nostram usque aetatem fluxere) Latina oratione
 et versu loquentem legissem. Mirabar in ea vehementer
 eria, quae admodum paucus concessa sunt, ut Ioannes Dal-
 burgius, Vormatiensis antistes, omnium decus nostrum, et
 literarum, et Praefulum singulare ornamentum, in disticho
 suo meminit, quod talia puellari aetate scripserit et senti-
 nea, in media barbarie et patria horrida genita. Mira-
 bar insuper antiquas verborum et nominum inflexiones et
 structuras, ut, *fois pro, tibi; tis, pro tibi, mis, pro, mihi,*
figuras

figuras etiam et dictionum passiones, ut, debrius, pro,
 ebrius, et id genus plura. Taceo liberales artes mathe-
 maticasque disciplinas, in quibus se illa doctam et admira-
 bilem ostendit, ut de tonis et Musica in Paphnutio, et de
 vi, et virtute, et naturis numerorum in fide. Quod si
 aliquibus orationis compositio in carmine et oratione eius
 nasum contraxerit, dent quaeso veniam non sibi, sed illis
 suis temporibus, quibus nulla alia eloquentia, propter bar-
 barorum disudium, parens literarum Italia usa est. Testes
 Decretales et Clementinae omnes eius temporis et seculi
 Epistolae et Rescripta, testis est Codex, et qui magni
 Gregorii moralium libri, et aliorum illius seculi scriptorum,
 in quibus longe alia, quam in Digestis, divo Hieronymo
 et Augustino, elocutionis compositura est, ubi omnia ad a-
 rithmum et concinnam mediū et finis sonoritatem reserun-
 tur, quem Cicero colorem similiter cadentem et desinentem
 nominat. Proinde non me tantum huius virginis nostrae
 literae delectabant, quantum vel illae nostrae Cimbricae
 mulieris, vel Peladailla aut Aurinia a Romanis scripteri-
 bus, qui singularem in bello virtutem et divinationem il-
 lis divinitus inspiratam commemorant. Longum esset,
 Princeps illustrissime, si Germanarum mulierum virtu-
 tes, ab humanis sublatarum, et adhuc videntium, recen-
 sere vellem. Nec ego tanti Sappho, Cloellam, vel Hiero-
 nymi Enstochiam et Paulinam, aut apud Ebraeos, Ruth,
 Iudith, et Esler, quantum ego in musicis instrumentis
 omnibus doctissimam Annam Germanam, aut Agnullam
 Pbrisiam in carminibus Sapphicis, iure civili et divino, et
 philosophia, admirabilem, aut illam nostram Caritatem Vi-
 libaldi Pyrkhamers, hospitis nostri sororem, in Romana
 lingua et scribendis epistolis facilem et extemporaneam.

Nullius

Nullus sexus et aetas, in omni terrarum loco, ad virtutem et eruditionem imbecillis et indocilis est, si quando ingenium industria, educatio, et praeceptio illi adest. Cum itaque, Princeps illustrissime, longa mecum cogitatione voluisssem, cui nam opus tantae mulieris dedicare deberem, occurristi tu mox in illis decretoriis et comitialibus Norinbergae diebus, cumque codicem istius nostrae Poetae tibi obtulisssem, tu mox, ut imprimeretur, iussisti et curasti, data etiam a Caesare Senatu privilegio, ne quis haec et alia exemplaria impressa in decem annis, post me et sodales meos, in liberis et imperialibus urbibus imprimere auderet, sub certa et debita multa. Accipe igitur, Princeps illustrissime, literaria illius mulieris, gente tua ortae, munera, quae tu, ut aeterniora sunt, maiora aestimas, quam si tibi quid fluxum et caducum obtulisssemus. Tantus enim amor tuus in aeternas et immortales, ut ita dixerim, literas et religionem Christianam est, ut facile omnes alios Germaniae Principes, multos etiam Praefules, ad quos literarum cura et patrocinium iure spectare deberet, excellas et superes. Sequeris tu recte et inhaeres vestigiis Oddonis illius primi, cuius omne patrimonium et amplissimum imperium tu et germanus tuus, Ernestus, Magdeburgensis Archiepiscopus, hereditario quodam iure, titulo, prope sanguinis propagatione et affinitate, possidetis. Accepisti eam a Progenitoribus tuis et Principe illustrissimo, Ernesto, institutionem, qui religione, pietate, iustitia, et singulari clementia et liberalitate, super omnes sui seculi Principes pollebas et eminebas, felicissimus ille fecunditate illustrissimae coniugis, Bavarorum familia antiquissima et nobilissima ortae, cum qua, ante susceptam etiam religionem, Saxonibus coniugia et affinitates

tates suae. Multam illæ et inclutam, ex ea sua nobilissima et religiosissima femina, genitor tuus suscepit prolem, de qua duo clarissimi adolescentes, sacris initiati, a ditissimis potentissimisque in tota Germania Ecclesiis, Mogundina et Madburga, in Pontifices postulati sunt, te tuoque germano, Ioanne, ad patrias terras et rempublicam potentissimi ducatus relicto, in quo tu singulari prudentia, consilio, sapientia et modestia, et amore pacis et concordiae, qui in Germaniae Principibus rarus affectus est, eluces et emicas, latrocinii, periurii, saevissimus hostis et inimicus. Non facile dixerim, quantas tu expensas, pro Principum nostrorum concordia, firmandaque Italiae, Galliae, Germaniaeque vestrae pace et unionè, feceris, quotque annos eius rei gratia procul a Patria apud Fridericum, Caesarem, apud quem nunc Imperium Romanum spirat, Maximilianum, invictissimum Regem, absumpseris. Nulla tibi de patria terra et amplissimo ducatu tuo cura, nulla de coniuge ducenda animi sollicitudo. Quicquid opum, virium animi et consilii, in te est, hoc totum reipublicae Christianae et Imperio Romano, et pro eius Maiestate conservanda impendis, donas, praebes et offers. Animi tui nobilissimi, et corporis tui egregii, illa divina quaedam ex natalibus et sigillatis, ut gemethliaci dicunt, stellis donata sunt. Ex d. core enim vultus tui, et oculorum tuorum modestia, et quaedam singulari gratia, hominum in te favorem trahis et rapis. Admirabilis, inter has virtutes, laborum et vigiliarum patientia et tolerantia. Si quando a republica vacas, aut venationi, relaxandi animi gratia, intendis, mirum tuum in literas studium est. Nunc Poetas, nunc Oratores et Historiographos, iam Medicos et Theologos, nunc Iurisperitos, audis legis, et te illis oblectaris, nunc in Mathematicae disciplinis, numeris et mensuris, astrorumque observationibus et naturis et motibus, dele-

Etatis, Musicam et Picturam, et eas, quas Graeci et Latini in admiratione et maximo cultu habuere, earumque artium egregios Magistros, suis donis et muneribus donas et accumulas. Facis tu, ut Sigismundus quondam, Imperator, fecerat, qui supra nobiles illos in sua curia honorabat et locabat, qui ingenii praestantia et singularibus artibus ceteros mortales antelirent. Interrogatus, cur id faceret, nobilitatemque et illustriatos genere despiceret? respondisse fertur, lute ego illos colo et ceteris mortalibus praefero, quos natura parens et Deus singulari donavit ingenio, subiiciens, illos solos naturam, et Deum posse creare, in sua autem potestate situm, ut in singulas horas nobiles titulo et praediis faceret. Quapropter, Princeps illustrissime, ob eas egregias animi et corporis sui dotes, omnes, qui ingenio aut aliqua singulari arte pollent, te colunt et observant, tibi quoque et illustrissimae tuae Familiae observantia et obsequio assurgunt. Et quorum numero et ego me tibi tuoque illustrissimis germanis, Archipraesuli et Joanni, totum offero, dedo, et commendo. Vale, Princeps illustrissime, nostramque nomini tuo dedicatam poetam Germanicam, si quando a republica vacaveris, lege et revolve. Vale iterum. Ex Norinberga Augusta praetoria, diversorio nostro literario, aede Vitibaldi Pirckhamer, utriusque linguae et philosophiae studiosissimi.

SODALITATIS LITERARIAE

Epigrammata,

In

Norinbergae Conventu Principum et decretoriis
Imperii diebus constituta, in opera HROSVITAE,
clarissimae virginis et monialis Germanicae.
IOANNES DALBURGIVS, Vormariensis Episcopus,
Sodalitatis literariae per universam
Germaniam Princeps.

Quae paucis aetas concessit patria sexus,
Hrosvitha, virgineo praestitit ingenio.

Aliud eiusdem.

Affro laus scenae, lyra Flacco, bella Maroni:

Multiplacem laurum Hrosvitha docta gerit.

Iohannes Trithemius, Abbas in Sponheim.

Cur non laudemus Germanae scripta puellae?

Quae si Graeca esset, iam dea certa foret,

Adde, quod, hos cecinit quam prisco tempore versus,

Hinc sexcenteno Phoebus ab orbe redit.

Heinricus de Bunau.

Quantum Germanis saveant pia numina coeli,

Hac nunc in docta virgine nosse potes.

Haec veteres sanctos Vates veneranda recenset,

Et plus quam Sappho carmina casta canit.

Ololikos de Stein, alß Eitelvolff.

Hac de Germana quid, Graec, quid Itale, sentis?

Non minus, ac vestrae, verba Latina canit.

Vilibaldus Birkhammer, Norinberg.

Ἐἰ Σαπφὼ δεκάτῃ μουσᾶων ἐστὶν ἀδόντων,

Ῥοσβίτ' ἐνδεκάτῃ μουσα καταγράφεται.

Eiusdem traductio.

Si Sappho decima est Musarum dulce carmenum,

Hrosvitha scribenda est undecima Aoidum.

Ioannes Tholophus, Praepositus.

Ut lyra Threicio concessit carmina Vati,

Quae mihi at erllo supposita stella polo,

Haec eadem influxit Hrosvithae verba chelimgae,

Nata ex Saxoniois casta Poeta plagis.

Henricus Groninger.

Incide, divinos non cessas carpere Vates

Tantum mendaces rutiloquosque viros.

Nomen rides, quantum hac mortali carmine posse,

Hisloris sacras virgo disertae canens?

Ioannes Vernerus.

Hrosvitha Germanis nunc maxima gloria terris,

Carminibus Latios necesse docta modos.

Nec

*Nec minus et voces describit culta solutas,
Libera Terentii comica facta sequens.*

Martinus Mellerstat, Medicus.

*Gloria quanta fuit magnis Odonibus armis,
Gloria tanta tibi Hrosvitha in historia.*

Conradus Celtes

*Si Proba, magni loquum cogens centone Maronem,
Atque, aluit doctum quos tulerat Latinum,
Hanc nostram legerent Saxono sanguine cretam,
Nostrae laudassent carmine vatis opus.*

Ioannes Lateranus.

*Olim in arctoa generata terra,
Saxonae gentis generosa virgo,
Cuius antiquum memoratur esse*

Hrosvitha nomen

*Illa divinos cecinit calores,
Martyrum sanctas modulata visas,
Arte quam magna Duxitque ipsa
Docta recenset.*

*Quam sacro denam numero sororum
Phoebus adscripsit, miserans laborem,
Et sibi dignos cumulans honores*

Laude perenni.

Iohannes Stabius, Math. Ingelstad.

*Barbara nostra licet dicatur patria tellus,
Expers et Graii dogmatis et Latii,
Autamen hoc calamo potuit Germana Virago,
Hrosvitha, quod Latii vix potuere viri.*

Urbanus Prebulsinus.

*Quanta fuit Graiis Sappho doctissima Musis,
Tanta fuit Latii Hrosvitha carminibus.*

Sebastianus Sprentz.

*Claruit ut quondam septenis Graecia saphis,
Extulit ut vates inclita Roma suos,
Sic decus et patriae splendor celebratur in oris
Hrosvitha, Germanis digna puella legi.*

Vita

Vita ROSVVITHAE, Monialis Gandesheimensis,
ab HENRICO MEIBOMIO, Seniore, confecta.

L Aurentius Hunfredus, Anglus, qui aliquandiu,
religionis causa, in Germania exulavit, *Rosvitham*, Poetiam, patriae suae vindicare satagit.
Vult enim, fuisse filiam Hederici, regis Nortum-
brorum, ex Breginda uxore, alio nomine vocatam Iildun,
quae in Coenobiis Britanniae et Galliae annos tres et tri-
ginta, peregerit, femina clarissima et doctissima. Verum
temporibus decipitur, testesque alias sunt Georgius Fabri-
cius, Originum Saxon L. 2, et Henricus Bodo, Chron.
Gandersh-MS. Rosvitham Saxonici generis puellam fuisse.
Sunt qui eam confundunt cum Rosvitha, Gandersheimen-
si Abbatisa, quarta [Bruschius RodesVVindam vocat] quae
Christinae tertiae, fundatoris Ludolfi filiae, in regimine
monasterii successit, sed et hi temporibus falluntur. De
Rosvitha, Abbatisa, chronicon coenobii S. Michaelis
apud Hudeniam in hunc modum loquitur. *Itaque ip-
sissimus, Episcopus Hildesheimensis, post Christinam, Gandersheimen-
sem Abbatisam, defunctam, Rosvitham ibidem in regimen intro-
misit, quae cacteris excellentior in logica et rhetorica extitit, ut
eius libri et scriptura testantur: composuit namque librum logicae
valde insignem.* De eadem Nicolaus Selneccerus, Theologus,
Paedagogiae parte 1, titulo de usuris, haec scribit: *De Ros-
vitha abbatisa, filia regis Graeciae, ut fertur, dicitur, quod
Diabolo schedulam, qua puer quidam sanguine suo scripta se ei ob-
ligaverat, extorserit.* Nostra Poetria, Rosvitha, in Ganders-
heimensi coenobio instituta est ab adolescentia, quod
praefatione in historiam Beatae Virginis Mariae ipsa testa-
tur verbis sequentibus: *Vnae, clam cunctis, et quasi surrim,
nunc in componendis sola desudando, nunc male composita destru-
endo, sat agebam, iuxta meum posse, licet minime necessarium, ali-
quem tamen conficere textum ex sententiis scripturarum, quas in-
tra arcem Gandersheimensis collegeram coenobii, primo sapientissi-
mae atque benignissimae Rikardis, magistrae, aliarumque suae
vicis instructe magisterio: acinde prona favente clementiae regiae*
indo-

indolis Gerbergae, cuius nunc subdor dominio abbatae, quae aetate minor, sed, ut imperialem decebat nepotem, scientia procellior, aliquot auctores, quos ipsa prior a sapientissimis didicit, me admodum erudit. Haec ibi. Ex quibus verbis colligere licet, Richardam primo, deinde Gerbirgam, Rosvithae magistras fuisse, quibus ipsa mox in eodem munere successe- rit. Fuisse ibidem etiam praelectiones et exercitia Theo- logica, ex scriptis Rosvithae patet. Etenim multa ex scripturis eleganter profert, et in praefatione, quam dixi- mus, protestatur, se immatura hac aetate quaedam ex apo- cryphis desumpsisse ex ignorantia, quae, licet dubia sint, tamen boni consulenda censeat.

* Nobilissimus Martinus Fridericus Seidelius, Consiliarius Brandenburgicus, cum Icones et Elogia Virorum aliquot praestantium, qui multum studiis consiliisque suis Mar- chiam iuverunt et illustrarunt, publicasset, illis HIROS- VVIDAE nostrae, sanctimonialis in Gandersheim, effi- giem inseruit, vocatque Helenam a Rossov, cuius nobilis familiae hodieque plures supersunt.

Opera Rosvithae Tritheimius, L. de Viris Illustribus Ger- maniae, hoc ordine recenset. Rosvitha, monasterii Ganders- heimenfis in Saxonia sanctimonialis virgo, nobilis, ordinis divi pa- tris Benedicti, in divinis scripturis studiosa et erudita, secularium- que litterarum disciplinis probe imbuta, ingenio praestans et clara eloquio, nec minus conversatione, quam eruditione, insignis, scrip- sit tam metro, quam prosa, multa praecleara opuscula, quibus se- xum ingenio superans, nomen suum cum ingenti gloria transmisit ad posterum. Ex his ego legi subiecta.

Ad Gerbergam, Abbatissam, heroico carmine de vita et conversa- tione intemeratae Deigenitricis et Virginis Mariae librum unum.

De Ascensione Domini eodem Carmine L. I.

De S. Gangolfo L. I.

De passione S. Pelagii, Martyris, his temporibus in Corduba passi, L. I.

De lapsu Theophili, Vice Domini, et eius poenitentia, L. I.

De lapsu cuiusdam iuvenis, per S. Basilium conversi l. I.

De passione S. Dionysii, Episcopi et martyris, L. I.

De

* Nota haec ab Henrico Meibonio iuniore addita.

De passione S. Agnetae, Virginis, L. I.

Omnia praedicta eleganti carmine Heroico composuit.

Scriptu praeterea sex Comœdus, imitata Terentium, quarum

Prima inscribitur Conversio Gallicani principis, passionem

includens Ioannis et Pauli, Martyrum.

Secunda est de Passione Agapis, Chioniae et Pleræae, Virginum.

Tertia, de resurrectione Callimachi et Drusianae per S. Iohannem.

Quarta, de lapsu et conversione Mariae, neptis Abrahae eremitæ.

Quinta inscribitur conversio Thaidæ, meretricis.

Sexta passionem recitat sanctarum Virginum Fidei, Spei, et Charitatis.

Scripti etiam metricæ Gesia Ottonis, Imperatoris, L. I.

Epigrammatum diversorum L. I, et quædam non inelégantes

Epistolæ.

Cetera, quæ composuit, ad notitiam nostræ lectionis non venerunt.

Claruit temporibus Ottonis primi et secundi, clarissimorum Imp.

Hætenus Tritheimius, cuius verba repetit Bibliotheca Ges-

neri, addens, Rosvitham Græcæ lingvæ notitiam habuisse.

Henricus Bodo, monachus Clusensis, in Chron. Ganders-

heim. MS. meminit poematis Rosvithæ de fundatione mona-

sterii Gandersheimensis, cui præmiserit Vitæ pontificum,

Anastasi et Innocentii, patronorum. Verum hoc lucem

nondum vidit. Quæ a Tritheimio commemorata dixi-

mus, primus evulgavit Conradus Celtes, Protueius Fran-

cus, A. 1501. Retinuit autem scriptionem, mediæ ætatis

scriptoribus usitatam, quibus nomina Rudolfus, Rutbertus

Ramyardus et similia, in initio aspirare familiare fuit, cuius

etiam meminit Aventinus, annalium L. I, in nomenclatura

operi præfixa. Panegyricum de Laudibus Ottonis Magni

confecit hortatu Gerbirgæ, abbatislæ, ut testatur in præ-

statione: in secundo carmine præliminari innuit, Ottonem

secundum Imp. poema ipsum videre desiderasse. Diètio est

toleralibis, seculum, quo vixit, redolens: in prosodiam plu-

rimam peccavit, quod sexui condonandum est.

Ad hæc præterea, Simonis prouand scriptorum Meibomius sed,

etiam hæc ex Carmine a Sodalitate literaria conscriptis, et huic opari

præfixis, Meibomius desumpserit, operæ haud pretium duxi ea Carmi-

na repetere. Locus Vossii et Oudini à iuniore Meibomio additus est.

Conspectus totius operis.

<i>Hrosvithae Praefatio in sex Comoedias suas,</i>	p. 1.
<i>Epistola eiusdem ad quosdam sapientes huius libri fau-</i> <i>tores et emendatores. priusquam libros suos ederet,</i>	
<i>Comoediae sex in accumulationem Terentii,</i>	
<i>Comoedia prima, Gallicanus,</i>	p. 4.
<i>Comoedia secunda, Dulcitius</i>	p. 17.
<i>Comoedia tertia, Callimachus</i>	p. 23.
<i>Comoedia quarta, Abraham,</i>	p. 32.
<i>Comoedia quinta, Paphnutius</i>	p. 42.
<i>Comoedia sexta, Fides Spes, Charitas</i>	p. 56.
<i>Hrosvithae praefatio in opera carmine conscripta</i>	p. 69.
<i>Historia Nativitatis laudabilisque conservationis</i> <i>intactae Dei genitricis, B. Mariae Virginis,</i>	p. 73.
<i>Historia Ascensionis Domini</i>	p. 98.
<i>Historia et vita S. Gangolphi</i>	p. 103.
<i>Historia S. Pelagii, et passio eius</i>	p. 119.
<i>Historia lapsus et Conversionis S. Theophili</i>	p. 132.
<i>Historia de conversione desperati servi Proterii,</i> <i>per S. Basilium</i>	p. 145.
<i>Historia passionis S. Dionysii, egregii Martyris</i>	p. 153.
<i>Historia passionis S. Agnetis, virginis et Martyris</i>	p. 161.
<i>Praefatio Hrosvithae in Panegyricum Ottonum</i>	p. 175.
<i>Alia praefatio eiusdem ad Ottonem secundum</i>	p. 177.
<i>Historia et Panegyricus incipit in laudem et gesta Ot-</i> <i>tonis Magni.</i>	p. 179.

HROS-

Ad p. i.

*Doctissima hæc Virgo
Seculo X. floruit.*

FIROSWITHA, SANCTIMONIALIS.
IN GANDERSHEIM.

HROSVITHAE,
ILLVSTRIS MVLIERIS GERMANAE,
GENTE SAXONICA ORTAE,
IN
SEX COMOEDIAS SVAS
PRAEFATIO

INCIPIT FELICITER.

Lures inveniuntur Catholici:
cuius nos penitus expurgare nequimus facti, qui, pro cultioris facundia sermonis, gentiliū vanitatem librorum utilitati praeferunt sacrarum scripturarum. Sunt etiam alii, sacris inhaerentes paginis, qui, licet alia gentiliū spernant, Terentii tamen figmenta frequentius leſtitant, et, dum dulcedine sermonis delectantur, nefandarum notitia rerum maculantur. Vnde ego, clamor validus *Gandeshemensis*, non recusavi illum imitari dictando, quem alii colunt legendo, quo, eodem dictationis genere, quo turpia lascivarum incesta, seminarum recitabantur, laudabilis sacrarum castimonia virginum, iuxta mei facultatem ingenioli, celebraretur. Hoc tamen facit non raro verecundari, graviq̃ue rubore perfundi, quod, huiusmodi specie dictationis cogente, detestabilem illicite amantium dementiam, et male dulcia colloquia eorum, quae nec nostro auditui permittuntur,

A

accom-

accommodari dictando mente tractavi, et styli officio designavi. Sed, si haec erubescendo negligerem, nec proposito satisfacerem, nec innocentium laudem adeo plene iuxta meum posse exponerem, quia, quanto blanditiae amantium ad illicendum promptiores, tanto et superni adiutoris gloria sublimior, et triumphantium victoria probatur gloriosior, praesertim cum feminea fragilitas vinceret, et virile rebur confusione subiaceret. Non enim dubito, mihi ab aliquibus obiici, quod huius vilitas dictationis multo inferior, multo contractior, penitusque dissimilis eius, quem proponebam imitari, concedo sententiis. Ipsis tamen denuncio, me in hoc iure reprehendi non posse, quasi his vellem abusive assimilari, qui mei inertiam longe praecesserunt in scientia sublimiori. Nec enim tantae sum iactantiae, ut vel extremis me praesumam conferre auctorum alumnis, sed hoc solum nitor, ut, licet, nullatenus valeam apte, supplici tamen mentis devotione acceptum in datorem retorqueam ingenium. Ideoque non sum adeo amatrix mei, ut, pro vitanda reprehensione Christi, qui in sanctis operatur virtutem, quocunque ipse dabit, posse cessem praedicare. Si enim alicui placet mea devotio, gaudebo, si autem, vel pro mei abiectio-
ne, vel pro vitiosi sermonis rusticitate, nulli placet, me-
met ipsam tamen iuvat, quod feci, quia, dum proprii vili-
tatem laboris, in aliis meae inscientiae opusculis heroico
ligatam strophio, in hac dragmatica iunctura serie colo,
perniciosas Gentilium delicias abstinendo devito.

EPISTOLA EJUSDEM,

AD

QVOSDAM SAPIENTES HVIVS LI-
BRI FAVTORES ET EMENDATORES,
PRIVSQVAM LIBROS SVOS EDERET.

Plene

Plene sciis, et bene moratis, nec alieno profectui invidentibus, sed, ut decet vere sapientes, congratulantibus, HROSVITH, nesciola, nullaque probitate idonea, praesens valere, et perpes gaudere. Vestrae igitur laudandae humilitatis magnitudinem satis admirari nequeo, magnificeque, circa mei utilitatem benignitatis atque dilectionis plenitudinem, condignarum recompensatione gratiarum remetiri non sufficio, quia, cum philosophicis apprime studiis enutriti, & scientia longe excellentius sitis perfecti, mei opusculum, vilis mulierculae, vestra admiratione dignum duxistis, & largitorem in me operantis gratiae fraterno affectu gratulantes laudastis, arbitantes, mihi inesse aliquantulam scientiam artium, quarum subtilitas longe praeterit meum muliebre ingenium. Denique rusticitatem meae dictationculae haecenus vix audebam paucis, ac solummodo familiaribus meis, ostendere. Vnde paene opera cessavit dictandi ultra aliquid hujusmodi, quia, sicut pauci fuere, qui, me prodente, perspicerent, ita non multi, qui, vel, quid corrigendum inesset, enuclearent, vel ad audiendum aliquid huic simile provocarent. At nunc, quia trium testimonium constat esse verum, vestris corroborata sententiis fiducialibus, praesumo & componendis operam dare, si quando Deus annuerit posse, et quorumcunque sapientium examen subire. Inter hoc diversis affectibus, gaudio videlicet et metu, in diversum trahor. Deum namque, cuius solummodo gratia sum id, quod sum, in me laudari, cordetenus gaudeo, sed maior, quam sim, videri timeo, quia utrumque nefas esse, non ambigo, et gratuitum Dei donum negare, et, non acceptum accepisse, sinulare. Vnde non denego, praestante gratia Creatoris, per Dynamis me, artes scire, quia sum animal capax disciplinae, sed per, energiam, fateor, omnino nescire. Perspicax quoque ingenium divinitus mihi collatum esse, agnosco, sed magistrosum cessante diligentia, incultum, et propriae pigritia in-

eritiae torpet neglectum. Quapropter, ne in me domum Dei annullaretur, ob negligentiam mei, si qua forte fila, vel etiam floccos, de panniculis, a veste philosophiae abruptis, excilere quivi, praefato opusculo inserere curavi, quo vilitas meae inscientiae intermixtione nobilioris materiae illustraretur, et largitor ingenii tanto amplius in me, iure laudaretur, quanto muliebris sensus tardior esse creditur. Haec mea in distando intentio, haec sola mei sudoris causa est, neque simulando, me nescita scire, iacto, sed, quantum ad me, tantum scio, quod nescio. Quia enim, attractu vestri favoris atque petitionis, arundine commore, inclinata, libellum, quem tali intentione disposui, sed usque huc, pro sui vilitate, occultare, quam in palam proferre, malui, vobis perferendum tradidi, decet, ut non minoris diligentia sollicitudinis eum emendando investigetis, quam proprii seriem laboris. Et sic tandem ad normam rectitudinis reformatum mihi remittere, quo, vestro magisterio praemonstrante, in quibus maxime peccassem, possim agnoscere.

COMOEDIA PRIMA, GALLICANVS.

Argumentum in Gallicanum.

Converso Gallicanus, princeps militiae, qui, iturus ad bellum contra Sythas, sanctissimam virginem, Constantiam, Constantini Imperatoris, filiam, desponsavit, sed in consilio praeluculentum coarctatus, per Iohannem et Paulum, praemiceros Constantiae, conversas, ad baptismum convolvavit, et beneque vitam elegit. Postea autem, iubente Iuliano Apostata, in exilium missa, martyrio est coronatus. Sed et Iohannes et Paulus, eodem iubente, clam occisi, et in domo occulte sunt sepulti. Nec mora. Perocessoris filius, a daemonio arreptus, patris commissum, et martyrum confitendo meritum, iuxta eorum sepulchra, salvatus, una cum patre est baptizatus.

ACTVS

ACTVS PRIMVS.

*Constantinus. Gallicanus. Constantia. Artemia.
Attica. Ioannes. Paulus. Principes*

Interlocutores.

Constantinus. Tacet me, Gallicane, morarum, quia gentem, quam scis, Scytharum Romanae solam resistere paci, nostrisque temere praeceptis reluctari, bello protrahis lacessere, cum, pro tui strenuitate, id tibi met exercitii ad defensionem non ignores patriae servare. *Gall.* Tuis enim, o Auguste Constantine, obnixae manibus pedibusque semper insiliens, obsequiis tuae Augustalis Excellentiae votis effectu conabar respondere operis, nec unquam subtraxi faciendis. *G.* Si opus est monitu. Nam memoriae fixum teneo. Vnde monui hortando potius, quam arguendo, morem ut geras. *G.* Id ipsum etiam studebo nunc. *C.* Gaudeo. *G.* Nec amore vitae abduci potero, quin peragam, quae iubes. *C.* Placet, tuique in me benevolentiam laudo. *G.* Sed, summa implendae intentio servitutis summam expetit recompensationem mercedis. *C.* Nec iniuria. *G.* Difficultas enim cuiuscunque laboris tolerabilis fitur, si haud incerta accipiendae spe mercedis relevatur. *C.* Patet. *G.* Vnde ineundi praemium periculi mihi, quaeso, proponas in praesenti, quo, impigre dimicans, sudore non frangar certaminis, animatus spe retributionis. *C.* Quod dignissimum, omni que videbatur Senatui gravissimum, nunquam tibi negabam, aut negabo, praemium, scilicet nostrae adoptionem familiaritatis, praecipueque inter Palatinos dignitates. *G.* Fateor, sed id haud nunc molior. *C.* Si aliud expetas, oportet, proferas. *G.* Immo aliud. *C.* Quid? *G.* si praesumo dicere. *C.* Et bene. *G.* Transferis? *C.* Nullo modo. *G.* Certe. *C.* Non. *G.* Moveberis indignatione. *C.* Ne id vereare. *G.* Dicam, iussisti? Constantiam, tui Nati-
tam, amo, *C.* Et merito decet, ut herilem filiam honorabi-

A ;

liter

hret ames, & amabiliter honores. G. Interrumpis dicenda. C. Non interrompo. G. Ipsamque, si tua annuerit pietas, desponsare gestio. C. Non leve appetit praemium, sed summum, vobisque, o Principes, ante insolitum. G. Heu, heu, dedignatur. Praescivi. Instate, quae so mecum precibus. *Principes*. Decet tuam, Imperator, egregie dignitatem, ut pro sui reverentia, hoc illi non abnuas. C. Non abnuo, quantum ad me, sed, subtili primum inquisitione, reor, intelligendum, an filia praebeat assensum. *Pr*. Consequens est. C. Ibo, ipsamque, si velis, Gallicane, pro hac re appellabo. G. Ac libens. *Constantia*. Dominus Imperator adit nos solito tristior. Quid velit, vehementer admiror. C. Huc ades, o filia, Constantia, paucis te volo. *Const*. Adsum, Domine mi, iube, quid velis. C. Anxietate cordis fatigor, gravique tristitia afficior. *Const*. Ut te venientem, aspexi, tristitiam deprehendi, et licet causam ignorarem, conturbata pertimui. C. Tui causa contristor. *Const*. Mei? C. Tui. *Const*. Expaveo, quid est, Domine mi? C. Piget dicere, ne contristeris. *Const*. Multo magis contristor, si non dixeris. C. Gallicanus, dux, cui frequens successus triumphorum, primum inter Principes dignitatis acquisivit gradum, cuiusque ope saepissime indigemus ad defensionem patriae. *Const*. Quid ille? C. Desiderat te sponsam habitum ire. *Const*. Me? C. Te. *Const*. Mallem mori. C. Praescivi. *Const*. Nec mirum, quia, tuo consensu, tuo permissu, servandam Deo virginitatem devovi. C. Memini. *Const*. Nullis enim supplicis unquam potero compelli: quin inviolatum custodiam sacramentum propositi. C. Convenit. Sed hinc coarctor nimium, quia si, (quod debet fieri paterno more) te in proposito permansum ire consensero, haud leve damnum patiar in publica re. Si autem, quod absit, renitor, aeternis cruciandus poenis subiacebo. *Const*. Si enim divinum desperarem adesse auxilium, mihi quam maxime, mihi potissimum, esset dolendum. C. Verum. *Const*. Nunc autem nullus relinquitur locus moestitiae, praeiument

menti de Domini pietate. *C.* Quam bene dicis, mea Constantia. *Confl.* Si meum digneris captare consilium, praemonstrabo, qualiter utrumque evadere possis durum. *C.* O utinam. *Confl.* Simula, prudenter peracta expeditione, ipsius votis satisfacturum esse, et, ut meum concordari credat velle, suade, quo suas interim filias, Atticam et Artemiam, velut pro solidandi pignore amoris, mecum, mansum ire, meosque primicerios, Ioannem et Paulum, secum faciat iter arreptum ire. *C.* Et quid, si victor reverteretur, mihi erit agendum? *Confl.* Reor, omnipatrem prius esse invocandum, quo ab huiusmodi intentione Gallicani revocaret animum. *C.* O filia, filia, quantum dulcedine tuae allocutionis amaritudinem dulcorasti moesti patris, adeo, ut pro hac re nulla posthac movear sollicitudine. *Confl.* Non est necesse: *C.* Eam et Gallicanum laeta promissione circumveniam. *Confl.* Vade in pace, mi Domine. *Gal.* Curiositate frangar, o Principes, antequam, quid meus senior Augustus tam diu cum herili filia agat, experiar. *Prin.* Svader illi velle, quae desideras. *G.* O, utinam praevaleret svasio. *Paulus.* Forsitan praevalebit. *G.* Silete, quiescite, Augustus revertitur, non, ut abiit, obscuro, sed vultu admodum sereno. *Pr.* Bona fortuna. *G.* Si enim, ut dicitur, speculum mentis est facies, serenitas faciei, mansuetudinem forte designat eius animi. *Pr.* Ita. *C.* Gallicane. *G.* Quid dixit? *Pr.* Procede, procede, vocat te. *G.* Dii propitii, favete. *C.* Perge securus, Gallicane, ad bellum. Reverurus enim accipies, quod desideras, praemium. *G.* Illudis ne me? *C.* Si illudo. *G.* Me felicem, si unum scirem. *C.* Quid unum? *G.* Eius responsum. *C.* Filiae? *G.* Ipsius. *C.* Iniusta satis ratio, in hac re verecundae virginis responsum quaerere. Consequentia autem rerum monstrabit eius assensum. *G.* Si hunc scirem, responsum flocci facerem. *G.* Licet, experiare. *G.* Exopto. *C.* Sui primicerios, Ioannem et Paulum, tecum commoratum iri decrevit, usque in diem nuptiarum. *G.* Quam ob causam? *C.* Quo illorum

lorum ex confabulatione ipsius vitam, mores, consuetudinem, possis praenoscere. *Gal.* Bonum consilium, mihi quae quam maxime placitum. *Con.* Scilicet tui filias secum, versa vice, desiderat interim mansum ire, quatenus illarum per sodalitatem tibi fiat morigera. *G.* Evax, Evax! Omnia meis respondent votis. *C.* Fac, ut adducantur citius. *G.* Statis milites? Currite, abite, adducite filias ad obsequium suae Dominae. *Milites.* Assunt illustres Gallicani natae, tuae familiaritati Hera Constantia, pro sui pulchritudinis, sapientiae et probitatis perspicuitate, satis apte. *Confl.* Placet, introducantur honorifice. *Amator virginis.* et inspirator castitatis, Christe, qui me, precibus martyris tuae Agnetis, a lepra pariter corporis, et ab errore eripiens gentilitatis, invitasti ad virginem tui Genitricis thalamum, in quo tu manifestus es verus Deus, retro exordium natus a Deo Patre, idemque verus homo ex Matre natus in tempore. Te veram et coaeternam Patri Sapientiam, per quam facta sunt omnia, et, cuius dispositione consistunt et moderantur universa, suppliciter exoro, ut Gallicanum, qui tui in me amorem surripiendo conatur extinguere, post te trahendo, ab iniusta intentione revocare, sui quae filias digneris tibi assignare sponfas, et instilla cogitationibus earum tui amoris dulcedinem, quatenus execrantes carnale consortium, pervenire mereantur ad sacrarum societatem virginum. *Artemia.* Ave, Constantia, Imperialis Hera. *Confl.* Salvete. sorores, Attica et Artemia. State, state, ne procidatis, sed libate mihi osculum amoris. *Art.* Tuum ad obsequium, Domina, alacri mente venimus, tuae ditioni summa devotione nos subiicimus, tantum, ut tua nobis abundet gratia. *Confl.* Vnum Dominum habemus in coelis, cui debetur devotio nostrae servitutis. In cuius fide et dilectione condecet nos, servata corporis integritate, unanimiter perseverare, ut mereamur aulam coelestis patriae cum palma virginis introire. *Art.* In nullo reluctamur, sed testes in omnibus praeceptis parere nitimur,
prae-

praecipue in agnitione veritatis, et servandae proposito virginitatis. *Consl.* Congrua satis responsio, vestraque ingenuitate condigna, nec dubito, quin, divinae inspiratione gratiae, ad credendum essis perventurae. *Art.* Qui posset fieri, ut, servientes idolis, sanum saperemus, sine illustratione supernae pietatis. *Consl.* Stabilitas vestrae fidei spem mihi excitat de credulitate Gallicani. *Art.* Admoneatur tantum, haud dubium, quin credat. *Consl.* Advocentur Ioannes et Paulus. *Ioannes.* Praesto sumus, Hera, quos vocasti. *Consl.* Ite citi ad Gallicanum, et, inhaerentes eius lateri, svadete illi paullatim mysterium nostrae fidei, si forsan illum Deus dignetur per vos lucrari. *Paulus* Deus det proventum, nos adhibemus frequentationem, hortamentorum. *Gall.* Opportune advenitis, Ioannes et Paulus, suspensis diu animis vestrum praestolabar adventum. *Io.* Vt vocem iubentis Dominae hausimus, tibi ad obsequendum convolvavimus. *Gall.* Multo magis vestro, quam aliorum, delector obsequio. *P.* Non immerito. Nam vulgo dicitur, *Qui dilectis obsequitur, et ipse fit dilectus.* *Gall.* Verum. *Io.* Dilectio mittentis Herae reconciliatur nos familiaritati tuae. *Gall.* Non nego, Convenite, congregamini, tribuni, et centuriones, omnesque mei iuris milites. Adsunt Ioanes et Paulus, quorum detinebar absentia, ne pergerem. *Tribuni.* Praecede, collectim comitantur. *Gall.* Capitolium et templa primum nobis intranda, Numinaque Deorum placanda sunt ritu sacrificiorum, quo prosperentur exitum pugnae. *Trib.* Necessè. *Io.* Subtrahamus nos interim, *P.* Decet. *Io.* En, Dux egreditur, ascendamus equos, offeramus nos obviam. *P.* Accito, *Gall.* Vnde venitis? Vbi fuistis? *Io.* Stravimus, sarcinulas, praemisimus, quo expediti tuum iter possimus comitari. *Gall.* Placet. O tribuni, prohi lupiter! aspicio innumerabilis exercitus legiones, variis armorum instrumentis horribiles, *Trib.* Hercle, hostes. *Gall.* Resistamus fortiter, et congregiamur viriliter. *Trib.* Si est utilis nostri congressio cum tantis? *Gall.* Et quid mavultis? *Tr.* Sub-

mittere colla. *G.* Nolit hoc Apollo. *Tr.* Aedepol faciendum. En, undique secus circumdamur, vulneramur, perimimur. *G.* Eheu, quid erit, cum tribuni me spernunt, se tradunt? *Io.* Fac votum Deo coeli, te Christianum fieri, et vinces. *Gall.* Voveo, et opere implebo. *Hofler.* Heus, rex Bradan, speranda fortuna victoriae illudit nos. En, dextrae languescent, vires fatiscunt. Sed et inconstantia pectoris cogit nos discedere ab armis. *Brad.* Quid dicam, ignoro. Ipsa, quam toleratis, me urget pallio. Restat, ut nos Duci tradamus. *H.* Alias non evademus. *Br.* Dux Gallicane, noli in nostram perniciem saevire, sed parce, et utere, ut libet, nostra servitute. *Gall.* Ne trepidetis, ne formidetis, sed datis obsidibus, facite vos tributarios Imperatoris, et vivite beate sub Romana pace. *Br.* Tuo arbitrio pendet, quot qualesque accipere, quantumque pondus solvendi census nobis velis imponere. *Gall.* Solvite procinctum, mei milites. Nemo laedatur, nemo perimatur. Amplectamur foederatos, quos publicos insectabamur inimicos. *Io.* Quanto magis valet intenta precatio, quam humana praesumptio. *Gall.* Verum. *P.* Quam efficax his aderit superna miseratio, quos Deo commendat humilis devotio. *Gall.* Perspicuum. *Io.* Sed, quod vovetur in perturbatione, solvendum est in tranquillitate. *G.* Assentio, unde quantocius baptisari gestio, ac reliquum vitae in Dei obsequio vacare. *P.* Iustum. *G.* Ecce, in introitu nostro protuunt Romani urbicolae, insignia laudum ferentes ex more. *Io.* Consequens est. *Gall.* Sed nec nostrae, nec Deorum, fortitudini titulus debetur triumphus. *P.* Nullo modo, sed vero Deo. *Gall.* Unde templa arbitror transeunda. *Io.* Recte arbitraris. *Gall.* Et, limina Apostolorum supplici confessione esse intranda. *Paul.* O te tali opinione felicem. Nunc testaris, te verum Christicolam. *Constantinus.* Admiror, o milites, cur Gallicanus tam diu se subtrahat nostris conspectibus. *Mil.* Ut urbem intravit, gressum ad domum S. Petri concite tetendit, terratenusque prostratus pro recepta victoria grates impendit altithrono,

throno. *C. Gallicanus?* *Mil.* Ipse. *C. Incredibile.* *Mil.* Eni,
 accedit, ipsum potes sciscitari. *C. Diu, te Gallicane, su-*
stinui, ut modum exitumque experirer proelii. *Gall.* Dicam
 digestim. *C. Hoc interim parvipendo, quo edisseras, quod*
magis exopto. *Gall.* Quid est? *C. Cur iturus Deorum templa,*
et revertens intrares Apostolorum testa. *Gall.* Rogas? *C. Cu-*
riose. *G. Expono.* *C. Exopto.* *Gall.* Fateor, sacratissime Impe-
 rator, iturus, ut obiecisti, sacella intravi, meque Daemo-
 niis et Diis supplex commisi. *Con.* Hoc Romanis antiquitus
 fuit in more. *G. Mala consuetudo.* *C. Pessima.* *G. Quo pa-*
cto, tribuni cum suis legionibus advenere, meque cun-
tem undique secus seplere. *C. Pompeio admodum appara-*
tu egrediebaris. *G. Promovimus, hostes impegimus, com-*
misimus, victi sumus. *C. Romani victi?* *G. Penitus.* *Con.* O
 res dira, omnibusque seculis inaudita. *G. Ego quidem ne-*
 fanda sacrificia iteravi, nec aderant, qui adiuverent, Dii,
 sed, invalescente congressione, plurimi ex nostris interiere.
Con. Confundor audiendo. *Gall.* Tandem tribuni me spreve-
 runt, se tradiderunt. *Con.* Hostibus? *Gall.* Ipsi. *Con.* Ah,
 quid fecisti? *Gall.* Quid possem facere, nisi fugam captare.
Con. Non? *Gall.* Etiam. *Con.* Quantis tunc angustiis urge-
 batur constantia tui pectoris? *Gall.* Maximis. *Con.* Et quo-
 modo evasisti? *Gall.* Mei familiares socii, Ioannes et Paulus,
 svaferunt mihi votum fecisse Creatori. *Con.* Salubre. *Gall.* Ex-
 periebar. Ut os ad votendum aperui, coeleste iuvamen
 sensi. *Con.* Quo pacto? *Gall.* Apparuit mihi iuvenis proce-
 rae magnitudinis, crucem ferens in humeris, et praecepit,
 ut stricto mucrone illum sequeretur. *Con.* Quisquis ille erat,
 coelitus missus fuerat. *Gall.* Comprobavi, nec mora. Asti-
 terunt mihi a dextra, laevaque milites armati, quorum
 vultum minime agnovi, promittentes auxilium sui. *Con.*
 Coelestis militia. *Gall.* Non ambigo. At ubi, sequens prae-
 cedentem secutus, inter medias hostium ingrederetur acies,
 perveni ad regem eorum, nomine Bradan, qui mox, in-

credibili metu correptus, pedibusque meis provolutus, se cum suis subdidit, professus censum Principi Romani orbis finetenus solvendum. *Con.* Grates prosperitatis auctori, qui in se sperantes non patitur confundi. *Gall.* Experimento didici. *Con.* Vellem experiri, quid deinde profugi attitarent tribuni. *Gall.* Maturabant reconciliari. *Gall.* Recepisti gratis? *Gall.* Ego illos gratis? qui me periculis, qui se inimicis. Haud ita. *Con.* Et qui? *Gall.* Proposui promerendae gratiae pretium. *Con.* Quale? *Gall.* Videlicet sectam Christicolarum, quam qui elegerit, gratiam susciperet priorem, honoremque ampliorem, qui vero Ipseverit, gratia simul privaretur et militia. *Con.* Recta propositio, tuaque auctoritate condigna. *Gall.* Ego quidem, baptismo imbutus, totum me Deo subiugavi in tantum, ut tuae, quam prae omnibus dilexi, abrenunciarem filiae, quo, abstinentens conjugii, placerem Virginis proli. *Con.* Accede propius, ut irruam in tuos amplexus. Nunc quidem, nunc cogor tibi detegere, quod ad tempus studebam velare. *Gall.* Quid? *Con.* Id videlicet, quod mea tuaeque natae eidem, quam elegisti, student religioni. *Gall.* Gaudeo. *Con.* Tantoque servandae virginitatis flagrant amore, ut nec minis nec blandimentis, revocari possunt ab intentione. *Gall.* Perseverent, exopto. *Con.* Introeamus in palatium, ubi ipsae commorantur. *Gall.* Praecede, sequar. *Con.* Ecce, occurrunt cum Augusta Helena, mei genetrix gloriofa, omnibusque lacrymae fluunt prae gaudio. *Gall.* Vivite feliciter, o sanctae virgines, perseverantes in Dei timore, decusque virginitatis inviolatum servate, quo dignae inveniamini amplexibus Regis aeterni. *Constantia.* Io liberius servabimus, quo te non contra luctari sentimus. *Gall.* Non contra luctor, non renitor, non prohibeo, sed vestris in hoc votis libens concedo, in tantum, ut nec te, o mea Constantia, quam haud segniter emi vitae pretio, aliud, quam coepisti, velle cogor. *Constantia.* Haec mutatio dextrae Excelsi. *Gall.* Si in melius mutatus non essem, tuae promissio

missioni assensum non praeberem. *Constantia.* Amicus pudicitiae virginalis, et fautor totius bonae voluntatis, qui te ab iniusta intentione revocavit, meamque virginitatem sibi signavit, dignetur nos, pro corporali discidio, quandoque associatum ire in aeterno gaudio. *Gall.* Fiat, fiat. *Con.* Cum vinculum Christi amoris in unius nos societate coniungat religionis, decet, ut, quasi gener Augustorum, honorifice nobiscum habites intra palatium. *Gall.* Nulla magis est vitanda tentatio, quam oculorum concupiscentia. *Con.* Refragari nequeo. *Gall.* Unde non expedit, me frequentius virginem intueri, quam prae parentibus, prae vita, prae anima, a me scis amari. *Con.* Ut libet. *Gall.* Ecce, habes quadruplicatum exercitum, Christo favente, et me laborante. Patere me nunc militem Imperatori, cuius iuvamine nunc vici, et cui debet, quicquid feliciter vixi. *Con.* Ipsum decet laus et iubilatio, ipsi debet famulari omnis creatura. *Gall.* Sed illi potissimum, quis in necessitate largius praestet auxilium. *Con.* Ut asseris. *Gall.* Partem possessionis, quae ad filias pertinet, excipio, partemque ad susceptionem peregrinorum mihi reservo. De reliquo, proprios servos, libertate donatos, ditari, pauperumque necessitates volo sustentari. *Con.* Prudenter possessa disponis, nec expers fies aeternae retributionis. *Gall.* Me ipsum etiam sancto viro, Hilariano, in urbe ostendi, individuum sodalem, arden, associatum iri, quo ibidem reliquum vitae, in Dei laude, pauperumque vacem susceptione. *Con.* Simplex esse, cui semper est posse, sinat tui esse prosperis successibus, iuxta sui velle vigere, et perducatur te ad gaudia aeternitatis, qui regnat et gloriatur in unitate Trinitatis. *Gall.* Amen.

ACTVS SECVNDVS.

Julianus, Imperator. Consules. Milites. Terentianus. Ioannes. Christianolae.

Julianus. In incommodum satis probatur nostro imperio, quod Christiani libero utuntur arbitrio, et iactant, se leges debere sequi, quas accipiebant temporibus Constantini. *Consules.* Turpe, si pateris. *Iul.* Non patiar. *Conf.* Decet. *Iul.* O milites, accingimini, et nudate Christicolae possessionibus propriis, obiciendo sententiam Christi dicentis, *Qui non renuntiaverit omnibus, quae possidet, N. P. T. M. V. E. S. P. T.* *Mil.* In nobis non erit mora. *Conf.* En, milites revertuntur. *Iul.* Secundusne est vester reditus? *Mil.* Secundus. *Iul.* Et cur tam citus? *Mil.* Dicemus, Castella, quae Gallicanus sibi retinuit, decrevimus intrasse, tuaeque servituti usurpasse, sed, si quis ex nostris pedem admovit, leprosus seu energumenos est factus. *Iul.* Revertimini, ipsumque compellite, vel patriam deserere, vel idolis sacrificare. *Gall.* Ne fatigemini, o milites, inutilia svadendo, quia in aestimatione aeternae vitae floccifacio, quicquid habetur sub sole. Vnde patriam desero, et, exul pro Christo, Alexandriam peto, optans, ibidem coronari martyrio. *Mil.* Gallicanus, ut iussisti, patria expulsus, Alexandriam petiit, ibique a Raucione, Comite, tentus, gladio est peremptus. *Iul.* O, bene factum. *Mil.* Sed Ioannes et Paulus te fastidiunt. *Iul.* Quid agunt? *Mil.* Libere vagantur, thesauros Constantiae erogant. *Iul.* Advocentur. *Mil.* Adfuit. *Iul.* Non nescio, vos, Ioannes et Paule, a cunabulis Augustorum mancipatos fuisse obsequio. *Io.* Fuimus. *Iul.* Vnde decet, ut, meo inhaerentes lateri, serviatis in palatio, in quo nutriti estis a puero. *Paul.* Haud serviemus. *Iul.* Mihin' non servietis? *Io.* Diximus. *Iul.* Num non videmur Augustus? *Paul.* Sed dissimilis prioribus. *Iul.* In quo? *Io.* Religione et merito. *Iul.* Vellem plenius audire. *Paul.* Volumus dicere. Gloriosissimi et, famosissimi Imperatores, Constantinus, Constans, et Constantius, quorum famulabamur imperio, fuere viri Christianissimi, et gloriabantur se servos esse Christi. *Iul.* Memini, sed non opto in hoc eos sequi. *Paul.* Deteriora imitaris. Qui ecclesias frequentabant, et, excusso diademate, prostrati

prostrati Jesum Christum adorabant. *Int.* Ad haec me non cogitis. *Io.* Ideo illis es dissimilis. *Paul.* Nam, quia adolebantur Creatori, Augustalis apicem dignitatis ornabant, et beatificabant insignibus suae probitatis et sanctitatis, prosperisque ad vota successionibus pollebant. *Int.* Certe ego. *Io.* Non simili modo, quia eos divina comitabatur, gratia. *Int.* Frivola. Ego quondam stultus talia exercui, et clericatum in Ecclesia obtinui. *Io.* Placetne tibi, o Paule, clericus? *Paul.* Diaboli capellanus. *Int.* At, ubi, nihil utilitatis inesse, deprehendi, ad culturam Deorum me deslexi, quorum pietas me provexit ad fastigium regni. *Io.* Abrupti nostri orationem, ne audires iustorum laudem. *Int.* Quid ad me? *Paul.* Nihil, sed subiungendum est, quod ad te. Postquam enim mundus, qui non erat dignus habendis, suscepti sunt inter angelos, tibi quae infelix respublica relinquerebatur regenda. *Int.* Cur infelix, iuxta id temporis? *Io.* Ex qualitate rectoris. *Paul.* Reliquisti omnem religionem, et imitatus es idololatriae superstitionem. Pro hac iniquitate, et a tuis conspectibus, et a tuorum societate nos subtraximus. *Int.* Licet satis multum a vobis dehonestatus sim, adhuc tamen parcens audaciae, cupio vos inter primos in palatio extollere. *Io.* Ne fatiga te, quia nec minis, nec blandimentis, cogimur cedere. *Int.* Decem dierum dabo inducias, quo, tandem resipiscences, ultro maturetis reconciliari gratiae nostrae dignitatis. Sin autem, quod faciendum est, faciam, non ultro vobis ludibrio fiam. *Paul.* Quod facturus eris, hodie perface, quia, nec ad tui salutationem, nec ad palatium, nec ad culturam Deorum, nos poteris revocare. *Int.* Abite, discedite, quae monui, perpetrare. *Io.* Acceptas non floccifaciamus inducias, sed facultates coelo permittamus, nosque ieiuniis et obsecrationibus Deo interim commendemus. *Paul.* Consequens est. *Int.* Vade, Terentiane, sumptis tecum militibus, compelle Ioannem et Paulum Deo Jovi sacrificare. Si autem obstinato resisterint pectore, perimantur, non palam, sed nimum

mium occulte, quia palatini fuere. *Terent.* Imperator Iulianus, cui servio, misit vobis, Ioannes et Paule, pro suae clementia, aureum simulacrum Iovis, cui thura gratis imponere debetis. Quid si nolueritis, capitalem sententiam subibitis. *Io.* Si Iulianus sit tuus dominus, habeto pacem cum illis, et utere eius gratia. Nobis non est alius, nisi noster Iesus Christus, pro cuius amore desideramus mori, quo mereamur aeternis gaudiis perfrui. *Ter.* Quid tardatis, milites? Stringite ferrum, et interficite Imperatoris Deorumque rebelles, interfectos clam in domo sepelite, nulumque sanguinis vestigium relinquate. *Mil.* Et quid dicemus rogati? *Ter.* Simulate, quasi exilio sint destinati. *Io. Paul.* Te, Christe, cum Patre et S. Spiritu regnantem, unum Deum, sub hoc periculo invocamus, te moriendo laudamus, tu suscipe animas, pro te de lutea habitatione eliminatas. *Ter.* Eheu, o Christicolae, quid patitur unicus filius meus? *Christ.* Stridet dentibus, spura iacit, torquet insana lumina. Nam plenus est daemoniis. *Ter.* Vae patri, ubi agitur? *Christ.* Ante sepulcrum martyrum, Ioannis et Pauli, humi provolvitur, sequae ipsorum precibus torqueri, fatetur. *Ter.* Mea culpa, meum facinus. Nam, meo hortatu, meo iussu, ipse infelix impias manus in sanctos martyres misit. *Christ.* Si, te hortante, deliquit, te compatiens, poenas luit. *Ter.* Ego quidem parvi iussis impiissimi Imperatoris, Iuliani. *Christ.* Ideo namque ipse divina percussus est ultione. *Ter.* Scio, eoque magis expaveo, quoniam, nullum hostem Dei servorum impunitum evasisse, meminerō. *Christ.* Recte. *Ter.* Quid si curam, et poenitens sceleris, sacris provolvat tumulis? *Christ.* Veniam mereberis, si tamen baptisinate mundaberis. *Ter.* Gloriosi testes Christi, Ioannes et Paule, imitamini exemplum Magistri, eadem iubentis, et orate pro persecutorum delictis. Este compatiens orbatu patris angustis, et misereamini furientis nati miseriis, quo ambo, tincti fonte baptisimatis, perseveremus in fide S. Trinitatis. *Christ.* Parce, Terentiane, lacrymis

lacrymis, et parce anxietari cordis. En, filius tuus resipiscit, et per martyrum suffragia sanum recepit. *Ter.* Gratias Regi aeternitatis, qui suis militibus tantum praestitit, honoris, ut non solum animae gaudent in coelo, sed etiam mortua in tumulis ossa variis fulgent miraculorum titulis, in testimonium sui sanctitatis, praestante Domino nostro, Jesu Christo, qui vivit et regnat.

COMOEDIA SECUNDA, DULCITIUS.

Argumentum in Dulcitiū.

Passio Sanctarum Virginum, Agapē, Chioniae, et Irenae, quas sub nocturno silentio Dulcitiū praefes, clam adiit, cupiens earum amplexibus satumari. Sed mox, ut intravit, mente captus, ollas et sartagine pro virginibus amplectendo osculabatur, donec facies et vestes horribili nigredine inficiebantur. Deinde, Sisinnio Comiti iussu perpuniendas virgines cessit, qui etiam miris modis illusit, tandem Agapē et Chioniam concremari, et Irenē, iussit perfodi.

*Diocletianus. Agape. Chionia. Irena. Dulcitiū.
Milites.*

Interlocutores.

Diocl. Parentelae claritas, ingenuitas, vestrumque serenitas pulchritudinis, exigit, vos nuptiali lege primis in palatio copulari, quod nostri iussu annuerit fieri, si Christum negare, nostrisque Diis sacrificia velitis ferre. *Ag.* Esto securus curarum, nec te gravet nostrarum praeparatio nuptiarum, quia nec ad negationem confitendi nominis, nec ad corruptionem integritatis, ullis rebus compelli poterimus. *Diocl.* Quid sibi vult ista, quae vos agitat, fatuitas. *Ag.* Quod signum fatuitatis nobis inesse deprehendis?

dis? *Diocl.* Evidens magnumque. *Ag.* In quo? *Diocl.* In hoc praecipue, quod, relicta vetustae observantiae religionis, inutilem Christianae novitatem sequimini superstitionis. *Ag.* Temere calumniaris statum Dei omnipotentis. Periculum. *Diocl.* Cuius? *Ag.* Tui rei quae publicae, quam gubernas. *Diocl.* Ista insanit, amoveatur *Chi.* Mea germana non insanit, sed tui stultitiam iuste reprehendit. *Diocl.* Ista inclementius bacchatur, unde nostris conspectibus aequae subtrahatur, et tertia discutatur. *Ir.* Tertiam rebellem, tibi quae penitus comprobabis renitentem. *Diocl.* Irena, cum sis minor aetate, fito maior dignitate. *Ir.* Ostende, quaeso, quo pacto. *Diocl.* Flecte cervicem Diis, et esto sororibus exemplum correctionis, et causa liberationis. *Ir.* Conquiniscant idolis, qui velint incurrere iram celsi Tonantis, ego quidem caput, regali unguento delibutum, non dehonestabo, pedibus simulacrorum submittendo. *Diocl.* Cultura Deorum non adducit dehonestatem, sed praecipuum honorem. *Ir.* Et, quae inhonestas turpior, quae turpitudine maior, quam, servos venerari ut dominos? *Diocl.* Non svadeo tibi venerari servos, sed dominorum principumque Deos. *Ir.* Nonne is est cuiusvis servus, qui ab artifice pretio comparatur, ut emptitius? *Diocl.* Huius praesumptio verbositatis tollenda est suppliciiis. *Ir.* Hoc optamus, hoc amplectimur, ut pro Christi amore suppliciiis laceremur. *Diocl.* Ista contumaces, nostrisque decretis contraluctantes, catenis itretientur, et ad examen Dulcitii, praefulis, sub caecerali squalore servantur. *Dulc.* Producite, milites, producite, quas tenetis in carcere. *Mil.* Ecce, quas vocasti. *Dulc.* Papae, quam pulchrae, quam venustae, quam egregiae puellulae! *Mil.* Profecto decorae. *Dulc.* Captus sum illarum specie. *Mil.* Credibile. *Dulc.* Exaestu illas ad mei amorem trahere. *Mil.* Diffidimus te praevalere. *Dulc.* Quare? *Mil.* Quia stabiles fide. *Dulc.* Quid si svaideam blandimentis? *Mil.* Contemnunt. *Dulc.* Quid si terream suppliciiis. *Mil.* Parvipendunt. *Dulc.* Et quid fiet? *Mil.* Praecogita. *Dulc.* Ponite illos

in custodiam, in interiorē officinae sedem, in culus pro-
aulio ministrorum servantur vasa. *Mil.* Vt quid eo loci?
Dulc. Qvōa me saepiuscule possint videri. *Mil.* Vtiubēs. *Dulc.*
Qvid agunt captivae sub hoc noctis tempore. *Mil.* Vacant
hymnis. *Dulc.* Accedamus propius. *Mil.* Tinnulae sonitum
vocis a longe audimus. *Dulc.* Observate pro foribus cum
lucernis, ego autem intrabo, et vel optatis amplexibus me
saturabo. *Mil.* Intra, praestolabimur. *Ag.* Quid strepit prae
foribus? *Ir.* Infelix Dulcitus ingreditur. *Cbi.* Deus nos
tueatur. *Ag.* Amen. *Cbi.* Quid sibi vult collisio ollarum, cac-
caborum, et sartaginum? *Ir.* Lustrabo. Accedite, quae so,
per rimulas perspicite. *Ag.* Quid est? *Ir.* Ecce, iste stultus,
mente alienatus, aestimat, se uti nostris amplexibus. *Ag.*
Quid facit? *Ir.* Nunc ollas molli fovet gremio, nunc sarta-
gines et caccabos amplectitur, mitia libans oscula. *Cbi.* Ri-
diculum. *Ir.* Nam facies, manus ac vestimenta, adeo sor-
dida, adeo coinquinata, ut nigredo, quae inhaesit, simili-
tudinē Aethiopis exprimat. *Ag.* Decet, ut talis appareat
corpore, qualis a diabolo possidetur in mente. *Ir.* En pa-
rat egredi. Intendamus, quid, illo egrediente, agant mi-
lites pro foribus expectantes. *Mil.* Qvis hic egreditur dae-
moniacus, vel magis ipse diabolus? Fugiamus. *Dulc.* Mili-
tes, qvō fugitis? State, expectate, ducite me cum lucer-
nis ad cubile. *Mil.* Vox Senioris nostri, sed imago diaboli.
Non subsistamus, sed fugam maturemus, phantasma vult
nos pessundare. *Dulc.* Ad palatium ibo, et, quam abiectionē
patior, principibus vulgabo. *Dulc.* Ostiarii, introduce
me in palatium, quia ad Imperatorem habeo secretum.
Ostiarii. Quid hoc vile ac detestabile monstrum, scissisque,
nigellis panniculis obsitum? Pugnīs tundamus, de gradu
praecipitemus, nec ultra huc detur liber accessus. *Dulc.* Vae,
Vae! Quid contigit? Nonne splendidissimis vestibus indu-
tus, totoque corpore videor nitidus? Et, quicumque me a-
spicit, velut horribile monstrum fastidit. Ad coniugem,
revertar, qvō ab illa, quid erga me actum sit, experiar.

En, solutis crinibus egreditur, omnisque domus lacrymis prosequitur. *Coniunx.* Heu, heu, mi Senior, Dulciti! Quid pateris? Non es sanae mentis? Factus es in derisum Christi-
colis. *Dulc.* Nunc tandem sentio, me illudum illarum malefi-
ciis. *Coni.* Hoc me vehementer confudit, hoc praecipue contri-
stavit, quod, quid patiebaris, ignorasti. *Dulc.* Mando, ut lascivae praesententur puellae, et, abstractis vestibus, pu-
blice denudentur, quo versa vice, quid nostra possint ludi-
bria, experiantur. *Mil.* Frustra sudamus, in vanum labo-
ramus. Ecce, vestimenta virgineis corporibus inhaerent,
velut coria. Sed et ipse, qui nos ad expollendum urge-
bat, praeses stertit sedendo, nec ullatenus excitari potest
a somno. Ad Imperatorem adeamus, ipsique rerum, quae
geruntur, propalemus. *Diocl.* Voleo nimium, quod prae-
sidem Dulcitium audio adeo illudum, adeo exprobratum,
adeo calumniatum. Sed, ne viles mulierculae lactent, se
impune nostris Diis Deorumque cultoribus illudere, Sisin-
nium, Comitem, dirigam ad ultionem exercendam. *Sis.*
O, milites, ubi sunt lascivae, quae totqveri debent, puel-
lae, *Mil.* Affliguntur in carcere. *Sis.* Irenam reservate, et
reliquas producite. *Mil.* Cur unam excipis? *Sis.* Parcens
infantiae. Forte facilius convertetur, si sororum prae-
sentia non terribitur. *Mil.* Ita. Praesto sunt, quas iussisti.
Sis. Praebete assensum. *Agapes et Chionia,* meis consiliis.
Ag. Si praebemus? *Sis.* Ferte libamina Diis. *Ir.* Vero et aeter-
no Patri, eiusque coaeterno Filio, Sanctoque amborum Para-
clito, sacrificium laudis sine intermissione libamus. *Sis.* Hoc
vobis non svadeo, sed poenis prohibeo. *Ag.* Non prohibebis,
nec unquam sacrificabimus daemoniis. *Sis.* Deponite duri-
tiam cordis, et sacrificate. Sin autem, faciam, vos inter-
fectum iri, iuxta praeceptum Imperatoris Diocletiani. *Chi.*
Decet, ut in nostri necem obtemperes iussis tui Imperato-
ris, cuius nos decreta continere noscis. Si autem par-
cendo morem feceris, aequum est, ut tu interficiaris. *Sis.*
Non tardetis, milites, non tardetis capere blasphemias has,
et.

et in ignem proiicite vivas. *Mil.* Instemus construendis ro-
gis, et tradamus illas bacchantibus flammis, quo finem de-
mus convicii. *Ag.* Non tibi, Domine, non tibi haec po-
tentia insolita, ut ignis vim virtutis suae obliviscatur, tibi
obtemperando. Sed taedet nos morarum. Ideo rogamus,
solvi retinacula animarum, quo, extinctis corporibus, te-
cum plaudent in aethere nostri spiritus. *Mil.* O novum,
o stupendum miraculum! Ecce, animae egressae sunt cor-
pora, et nulla lacionis reperiuntur vestigia. Sed, nec ca-
pilli, nec vestimenta, ab igne sunt ambusta, quo minus
corpora. *Sis.* Proferte Irenam. *Mil.* Etiam. *Sis.* Pertimesce,
Irena, necem sororum, et cave perire exemplo earum. *Ir.*
Opto exemplo earum moriendo sequi, quo merear cum his
aeternaliter laetari. *Sis.* Cede, cede meae svasioni. *Ir.* Haud
tedam facinus svasenti. *Sis.* Si non cesseris, non citum
tibi praestabo exitum, sed differam, et nova indices suppli-
cia multiplicabo. *Ir.* Quanto acrius torqueor, tanto glori-
osius exaltabor. *Sis.* Supplicia non metuis? Admovebo,
quod horresces. *Ir.* Quicquid irrogabis adversi, evadam iu-
vamine Christi. *Sis.* Faciam, te ad lupanar duci, corpusque
tuum turpiter coinquinari. *Ir.* Melius est, ut corpus qui-
buscunque iniuriis maculetur, quam anima idolis pollua-
tur. *Sis.* Si socia eris meretricum, non poteris polluta ultra
intra contubernium computari virginum. *Ir.* Voluptas pa-
rit poenam, necessitas autem coronam, nec dicitur reatus,
nisi quod consentit animus. *Sis.* Frustra parcebam, frustra
miserebar huius infantiae. *Mil.* Praescivimus, nullatenus
ad Deorum culturam potest flecti, nec terrore potest un-
quam frangi. *Sis.* Non ultra parcam. *Mil.* Rectum. *Sis.* Ca-
pite illam sine miseratione, et, trahentes cum crudelitate,
ducite ad lupanar sine honore. *Ir.* Non perducent. *Sis.* Quis
prohibere potest? *Ir.* Qui mundum sui providentia regit. *Sis.*
Probabo. *Ir.* Ac citius libito. *Sis.* Ne terreamini, mili-
tes, fallacibus huius blasphemae praesagiis. *Mil.* Non ter-
remur, sed tuis praeceptis parere nitimur. *Sis.* Qui sunt hi,

qui nos invadunt? Quam similes sunt militibus, quibus Irenam tradidimus. Ipsi sunt. Cur tam cito revertimini? Quo tenditis tam anhelī? *Mil.* Te ipsum quaerimus. *Sis.* Vbi est, quam traxistis? *Mil.* In supercilio montis. *Sis.* Cuius *Mil.* Proximi. *Sis.* O, insensati et hebetes, totiusque rationis incapaces! *Mil.* Cur caufaris? Cur voce et vultu nobis minaris? *Sis.* Dii vos perdant. *Mil.* Quid in te commisimus? Quam tibi iniuriam fecimus? Quae tua iussa transgressi sumus? *Sis.* Nonne praecepi, ut rebellem Deorum ad turpitudinis locum traheretis? *Mil.* Praecepisti, nosque tuis praeceptis operam dedimus implendis, sed supervenere, duo ignoti iuvenes, asserentes, se ad hoc ex te missos, ut Irenam ad cacumen montis perducerent. *Sis.* Ignorabam. *Mil.* Agnoscimus. *Sis.* Qvales fuerunt? *Mil.* Amictu splendidi, vultu admodum reverendi. *Sis.* Num sequebamini illos? *Mil.* Sequebamur. *Sis.* Quid fecerunt? *Mil.* A dextra laevaue Irenae se locaverunt, et nos huc direxerunt, quo te exitus rei non lateret. *Sis.* Restat, ut, ascenso eqvo, pergam, et, qui fuerint, qui nos tam libere illuserunt, perquiram. *Mil.* Properemus pariter. *Sis.* Hem, ignoro, quid agam. Pessundatus sum maleficiis Christicolarum. En, montem circumeo, et, semitam aliquotiens reperiens, nec ascensum comprehendere, nec reditum qveo repetere. *Mil.* Miris modis omnes illudimur, nimiaque lassitudine fatigamur, et, si insanum caput diutius vivere sustines, te ipsum et nos perdes. *Sis.* Quisquis es meorum, strenue extende arcum, iace sagittam, perfode hanc maleficam. *Mil.* Decet. *Ir.* Infelix, erubescē, teque turpiter victum, ingemisce, quia tenellae infantiam virgunculae absque armorum apparatu nequivisti superare. *Sis.* Qvicquid dedecoris accidit, levius tolero, quia, te morituram, haud dubito. *Ir.* Hinc mihi quam maxime gaudendum, tibi vero dolendum, quia, pro tui severitate malignitatis, in tartara damnaberis, ego autem, martyrii palmam virginitatisque receptura coronam,

nam, intrabo aetherium aeterni Regis thalamum, cui est
honor et gloria in secula.

FINIS DVLCITIM

COMOEDIA TERTIA. CALLIMACHVS.

Argumentum in Callimachum.

*Resuscitatio Drusianae et Callimachi, qui eam non solum vi-
bam, sed etiam, prae tristitia atque excoecatione illiciti amo-
ris, in Domino mortuam, plus lusto amavit, unde morsu ser-
pentis male perit, sed, precibus S. Ioannis, Apostoli, ana iam
Drusiana resuscitata, in Christo est renata.*

Callimachus. Amici. Drusiana. Andronicus.

S. Ioannes. Fortunatus.

Interlocutores,

Callimachus. Patetis vos, amici, volo. *Am.* Vtere, quan-
tum libet, nostro colloquio. *Call.* Si aegre non accipitis, ma-
lo, vos interim sequestrari aliorum a colloquio. *Am.* Quod ti-
bi videtur commodum, nobis est sequendum. *Call.* Accen-
damus in sectetiora loca, ne aliquis superveniens interrumpat
dicenda. *Am.* Ut libet. *Call.* Anxie diuque gravem lu-
stinul dolorem, quem vestro consilio relevari posse spero,
Am. Aequum est, ut communicata invicem compassione,
patiamur, quicquid unicuique nostrum utriusque eventu
fortunae ingeratur. *Call.* O, utinam voluissetis meam
passionem compatiendo mecum partiri. *Am.* Enuclea, quid
patiaris, et, si res exigit, compatiemur, sin autem, animum
tuum a nequam intentione revocare nitemur. *Call.* Amo.
Am. Quid? *Call.* Rem pulchram, rem vehustam. *Am.* Nec in
solo nec in omni. Ideo atomisti, quod amas, per hoc ne-
quimus intelligere. *Call.* Mulierem. *Am.* Cum mulierem di-
xeris, omnes comprehendis. *Call.* Non omnes aequaliter,
sed

sed unam specialiter. *Am.* Quod de subiecto dicitur, non nisi de subiecto aliquo cognoscitur. Vnde, si velis nos *enarratum* agnoscere, dic primum usian. *Call.* Drusianam. *Am.* Andronici huius principis coniugem? *Call.* p'am. *Am.* Erras, socie, est Iota baptisinate. *Call.* Inde non curp, si ipsam ad mei amorem attrahere poterō. *Am.* Non poteris. *Call.* Cur diffiditis? *Am.* Quā rem difficilem petisi. *Call.* Num ego primus huiusmodi rem petō, et non multorum ad audendum provocatus sum exemplo? *Am.* Intende, frater. Ea ipsa, quam ardes, S. Ioannis, Apostoli, doctrinam secuta, totam se devovit Deo, in tantum, ut nec ad torum Andronici, Christianissimi viri, iam dudum potuit revocari. Quo minus tuae consentiet vanitati. *Call.* Quaesivi a vobis consolationem, sed incutitis mihi desperationem. *Am.* Qui simulat, fallit, et qui profert adulationem, vendit veritatem. *Call.* Quia mihi vestrum auxilium subtrahitis, ipsam adibo, eiusque animo me amorem blandimentis persvadebo. *Am.* Haud persvadebis. *Call.* Quippe vetar fatis. *Am.* Experiemur. *Call.* Sermo meus ad te, Drusiana, praecordialis amor. *Dr.* Quid mecum velis, Callimache, sermonibus agere, vehementer admiror. *Call.* Miraris? *Dr.* Satis. *Call.* Primum de amore. *Dr.* Quid de amore? *Call.* Id scilicet, quod te prae omnibus diligo. *Dr.* Quae vis consanguinitatis, quaeve legalis conditio institutionis, compellit te ad mei amorem? *Call.* Tui pulchritudo. *Dr.* Mea pulchritudo? *Call.* Immo. *Dr.* Quid ad te? *Call.* Proh dolor, haecenus parum, sed spero, quod attingat postmodum. *Dr.* Discede, discede, leno nefande. Confundor enim diutius tecum verba miscere, quem sentio plenum diabolica deceptione. *Call.* Mea Drusiana, ne repellas te amantem, tuoque amoris cor detenus inhaerentem, sed impende amoris vicem. *Dr.* Lenocinia tua parvipendo, tuique lasciviam fastidio, sed te ipsum penitus sperno. *Call.* Adhuc non reperi occasionem irascendi, quia, quid mea in te agat dilectio, forte erubescis fateri. *Dr.* Nihil aliud, nisi indignationem. *Call.* Credo,

te hanc sententiam mutatum ire. *Dr.* Non mutabo pro certo.
Call. Forte. *Dr.* O, insensate et amens, cur falleris? Cur te
vacua spe illudis? Quo pacto, qua dementia, reris, me tuae
cedere nugacitati, quae per multum temporis a legalis toro
viri me abstinui? *Call.* Proh Deum atque hominum fidem, si
non consenseris, non quiescam, non desistam, donec te
captiosis circumveniam insidiis. *Dr.* Eheu, Domine Jesu
Christe, quid prodest, castitatis professionem subiisse, cum
is amens mea deceptus est specie? Intende, Domine, mei
timorem, intende, quem patior, dolorem. Quid mihi,
quid agendum sit, ignoro. Si prodidero, civilis per me fiet
discordia, si celavero, insidiis diabolicis sine te refragari ne-
queo. Jube me in te, Christe, ocyus mori, ne fiam in ru-
inam delicato iuveni. *Andr.* Vae mihi infortunato! Ex im-
provviso mortua est Drusiana. Curro, sanctumque Ioan-
nem advoco. *Io.* Cur nimium contristaris, Andronice? Cur
fluunt lacrymae? *Andr.* Heu, heu, domine, taedeo vitae
propriae. *Io.* Quid pateris? *Andr.* Drusiana, tui affecta. *Io.*
Estne hominem exuta? *Andr.* Hem, est. *Io.* Multum discon-
venit, ut pro his fundantur lacrymae, quorum animas cre-
dimus laetari in requie. *Andr.* Non dubitem licet, quin,
ut asseris, anima aeternaliter laetetur, corpusque quando-
que incorruptum resuscitetur, hoc tamen me vehementer
exurit, quod ipsa, me praesente, mortem, ut adveniret, o-
prando invitavit. *Io.* Agnoscin' causam? *Andr.* Agnovi, ti-
bi quae enucleam, si quando ex tristitia hac convalescam. *Io.*
Accedamus, exequiasque diligenter celebremus. *Andr.*
Marmoreum in proximo sepulcrum habetur, in quod funus
ponatur, servandique cura sepulcri Fortunato nostro relin-
quatur procuratori. *Io.* Decet, ut tumuletur honorifice.
Deus laetificet animam in requie. *Call.* Quid fiet, Fortuna-
te, quia nec morte Drusianae revocari possum ab amore?
Fort. Miserabile. *Call.* Pereo, nisi me adjuvet tua industria.
Fort. In quo possum adjuvare? *Call.* In eo ut vel mortuam me
facias videre. *Fort.* Corpus adhuc integrum manet, ut reor,

quia non langvore exesum, sed levi, ut experiebare, febre est solum. *Call.* O me felicem, si nunquam experirer. *Fort.* Si placabis muneribus, dedam illud tuis usibus. *Call.* Quae in praesenti ad manus habeo, interim accipe, nec diffidas, te multo maiora accepturum fore. *Fort.* Eamus cito. *Call.* In me non erit mora. *Fort.* Ecce corpus nec facies cadaverosa, nec membra sunt tabida, utere ut libet. *Call.* O Drusiana, Drusiana, quo affectu cordis te colui, qua sinceritate dilectionis te visceratenus amplexatus fui! Et tu semper abiecasti, meis votis contradixisti. Nunc in mea situm est potestate, quantislibet iniuriis te velim lacerare. *Fort.* At, at horribilis serpens invadit nos. *Call.* Hei mihi, Fortunate, cur me decepisti? Cur detestabile scelus persuasisti. En, tu morieris serpentis vulnere, et ego commorior prae timore. *Io.* Accedamus, Andronice, ad tumulum Drusianae, quo animam Christo commendemus prece. *Andr.* Hoc decet tui sanctitatem, ut non obliviscaris in te confidentem. *Io.* Ecce, invisibilis Deus nobis apparet visibilis, in pulcherrimi similitudine iuvenis. *Andr.* Expaveo. *Io.* Domine Iesu, cur iuxta id loci dignatus es servis tuis manifestari? *Deus.* Propter Drusianam, eiusque, qui iuxta sepulcrum illius iacet, resurrectionem, apparui, quia nomen meum in his debet gloriari. *Andr.* Quam subito receptus est coelo. *Io.* Ideo causam penitus non intelligo. *Andr.* Maturemus gressum, forte experieris in perventione, quod asseris te minus intelligere. *Io.* In nomine Christi. Quid est hoc, quod video, miraculi? Ecce, aperto sepulcro, corpus Drusianae foras est abiectum, iuxta quod iacent duo cadavera, amplexu serpentis circumflexa. *Andr.* Coniecto, quid significet. Is ipse Callimachus Drusianam, dum viveret, illicite amavit, quod illa aegre ferens, in febrem prae tristitia incidit, et mortem, ut adveniret, invitavit. *Io.* Hoc amor castitatis coegit. *Andr.* Post cuius occasum hic amens infelicis langvorem, amoris, et, negati taedium conglomerans sceleris, tabescebat animo, eoque magis desiderio aestuabat. *Io.* Misera-

bile,

bile. *Andr.* Non ambigo, quin hunc improbum servum mercede conduceret, quo illi patrandi occasionem facinoris praeberet. *Io.* O nefas incomparabile. *Andr.* Ideo ambo, ut video, morte sunt consumpti, ne effectum administrarent sceleri. *Io.* Nec iniuria. *Andr.* In hoc tamen illud est vel maximè admirandum, cur huius, qui pravum voluit, resuscitatio magis, quam eius, qui consensit, divina sit voce praenuntiata, nisi, quia forte hic, carnali deceptus delectatione, deliquit ignorantia, iste autem sola malitia. *Io.* Quanta supernus arbiter distractione cunctorum facta examinat, quamque aequa lance singulorum merita pensat, id non obvium, nec cuiquam explicabile fore potest, quia divini subtilitas iudicii longe praeterit humani sagacitatem ingenii. *Andr.* Ideo admittamur defecimus, quia rerum, quae geruntur, causas docte internoscere nequivimus. *Io.* Eventus post facta docet persaepe rerum discrimina. *Andr.* Verum age iam, beate Ioannes, quod acturus es. Fac, ut resuscitetur Callimachus, quo solvatur huiusmodi ambiguitatis nodus. *Io.* Reor, prius, invocato Christi nomine, angvem perturbandum, post vero Callimachum resuscitandum. *Andr.* Recte reris, ne ultra laedatur morsu serpentis. *Io.* Discede ab hoc, crudelis bestia, quia serviturus est Christo. *Andr.* Licet irrationale sit animal, haud surda tamen aure, quod iussisti, obaudivit. *Io.* Non mea, sed Christi, virtute paruit. *Andr.* Ideo citius dicto evanuit. *Io.* Deus incircumscriptus et incomprehensibilis, simplex et inaestimabilis, qui solus es id, quod es, qui, diversa duo socians, ex hoc et hoc hominem fingis, eademque dissocians, unum, quod constabat, resolvis, iube, ut, reducto halitu, disiunctaque compagine rursus colliminata, Callimachus resurgat plenus, ut fuit, hominibus, quo ab omnibus magnificeris, qui solus miranda operaris. *Andr.* Amen. Ecce, vitales auras carpit, sed prae stupore adhuc quiescit. *Io.* Callimache, surge in Christi nomine, et, utcumque se res habeat, consistere, quantislibet obnoxius sis vitiis, proferas, ne nos in-

modico lateat veritas. *Call.* Negare nequeo, quin patrandi caula facinoris accesserim, quia infelici langore tabescebam, nec illiciti aestum amoris compescere poteram. *Io.* Quae dementia, quae insania te decepit, ut castis praesumeres fragmentis alicuius iniuriam conferre dehonestatis? *Call.* Propria stultitia, huiusque Fortunati fraudulenta deceptio. *Io.* Num triplici infortunio adeo infelix effectus es, ut nefas, quod voluisti, perficere posses? *Call.* Nullatenus. Licet non defuisset velle possibilitas, tamen omnino defuit posse. *Io.* Quo pacto impediaberis? *Call.* Ut primum, distracto tegmine, conviciis tentavi lacerare corpus exanime, iste Fortunatus, qui fomes mali et incensor extitit, serpentinis perfusus venenis, periit. *Andr.* O factum bene. *Call.* Mihi autem apparuit iuvenis, aspectu terribilis, qui detectum corpus honorifice texit, ex cuius flammea facie candentes in bustum scintillae transiliebant, quarum una resiliens mihi in faciem ferebatur, simulque vox facta est, dicens, *Callimache, morere, ut vivas.* His dictis, expiravi. *Io.* Opus coelestis gratiae, quae non delectatur in impiorum perditione. *Call.* Audisti miseriam meae perditionis, noli elongare medelam tuae miserationis. *Io.* Non elongabo. *Call.* Nam nimium confundor, cordetenus contristor, anxior, gemo, doleo, super gravi impietate mea. *Io.* Nec immerito, quippe grave delictum haud leve poenitudinis expectat remedium. *Call.* O, si tantum referarentur secreta meorum viscerum latibula, quo interim amaritudinem, quam patior, doloris perspiceres, et dolenti condoleres. *Io.* Congaudeo huiusmodi dolori, quia sentio, te salubriter contristari. *Call.* Taedet me prioris vitae, taedet delectationis iniquae. *Io.* Nec iniuria. *Call.* Poenitetque delicti. *Io.* Et merito. *Call.* Displicet omne, quod feci, in tantum, ut nullus amor, nulla voluptas sit vivendi, nisi renatus in Christo mereat in melius transmutari. *Io.* Non dubito, quin superna gratia in te appareat. *Call.* Ideo ne moreris, ne pigriteris lassum erigere, moerentem consolationibus attollere,

tollere, quo, tuo monitu, tuo magisterio, a Gentili in Christianum, a nugace in castum transmutatus virum, tuoque ducatu semitam arripiens veritatis, vivam iuxta divinae praeconium promissionis. *Io.* Benedicta sit unica progenies divinitatis, idemque particeps nostrae fragilitatis, qui te, fili Callimache, parcendo occidit, et occidendo vivificavit, quo suum plasma, mortis specie, ab interitu liberaret animae.

Andr. Res insolita, omniique admiratione digna. *Io.* O, Christe, mundi redemptio, et peccatorum propitiatio, qualibus laudum praeconiis te talem celebrem, ignoro. Expaveo tui benignam clementiam, et clementem patientiam, qui, peccantes nunc paterno more tolerando, blandiris, nunc, iusta severitate castigando, ad poenitentiam cogis. *Andr.*

Laus eius divinae pietatis, ~~ut hunc~~ ~~auderet credere~~, quisve praesumeret sperare? ~~ut hunc~~, quem criminosis intentum vitis mors invenit, et inventum abstulit, tui miserationis ad vitam excitare, ad veniam dignaretur reparare? Sit nomen tuum sanctum in secula benedictum, qui solus facis stupenda mirabilia. *Andr.* Eia, sancte Ioannes, et me consolari ne tardes. Nam coniugalis amor Drusianae meam haud patitur mentem consilire, nisi et ipsam quantocius videam resurrectum ire. *Io.* Drusiana, resuscitet te Dominus Iesus Christus. *Drus.* Laus et honor tibi, Christe, qui me fecisti reviviscere. *Call.* Sospitatis auctori grates, qui te, mea Drusiana, resurgere dedit in laetitia, quae gravi cum tristitia dieungebaris extrema. *Drus.* Decet tui sanctitatem, venerande Pater, loamnes, ut, resuscitato Callimacho, qui me illicite amavit, et hunc resuscites, qui mei proditor funeris extitit. *Call.* Ne dignum ducas, Christi Apostole, hunc proditorem, hunc malefactorem, a vinculis mortis absolvere, qui me decipit, me seduxit, meque ad audendum horribile facinus provocavit. *Io.* Non debes illi invidere gratiam divinae clementiae. *Call.* Non enim est dignus resurrectione, qui auctor extitit perditionis alienae. *Io.* Lex nostrae religionis docet, ut homo homini dimittat, si ipse

a Deo dimitti ambiat. *Andr.* Iustum. *Io.* Quando etiam Dei unigenitus, idemque Virginis primogenitus, qui solus innocens, solus immaculatus, solus sine veteris forde delicti, in mundum venit, omnes sub gravi onere peccati depressos invenit. *Andr.* Verum. *Io.* Scilicet nullum iustum, nullum misericordia inveniret dignum. Neminem tamen sprexit, neminem suae gratia pietatis privavit, sed seipsum tradidit, suique dilectam animam pro omnibus posuit. *Andr.* Si innocens non occideretur, nemo iuste liberaretur. *Io.* Ideo in hominum non delectatur perditione, quos suo emptos meminit pretioso sanguine. *Andr.* Gratias illi. *Io.* Vnde aliis Dei gratiam non debemus invidere, quam ex nullis praecedentibus meritis in nobis gaudemus abundare. *Call.* Terruisti me monitu. *Io.* Ne autem tuis videar, reniti votis, non suscitetur per me, sed per Drusianam, quia ad hoc implendum a Deo accepit gratiam. *Drus.* Divina Substantia, quae verè et singulariter es sine materia et forma, quae hominem ad tui imaginem blasmasi, et plasmato spiraculum vitae inspirasti, iube materiale corpus Fortunati, reducto calore, in viventem animam iterum reformari, quo trina nostri resuscitatio tibi in laudem vertatur, Trinitas veneranda. *Io.* Amen. *Drus.* Expergiscere, Fortunate, et, iussu Christi, retinacula mortis dirumpe. *Fort.* Quis me, apprehensa manu, egexit? Quis vocem, ut resurgerem, dedit? *Io.* Drusiana. *Fort.* Num me suscitavit, Drusiana? *Io.* Ipsa. *Fort.* Nonne ante aliquot dies improvisa morte fuerat consumpta? *Io.* At vivit in Christo. *Fort.* Et cur manet Callimachus gravi vultu modestus, nec perfurit, solito more, in amore Drusianae? *Io.* Quia, a nequam intentione transmutatus, vere est Christi discipulus. *Fort.* Non. *Io.* Etiam. *Fort.* Si, ut asseris, me Drusiana suscitavit, et Callimachus Christo credidit, vitam repudio, mortemque sponte eligo, quia malo non esse, quam in his tantam abundanter virtutum gratiam sentiscere. *Io.* O admiranda Diaboli invidia, o malitia serpentis antiqui, qui et protoplastis mor-

tem propinavit, et super iustorum gloria semper gemit. Iste infelicitissimus Fortunatus, diabolicae amaritudinis felle plenissimus, comparatur malae arbori, amaros fructus facienti. Vnde, excisus a collegio iustorum, et abiectus a consortio timentium Deum, mittatur in aeterni ignem supplicii, cruciandus sine alicuius intermixtione refrigerii. *Andr.* Ecce, turgescitibus serpentinis moribus ad occasum rursus vergitur, et citius dicto morietur. *Io.* Moriatur, sitque incola gehennae, qui, propter alieni invidiam profectus, recusavit vivere. *Andr.* Terribile. *Io.* Nihil terribilius invido, nihil scelestius superbo. *Andr.* Uterque miserabilis. *Io.* Una eademque persona utroque semper laborat vitio, quia neutrum sine altero. *Andr.* Expone enucleatius. *Io.* Nam, qui superbit, invidet, et, qui invidet, superbit, quia mens invida, dum alienam laudem nec patitur audire, et in sui comparatione perfectiores ambit vilescere, dedignatur subiaci dignioribus, et superbe conatur praeferrī comparibus. *Andr.* Patet. *Io.* Vnde iste miserrimus vulnerabatur mente, quia se his infiori aestimare non sustinuit, in quibus ampliore Dei gratiam lucere, non nescivit. *Andr.* Nunc tandem intelligo, quod inter surgentes minime est computatus, quia ocius erat moriturus. *Io.* Dignus est enim utraque morte, quia et commendatum funus afficiebat iniuria, et resurgentes iniusto insectabatur odio. *Andr.* Infelix est mortuus. *Io.* Recedamus, suumque Diabolo filium relinquamus. Nos autem diem istum, et pro miranda Callimachi mutatione, et pro uliusque resurrectione, cum laetitia agamus, gratias ferentes Deo, aequo iudici, secretorumque discretissimo cognitori, qui, solus omnia subtiliter examinans, omnia recte disponens, unumquemque, iuxta quod dignum praenoscit, praemiis suppliciiive aptabit. Ipsi soli honor, virtus, fortitudo, et victoria, laus et iubilatio, per infinita seculorum secula, Amen.

COMOEDIA QVARTA, ABRAHAM.

Argumentum in Abraham.

Lapsus et conversio Mariae, neptis Abrahæ, eremicolæ, quæ, ubi XX annos solitariam vitam egit, corrupta virginitate, seculum repetiit, et, contubernio meretricum admisceri, non metu-uit, sed, post biennium, præfati Abrahæ monitis; illam sub amatoris specie quærentis, reducta, largæ effusione lacrymarum, continuaque exercitatione ieiuniorum, vigiliarum, atque orationum, per videnos annos emundavit maculas criminum.

Abraham. Effrem. Maria.

Interlocutores.

Abraham. Tune, frater et coeremita, Effrem, commodum ducis, meae adhuc confabulationi vacare, an, quoad usque divinas expleas laudes, me vis præstolari? *Effr.* Nostrorum confabulatio eius debet esse laudatio, qui, te congregatis in suo nomine medium, sponddit, interesse. *Abr.* Nihil aliud locuturus accessi, nisi, quod divinae voluntati non nescio commodari. *Effr.* Quare nec ad momentum, quidem me subtraho, sed tuo affectui totum dedo. *Abr.* Quidam agendum mihi exaestuat mente, in quo tuum velle meis votis exopto respondere. *Effr.* Si unum cor, unaque anima, iubetur esse idem velle, idem cogimur nolle. *Abr.* Est mihi neptis tenella, utriusque parentis solamine destituta, in quam; pro compassione orbitatis, nimio affectu ducor, cuiusque causa continua sollicitudine fatigor. *Effr.* Et quid tibi triumphator seculi, cum curis mundi? *Abr.* Id scilicet curo, ne immensa eius serenitas pulchritudinis alicuius obfuscetur sorde coinquinationis. *Effr.* Huiusmodi cura non est vituperanda. *Abr.* Spero. *Effr.* Cuius est ætatis?

tatis? *Abr.* Si unius rotatus mensurni apponeretur, duas Olympiades vitali aura vesceretur. *Effr.* Immatura pupilla. *Abr.* Ideo non deest mihi cura. *Effr.* Vbi degit? *Abr.* In meis mansuetulis. Nam, rogatu propinquorum, nutriendam, eam suscepi, sed eius gazas pauperibus erogare decrevi. *Effr.* Despectio temporalium concedet animum coelibitum. *Abr.* Ex aestuo mente, gestiens illam Christo desponsare, eiusque tirocinio mancipatum ire. *Effr.* Laudabile. *Abr.* Cogor nomine. *Effr.* Quid vocatur? *Abr.* Maria. *Effr.* Ita est, tanti excellentiam nominis decet stemma virginitatis. *Abr.* Non diffido, quin, si nostris suaviter hortamentis provocetur, ad cedendum facilis experiatur. *Effr.* Accedamus, eiusque cogitationi coelibis securitatem vitae insiliemus. *Abr.* O adoptiva filia, mea pars animae, Maria, cede meis paternis monitionibus, meique comparis, *Effrem*, saluberrimis institutionibus enitere, ut auctricem virginitatis, quam aequivoco aequivaras nomine, imiteris et castitate. *Effrem.* Multum disconvenit, filia, ut, quae cum Dei genitrice, Maria, per mysterium nominis praecemines in axe, inter sidera nunquam casura, inferior meritis in terrae volutes infimis. *Mar.* Mysterium nominis ignoro, unde, quid circuitibne verborum significes, haud intelligo. *Effr.* Maria interpretatur *stella maris*, circa quam videlicet fertur mundus; et vocatur populus. *Mar.* Cur *maris stella* dicitur? *Effr.* Quia nunquam occidit, sed navigantibus recti semitam itineris dirigit. *Mar.* Er qui posset fieri, ut ego, tantilla ex lutea materia confecta, et attingerem meritis, quo mysterium rutilat nominis? *Effr.* Illibata corporis integritate, puraque mentis sanctitate. *Mar.* Grandis est honoris, hominem aequari astrorum radiis. *Effr.* Nam, si incorrupta et virgo permanebis, angelis Dei fies aequalis, quibus tandem stipata, gravi corporis onere abiecto, pertransiens aëra, supergradieris aethera, zodiacum percuress circulum, nec subsistendo temperabis gressum, donec amplexaris amplexibus Filii Virginis, in lucisuo thalamo sui Genetricis.

Mar. Qui haec parvipendet, asinum vivit. Vnde praesentia despicio, memetipsam denego, quo merear ascribi gaudiis tantae felicitatis. *Effr.* Ecce, nanciscimur in pectore infanti senilis maturitatem ingenii. *Abr.* Gratia Dei est id, quod est. *Effr.* Negari nequit. *Abr.* Sed, licet Dei gratia sit illustrata, imbecilem tamen aetatem suo uti non prodest arbitrio. *Effr.* Verum. *Abr.* Ideo faciam illi exiguum ab introitu cellulam, meis mansuiculis contiguam, per cuius fenestram psalterium ceterasque divinae legis paginas illam, crebrius visitando, instruam. *Effr.* Convenit. *Mar.* Tuo, pater Effrem, interventui me commisso. *Effr.* Coelestis Sponsus, cuius affectu in tenera aetate inhaesisti, tueatur te, filia, ab omni fraude diaboli. *Abr.* Frater Effrem, si quid mihi utriusque casu fortunae ingeritur, te primum adeo, te solum consulo. Vnde ne sis adversus querimoniae, quam prosequor, sed ser opem dolori, quem patior. *Effr.* Abraham, Abraham, quid pateris? Cur plus luctu conturbaris? Numquam fuit fas eremicolae conturbari secularium more. *Abr.* Incomparabilis luctus mihi contigit, intolerabilis dolor me afficit. *Effr.* Ne fatiga me longa verborum circuitione, sed, quid patiaris, expone. *Abr.* Maria, mis optiva filia, quam per bis bina lustra summa diligentia nutrivisti, summa solertia instruxisti. *Effr.* Quid illa? *Abr.* Haec mihi, periit! *Effr.* Qualiter? *Abr.* Miserabiliter, deinde evasit latenter. *Effr.* Quibus insidiis circumvenit eam fraus antiqui serpentis? *Abr.* Per illicitum cuiusdam simulatoris affectum, qui, monachico adveniens habitu, simulata eam visitatione frequentabat, donec indocile juvenilis ingenium pectoris ad sui amorem inflexit, adeo, ut per fenestram ad patrandum facinus exiliret. *Effr.* Contremisco auditu. *Abr.* At, ubi ipsa infelix, se corruptam, sensit, pectus pulsavit, faciem manu laceravit, vestes scidit, capillos eruit, voces in altum eiulando dedit. *Effr.* Nec inluria. Huiusmodi namque fuita toto lacrymarum fonte est lugenda. *Abr.* Lamentabatur, namque, se, quod fuerat, non esse. *Effr.* Vae illi miserae, l

Abr. Lugebat, se nostris contraria monitis egisse. *Effr.* Ac valde. *Abr.* Deslevit, se vigiliarum, orationum, ieiuniorum sudores evacuassee. *Effr.* Si in tali compunctione perseveraret, salva fieret. *Abr.* Haud perseveravit, sed peiora prioribus apposuit. *Effr.* Visceratenus conturbor, totisque membris resolvor. *Abr.* Postquam enim his celamentis se punivit, nimietate victa doloris, praeceps ferebatur in foveam desperationis. *Effr.* Eheu, quam gravis perditio! *Abr.* Et, quia veniam desperavit posse mereri, seculum repeteret, vanitatisque elegit deservire. *Effr.* Hæc, par victoria spiritibus in sorte eremitarum nequitias antea fuit insolita. *Abr.* Sed nunc daemonum sumus praeda. *Effr.* Mirum, qui fieri posset, ut, tu ignorante, evaderet. *Abr.* Interim fueram mente confusior. *Effr.* Et ostendit visionis terrore, quasi mens non fuisset laesa. *Abr.* Putabamur eius ruinam. *Effr.* Vellem modum visionis audire. *Abr.* Putabam, me ante fores cellulae stetisse, et ecce, draco, mirae magnitudinis nimique fœtoris, rapido impetu adveniens, candidulam secus me columbam repertiens, cepit, devoravit, subitoque non comparuit. *Effr.* Evidens visio. *Abr.* At ego, ubi expergiscens mente, quae videbam, tractavi, verebar, aliquam ecclesiae imminere persecutionem, quae fideles quoscumque attraheret in errorem. *Effr.* Verendum erat. *Abr.* Unde, prostratus in orationem, praecognitori futurorum supplicavi, ut mihi detegeret solutionem somnii. *Effr.* Recte egisti. *Abr.* Tertia demum nocte, cum lassa somni membra dedissem, putabam eundem draconem meis vestigiis disruptum volutasse, ipsamque columbam absque laesione emicuisse. *Effr.* Laetificor auditu, nec ambigo, quin tu quandoque ad te revertatur Maria. *Abr.* Postquam, evigilans, huius solamine visionis temperabam tristitiam prioris, mentem recepi, ut reminiscerer alumnae. Illud quoque si sine tristitia memini, quod ipsam in duorum intervallo dierum divinae innitentem laudi solito non sensi. *Effr.* Sero meministi. *Abr.* Fateor. Accessi, manu fenestram pulsavi,

lavi, filiam saepius nominando vocavi. *Effr.* Ah, frustra, vocasti. *Abr.* Hoc adhuc non sensi, sed, cur negligenter in divinis ageret, rogavi. Sed nec levis tinnitum responsi recepi. *Effr.* Et quid tunc fecisti? *Abr.* Vbi abesse, quam quaerebam, deprehendi, viscera discutiebantur timore, membra contremuerunt pavore. *Effr.* Nec mirum. Certe et ego, id ipsum nunc patior audiendo. *Abr.* Deinde flebilibus sonis auras pollul, rogans, quis lupus meam agnam raperet, quis latro meam filiam captivaret? *Effr.* Iure conquestus fuisti eius perditionem, quam nutriti. *Abr.* Tandem accesserunt, qui, veritatem scientes, rem sese ita, ut tibi hunc exposui, habere, ipsamque vanitatem dixerunt deservire. *Effr.* Vbi moratur? *Abr.* Ignoratur. *Effr.* Quid fiet? *Abr.* Est mihi fidelis amicus, qui, civitates villasque peragrans, non quiescet, donec, quae illam terra suscepit, agnoscat. *Effr.* Quid si experietur? *Abr.* Habitum mutabo, ipsamque sub amatoris specie adibo, si forte, meo monitu, post grave naufragium, revertatur ad pristinae quietis portum. *Effr.* Etiam. Quid fiet, si carnum esus viniqve haustus apponetur? *Abr.* Haud abrogabo, ne agnoscar. *Effr.* Recta proptus laudabiliqve discretionem uteris, si arctioris freno obsequantibus aliquantisper laxabis, quo errantem Christo lyteris. *Abr.* Et magis ad audendum incitor, quo, te mihi in hac concordia te exhibere. *Effr.* Qui clancula cordium cognoscit, quae intentionum, quaeque res geratur, intelligit, nec in discretissimo eius examine reus praevagationis habetur, quia, strictioris rigore conversationis ad tempus descendendo, imbecillioribus assimilari non respuit, quo efficacius animam revocet, quae erravit. *Abr.* Tuum est, interim me precibus adjuvare, ne impediatur diabolica fraude. *Effr.* Ipsum summum bonum, sine quo nihil fit boni, faciat, tuum velle in bono consummari. *Abr.* Num ille est meus amicus, quem ante hoc biennium pro inquisitione direxi Mariae? Ipse est. *Amicus.* Ave, venerande pater, *Abr.* Ave, affabilis amice, diu te sustinui, sed nunc advenire despe-

desperavi. *Am.* Ideo moram feci, quia te ambigua re sollicitare non praesumpsi. At, ubi veritatem investigavi, reditum maturavi. *Abr.* Vidisti Mariam? *Am.* Vidi. *Abr.* Vbi, *Am.* Qua dictu miserabile. *Abr.* Dic, obsecro. *Am.* In domo cuiusdam lenonis habitationem elegit, qui tenello amore illam colit. Nec frustra. Nam omni die non modica illi pecunia ab eius amatoribus adducitur. *Abr.* A Mariae amatoribus? *Am.* Ab ipsis. *Abr.* Qui sunt eius amatores? *Am.* Per plures. *Abr.* Hei mihi, o, bone Iesu! Quid hoc monstri est, quod hanc, quam tibi sponsam nuttier, alienos amatores audio sequi? *Am.* Hoc meretricibus antiquitus fuit in more, ut alieno delectarentur amore. *Abr.* Affer mihi sonipedem delictatum, et militarem habitum, quo, deposito tegmine religionis, ipsam adeam sub spectum amatoris? *Am.* Ecce omnia. *Abr.* Obsecro, affer et pileum, quo coronam velem capitis. *Am.* Hoc maxime opus est, ne agnoscat. *Abr.* Quid si unum solidum, quem habeo, mecum afferam, quo Stabulario pro mercede tribuam? *Am.* Aliter ad colloquium Mariae non potes pervenire. *Abr.* Salve, bone Stabulari. *Stab.* Quis loquitur? Hospes, salve. *Abr.* Estne apud te locus viatori ad pernoctandum aptus? *Stab.* Est plane. Nostra hospitio nulli sunt neganda. *Abr.* Laudabile. *Stab.* Intra, ut tibi praeparetur coena. *Abr.* Magna tibi pro hilari susceptione debeo, sed adhuc maiora a te expeto. *Stab.* Quae voles, ut concessurum efflagita. *Abr.* Accipe vile munus, quod desero, et fac, ut perpulchra, quam secum observavi experiebar, puella nostris intersit convivio. *Stab.* Cur illam desideras videre? *Abr.* Quia nimirum delector in eius agnitione, cuius pulchritudinem a pluribus laudati, audiebam saepissime. *Stab.* Quisquis iudicat eius formae extitit, nihil sefellit. Nam praenitet vetusta vulgo prae ceteris mulieribus. *Abr.* Ideo ardeo in eius amore. *Stab.* Miror, te in decrepita senectute iuenculae mulieris amorem spirare. *Abr.* Percerte, nullius alius rei causa accessi, nisi eam videndi. *Stab.* Procede, Maria, tuique pulchritudinem nostris neophyto ostende.

Mar. Ecce, venio. *Abr.* Quae fiducia, quae constantia mentis mihi posthac, cum hanc, quam nutriti in eremi latibulis, meretricio vultu ornatam conspicio? Sed non est tempus, ut praefigureretur in facie, quod tenetur in corde. E-rumpentes lacrymas viriliter stringo, et, simulata vultus hilaritate, internae amaritudinem moestitudinis contego. *Sub.* Fortunata Maria, laetare, quia non solum, ut hactenus, tui coevi, sed etiam senio iam confecti, te adeunt, te ad amandum confluunt. *Mar.* Quicumque me diligunt, aequalem amoris vicem a me recipiunt. *Abr.* Accede, Maria, et da mihi osculum. *Mar.* Non solum dulcia oscula libabo, sed etiam crebris senile collum amplexibus mulcebo. *Abr.* Hoc volo. *Mar.* Quid sentio? Quid stupendae novitatis gustando haurio? Ecce, odor istius fragrantiae praetendit fragrantiam mihi quondam usitatae abstinentiae. *Abr.* Nunc, nunc simulandum, nunc, lascivientis more pueri, iocis instandum, ne et ego agnoscat praegravitate, et ipsa se reddat latibulis prae pudore. *Mar.* Vae mihi infelici! Unde cecidi, et in quam perditionis foveam corruui? *Abr.* Hic non est aptus querelae locus, ubi convivarum confluit conventus. *Sub.* Domna Maria, cur suspiria trahis? Cur mades lacrymis? Nonne per biennium hic conversabaris, et nunquam ex te gemitus prorupit, nunquam tristior sermo prodiiit. *Mar.* O, utinam fulssem ante trium annorum spatia, morte absumpta, ne ad tanta devenirem flagitia. *Abr.* Non, ut tua peccata plangerem, adveni, sed, ut tuo iungerer amoti. *Mar.* Levi compunctione permovebar, ideo talia fabar. Sed epulemur et laetemur, quia, ut monuisti, hic non est tempus peccata plangendi. *Abr.* Affatim refecti, affatim sumus ebriati, tua largitate ministrante, o, bone Stabulari. Da licentiam a coena surgendi, quo lassum corpus in stratum componam, dulciqve quiete recreem. *Sub.* Ut libet. *Mar.* Surge, Domine mi, surge, tecum pariter tendam ad cubile. *Abr.* Placet. Nullatenus cogi possem, ut, te non comitante, exirem. *Mar.* Ecce, triclinium, ad inhabitandum nobis

nobis aptum, ecce, lectus, haud vilibus stramentis compo-
 situs. Sede, ut tibi detrahā calciamenta, ne tu ipse
 fatigeris discalciando. *Abr.* Muni prius seris ostium, ne
 quis introeundi inveniat aditum. *Mar.* Super hoc ne soli-
 citeris, faciam, ut nulli ad nos tribuatur accessus facilis.
Abr. Tempus, ablato capitis velamine, quis sim, aperire. O,
 adoptiva filia, o, meae pars animae. Maria, agnoscisne me
 senem, qui te paterno amore nutriti, qui te coelestis Regis
 Unigenito desponsavi? *Mar.* Hui mihi! Pater et magister me-
 us, Abraham, est, qui loquitur? *Abr.* Quid contigit tibi, fi-
 lia? *Mar.* Gravissima. *Abr.* Quis te decepit? Quis te se-
 duxit? *Mar.* Qui protoplastos prostravit. *Abr.* Vbi est ange-
 lica illa, quam in terris egisti, conversatio? *Mar.* Proflus
 perdita. *Abr.* Vbi est veracandis tua virginalis, ubi conti-
 nentia admirabilis? *Mar.* Evacuata. *Abr.* Quam mercedem,
 nisi respicias, pro ieiuniorum, orationum, vigiliarum su-
 dore, ultra potes sperare, cum, velut lapsa ab altitudine
 coeli, dimerisa es in profundum inferni? *Mar.* Eheu! *Abr.*
 Quare me despexisti? Quare deseruisti? Quare eventum
 tuae perditionis mihi non indicasti, quo ego, cum dilecto
 meo Effrem dignam pro te poenitentiam agerem? *Mar.* Post-
 quam lapsa in peccatis corruī, tuae sanctitati polluta proxi-
 mare non praesumpsi. *Abr.* Quis unquam peccato extitit,
 immunis, nisi solus Filius Virginis. *Mar.* Nullus. *Abr.* Hu-
 manum est, peccare, diabolicum, in peccatis durare, nec
 iure reprehenditur, qui subito cadit, sed, qui citius surge-
 re negligit. *Mar.* Hui mihi! *Abr.* Cur decidis? Cur
 in terra iaces immobilis? Erigere, et, quae dicam, percipe.
Mar. Pavore concussa corruī, quia vim paternae monitionis
 ferre nequivi. *Abr.* Attende mei in te dilectionem, et depo-
 ne timorem. *Mar.* Nequeo. *Abr.* Nonne, tui causa, desi-
 derabilem eremi habitationem reliqui, omnem regularis
 observantiam conversationis paehe evacuavi, in tantum,
 ut ego, verus ereticola, factus sum lascivientium convi-
 va, et, qui diu silentio studebam, locularia verba, ne ag-
 nosce.

rer, proferebam? Cur, dimisso vultu, terram inspicis? Cur respondendo mecum verba miscere dedignaris? *Mar.* Proprii conscientia rearus confundor. Ideo nec oculos ad coelum levare, nec sermonem tecum praesumo conferere. *Abr.* Noli diffidere, filia; noli desperare; sed emerge de abyssu desperationis, et fige in Deo spem mentis. *Mar.* Enormitas peccatorum prostravit me in desperationis profundum. *Abr.* Peccata quidem tua sunt gravia, sed superna pietas maior est omni creatura. Unde tristitias rumpe, datumque poenitendi spatium pigritando noli negligere, quatinus superabundet tibi gratia, ubi superabundavit facinorum abominatio. *Mar.* Si ulla promerendae spes suae veniae inesset, studium poenitendi minime deesset. *Abr.* Miserere meae, quam pro te subii, lassitudinis, et depone perniciosam desperationem, quam omnibus commissis non nescimus esse graviolem. Qui enim, peccantibus Deum misereri velle, desperat, irremediabiliter peccat, quia, sicut scintilla silicis pelagus nequit inflammare; ita nostrorum acerbitas peccaminum divinae dulcedinem benignitatis non valet immutare. *Mar.* Non enim supernae magnificentiam pietatis nego, sed proprii enormitatem sceleris considerando. Ad dignae satisfactionem poenitentiae vereor non sufficere. *Abr.* In me sit iniquitas tua, tantummodo revertere ad locum, unde existi, et in secundo conversationem, quam deseruisti. *Mar.* Nulli unquam tui renitor votis, sed, quae iubes, obtemperanter amplectar. *Abr.* Nunc fateor, te vere, quam nutrevi, filiam, hunc censeo, te praee omnibus fore diligendam. *Mar.* Aliquantulum auri vestiumque possideo, quod tua de his auctoritas decreverit, expecto. *Abr.* Quae acquisivisti peccando, cum ipsis peccatis sunt abiicienda. *Mar.* Rebar, pauperibus eroganda, seu, sacris esse altaribus offerenda. *Abr.* Non satis acceptabile munus Deo esse comprobatur, quod criminibus acquiritur. *Mar.* Nulla super his ultra sollicitudine fatigar. *Abr.* Matuta nitescit, lucefcit, abeamus. *Mar.* Tuum est, pater

pater amande, ut, ad instar boni pastoris, praecedas reper-
tam ovem, et ego, paribus incedens vestigiis subsequor prae-
cedentem. *Abr.* Haud ita, sed ego pedibus incedam, te,
autem eqvo superponam, ne itineris asperitas secet tene-
ras plantas. *Mar.* O, quem te memorem, quam tibi gratia-
rum impendam recompensationem, qui me, indignam mi-
seratione, non terrore cogis, sed mihi condescensione ad
poenitentiam hortaris. *Abr.* Nihil aliud a te expeto, nisi, ut
reliqum vitae inhaerendo Ihsitas Dei obsequio. *Mar.* Spon-
tanea mente inhaeream, pro illius insitam, et, si facultas
desit posse, nunquam tamen deerit velle. *Abr.* Convenit,
ut, quo studio deserviebas vanitati, famuleris divinae vo-
luntati. *Mar.* Fiat, precor, tuis meritis, ut in me perficiatur,
voluntas divinitatis. *Abr.* Maturamus reditum. *Mar.* Ma-
turemus, nam me taedet librari. *Abr.* Quanta celeritate,
aspera difficultatem itineris transcuttimus. *Mar.* Quod de-
vote agitur, facile perficitur. *Abr.* Ecce, tua deserta cellula,
Mar. Hei mihi! Ipsa mei sceleris est conscia, ideo ingredi
formido. *Abr.* Et merito fugiendum est, quippe locus, in
quo hostem sequitur triumphis. *Mar.* Et ubi me decernis
compunctioni vacare? *Abr.* Ingredere in cellam interiorem,
ne vetustus serpens decipiendi ultra inveniat occasionem.
Mar. Non contraluctor, sed, quae iubes, amplector. *Abr.*
Familiarem meum Effrem accedam, quo ipse, qui solus me-
cum tuae condoluit perditioni, congaudeat inventioni.
Mar. Competit. *Effr.* Num mihi aliquid affers gaudii? *Abr.*
Ac magni. *Effr.* Placet, non dubio, quoniam Mariam nanciscere-
ris. *Abr.* Nanciscebar plane, et gaudens reduxi ad ovile.
Effr. Divinae gratia visitationis factum, credo. *Abr.* Procul
dubio. *Effr.* Vellem scire, qualiter iuxta id temporis vitam
moresque ordinaverit. *Abr.* Iuxta meum velle. *Effr.* Hoc
illi expedit vel maxime. *Abr.* Quicquid ipsi agendum propo-
sui, quamvis difficile, quamvis grave, haud abrogavit sub-
ire. *Effr.* Laudabile. *Abr.* Nam, induta cilicio, continua-
que vigiliarum et ieiunii exercitatione macerata, arctissi-

mae legis observatione, corpus tenerum animae coëgit pati imperium. *Effr.* Aequum est, ut iniquae sordes delectationis eliminentur acerbitate castigationis. *Abr.* Quisquis eius lamenta intelligit, mente vulneratur, quisquis compunctionem sentit, et ipse compungitur. *Effr.* Solet fieri, *Abr.* Elaborat pro viribus, ut, quibus causa fuit perditionis, fiat exemplum conversionis. *Effr.* Consequens est. *Abr.* Nititur, ut, quanto extitit foedior, tanto appareat nitidior. *Effr.* Iucundior audiendo precor, dialique laetor gaudimonia. *Abr.* Et merito. Nam phalanges angelicae gaudentes Dominum laudant, super peccatoris conversione. *Effr.* Nec mirum. Nullius namque iusti magis delectatur perseverantia, quam impii poenitentia. *Abr.* Unde in illa tanto iustus laudatur, quanto, ultra resipisci posse, desperabatur. *Effr.* Congratulantes laudemus, laudantes glorificemus, unigenitum et venerabilem, dilectum, et clementem, Dei Filium, qui non vult perire, quos, sui sacro, redemit sanguine. *Abr.* Ipsi honor, gloria, et iubilatio, per infinita secula, Amen.

COMOEDIA QUINTA, PAPHNUTIUS.

Argumentum in Paphnutium.

Converso Thaidis meretricis, quam Paphnutius, eventum aegre, ut Abraham, sub specie adiens amatoris, convertit, et, data poenitentia, per quinquennium in angusta cellula conclusit, donec, digna satisfactione Deo reconciliatus, quintae decimae peractae poenitentiae die obdormivit in Christo.

Paphnutius. Discipuli. Thais. Iuvenes amantes. Antonius. Paulus.

Interlocutores.

Disi-

Discipuli. Cur obscurum, pater, vultum, nec solito gē-
ris, Paphnuti, serenum? *Paphn.* Cuius cor contristatur, eius
et vultus obscuratur. *Disc.* Pro qua re contristaris? *Paphn.*
Pro iniuria Factoris. *Disc.* Quae haec iniuria? *Paphn.* Ipsam,
quam a propria patitur creatura, ad sui imaginem condita.
Disc. Terruisti nos dictu. *Paphn.* Licet illa impassibilis maie-
stas affici non possit iniuriis, tamen, ut affectus nostrae
fragilitatis metaphorice transferam in Deum, quae maior
iniuria dici potest, quam, quod eius imperio, cuius guber-
naculis maior mundus obtemperanter subditur, solus mi-
nor contraluctetur? *Disc.* Qvis est minor mundus? *Paphn.*
Homo. *Disc.* Homo? *Paphn.* Potro. *Disc.* Qui homo? *Paphn.*
Omnis. *Disc.* Qui potest fieri? *Paphn.* Ut placuit Creatori.
Disc. Non sapimus. *Paphn.* Non obvium est per pluribus.
Disc. Exporte. *Paphn.* Intendite. *Disc.* Ac prompta mente.
Paphn. Sicut enim maior mundus ex quatuor contrariis e-
lementis, sed, ad votum Creatoris, secundum harmoni-
cam moderationem concordantibus, perficitur, et ita ho-
mo, non solum ab eisdem elementis, sed etiam ex magis
contrariis partibus, coaptatur. *Disc.* Et quid magis con-
trarium, quam elementa? *Paphn.* Corpus et anima, quia,
licet illa sint contraria, tamen sunt corporalia, anima nec
mortalis, ut corpus, nec corpus spiritale, ut anima. *Disc.*
Ita. *Paphn.* Si tamen dialecticos sequimur, hec illa contra-
ria esse fatemur. *Disc.* Et quis potest negare? *Paphn.* Qui
dialectice scit disputare, quia *nisi* nihil est contrarium, sed
receptatrix est contrariorum. *Disc.* Quid sibi vult, quod di-
xisti, secundum harmonicam moderationem. *Paphn.* Id scilicet,
quod, sicut pressi excellentesque soni, harmonice coniun-
cti, quiddam perficiunt musicum, ita dissona elementa,
convenienter concordantia, unum perficiunt mundum.
Disc. Mirum, quomodo dissona concordari, vel concordantia
possint dissona dici. *Paphn.* Quia nihil ex similibus com-
poni videtur, nec ex his, quae nulla rationis proportionem
iunguntur, et a se omni substantia naturaque discreta sunt.

Disc. Quid est musica? *Papbn.* Disciplina una de philosophiae quadrivio. *Disc.* Quid est hoc, quod dicis, quadrivium? *Papbn.* Arithmetica, Geometrica, Musica, Astronomica. *Disc.* Cur quadrivium? *Papbn.* Quia, sicut a quadrivio semite, ita ab uno philosophiae principio harum disciplinarum prodeunt progressionibus rectae. *Disc.* Veremur, quiddam investigando rogitare de tribus, quia coeptae scrupulum disputationis capidine mentis vix penetrare quimus. *Papbn.* Difficile captu. *Disc.* Dic nobis de ea superficietenus cuius mentionem in praesenti fecimus. *Papbn.* Perparum dicere scio, quia eremicolis est incognita? *Disc.* Quid agit? *Papbn.* Musica? *Disc.* Ipsa. *Papbn.* Disputat de sonis. *Disc.* Vtrum est una, an plures? *Papbn.* Tres esse dicuntur, sed unaquaeque, ratione proportionationis, alteri ita coniungitur, ut idem, quod accidit uni, non deest alteri. *Disc.* Et quae distantia inter tres? *Papbn.* Prima dicitur mundana, sive coelestis, secunda mundana, tertia, quae instrumentis exercetur. *Disc.* In quo constat coelestis? *Papbn.* In septem planetis, et in coelesti spera. *Disc.* Quomodo? *Papbn.* Eo videlicet, quo illa, quae in instrumentis, quia tot spatia pares productiones, eadem symphoniae reperiuntur, in his, quae et in chordis. *Disc.* Quid sunt spatia? *Papbn.* Dimensiones, quae numerantur inter planetas, sive inter chordas. *Disc.* Et quid productiones? *Papbn.* Idem, quod toni. *Disc.* Nec horum notitia nos tangit. *Papbn.* Tonus fit ex duobus sonis, et possidet rationem epogdoi numeri, sive sesquioctavi. *Disc.* Quantoque velocius praeposita investigando satagimus transire, tanto difficiliora nobis non desinis apponere. *Papbn.* Hoc exigit huiusmodi disputatio. *Disc.* Edisere summotenus aliquantulum de symphoniis, quo saltem sciamus significationem nominis. *Papbn.* Symphonia dicitur modulationis temperamentum. *Disc.* Quare? *Papbn.* Quia nunc quatuor, nunc quinque, nunc octo sonis perficitur. *Disc.* Quia, tres esse, cognoscimus, singulorum vocabula dinoscere cupimus. *Papbn.* Prima dicitur, dyatessic-

dyatefferon, quasi ex quatuor, et possidet proportionem e-
 pitritam, sive, sesquiterciam. Secunda, dyapente, quae con-
 stat ex quinque, et est in ratione emiolei, sive, sesquialteri.
 Tertia, dyapason, haec fit in duplo, perficiturque sonitibus
 octo, *Disc.* Num sphaera et planetae proferunt sonum, ut
 mereantur comparisonem chordarum. *Paphn.* Ac maxi-
 mum. *Disc.* Cur non auditur? *Paphn.* Multifariam expo-
 nunt. Alii autumant, non audiri posse, propter assiduita-
 tem, alii, propter aëris spissitudinem. Quidam autem se-
 runt, quod tanti enormitas sonitus aëtos aurium nequeat
 intrare meatus. Sunt etiam, qui dicunt, quod sphaera,
 tam iucundum, tam dulcem efferat sonum, ut, si audi-
 retur, omnis in communi homines, semetipsis neglectis,
 omnibusque postpositis studiis, ducentem sonum aborien-
 te sequerentur in occidentem. *Disc.* Praestat, ut non audi-
 atur. *Paphn.* Hoc a Creatore praelciebatur. *Disc.* Sit satis de
 ista, prosequere de humana. *Paphn.* Quid de illa? *Disc.* In
 quo percipitur. *Paphn.* Non solum ut dixi, in compagine,
 corporis et animae, nec non in emissionem nunc gravis, nunc
 clarae vocis, sed etiam in pulsibus venarum, atque in quo-
 rundam mensura membrorum, sicut in articulis digitorum,
 in quibus easdem proportionem mensurando reperimus,
 quas in symphoniis praemisimus, quia musica dicitur con-
 venientia non solum vocum, sed etiam aliarum dissimili-
 um rerum, *Disc.* Si praescissemus, quod huiusmodi nodus
 quaestionis tam difficilis ad solvendum esset insciis, malu-
 issemus minorem mundum nescire, quam tantum difficul-
 tatis subire. *Paphn.* Nihil officit, quod elaborastis, etenim
 ante ignorata experti estis. *Disc.* Verum, sed taedet nos
 philosophicae disputationis, quia nescimus sensu emetiri
 scrupulum tuae rationis. *Paphn.* Cur me illuditis, quod
 plane sum nescius, non philosophus? *Disc.* Et unde tibi
 haec, quae nos fatigando protulisti? *Paphn.* Tenuem sci-
 entiae guttulam, quam, de plenis sciorum puteis effuen-
 tem, non ad colligendum residens, sed casu praeteriens,
 F 3 reputam,

reperam, elambi, vobiscum communicare studui. *Disc.* Gratulamur tuae benignitati, sed terreremur sententia apostoli, dicentis, *Nam stultus mundi elegit Deus, ut confunderet sapientia.* *Paphn.* Sive stultus, sive sophista, perversa operentur, confusionem a Deo meretur. *Disc.* Ita. *Paphn.* Nec scientia scibilis Deum offendit, sed iniustitia scientis. *Disc.* Verum. *Paphn.* Et in cuius laudem dignius iustiusque scientia artium retorquetur, quam in eius, qui scibile fecit, et scientiam dedit. *Disc.* In nullius. *Paphn.* Quanto enim mirabiliore lege Deum omnia in numero, et mensura, et pondere posuisse quis agnoscit, tanto in eius amore ardescit. *Disc.* Nec iniuria. *Paphn.* Sed, quid moror in istis, quae nobis minimum afferunt delectationis? *Disc.* Enuclea nobis causam tui moeroris, ne diutius frangamur pondere curiositatis. *Paphn.* Si quando experiemini, auditu non delectabimini. *Disc.* Haud raro contristatur, qui curiositatem sectatur, sed tamen hanc nequimus superare, quia familiaris est fragilitati nostrae. *Paphn.* Quaedam impudens femina, moratur in hac patria. *Disc.* Res civibus periculosa. *Paphn.* Haec miranda praenitet pulchritudine, et horrenda sordet turpitudine. *Disc.* Miserabile. Quid vocatur? *Paphn.* Thais. *Disc.* Illa meretrix? *Paphn.* Ipsa. *Disc.* Eius infamia nulli est incognita. *Paphn.* Nec mirum, quia non dignatur cum paucis ad interitum tendere, sed prompta est omnes lenociniis suae formae illicite, secumque ad interitum trahere? *Disc.* Lugubre. *Paphn.* Nec solum nugaces vilitatem suae familiaris rei dissipant, illam colendo, sed etiam praepotentes viri pretiosae varietatem suppellectilis pessundant, non absque sui damno hanc ditando. *Disc.* Horrescimus auditu. *Paphn.* Greges amatorum ad illam confluunt. *Disc.* Seipsos perdunt. *Paphn.* Qui amentes, dum caeco corde, quis illam adeat, contendunt, convicia congerunt. *Disc.* Vnum vitium parat aliud. *Paphn.* Deinde, inito certamine, nunc ora naresque pugnis frangendo, nunc armis vicissim eiiciendo, decurrentis illuvie sanguinis madefaciunt limina lupanaris. *Disc.*

Disc. O nefas detestabile! *Paphn.* Haec iniuria, quam deservi
Factoris, haec est causa mei doloris. *Disc.* Merito super hoc
contristaris, nec dubitamus, quin tecum contrissentur cives
patriae coelestis. *Paphn.* Quid, si illam adeam sub specie a-
matoris, si forte revocari possit ab intentione nugacitatis?
Disc. Qui tuae cogitationi instillavit velle, ipse praestet,
efficaciam posse. *Paphn.* Fulcite me interim precibus assiduis
ne superer infidiis vitiosi serpentis. *Disc.* Qui regem pro-
stravit tenebricolarum, largiatur tibi contra hostem trium-
phum. *Paphn.* Ecce iuvenes in foro, illos primum adibo,
et, ubi hanc, quam quaero, inveniam, rogabo. *Iuv.* En,
ignotus quidam nos adit, experiemur, quid velit. *Paphn.*
Heus, iuvenes, qui estis? *Iuv.* Urbicolae huius civitatis.
Paphn. Avete. *Iuv.* Et tu salve, si ve sis huius patriae indigena
sive advena. *Paphn.* Advena nunc advenio. *Iuv.* Cur adve-
nis? Quid quaeris? *Paphn.* Non est dicendum. *Iuv.* Quare?
Paphn. Quia mihi secretum. *Iuv.* Melius, ut proferas, quia,
si non es nostras, difficile poteris aliquod inter nos nego-
tium absque consilio peragere incolarum. *Paphn.* Quid, si
dixero, et dicendo aliquod impedimentum excitavero?
Iuv. Non a nobis. *Paphn.* Laetis promissionibus cedo, ve-
straeque fidei confidens, secretum enucleo. *Iuv.* Nihil no-
stra de parte infidelitatis, nihil tibi obviabit contrarietatis,
Paphn. Quorundam relatu comperi, mulierem secus vos com-
morari, omnibus amabilem, omnibus affabilem. *Iuv.* No-
sti eius nomen? *Paphn.* Novi. *Iuv.* Quid vocatur? *Paphn.*
Thais. *Iuv.* Ipsa nostratum est igitur. *Paphn.* Ferunt, illam
mulierem pulcherrimam, omnium esse delicatissimam. *Iuv.*
Qui retulere, nihil sefellere. *Paphn.* Ipsius causa difficilis pro-
ximitatem viae surripui, ipsam ut viderem, adveni. *Iuv.* Nul-
lum tibi obstat impedimentum eam videndi. *Paphn.* Vbi
moratur? *Iuv.* Ecce, maneo in proximo. *Paphn.* Haec, quam
indice proditis? *Iuv.* Ipsa. *Paphn.* Illo pergam. *Iuv.* Si placet
tecum pergemus. *Paphn.* Malo ire solus. *Iuv.* Ut libet. *Paphn.*
Tu istuc intro, Thais, quam quaero? *Thais.* Quis hic, qui lo-
quitur,

quiritur, ignotus? *Paphn.* Amator tuus. *Thais.* Quicumque me amare colit, aequam vicem amoris a me recipit. *Paphn.* O, *Thais*, *Thais*, quanta gravissimi itineris curibam spatia, quo mihi daretur copia tecum fandi, tuique faciem contemplandi. *Thais.* Nec aspectum subtraho, nec colloquium denego. *Paphn.* Secretorum nostrae confabulationis desiderat solitudinem loci secretioris. *Thais.* Ecce, cubile bene, stratum, et delectabile ad inhabitandum. *Paphn.* Estne hic aliud penitius, in quo possimus colloqui secretius? *Thais.* Est etenim aliud occultum, tam secretum, ut eius penetrat nulli; praeter me, nisi Deo, sit cognitum. *Paphn.* Cui Deo? *Thais.* Vero. *Paphn.* Credis, illum aliquid scire? *Thais.* Non nescio, illum nihil latere. *Paphn.* Vtrumne reris, illum facta pravorum negligere, an sui aequitatem servare? *Thais.* Aestimo, ipsius aequitatis lance singulorum merita pensari, et unicuique, prout gessit, sive supplicium, sive praemium, servari. *Paphn.* O, *Christe*, quam miranda tuae circa nos benignitatis patientia, qui te scientes vides peccare, et tamen tardas perdere. *Thais.* Cur contremiscis, mutato colore? Cur fluunt lacrymae? *Paphn.* Tui praesumptionem horresco, tui perditionem desleo, quia haec nosti, et tantas animas perdidisti. *Thais.* Vae, vae mihi infelici! *Paphn.* Tanto iustius damnaberis, quanto praesumptuosius scienter offendisti maiestatem divinitatis. *Thais.* Heu, heu, quid agis? Quid infelici minitaris? *Paphn.* Supplicium tibi imminet gehennae, si permanebis in scelere. *Thais.* Severitas tuae correctionis concussit penetrat pavidum cordis. *Paphn.* O, utinam esses visceratenus concussa timore, ne ultra praesumeres periculosa delectationi assensum praebere. *Thais.* Et quis posthaec locus pestiferae delectationi in meo corde potest relinqui, ubi solum intestini moeroris amaritudo, consciique reatus nova dominatur formido? *Paphn.* Hoc opto, quo, relictis vitiorum spinis, emergere possit lacryma compunctionis. *Thais.* O, si crederes, o, si sperares, me sordidulam, millies millenis sordium oblitam offuscationibus,

bus, ullatenus posse expiari, seu ullo compunctionis modo veniam promereri. *Paphn.* Nullum enim grave peccatum, nullum tam immane est delictum, quod nequeat expiari poenitentiae lacrymis, si effectus sequetur operis. *Thais.* Ostende, quaeso, mi pater, quo effectus operis promereri queam munus reconciliationis. *Paphn.* Contemne seculum, fuge lascivorum consortia amationum. *Thais.* Et quid mihi tunc erit agendum? *Paphn.* In secretum locum, secedendum, in quo, teipsam discutiendo, possis lamentari enormitatem tui delicti. *Thais.* Si hoc speras proficere, non addo momentum morulae. *Paphn.* Non dubito, quin proficit. *Thais.* Da mihi aliquantuli spatium tempusculi, ut proferam mammonam, quam, male collectam, diu servavi. *Paphn.* Ne solliciteris pro ea. Non desunt, qui utentur inventa. *Thais.* Non ob id sollicitor, ut vel mihi servare, vel amicis vellem dare, sed nec egenis conor dispensare, quia non arbitror, pretium piaculi aptum esse ad opus beneficii. *Paphn.* Recte arbitraris. Et, quid de congestis actum ire, meditaris? *Thais.* Igni tradere, et in favillam redigere. *Paphn.* Quamobrem? *Thais.* Ne retineantur in mundo, quae male acquisivi, non absque mundi factoris iniuria. *Paphn.* O, quantum mutata es ab illa, quae prius eras, quando illicito amore flagrabas, avaritiae calore aestuabas. *Thais.* Fortasse mutabor in melius, si annuerit Deus. *Paphn.* Non est difficile immutabili eius substantiae, res, ut libet mutare. *Thais.* Ibo, et, quae cogitavi, opere complebo. *Paphn.* Vade in pace, citiusque ad me revertere. *Thais.* Convenite, properamini, nequam amatores mei. *Amantes.* Vox Thaidis, nos vocantis. Adventum maturemus, ne illam, tardando offendamus. *Thais.* Accelerate, accedite, ut queam vobiscum verba miscere. *Am.* O, Thais, Thais, quid sibi vult rogos, quem construis? Cur pretiosarum varietatem divitiarum iuxta rogam congeris? *Thais.* Rogatis? *Am.* Admiramur satis. *Thais.* Exponam citius. *Am.* Hoc optamus. *Thais.* Aspicite. *Am.* Quiesce, quiesce, Thais, Quid agis? Num
G infans?

infans? *Thais.* Non infanio, sed sanum sapio. *Am.* Vt quid haec perditio quadringentarum auri librarum, cum aliarum diversitate gazarum? *Thais.* Omne, quod iniuste a vobis extorsi, igne volo cremari, ne ullus fomes vobis relinquantur sperandi, me ultra vestro amoris cedendi. *Am.* Subsiste paulisper, subsiste, et materiam tuae perturbationis detege. *Thais.* Non subsisto, nec sermonem vobiscum confesso. *Am.* Cur dedignando nos fastidis? Num alicuius infidelitatis nos arguis? Nonne semper satisfacimus tuis votis? Et tu iniquo odio nos gratis insectaris. *Thais.* Dimittite, nolite vestrem meam attrahendo scindere. Sit satis, quod huc usque peccando vobis consensi. Finis instat peccandi, tempusque nostri discidii. *Am.* Quo tendis? *Thais.* Vbi nemo vestrum posthac me videbit. *Am.* Papae! Quid hoc monstri est, quod nostri deliciae, *Thais*, quae divitiis effluere semper laboravit, quae mentem a lascivia nunquam retraxit, et se voluptati penitus dedit, tanta auri gemmarumque insignia absque retractatione perdidit, et nos, sui amatores, dedignando sprexit, subitoque non comparuit? *Thais.* En, pater Paphnuti, venio ad obsequendum tibi promptissima. *Paphn.* Quia moram in veniendo fecisti, coarctabar nimis, verendo, te iterum implicitam esse secularibus negotiis. *Thais.* Ne id verere, quia multo aliud mihi versatur in mente. Nam res familiares iuxta velle meum disposui, meisque amationibus publice abrenuntiavi. *Paphn.* Quia his abrenuntiasti, superno amatori poteris copulari. *Thais.* Tuum est, mihi velut radio praescribere, quid me oporteat factum ire. *Paphn.* Sequere me. *Thais.* Sequar enim ambulatione, o, utinam sequerer et actione. *Paphn.* Ecce coenobium, in quo sacrarum virginum nobile commoratur collegium. Eo loci gestio te mansum ire, agenda spatium poenitentiae. *Thais.* Non contraluctor. *Paphn.* Intra bo, et abbatissam, ductricem virginum, pro tui susceptione placabo. *Thais.* Quid iubes me interim agere? *Paphn.* Mecum pergere? *Thais.* Vt iubes. *Paphn.* Ecce, abbatissa occurrit.

currit. Admiror, quis illi, nos adesse, tam cito retulerit. *Thais*. Fama, quae nulla stringitur mora. *Paphn*. Opportune occurris, illustris abbatissa, teipsam quaero. *Abbatissa*. Gratanter advenis, venerande pater, *Paphnuti*. Benedictus tui adventus, dilecte Dei. *Paphn*. Beatitudinem aeternae benedictionis infundat tibi gratia omniparentis. *Abb*. Vnde hoc mihi, ut sanctitas tua dignaretur invisere exiguitatem habitationis meae. *Paphn*. Opus est tuo iuvamine in aliqua sollicitanda necessitate. *Abb*. Iube solummodo levi fame, quid me velis agere, et ego tui iussa complere, tuisque votis studebo pro viribus satisfacere. *Paphn*. Attuli capellam semivivam, dentibus luporum nuper abstractam, quam tui miseratione foveri, tui sollicitudine gestio mederi, quoad usque, abiecta hoedinae pellis austeritate, ovini velleris induatur mollitie. *Abb*. Exprime enucleatius. *Paphn*. Istaec, quam vides, meretricio more vitam instituit. *Abb*. Misericordabile. *Paphn*. Seseque totam lasciviae dedit. *Abb*. Semetipsam perdidit. *Paphn*. At nunc, me hortante, Christoque cooperante, frivola, quae sectabatur, obediendo refugit, et castum sapit. *Abb*. Mutationis auctori grates. *Paphn*. Quia enim aegritudo animarum aequae, et corporum, curanda est medelis, consequens est, ut haec a solito seculariumque inquietudine sequestrata, sola in angusta retrudatur cellula, quo liberius possit discutere sui crimina. *Abb*. Hoc potissimum prodest. *Paphn*. Manda, ut quantocius cellula construatur. *Abb*. Parvo spatio perficietur. *Paphn*. Nullus introitus, nullus relinquitur aditus, sed solummodo exigua fenestra, per quam modicum possit victum accipere, quem statutis diebus et horis illi debes parce praebitum ire. *Abb*. Vereor, quod delicatae teneritudo mentis aegre patiatur, difficultatem tanti laboris. *Paphn*. Ne id vereare. Nam grave delictum forte desiderat sperare remedium. *Abb*. Verum. *Paphn*. Taedet me magis morarum, quia timeo, illam corrumpi visitatione hominum. *Abb*. Cur taedium pateris? Cur illam non includis? Ecce, cellula, quam desiderasti, est

perfecta. *Paphn.* Placet. Ingredere, *Thais*, habitaculum, tuis facinoribus descendis satis congruum. *Thais*, Quam breve, quam obscurum, et quam incommodum tenellae mulieri ad inhabitandum! *Paphn.* Cur habitaculum execraris? Cur ingredi horrescis? Decet, ut, quae haecenus fuisti indomite vaga, nunc tandem in solitario refrenes loco. *Thais.* Mens assveta lasciviae haud raro impatiens est anterioris vitae. *Paphn.* Ideo debet habentis disciplinae stringi, quoadusque desinat contraluctari. *Thais.* Quid iubet tua paternitas, non recusat subitum ire mea vilitas, sed quaedam inopportunitas inest huic habitationi, difficilis ad sufferendum meae fragilitati. *Paphn.* Quae haec importunitas? *Thais.* Erubescere dicere. *Paphn.* Ne erubescas, sed penitus detege. *Thais.* Quid importunius, quidve poterit esse incommodius, quam quod in uno eodemque loco diversa corporis necessaria supplere debeo. Nec dubium, quin ocius fiat inhabitabilis prae nimietate foetoris? *Paphn.* Formida perperis crudelitatem gehennae, et desine transitoria pertimescere. *Thais.* Fragilitatis mei cogit me terreri. *Paphn.* Convenit, ut malae blandimentorum dulcedinem delectationis luas molestia nimii foetoris. *Thais.* Non recuso, non nego, me sordidam non iniuria foedo sordidoque habitatum ire in rugurio, sed hoc doleo vehementius, quod nullus est relictus locus, in quo apte et caste possim tremendae nomen maiestatis invocare. *Paphn.* Et unde tibi tanta fiducia, ut pollutis labiis praesumas proferre nomen impollutae Divinitatis? *Thais.* Et a quo veniam sperare, cuiusve salvari possum miseratione, si ipsum prohibeor invocare, cui soli deliqui, et cui uni devotio orationum debet offerri? *Paphn.* Debes plane orare non verbis, sed lacrymis, non sonoritate tinnulae vocis, sed compuncti rugitu cordis. *Thais.* Et, si vetat Deum verbis orare, quomodo possum veniam sperare? *Paphn.* Tanto celerius merebris, quanto perfectius humiliaberis. Dic tantum, qui me plasmasti, miserere mei. *Thais.* Opus est eius miseratione, ne frangar in dubio certamine.

tamine. *Paphn.* Certa viriliter, ut possis triumphum obtinere feliciter. *Thais.* Tuum est, pro me orare, ut merear palmam victoriae. *Paphn.* Non opus est monitu *Thais.* Si ero. *Paphn.* Tempus est optatas solitudinis repetam latebras, et charos visitem discipulos. Tuae igitur sollicitudini, tuae pietati, venerabilis abbatissa, hanc captivam committo, ut et corpus delicatum mediocriter foveas necessariis, et animam sufficienter reficias saluberrimis monitis. *Abb.* Ne solliceris pro ea, quia eam materno affectu fovebo. *Paphn.* Vadam. *Abb.* In pace. *Disc.* Quis pulsat portam? *Paphn.* Ego. *Disc.* Vox Paphnutii, patris nostri. *Paphn.* Amovele pessulum. *Disc.* O, Pater, salve. *Paphn.* Ave. *Disc.* Coarctabamur nimium pro diutina absentia tui. *Paphn.* Iuvat, quod absui. *Disc.* Quid actum est de Thaide? *Paphn.* Iuxta meum velle. *Disc.* Vbi moratur? *Paphn.* In exigua cellula deslet, sui commissa. *Disc.* Laus sit summae Trinitati. *Paphn.* Et benedictum nomen eius tremendum nunc et per aevum. *Disc.* Amen. *Paphn.* Ecce, tres mansurni poenitentiae Thaidis transiere, et ego ignoro, utrumne Deo acceptabilis sit eius compunctio. Surgam, et vadam ad fratrem meum, Antonium, quo mihi manifestetur per eius interventum. *Anton.* Quid insperatae iucunditatis accidit? Quid novi gaudii mihi contigit? Num hic est frater et coheremicola meus Paphnutius? Ipse est. *Paphn.* Sum etenim. *Anton.* Bene, frater, venisti, bene me adveniando laetificasti. *Paphn.* Haud minus tripudio tui visu, quam tu mei adventu. *Anton.* Quare haec causa tam acceptabilis? tam grata nobis, quare te huc duxit de tuis latibulis? *Paphn.* En, valeo. *Anton.* Hoc desidero. *Paphn.* Ante hoc triennium morabatur secus nos quaedam meretrix nomine Thais, quae non solum sese perditioni dedit, sed etiam per plures secum ad interitum trahere consuevit. *Anton.* Heu gemenda consuetudo. *Paphn.* Hanc sub specie amatoris adii, et lascivientem animum nunc savoribus hortamentis blandiendo mulcebam, nunc acrioribus monitis minitando terrebam. *Anton.* Hoc temperamentum

eius lasciviae fuit necessarium. *Paul.* Tantum cessit, et, spre-
ta reprehensibili consuetudine, castitatem elegit, seseque
in angustissima cellula concludi, consensit. *Anton.* Delector
audiendo in tantum, ut omnes praecordiorum venae in-
trinssecus exsiliant gaudento. *Paul.* Decet tui sanctitatem, et
ego quidem, licet, supra modum gaudeam de conversione.
Sed levi tamen conturbor sollicitudine, eo, quod vereor,
eius teneritudinem aegre ferre diutinum laborem. *Anton.*
Vbi adest vera dilectio, non deest pia compassio. *Paphn.* Vn-
de tuam dilectionem efflagito, ut tu tuique discipuli me-
cum in oratidibus concordando velitis persistere, quoad-
usque coelitus demonstretur, utrumne benignitas divinae
misericordiae ad indulgentiam mollita sit poenitentis lacry-
mis. *Anton.* Consentimus tuae petitioni libenter. *Paphn.* Nec
dubito, vos adeo exauditum iri clementer. *Anton.* Ecce, Ev-
angelica promissio in nobis est impleta. *Paphn.* Quae haec
promissio? *Anton.* Ea videlicet, quae consentientes in ora-
tione promittit omnia impetrare posse. *Paphn.* Quid est? *An-
ton.* Paulo, meo discipulo, ostensa est quaedam visio. *Paphn.*
Voca illum. *Anton.* Paule, accede, et, quae vidisti, Paphnu-
tio expone. *Paphn.* Videbam in visione lectulum, candidu-
lis palliolis in coelo magnifice stratum, cui quatuor splen-
didae virgines praeerant, et quasi custodiendo astabant,
at ubi iucunditatem mirae claritatis aspiciebam, intra me
dicebam, haec gloria nemini magis congruit, quam patri
et domino meo, Antonio. *Anton.* Tali me non dignor be-
atitudine. *Paul.* Quo dicto intonuit vox divina, dicens,
Non, ut speras, Antonio, sed Thaidi, meretrici, servanda
est haec gloria. *Paphn.* Laus dulcedini tuae, Christe unice
Dei, quod mei tristitiam tam pie dignatus es consolari. *An-
ton.* Dignus est laudari. *Paphn.* Ibo et mei captivam visita-
bo. *Anton.* Tempus est, ut illi et spem veniae, et solamen
promittas beatitudinis aeternae. *Paphn.* Thais, mea adopti-
va filia, aperi fenestram, ut te videam. *Thais.* Quis loqui-
tur? *Paphn.* Paphnucius, pater tuus. *Thais.* Vnde mihi iu-
cundi-

cunditas tantae laetitiae, ut tu me peccatricem digneris visitare? *Paphn.* Licet per hoc triennium absens essem corpore, haud modicum tamen sollicitus fui pro tui salute. *Thais.* Non dubito. *Paphn.* Expone mihi historiam tuae conversationis, modumque compunctionis. *Thais.* Hoc possum exponere, quod non nescio, me nihil dignum Deo egisse. *Paphn.* Si Deus iniquitates observabit, nemo sustinebit. *Thais.* Si tamen, quid fecerim, vis scire, numerositatem meorum scelerum intra conscientiam, quasi in fasciculum, collegi, et, pertrahendo mente, semper inspexi, quo, sicut maribus nunquam molestia foetoris, ita formido gehennae non abesset visibus cordis. *Paphn.* Quia te compunctione punisti, ideo veniam meruisti. *Thais.* O, utinam. *Paphn.* Damnum, ut te educam. *Thais.* Noli, pater venerande, noli me fordidulam his immunditiis abstrahere, sed sine me in loco meis meritis condigno mansum ire. *Paphn.* Tempus est, ut levigato timore, incipias vitam sperare, quia tui poenitentia acceptabilis est Deo. *Thais.* Eius pietati laudem ferant omnes angeli, quia non sprexit humilitatem cordis contriti. *Paphn.* Esto stabilis in Dei timore, et permane in eius dilectione. Post quindecim namque dies hominem exues, et tandem, felici cursu peracto, suprema favente gratia, transnigrabis ad astra. *Thais.* O utinam mereri poenas evadere, vel saltem clementius exurimitori igne. Non est enim hoc mei meriti, ut donec beatitudine interminabili. *Paphn.* Gratuitum Dei donum non pensat humanum meritum, quia, si meritis tribueretur, gratia non diceretur. *Thais.* Unde laudet illum coeli concentus, omnisque terrae furculus, nec non universae animalis species, atque confusae aquarum gurgites, qui non solum peccantes patitur, sed etiam poenitentibus praemia gratis largitur. *Paphn.* Hoc illi antiquitus fuit in more, ut mallet misereri, quam ferire. *Thais.* Noli abire, pater venerabilis, sed adesto mihi pro solatio in hora meae dissolutionis. *Paphn.* Non abeo, sed discedo, donec, anima super aethera plaudente, corpus tra-

dam

dam sepulturae. *Thais.* En, incipio mori. *Paphn.* Nunc est tempus orandi. *Thais.* Qui plasmasti me, miserere mei, et fac felici reditu ad te reverti animam, quam inspirasti. *Paphn.* Qui, factus a nullo, vere es sine materia, forma. Cuius simplex esse hominem, qui non est id, quod est, ex hoc et hoc fecit consistere, da diversas partes huius solvendi hominis prospere repetere principium sui originis, quo et anima, coelitus indita, coelestibus gaudiis intermisceatur, et corpus in molli gremio terrae, suae materiae, pacifice foveatur, quoadusque, pulvereae favilla coeunte, et vivaci flatu redivivos artus iterum intrante, haec eadem *Thais* resurgat perfecta, ut fuit homo inter candidulas oves collocanda, et in gaudium aeternitatis inducenda, tu, qui solus id, quod es, in unitate trinitatis regnas et gloriaris per infinita seculorum secula, Amen.

FINIS PAPHNVII.

COMOEDIA SEXTA. FIDES, SPES ET CHARITAS.

Argumentum in Sapienciam.

Passio sanctarum virginum, Fidei, Spei, et Charitatis, quas earundem veneranda genetrice, Sapientia, praesente, et maternis admonitionibus ad tolerandas passiones hortante, Adrianus, Imperator, diversis suppliciis interfecit, quarum etiam corpora martyrio consummata, sancta mater, Sapientia, collegit, et, aromatibus condidit, quinto ab urbe Roma miliario honorifice sepelivit. Ipsa quoque quadragesima, die in eorum sepulchrum, sinu oratione sacra, spiritum praemisit caelo.

*Antiochus, Adrianus, Sapientia, Fides,
Spes, et Charitas, Matronae,
Interlocutores.*

Antiochus

Antiochus. Tutum igitur esse, O Imperator Adriane, prospere ad vota successionibus pollere, tuique statum Imperii feliciter absque perturbatione exoptans vigere, quicquid reipublicam confundere, quicquid tranquillum mentis reor vulnerare posse, quantocius divelli, penitusque cupio labefactari. *Adr.* Nec iniuria. Nam nostri prosperitas tui est felicitas, cum summos dignitatis gradus indies tibi augere non desistimus. *Ant.* Congratulor tuae almitati. Unde, si quod experior emergere, quod tuo potentatui videtur contraluctari, non oculo, sed, impatiens morae, profero. *Adr.* Et merito, ne reus maiestatis esse arguaris, si non celanda celaveris. *Ant.* Huiusmodi commisso reatus nunquam fui obnoxius. *Adr.* Memini, sed profer, si quid scias novi. *Ant.* Quaedam advena mulier hanc urbem nuper intravit comitata proprii foetus puerolis tribus. *Adr.* Cuius sexus sunt pueroli? *Ant.* Omnes feminei. *Adr.* Numquid tantillarum adventus muliercularum aliquid reipublicae adducere poterit detrimentum? *Ant.* Permagnum. *Adr.* Quod? *Ant.* Pacis defectum. *Adr.* Quo pacto? *Ant.* Et quid magis potest rumpere civilis concordiam pacis, quam dissonantia observationis? *Adr.* Nihil gravius, nihil deterius, quod testatur orbis Romanus, qui undique secus Christianae caedis sorde est infectus. *Ant.* Haec igitur Femina, cuius mentionem facio, hortatur nostrates, avitos ritus deserere et Christianae religioni se dedere. *Adr.* Num praevalet hortamentum? *Ant.* Nimum. Nam nostri coniuges, fastidiendo nos contemnunt, adeo, ut dedignantur nobiscum comedere, quanto minus dormire. *Adr.* Fateor, periculum. *Ant.* Decet tui personam praecavere. *Adr.* Consequens, advocetur, et in nostri praesentia, an velit cedere, discutiatur. *Ant.* Vin' me illam advocare? *Adr.* Volo percerte. *Ant.* Quid vocaris, o mulier advena? *Sapientia.* Sapientia. *Ant.* Imperator Adrianus iussit, te in palatio praesentari suis conspectibus. *Sap.* Palatium cum nobili filiarum comitatu intrare non, trepido, et minacem Imperatoris vultum comminus aspice-

te non formido. *Ant.* Invisum genus Christicolarum. Rem-
per promptum est principibus ad resistendum. *Sap.* Prin-
ceps universitatis, qui nescit vinci, non patitur, suos ab
hoste superari. *Ant.* Mitiga effluentiam verborum, et per-
ge ad palatium. *Sap.* Monstra viam praeuendo, nos subse-
quimur accelerando. *Ant.* Hic ipse est Imperator, quem in
solio residentem conspicias, praecogita, quid loquaris. *Sap.*
Hoc prohibet Christi sententia, promittens nobis insupe-
rabilis sapientiae dona. *Adr.* Huc ades, Antioche. *Ant.*
Praesto sum, domine. *Adr.* Nunquid hae sunt mulierculae,
quas deferebas pro Christiana religione. *Ant.* Sunt plane.
Adr. Vniuscuiusque pulchritudinem obliuesco, sed et ho-
nestatem habitus satis admirari nequeo. *Ant.* Desine, o
mi senior, admirari, et coge illas Deos venerari. *Adr.* Quid
si illas primule aggrediar blanda allocutione, si forte velint
cedere? *Ant.* Melius est. Nam fragilitas sexus foeminei, sa-
cillus potest blandimentis molliiri. *Adr.* Illustria matrona,
blande et quiete ad culturam Deorum te invito, quo ho-
stra petfrui possis amicitia. *Sap.* Nec in cultura Deorum
tuis votis satisfacere, nec amicitiam gestio inire. *Adr.* Ad-
huc, mitigato furore, hulla in te moveor indignatione,
sed pro tua tuique filiarum salute, paterno sollicitor amo-
re. *Sap.* Nolite meae filiae, serpentinis huius Satanae le-
nociniis cor appondere, sed meum fastidite. *Fides.* Fasti-
dimus et animo contemnimus stulticia. *Adr.* Quid murmu-
rando loqueris? *Sap.* Filias affabat paucis. *Adr.* Videris
esse summis natalibus orta, sed tamen patriam, genus, nomen-
que tuum ex te plenius cupio ediscere. *Sap.* Licet sati-
gynis superbia nobis sit parvipendenda, tamen clara ex
stirpe me originem non nego trahere? *Adr.* Credibile. *Sap.*
Nam eminentioris Graeciae principes fuere mei parentes, et
voco Sapientia. *Adr.* Claritas ingenuitatis rutilat in facie,
et sapientia nominis fulget in ore. *Sap.* Frustra blandiris,
non flectimur tuis suadelis. *Adr.* Dic, cur advenis, vel,
quare nostrates adires? *Sap.* Nullius alius rei, nisi agno-
scendae

scendae veritatis, causa, quo fidem, quam expugnatis, plenius ediscerem, filiasque meas Christo consecrarem. *Adr.* Expone vocabula singularum. *Sap.* Una vocatur Fides, alia Spes, tertia Charitas. *Adr.* Quot annos volverunt? *Sap.* Placetne vobis, o filiae, ut hunc stultum arithmetica fatigem disputatione? *Fides.* Placet mater, nosque auditum praebemus libenter. *Sap.* O, Imperator, si aetatem inquiris parvularum, Charitas imminutum pariter parem mansuorum complevit numerum, Spes autem aeque imminutum, sed pariter imparem. Fides vero superfluum impariter parem. *Adr.* Tali responsioni fecisti me, quae interrogabam, minime agnoscere. *Sap.* Nec mirum, quia sub huius diffinitionis specie, non minus cadit numerus, sed plures. *Adr.* Expone entia, quae alioquin non capit meus animulus. *Sap.* Omnis duas Olympiades iam volvit, Spes duobus lustris, Fides tres Olympiades. *Adr.* Et cur octonarius numerus, qui duabus constat Olympiadibus, et denarius, qui duobus lustris perficitur, imminutus dicitur? Vel, quare duodenarius, qui tribus Olympiadibus impletur, superfluus esse asseritur? *Sap.* Omnis namque numerus imminutus dicitur, cuius partes coniunctae minorem illo numero, cuius partes sunt, summae quantitatem reddunt, ut octo. Est autem octonarii medietas quatuor, pars quarta duo, pars octava unum, quae, in unum redactae, septem reddunt. Similiter denarius habet dimidiam partem quinque, quintam autem duo, decimam vero unum, quae, simul copulatae, octo colligunt. E contrario autem superfluus dicitur, cuius partes augendo crescent, ut duodecim. Est enim duodenarii medietas sex, pars tertia quatuor, pars quarta tria, pars sexta duo, pars duodecima unum. Hic cumulus redundat in sedecim. Ut autem principalem non praetereami, qui inter inaequales intemperantias mediis temperamentum limitis sortitus est, ille numerus perfectus dicitur, qui suis atque partibus nec augetur, nec minuitur, ut sex, cuius partes, id est tria, duo,

unum, eundem senarium restituant. Simili quoque ratione viginti octo, quadraginta nonaginta sex, octomillia, centum viginti octo, perfecti dicuntur. *Adr.* Et quid reliqui? *Sap.* Omnes superflui, siue imminuti. *Adr.* Quis numerus pariter par? *Sap.* Qui potest in duo aequalia dividi, eiusque pars in duo aequalia, partisque pars in duo aequalia, ac deinceps per ordinem, donec insecabilem incurrat unitatem, ut octo et sedecim, omnesque, qui ab his in duplo sunt. *Adr.* Et quis est pariter impar? *Sap.* Qui in partes aequales recipit sectionem, eiusque partes mox indivisibiles permanebunt, ut decem et omnes, qui ab imparibus in duplo sunt. Hicnamque numerus superiori est contrarius, quia in illo solus minor terminus divisioni est solutus. In isto autem solus maior terminus divisioni est aptus, in illo quoque omnes eius partes nomine et quantitate sunt pariter pares, in isto autem, si denominatio fuerit par, quantitas impar, si quantitas par, denominatio impar. *Adr.* Nec terminum, quem dixisti, agnosco, nec denominationem seu quantitatem scio. *Sap.* Quando quantilibet numeri digestim disponuntur, primus minor terminus et postremus maior dicitur, quando autem, divisionem faciendo, quota pars sit numeri, dicimus, denominationem facimus. Cum autem, quot in unaquaque parte sint, enumeramus, quantitatem exponimus. *Adr.* Et quis est impariter par? *Sap.* Qui non solum unam recipit sectionem, sed etiam par, sed etiam et secundam, aliquotiens autem et tertiam, vel plures, sed tamen usque ad indivisibilem non pervenit unitatem. *Adr.* O, quam scrupulosa et plexibilis quaestio ex istarum aetate infantulatum est orta. *Sap.* In hoc laudanda est supereminens factoris sapientia, et mira mundi artificis scientia, qui non solum, in principio mundum creans ex nihilo, omnia in numero et mensura et pondere posuit, sed etiam in succedentium serie temporum, et in aetatibus hominum, miram dedit invenire posse scientiam artem. *Adr.* Diu te sustinui, ratiocinantem, quo te mihi efficerem obtemperantem

tantem. *Sap.* In quo? *Adr.* In cultura Deorum. *Sap.* In hoc utique non consentio. *Adr.* Si reniteris, tormentis afficeris. *Sap.* Corpus quidem suppliciiis laceßere poteris, sed animum ad cedendum compellere non praevaleris. *Ant.* Dies abiit, nox incumbit, non est tempus altercandi, quia inflat hora coenandi. *Adr.* In custodiam iuxta palatium ponantur, et triduanæ induciæ illis ad tractandum præstentur. *Ant.* Observate istas, o milites, omni sollicitudine, nullamque illis occasionem evadendi relinquire. *Sap.* O, dulces filiæ, et charæ puliæ, nolite super carceralis angustia custodiæ contristari, nolite imminentium minis poenarum terri. *Fides.* Licet corpuscula paveſcant ad tormenta, mens tamen gliscit ad præmia. *Sap.* Vincite, infantilis teneſtudinem ætacula, maturi ſenſus fortitudine. *Spes.* Tuum eſt nos præſens adiuvare, ut poſſimus vincere. *Sap.* Hoc indefinenter exopto, hoc emagno, ut perſeveretis in fide, quam inter ipſa crepundia veſtris ſenſibus non deſiſtebam inſtillare. *Charitas.* Quod ſugentes ubera in cunabulis didicimus, nullatenus obliſci quibimus. *Sap.* Ad hoc vos materio lacte affluenter alui, ad hoc delicate nutrivi, ut vos cœleſti, non terreno, ſponſo traderem, quo veſtri cauſa ſocrus æterni Regis dici meruiſſem. *Fides.* Pro ipſius amore ſponſi promptæ ſumus mori. *Sap.* Delector ex veſtra ratione, o filiæ, magis, quam neſtareæ dulcedinis guſtamine. *Spes.* Præmitte nos ante tribunal iudicis, et experieris, quantum nobis intulit temeritatis. *Sap.* Hoc exopto, ut veſtra virginitate coronet, ut veſtro martyrio glorificet. *Char.* Conſertis palmulis incedamus, et vulſum tyranni confundamus. *Sap.* Expectate, donec intet hanc vocacionis noſtræ. *Fides.* Taedet nos morarum, tamen eſt expectandum. *Adr.* Antioche, iube, illas Græcūlas nobis repræſentari captivas. *Ant.* Procede, Sapientia, teque cum filiabus Imperatori repræſentata. *Sap.* Pergite mecum, filiæ, conſtanter, et perſeverate in fide unanimiter, ut poſſitis palmam percipere feliciter.

Spes. Pergimus, ipseque nobiscum comitetur, pro cuius amore ad mortem ducemur. *Adr.* Triduanas vobis inducias praestabat nostri serenitas, unde, si quid tractaveritis utilitatis, cedite iussionibus nostris. *Sap.* Summum igitur utile tractavimus, id scilicet, ut non cedamus. *Ant.* Cur dignaris cum hac contumace verba miscere, quae te insolenti fatigat praesumptione? *Adr.* Debeone illam dimittere impunitam? *Ant.* Nequaquam. *Adr.* Et quid? *Ant.* Hortare puellulas, et, si renitantur, infantiae ne parcas, sed fac, ut illae necentur, quo rebellis mater funeribus natarum acius torqueatur. *Adr.* Faciam, quae hortaris. *Ant.* Ita demum praevalebis. *Adr.* Fides, intuere venerabilem magnae Dianae imaginem, et fer sacrae Deae libamina, quo possis uti eius gratia. *Fides.* O stultum Imperatoris praeceptum, omni contemptu dignum, *Adr.* Quid murmuras subsanando? *Quem* irides fronte rugosa? *Fides.* Tui stultitiam irrideo, tui insipientiam subsano. *Adr.* Mei? *Fides.* Tui. *Ant.* Imperatoris? *Fides.* Ipsius. *Ant.* O nefas. *Fides.* Quid enim stultius, quid insipientius, videri potest, quam, quod hortatur nos, contempto Creatore universitatis, venerationem inferre metallis. *Ant.* Nonne haec summa insania et magna est demencia, quod rerum principem dixisti insipientem? *Fides.* Dixi, et dico, dicamque, quamdiu vixero. *Ant.* Breve tempus vivere, et cito debes consumi morte. *Fides.* Hoc opto, ut moriar in Christo. *Adr.* Duodecim centuriones alternando stendant flagris eius membra. *Ant.* Nec iniuria. *Adr.* O, fortissimi centuriones, accedite, meique iniuriam vindicate. *Ant.* Iustum. *Adr.* Perquire, Antiochie, anne velit cedere. *Ant.* Vin' adhuc, *Fides,* solita convitiis obiectione Imperatorem dehoneſtare? *Fides.* Cur solito minus? *Ant.* Quia prohiberis verberibus. *Fides.* Verbera non compellunt me tacere, quia, nullo afficior dolore. *Ant.* O, infelix peribacia, o contumax audacia. *Adr.* Corpus fatiscit per supplicia, et mens tumet superbia. *Fides.* Eras, Adriane, si reris, me fatigari suppli-

supplicis. Non ego quidem, sed infirmi tortores deficiunt, et sudore ob lassitudinem fluunt. *Adr.* Fac, Antioche, ut gemellae pectoris particulae abscindantur, quo saltem rubore coerceatur. *Ant.* O, utinam possit ullo coerceri modo. *Adr.* Forsitan coercebitur. *Fides.* Inviolatum pectus vulnerasti, sed me non laesisti. En pro fonte sanguinis unda erumpit lactis. *Adr.* In craticulam, substratis ignibus, assanda ponatur, quo vi vaporis enecetur. *Ant.* Digna est, ut miserabiliter pereat, quae tuae iussioni contraluctari non trepidat. *Fides.* Omne, quod paras ad dolorem, mihi vertitur in quietem. Unde commodè paulo in craticula, seu in tranquilla navicula. *Adr.* Sagittae, plena pice, et cera ardentibus rogis superponatur, et in ferventem liqvoem haec rebellis mittatur. *Fides.* Sponte insilio. *Adr.* Confessio. *Fides.* Vbi sunt minae tuae? Ecce, illaesa inter ferventem liqvoem ludens nato, et, pro vi caumatis, sentio matutini refrigerium toris. *Adr.* Antioche, quid ad haec est agendum? *Ant.* Ne evadat, providendum. *Adr.* Capite truncetur. *Ant.* Alioquin non vincetur. *Fides.* Nunc est gaudendum, nunc in domino exultandum. *Sap.* Christe, triumphator diaboli invictissime, da tolerantiam Fidei, meae filiae. *Fides.* O, mater veneranda, dic vale ultimum tuae filiae, liba osculorum tuae primogenitae, nec afficiare ullo moerore cordis, quia tendo ad bravium aeternitatis. *Sap.* Filia, filia, non confundor non contristor, sed valedico tibi exultando, et osculor os oculosque, praegaudens, et amans, et orans, ut sub ictu percussoris inviolatum tuum mysterium tui nominis. *Fides.* O, uterinae sorores, libate mihi osculum pacis, et parate vos tolerantiam futuri certaminis. *Spes.* Adiuvate nos oratione amant, ut mereamur sequi tua vestigia. *Fides.* Este obtemperantes monitis nostrae sanctae parentis, quae nos hortabatur praesentia fastidire, quo meruissemus aeterna percipere. *Char.* Maternis libenter obtemperamus monitis, quo perfrui mereamur aeternis bonis. *Fides.* Percussor

cussor, accede, et iniunctum tibi officium me necando imple. *Sap.* Abscissum morientis filiae caput amplectendo, impressisque labris crebrius deosculando, congratulor tibi, Christe, qui tantillulae victoriam praestitisti puellae. *Adr.* Spes, cede meis hortamentis, paterno affectu tibi consulentis. *Spes.* Quid hortaris, quid consulis? *Adr.* Ut caveas pertinaciam imitari sororis, ne similibus intereas poenis. *Spes.* O, utinam admeruissem illam imitari patiando, quo illi assimilarer in praemio. *Adr.* Depone callum pectoris, et convinisce thurificando magnae Dianae, et ego te propriae prolis vice excolo, atque extollo omni dilectione. *Spes.* Paternitatem tuam repudio, tua beneficia minime desidero. Quapropter vacua spe deciperis, si me tibi cedere reris. *Adr.* Loquere parcius, ne irascar. *Spes.* Irascere, nec sollicitor. *Ant.* Miror, Auguste, quid ab hac vili puellula tam diu calumniari pateris. Ego quidem disrumpor prae furorē, quia illam audio tam temere in te lassarē. *Adr.* Haec enus infantiae parcebam, ultra non parcam, sed meritam ultionem inferam. *Ant.* O utinam. *Adr.* O listores, adite et hanc rebellem, usque ad internecionem crudis nervis caedite. *Ant.* Decet, ut severitatem sentiat tui furoris, quia lenitatem parvipendit pietatis. *Spes.* Hanc pietatem exopto, hanc lenitatem desidero. *Ant.* O, Sapientia, quid murmurando loqueris? Hanc sublevatis oculis iuxta cadaver extinctae prolis? *Sap.* Invoco, omnipotentem, quo eandem tolerantiae perseverantiam, quam praestitit Fidei, praestet et Spei. *Spes.* O, mater, mater, quam efficaces, quam exaudibiles experior esse tui preces! Ecce, te orante, anhelii tortores levatis dextris librant ictum, et ego nullum dolgris sentio tactum. *Adr.* Si flagra parvipendis, acrioribus poenis coarctaberis. *Spes.* Infer, infer, quicquid crudele, quicquid excogites lethale. Quanto plus saevis, tanto magis victus confunderis. *Adr.* In aera suspendatur, et ungulis laceretur, quoadusque, evulsis visceribus et nudatis ossibus, deficiet, et membratim crepat. *Ant.* Imperialis

lis iussio, et congrua satis ultio. *Spes.* Vulpina fraude lo-
 queris, et versipelli astutia antiochi adularis. *Ant.* Quiesce,
 infelix, verboritas tua nuno est finienda. *Sap.* Non, ut
 speras, evenerit, sed tibi tuoque principi nunc etiam con-
 fusio aderit. *Adr.* Quid sentio novae dulcedinis? Quid o-
 doro stupendae suavitatis? *Sap.* Decidentia frustra mei lace-
 ratum corporis, dant fragrantiam paradisiaci aromatis, quo
 nolens cogeris fateri, me non posse supplicis laedi. *Adr.*
 Antioche, quid enim mihi est agendum? *Ant.* Novis cru-
 ciatibus incumbendum. *Adr.* Aeneum vas, plenum oleo
 et adipe, cera atque pice, ignibus superponatur, in quod
 ligata proiciatur. *Ant.* Si in ius Vulcani tradetur, forsitan
 evadendi aditum non nanciscetur. *Spes.* Haec virtus Chri-
 sto non est insolita, ut ignem faciat mitescere, mutata na-
 tura. *Adr.* Quid audio, Antioche, velut sonitum inundan-
 tis aquae. *Ant.* Heu, heu, domine. *Adr.* Quid contigit vo-
 bis? *Ant.* Ebulliens feruor, confraeto vase, ministros com-
 bustit, et illa malefica illaesa comparuit. *Adr.* Fatent, vi-
 cti sumus. *Ant.* Penitus. *Adr.* Caput abscindatur. *Ant.* A-
 lias non absumetur. *Sap.* O, Charitas dilecta, o, soror tu-
 nica, ne formides tyranni minas, ne trepides ad poenas,
 nitere constanti fide imitari sorores, ad coeli palatium prae-
 cedentes. *Char.* Taedet me vitae praesentis, taedet terre-
 nae habitationis, quod saltem ad modicum temporis sepa-
 ror a vobis. *Spes.* Depone taedium, et tende ad praemi-
 um. Non enim diu separabimur, sedocius in coelo con-
 iungemur. *Char.* Fiat fiat. *Spes.* Euge, mater illustris, gau-
 de, nec tangaris de mei passione, materni affectus dolo-
 re, sed praestes spem moerori, cum me videas pro Christo
 mori. *Sap.* Nunc quidem gaudeo, sed tunc tandem per-
 fecte exultans gaudebo, quando tui sororculam, pari con-
 ditione extinctam, coelo praemisero, et ego subsequar po-
 strema. *Spes.* Perennis Trinitas restituet tibi in aevum ple-
 num absque diminutione filiarum numerum. *Sap.* Con-
 fortare filia, percussor invadit nos evaginato gladio. *Spes.* Li-
 bens

bens excipio gladium. Tu, Christe, sascipe spiritum, pro
tui confessione nominis eiectum de habitaculo corporis,
Sap. O, Charitas, soboles inclyta, spes uteri mei unica, ne
contristes matrem, bonam tui certaminis consumationem
expectantem, sed sperne praesens utile, quo pervenias ad
gaudium interminabile, quo tui germanae fulgent coronis
illibatæ virginitatis. *Char.* Fulci me, mater, precibus sacris,
quatenus merear interesse aliarum gaudiis. *Sap.* Exoro te
finetenus, in fide solidatum iri, nec dubito, tibi perenne
tripudium donatum iri. *Adr.* Charitas, saturatus conviciis
tui sororum, nimiumque exacerbatus sum prolixa oratione
earum. Vnde diu tecum non contendo, sed vel obtempe-
rantem mei votis ditabo omnibus bonis, vel contraluclan-
tem afficiam malis. *Char.* Bonum cordetenus amplector,
et malum omnino detestor. *Adr.* Hoc tibi potissimum salu-
bre mihiqve est placabile, ideoqve leve quiddam tibi prae-
pono, meae pietatis gratia. *Char.* Quid? *Adr.* Dic tantum,
magna Diana, et ego ultra ad sacrificandum te non com-
pello. *Char.* Percerte non dico. *Adr.* Quare? *Char.* Quia
mentiri nolo. Ego quidem et sorores meae iisdem parenti-
bus genitæ, eiusdem sacramentis imbutæ sumus, una ea-
demqve fidei constantia roboratæ. Quapropter scito, no-
strum velle, nostrum consentire, nostrum sapere, unum
idemqve esse, nec me in ullo linguam illis disidere. *Adr.*
O iniuria, quod a tantilla etiam contemnor homullula.
Char. Licet tenella sim ætate, tamen gnara sum, te argu-
mentose confundere. *Adr.* Abstrahere illam, Antioche, et fac,
ut suspensa in equuleo atrociter verberetur. *Ant.* Vereor,
quod verbera non praevalcant. *Adr.* Si non praevalcant,
iube tribus continuis diebus ac noctibus fornacem succen-
di, et illam inter bacchantes flammæ prolici. *Char.* O
Iudicem impotentem, qui diffidit, se absque armis ignium
octennem infantem superare posse. *Adr.* Abi, Antioche, et
iniunctum officium perface. *Char.* Saevitiæ quidem tuæ
satisfaciendo parebit, sed me minime nocebit, quia nec
verbera

verbera mei corpusculum lacerare, nec flammae comatibus vel vestes poterunt obfuscare. *Adr.* Experietur. *Char.* Experietur. *Adr.* Antioche, quid pateris? cur tristior solito regrederis? *Ant.* Quando causam tristitiae experieris, haud minus contristeris. *Adr.* Dic, ne cèles. *Ant.* Illa lasciva, quam mihi cruciandam tradidisti, puellula me praesente flagellabatur, sed ne tenuis quidem cutis summotenus disrumpebatur. Deinde proieci illam in fornacem, igneum colorem prae nimio ardore exprimentem. *Adr.* Cur dissimulas loqui? Expone exitum rei. *Ant.* Flamma erupit et quinque millia hominum combussit. *Adr.* Et quid contigit illi? *Ant.* Charitati? *Adr.* Ipsi *Ant.* Ludens inter flammivomos vapores vagabatur, et illa laudes Deo suo pangebatur, illi etiam, qui diligenter inspexere, ferebant, tres candidulos viros cum illa deambulasse. *Adr.* Erubescio illam ultra videre, quia nequeo illam laedere. *Ant.* Restat, ut perimatur gladio. *Adr.* Hoc fiat absque mora. *Ant.* De tege duram, Charitas, cervicem, et sustine percussoris ense. *Char.* In hoc non renitor tui votis, sed libens pareo iussis. *Sap.* Nunc, nunc, filia, gratulandum, nunc in Christo est gaudendum, nec est, quae mordeat cura, quia securus sum de tua victoria. *Char.* Imprime mihi, mater, osculum, et commenda iturum Christo Spiritum. *Sap.* Qui te in meo utero vivificavit, ipse suscipiat animam, quam coelitus inspiravit. *Char.* Tibi, Christe, gloria, qui me ad te vocasti cum martyrii palma. *Sap.* Vale, proles dulcissima, et, cum Christo iungeris in coelo, memento patris, iam matronae effectae, te parientis. Convertite, illustres matronae, et meorum cadavera filiarum mecum sepelite. *Matronae.* Corpuscula aromatis condimus, et exequias honorifice celebramus. *Sap.* Grandis benignitas et mira pietas, quam mihi impenditis, meique mortuis. *Matronae.* Quae tibi sunt commoda, exequimur mente devota. *Sap.* Non dubito *Matronae.* Vbi vis eligere locum sepulturae? *Sap.* Tertio milliaro ab urbe, si vobis non displicet prolixitas. *Matronae.* Non displicet, sed elata funera sequi placet. *Sap.* Ecce, locus. *Matronae.*

tron. Hic nempe servandis reliquiis est aptus. *Sap.* Flosculos uteri mei tibi, terra, servandos committo, quos tu materiali sinu foveto, donec in resurrectione maiori reviridescant gloria. Et tu, Christe, animas interim imple splendoribus, dans pacificam requiem ossibus. *Matron.* Amen. *Sap.* Grates vestrae humanitati pro solamine, quod contulisti meae obitati. *Matron.* Vtrumne vis nos hic tecum morari. *Sap.* Non. *Matron.* Cur non? *Sap.* Ne ex meo, commodo vobis ingeratur molestia. Sit satis, quod tres noctes mecum permansistis. Abite in pace, revertimini cum salute. *Matron.* Vis nobiscum abire? *Sap.* Minime. *Matron.* Et quid meditaris agere? *Sap.* Hic remanere, si forte veniat, mea petitio et impleatur, quod desidero. *Matron.* Quid petis? Quid desideras? *Sap.* Id solummodo, ut, oratione completa, moriar in Christo. *Matron.* Restat, ut expectemus, donec et te sepulturae tradamus. *Sap.* Ut libet. Adonay Emmanuel, quem retro tempora divinitas edidit omniparentis, et in tempore virginitas genuit matris, qui ex duabus naturis unus Christus mirifice consistis, nec diversitate naturarum unitatem personae dividens, nec unitate personae diversitatem naturarum confundens, tibi iubilet iucunda serenitas angelorum, dulcisque harmonia siderum, te quoque collaudet totius scibilis rei scientia, omneque, quod ex elementorum formatur materia, quia tu, qui solus cum Patre et Spiritu sancto es forma sine materia, ex patris voluntate et Spiritus sancti cooperatione, non respuisti fieri homo passibilis humanitate, salva divinitatis passibilitate, et ut nullus in te credentium periret, sed omnis fidelis aeternaliter viveret, mortem nostram non dedignatus es gustare, tuaque resurrectione consumere. Te etiam perfectum Deum hominemque verum recolo promississe omnibus, qui pro tui nominis veneratione vel terrenae usum possessionis relinquerent, vel carnalium affectum propinquorum postponerent, centenae vicissitudine mercedis recompensari, et aeternae brevior vitae debere donari, huius spe animata promissis,

missi, feci, quod iussisti, sponte amittens soboles, quas pe-
peri. Vnde tu pie promissa solvere ne moreris, sed fac me
quantocius, absolutam corporeis vinculis, ex receptione
filiarum laetificari, quas pro te maestandas obtulisse non di-
stuli, quote, illis agnum virginis sequentibus et novum can-
ticum modulantibus, ego iucunder audiendo, illarumque
laetificer gloria, et, quamvis non possum canticum virgini-
tatis dicere, te tamen cum illis merear aeternaliter lauda-
re, qui non ipse, qui Pater, sed idem es, quod Pater, cum
quo et Spiritu sancto unus dominus universitatis, unusque
Rex summae, et mediae, atque imae rationis regnas et do-
minaris per interminabilia immortalis aevi secula.

Matron. Suscipe Domine, Amen.

HROSIVTHAE,

ILLVSTRIS MVLIERIS GERMANAE,

GENTE SAXONICA ORTAE,

IN

OPERA SVA, CARMINE

CONSCRIPTA,

PRAEFATIO

FELICITER INCIPIT.

Hunc libellum, parvo ullius decoris cultu ornatum, sed
non parva diligentia inlaboratum, omnium sapientium
benignitati offero expurgandum, eorum duntaxat, qui
erranti non delectantur derogare, sed magis errata corrigere.
Pateor namque, me haud mediocriter errasse, non solum in di-
noscendis syllabarum naturis, verum etiam in dictionibus com-
ponendis, pluraque sub hac serie reprehensione digna latitare,

sed errores fatenti facilis venia, viciisque debetur pia correctio. Si autem obicitur, quod quaedam huius operis iuxta quorundam aestimationem sumpta sint ex apocryphis, non est crimen praesumptionis iniquae; sed error ignorantiae, quia, quando huius stamen setier coeperam ordiri, ignoravi, dubia esse, in quibus disposui laborare. At ubi recognovi, pessundare detrectavi, quia, quod videtur falsitas forsitan, probabitur esse veritas. Cum res ita sese habeant, tanti ad perfecti defensionem opusculi permultorum iuvamine egeo, quanto in ipsa inceptio minus ulla proprii vigoris fulciebar sufficientia, quia nec matura adhuc aetate vigens; nec scientia fui proficiens, sed nec alicui sapientum affectum meae intentionis consulerido enucleare, ne prohiberer proculcitate. Unde, clam cunctis et quasi furtim, nunc in componendis sola desudando, nunc male composita destruendo, satagebam iuxta meum posse, licet minime necessarium, aliquem tamen conficere textum ex sententiis scripturarum, quas intra aetate nostrae *Gandeshemensis* collegi coenobii. Primo sapientissimae atque benignissimae *Rikkardis*, magistrae, aliarumque suae vicis instruente magisterio, deinde prona favente clementia Regiae indolis *Gerbergae*, cuius nunc subdori dominio abbatiæ, quae aetate minor, sed, ut imperialem decebat neprem, scientia provektor, aliquot auctores, quos ipsa prior a sapientissimis didicit, me admodum pie erudit. Quamvis etiam metrica modulatio femineae fragilitati difficilis videatur et ardua, sola tamen semper miserentis supernae gratiae auxilio, non propriis viribus, confisa, huius carmina opusculi dactylicis modulis succinere apposui, ne crediti talentis ingenio sub obscuro torpens pectoris rubigine negligentia exterminaretur, sed sedulae malleo devotionis percussum aliquantulis divinae laudationis referret tinnicum, quo, si occasio non daretur negotiando aliud lucrari, ipsum tamen in aliquod saltem extremae utilitatis transformaretur instrumentum unde quicumque lector, si recte secundum Deum sapias, egenti paginae, quae nullius praecceptoris minuitur, auctoritate, opem tuae rectitudinis ne pigriteris adhibere Deo videbitur, si quid forte probetur recte compositum, meaeque negligentiae

gentiae designando universale vitiorum, nec tamen vituperando, sed indulgendo, quia ius frangitur obiurgationis, ubi intetvenit humilitas confessionis.

ARGVMENTVM

In

Historiam Beatae Virginis.

Ioachim et Anna, de stirpe David, cum diu steriles vixissent, in temploque ob sterilitatem repudiati a sacerdotibus fuissent, tandem longis orationibus et votis prolem divinam, nomine Mariam, susceperunt, eamque castitati et aeterno Dei obsequio in templo devoverunt. Illa tenella, laeta et constans, gradus templi cum omnium admiratione superavit, et virgines sanctitate vitae excelluit. Quam dum sacerdotes despondere volunt, et virgis temere proiectis illi coniugem quaerunt, et fors super virginem Ioseph ex genere David cecidit. Nam mox columba, fixae virgae insidens, coelum petiit, collaudantibus cunctis divinam sortem. Ioseph virgo despondetur; pauloque post angelus illi, divina salutarione facta, Deum, omnium creatorem, obumbratione Sancti Spiritus carnem suscipere, nunciat. Quae, verbo angeli credens, dum in Bethlehem cum Ioseph, Caesaris Augusti edicto, migraret, peperit primogenitum suum, salvatorem mundi, Iesum Christum, cuius divinitatem et pastores, et Magi, ab Oriente venientes, testati sunt. Quae fama cum ad Herodem delata fuisset, omnes eius anni infantes natos decidi, iussit, ut herodem regni tolleretur. Ioseph, ab angelo monitus, cum matre et puero, ut regis crudelitatem fugeret, in Aegyptum concessit, magisque Aegyptiorum simulacra in terram prona cadentia nutabant, sacerdotibusque suis verum Deum natum proclamabant. In isinere autem miracula pueri de serpentibus et Draconibus, dum in specu noctem ducerent, narrat, itemque de leonibus et pardis, mite et mansuete se puero offerentibus, palmamque cum fructu inclinatam matris gremio, fontemque pueri verbis erumpentem, dum in isinere sui laborassent, commemorat.

Ad

*Gerbergam, abbatissam in Gandesbaim, Ottonis
primi, Imperatoris, neptem.*

Salve regalis proles clarissima stirpis,
Gerbirg, illustris moribus et studiis.
Accipe fronticula dominatrix alma serena,
Qvae tibi purganda hic offero carminula.
Eius et incultos dignanter dirige stichos,
Qvam doctrina tua construit egregia.
Et, cum sis certe vario lassata labore,
Ludens dignare hos, nunc modulos legere.
Hanc quoque sordidulam tenta purgare Camenam,
Ac fulcire tui flore magisterii
Qvo laudem dominae studium supportet alumnae,
Doctrinæque piæ carmina discipulae.

IN

Historiam intemeratæ Dei Genetricis

Praefatio.

Vnica spes mundi, dominatrix inclita coeli,
Sancta parens Regis, lucida stella maris,
Qvae pariens mundo restaurasti pia virgo
Vitam, quam virgo perdiderat vetula,
Tu dignare tuæ famulae clementer adesse,
Hospitibus votis carminulisque novis.
Qvae tibi, foeminae studio famulante Camenae,
Iam supplex modulis succino daetyllicis,
Exoptans, vel summatim attingere saltim
Laudis particulam, Virgo, tuæ minimam,
Ortus atque tui primordia clara beati,
Nec non regalem pangere progeniem.
Hoc tamen agnosco, fragiles excedere vires,
Laudibus ut tantum te meritis canere
Digne pro meritis quam totus non canit orbis,
Qvaeque super laudes angelicas renites.

Hinc,

Hinc, quia virgineo portasti ventre puella
 Inclusum, cuncta qui regit imperio.
 Olim sed stultum fari qui iussit asellum,
 In laudem sancti nominis ille sui,
 Teque per angelicum fecit, Virguncula, verbum,
 De sancto digne Flamine concipere,
 Atque suae prolis matrem sine forde pudoris
 Effecit, cunctis dissimilem meritis,
 Si placet, ipse meam potis est dissolvere lingvam,
 Et cor rore suactangere gratiolae,
 Quo praestante suae mitis dono pietatis
 Grata sibi pangam, te quoque, Virgo, canam
 Ne comes ingratis condemner iure pigellis,
 Quos piget altithrono psallere pro modulo,
 Sed mage purpureum laudare perenniter agnum
 Promerear, turmis addita virgineis.

HISTORIA

NATIVITATIS LAUDABILISQUE CONVERSA-
 TIONIS INTACTAE DEI GENETRICIS, QUAM
 SCRIPTAM REPERI SVB NOMINE
 SANCTI IACOBI FRATRIS DOMINI.

Mundi labentis lustris nam mille peractis,
 Incepit quando felix aetacula sexta,
 Qua Deus impleri iussit pietate fideli,
 Quicquid veraces iam praecinere prophetae,
 Qui mundo Iesum mox praedixere futurum
 Germine de Iuda, quidam surrexerat ergo
 Israel in terra senior, sub lege vetusta,
 Ortus regali David de germine magni,
 Quem tradunt etenim nomen tenuisse Ioachim.
 Hic in mandatis genetricis ab ubere legis
 Extiterat iustus, nec non digne studiosus.
 Hoc quoque continuo fuerat sua maxima cura,

Vt gregis ipse suae bene pasceret agmina magni,
 Designans, veri sese pastoris haberi,
 Dignum quandoquidem terrestri carne parentem,
 Qui portare suis humeris non distulit agnos,
 In propriis vitae ducens, ad gaudia laetae,
 Passurus mortem, magnum nostri per amorem,
 Empturusque reos animae pretio sibi charae.

Hic heros etenim, de quo narrabo, Ioachim,
 Tali percerte felix patriarcha nepote,
 Toto se placidis ornans conamine factis,
 Quicquid possedit per tres partes resecavit,
 Partem dans viduis, peregrinis atque puellis,
 Saepius in templo partem famulantibus ergo,
 Particulamque suae domui servaverit omni.
 Hoc quoque non raro faciens pietate benigna,
 Digne mercedem suscepit denique talem,
 Ut propria substantiola bene multiplicata,
 Ipsius gentes procères præcelleret omnes;
 Nec sibi consimilem portaret terra potentem,
 Quem sic cunctarum fulciret copia rerum.

Quattuor hinc certe cum iam feliciter ipse
 Viveret in summa fortuna lustra rotata,
 Vultu perpulchram sibi desponsavit amicam,
 Nec non pænitiidam laudandis moribus Annam
 A charis natam, David de stirpe creatam,
 Foederi legali proprio quam iunxit amor.
 Hanc autem memorant, sterilem non tempore parvo,
 Spem partus homini nullam conferre fideli.
 Tandem, digestis bis denis scilicet annis,
 Contigit in templo Ioachim, sub tempore fello,
 Inter sacratos altaris stare ministros,
 Incensum digni fuerant qui ponere visi,
 Quem Ruben templi dum vidit scribe sacrati,
 Et osum factum dictis affatur amaris.
 Non licet incensum, dixit, te tangere sanctum,

Munera

Munera nec Domino praestat dare sacrificanda,
 Te quia despexit, sobolis cum dona negavit,
 Non dedit e contra verbum vir nobilis ullum,
 Sed moerens abiit, silvas tristisque petivit,
 In quis saepe gregem convevit pascere pridem.
 Ac, in longinquam pergens per devia terram,
 Ipsum cum propriis secum ducendo magistris,
 Hic in secretis latitat pascendo latebris,
 Nec post ad patriam placuit remeare reliquam
 Passus namque gravem secreta mente pudorem
 Ex Ruben verbis, qui se causatur, amaris.
 Huius percerte post menses inclita quinque
 Coniux, desperans, illum iam vivere saluum,
 In soles flevit, nec solamen sibi scivit.
 Hasque preces Domino profudit, triste dolendo.
 Israelis Rector, solus quoque gentis amator,
 Qui semper refoves miti pietate dolentes,
 Cur mihi met socium voluisti tollere charum,
 Addens moerorem tristi semperque dolenti,
 Quod semper sterilis mansi, sine germine ventris,
 Sed nunc maioris vulnus suspiro doloris,
 Hoc, quia nec penitus, quid conferret, scio, casus
 Legali Domini devoto legis amico.
 O me felicem, si saltim noscere possem,
 Vtrum mors illum subito forberet amara,
 An frueretur adhuc calida vicaliter aura,
 Certe, si scirem, non ius moeroris haberem.
 Tantum cum tenebris leti succumberet atris,
 Funus, sed summa colerem praenobile pompa,
 Incluta condigno committens membra sepulchro,
 His ita finitis, sublati cernit ocellis
 In ramis lauri resonantes murmure dulci
 Pullos plumigeris volucres circumdare pennis.
 Hoc uti cernebat, subtristi voce canebat,
 Rex coeli, fortis cui subiaceret astringer axis;

Omnia qvi certe potis es disponere recte,
Semper cunctarum tibi laus extet pietatum;
Quod clemens cunctos pietatis munere vivos,
Pisciculos, pecudes, serpentes, atque volucres,
Congaudere suis donasti sedulo pullis;
Sed memet solam sterilem remanere misellam
Causa iudicii iussisti denique recti.
Te tandem omnipatrem constanti pectore talem
Invoco, coniugii primo quod tempore vovi,
Si ventris fructum mihi praestares pius ullus,
Hinc mox in templo fisti tibi rites sacratos;
Obsequioque, tui legall amore sacrari.

Talia dum mundis formaret verbula labris,
Angelus astrigero subiro descendit ab alto,
Maxima tristitiae portans solamina tantae;
Et stans sub facie, dictis haec satur amicis,
Exue moerorem cordis, depone dolorem;
Consilioque Dei germen tibi credito summi
Hoc, quod ventre tuo procedet tempore certo,
Vere fiet idem populis mirabile cunctis.
Dixit, et aurivagis revolans secat aethera pennis.
Anna sed, angelicis nimium perterrita verbis,
Moesta domum pergit, sese lectoque locavit,
Et tremefacta diem post horum lege perorat,
Effusa noctem precibus duceudo sequentem.
Post haec ergo suam praecepit adesse puellam,
Astantem rogans propriis illam sub oculis,
Cur se despiceret, vel cur tam sero veniret;
Cum sibi sentiret fieri quid forte stupendi?

Reddidit e contra dominae lasciva famella
Opprobriis tactum servili murmure verbum.
Sic despexit sterilem faciens Deus, inquit,
Dic, rogo, divinae causae quid pertinet ad me?
Anna sed opprobrium patienter pertulit istud,
Effundens tantum lacrymas subtristis amaras.

Scilicet

Scilicet hac ipsa Ioachim praedictus in hora
 Angelus apparens, inter montana resurgens,
 In quavis tunc pascendo gregem latitaverat aeger,
 Iusserat ad sociam citius remeare relictam.
 Qui dixit, monitis animo permotus ab illis,
 Haec iam bis denis mecum permansetat annis,
 Ex illa Dominus sobolem mihi nec dedit ullam,
 Insuper opprobriis discessi plenus amaris
 Nuper de templo, causa confusus ab ipsa,
 Et me despectum, tantisque malis saturatum,
 Hortaris regredi, subdi primoque pudori.
 Ad quem mansuetis coelestis nuncius oris,
 Me fore coelestem, dicebat, credito, vocem,
 Custodemque tui sacrae pietate superni
 Regis, qui iustam consolari dedit Annam
 Per me, dum preculas flendo profunderet almas.
 At nunc ergo tui causa de cardine coeli,
 Quo veniens refero permagni gaudia doni,
 Hocque tibi dico, quod mox praenobilis Anna,
 Concipiet natam, cunctis seculis venerandam.
 Haec inter natus hominum fiet sacra cunctas,
 Spiritus et merito sanctus requiescet in illa,
 Ac per quam veniet mundo benedictio summa,
 Nec primam similem, nec fertur habere sequentem.
 At nunc ad sociam tenta remeare beatam,
 Quae gaudens omni tantum pariet decus orbi,
 Et semper grates Factori, reddite dulces,
 Cui placet stirpem vobis concedere talem,
 Qualem percipere nunquam tenuere Prophetae,
 Omnes electi post haec non sunt habituri.
 Ad quem, promissis Ioachim laetatus in illis,
 Si mihi certa tuo maneat tua gratia servo,
 Ad tempus dignare meo requiescere lecto,
 Et gustare cibum non dedignere paratum.
 Angelus e contra dicebat voce decora,

Defina, posco, meum post haec te dicere servum
 Esse, sed Angelicae consortem credito turmae.
 Nam mihi terrenis opus est non vescier escis,
 Quem pascit Domini semper praesentis summi.
 Quapropter moneo; Domino libamine sacro
 Hoc te ferre, meis satagis quod ponere mensis.
 Qui citus anniculum gregibus subtraxerat agnum,
 Sperans opprobrium, Ruben, cessasse vetustum,
 Immolat et Domino, gavisus pectore laeto,
 Ignibus appositis, ut habet praeceptio legis.
 Angelus, his votis ut iussit rite peractis,
 Altaris fumo sublatus pergit ad astra.

Quam tunc clementis paulatim gratia Patris
 Incepit radiis mundo lucescere clavis,
 Atque prior stabilem discordia sumere finem,
 Cum sua coelestes primum consortia cives
 Olim terigenas promittebant habituros,
 Quos pius e meritis Adam sprevere parentis,
 Nec latuit tunc angelicum clementia coetum
 Omnipatris, proprium qui mox post tempora natum
 Mittere virgineum miserans disponit in alvum,
 Ut sine principio natus de Patre supremo,
 Carnem virgineo sub tempore sumeret alvo,
 Omnes atque suo salvaret sanguine sacro,
 Ne post haec generis humani callidus hostis
 Gauderet mundum laqueis retinere malignis,
 Sed Patris, et Nati, numen quoque Pnevmatis almi,
 Aequali forma pollens sub nomine trino,
 Finetenus stabilem regnaret iure per orbem.

Angelus astrigerum postquam transcendit olym-
 pum,

Vix patiens Ioachim tantae praeconia causas,
 Et tacitus iaculo terroris denique magno,
 Stratus ad usque solum doni virtute superni,
 Pestimidis iniecit nec non sine mente quievit

Ipsius

Ipsius sexta, si fallor, forte diei,
 Dum solusque suum conclusit vespere cursum.
 Interes pueri venerunt cura grege lassu,
 Cumque suum dominum primum videre locatum
 Comminus astantes, coeperunt discere tristes
 Causam terroris, turbata mente, recentis.
 Ipsum percerte sed vix potuere levare.
 Quae cum coelestis narrasset nuntia civis
 Sraferunt illi, iussis parere supernis
 Et rapido patriam cursu repedare reliquam
 Qui gregibus lectis silvis discessit ab illis,
 Ac gaudens pueros secum deduxerat ipsos.
 Et cum transisset spatium triginta dierum,
 Angelus oranti sanctae comparuit Annae,
 Et cum pacificis deprospexit talia verbis.
 Exurgens animo, vultu quoque perge sereno
 Ad portam subito, quae dicitur aurea vulgo.
 Illic forte tuum, summa cum pace reversum,
 Legalem dominum mox comperies fore vivum.
 Quae citius dicto iussu complevit amandum,
 Impatiensque morae, perrexit ad ostia portae,
 Praestolara solum gavisam mente patronum.
 Scilicet attonitis quem cum conspexit ocellis,
 Charo florigerum percurrerat obvia campum,
 Ipsius et collo sese suspendit amando,
 Altithrono grates reddens denique tales
 Laus tibi, cunctorum largitor summe bonorum,
 Qui mihi non merita concedis gaudia tanta.
 Ecce visum proprium praesentem sentio saluum,
 Tempore quae longo iam permansi viduata,
 Quaeque fui sterilis, concepi gaudia proles.
 Talibus auditis, congraudens concinit omnis
 Plebs Ebraea Deo laudes cum pectore laeto.
 Post haec, noveno percerte mense petacto,
 Venit summa dies, in qua praenobilis Anna,
Progenit

Progenit nata[m] cunctis seculis venerandam.
 Postq[ue] dies octo primi venere vocati
 Pontifices, tantae solito q[ui] more puellae
 Nomen et aptarent, ipsam quoq[ue] sanctificarent.
 Q[ue]is Ioachim preculas fudit praesentibus istas
 Rex coeli, stellis solus q[ui] nomina ponis,
 Istius tenerae nomen dignare puellae
 Coelitus indicis per te monstrare coruscis.

Dixerat, et subito sonuit vox fortis ab alto,
 Mandans egregiam Mariam vocitare puellam.
 Stella maris lingua q[uo]d consonat ergo Latina,
 Hoc nomen merito sortitur sancta puella,
 Est q[ui]a praeclarum sidus q[uo]d fulget in aevum
 Regis aeterni claro diademate Christi.

Post haec, annorum meta vergente duorum,
 Fortunata suam dum sumpsit abubere natam,
 Ablactando piam genitrix de more Mariam,
 Otios in templo sistit cum munere digno
 Ipsam, quae templum Domini fuit immo futurum,
 Quo, sociata sacris virguncula parva puellis,
 Semper divinis illic perstaret in odis,
 Quem merito cives coelestes laude frequentant.

Post haec, in templi subsistens limite sacri,
 Ascensum graduum subito ter quinque supinum,
 Immemor aetatis, iam plena Deo, puerilis
 Audacter currit, vultum nec retro reflexit,
 Quae rat, ut astantes, infantum more, parentes.

His super accensi, mirantur denique cuncti
 Astantes populi, templi pariterq[ue] ministri,
 Pontifices ipsi, factum laudant quoq[ue] primi,
 Dicentes, tanto q[uo]d tunc infantula facto,
 Per se quid fieri praesignaret cito magni
 Et vere magni, cunctis meritoq[ue] stupendi.

Q[uo]d, credi, maius, vel q[uo]d posset fore maius,
 Q[uam], q[uo]d virgineo portavit ventre puella

Magnum

Magnum Factorem mundi, propriumque parentem.
 Nec mirum, sursum coepit sic figere gressum,
 Infans lacteolis fuerat dum parvula membris,
 Quam, Pater alme, tuo ditasti Flamine sacro,
 Dum fuerat sanctae genetricis condita ventre,
 Praescius hanc solam certe consistere dignam
 Ad proprii partum nati, per secula nati,
 Qui post, corporeae tectus velamine formae,
 Ascensum graduum cunctis patefecit in aevum,
 Per quas ad patriam tendunt remeare relictam,
 Cui Christus nomen, cui laus sit coelitus, Amen.
 Scilicet et genitrix, tali facto bene felix,
 Conlaudans Regem, cecinit sic Anna, perennem.
 Omnipotens Reclor, solus pietatis amator,
 Clementer proprio fecisti mira popello,
 Aspiciens humilem miserando meam, quoque mentem,
 Jam desperatae donasti gaudia natae.
 Audeo percerte post haec tibi munera ferre,
 Nec vereor, prohibere meum post haec inimicum,
 Quia visitem sacris templum sociata ministris.
 Hinc te coelestes collaudant sedulo cives,
 Condignum carmen modulando perenniter, Amen.
 His ita finitis, orantis scilicet orsis,
 Germine felices talis rediere parentes.
 Idolis, in templo parva remanente Maria.
 Omnes humanae nequeunt comprehendere linguae,
 Nec potis est stabilis, quamvis verbum sonet, orbis
 Istius infantis praeclaram dicere famam,
 Sed nec mirandae vitam moresque puellae.
 Quis laudare modis potis est per secula dignis?
 Haec quia continuo cunis subtracta puella
 Maturis, omni lucebat moribus orbi,
 Nec quicquam membris gessit puerile tenellis.
 Ast in praeceptis fuerat iustissima legis,
 Nec non carminibus semper studiosa Davidis.

Haec prudens, humilis, fervens dulcedine mentis,
 Omnibus atque placens, tota virtute refulgens.
 Hanc hominis maledicentem non audiit auris,
 Offensam, sed nec quisquam cognoverat unquam.
 Semper erat mitis, nec non gratissima cunctis,
 Et, quae nempe suo profluxit ab ore, loquela
 Nectare gratiolae fuerat condita supernae,
 Et, cum quis verbis illi benedixit amicis.
 Mox grates Domino curavit reddere summo,
 Nec sic divinis linguam retineret ab odis,
 Exemplumque suis, in se praenobile cunctis,
 Praeponit locis iam cunctigenae bonitatis.
 Iphius faciem niveo candore nitentem,
 Tradunt, ardentis radios praecellere solis,
 Nec non humanum penitus devincere visum.
 Quid referam digitos, operum satis arte probatos?
 Namque manu docta perfecit parva puella.
 Nempe, sibi normam statuens ipsissima duram,
 Omnibus in templo vivebat strictius. Ergo,
 Virginibus reliquis illic pariter sociatis,
 Nam tantum praeculis studuit persistere sacris,
 Nec non divinis semper constanter in odiis.
 Ex quo discussas noctis perire tenebrae,
 Aurora spargente plagam lucem per Eoam,
 Altius usque polum Phoebus ascendente serenum,
 Tertia iam subito devenerat hora diei,
 Tunc usu digitos operis laxaverat albos,
 Docte purpureis instando denique filis,
 Sed mox ut nona Phoebus descendit in hora,
 Se precibus solio reddit famosa puella,
 Ac studio mentis bene perduravit in illis,
 Usque per angelicum symplis sacra virgo ministrum,
 Omni namque die missam sibi coelitus escam,
 Escam pontifices dederant de more potentes.
 Hanc studio mentis citius concessit egenis.

Denique

Denique coelestes, lapsi de sidere, cives
 Hanc crebro verbis consolabantur amicis,
 Spernere terrestrem quo mox didicisset amorem,
 Et castam Regi mentem servare perenni.
 Quisquis languidulis infirmus denique membris
 Hanc saltem tetigit, raptim salvus remeavit.

Huius cum stabilem volitaret fama per orbem,
 Abiathar reliquos exorat saepe sacerdotes
 Pontifices templi pretii non mutare patris,
 Vellent praeclaram quo desponsare Mariam
 Ipsius egregio legali foedere nato.

Quod fieri vero prohibet virguncula casta,
 Inclyta regalis spernens consortia stirpis,
 Se quoque finitenu testatur habile corpus
 Eius coniugio percussu subdere nullor
 Talia pontifices cui mox dixere potentes;

Nonne Deus colitur, dignequo potens veneratur,
 In plebis Iudae legali posteritate?

Nec decet innuptam talem remanere puellam.
 Quae constans animo respondit talia virgo,
 Nam Deus in templo gaudet requiescere mundo,
 Mentibus et sobriis, nec delectatur in illis
 Crimine quos magnò maculat lasciva libido.
 Scimus, Abel duplam merito sumpsisse coronam,
 Qui primus mundo iustus fuerat protoplasto,
 Vnam martyri, fratris de caede peracti,
 Atque magis nitidam pro virginitate secundam,
 Credimus, Eliam coelum petiisse secretum,
 Corpore cum vero mansit quia virgo potenter,
 Nec corpus maculis unquam violavit amaris.
 Haec didici certè, legis ratione docente,
 Et discens animo mandavi sedula fixo,
 Meque puellarem novi retinere pudorem.

Postquam bis septem totos compleverat annos,
 Non hoc esse sui moris, dicunt Pharisei,

Aetatis tantae quod vellet virgo manere.
 Post haec in templo, Domini sub honore sacro,
 Mox decreverunt populum concurrere cunctum,
 Ut pariter tantam tentarent volvere causam.
 Et, cum sub testis templi consisteret omnis,
 Abiathar, quem iam memini, sub lege sacerdos,
 Ascensum graduum conscendit namque superbum
 Praeful, et astanti dicebat talia plebi.

Ex quo constructum fuerat praenobile templum,
 Istud, per magni regis studium Salomonis,
 Ut scitis, vere manserunt semper in illo
 Forma conspicuae vultus aetate tenellae
 Natae nobilium, famoso germine regum,
 Atque sacerdotum, vatum pariterque piorum,
 Quae celebres omni merito mansere popello.
 Certe perfecta sed mox aetate recepta,
 Coniugibus tantae condignis sunt sociatae,
 Multo magisque Deo placuerunt semper ab illo.
 More sed insolito sperat se virgo Maria
 Posse placere, viris Domini pro nomine spretis,
 Nunc, quia non constat, votum se reddere tantum,
 Restat, ut Altithronum precibus digne rogemus,
 Ut nos, forte suis faciat cognoscere iussis,
 Hanc quia legali fas sit cum foedere iungi.

Tali consilio consensu plebis adepto,
 Sortem Pontifices miserunt primitus omnes.
 Inter namque tribus Israelis duodenas,
 Quae mox egregiam Iudae signat fore dignam,
 Qua designata prae cunctis scilicet una,
 Praecepere, viros eiusdem germinis omnes,
 Quos sine coniugibus fecit consistere casus:
 Collectos ergo concurrere sole secundo
 Et manibus virgas dextris conferre novellas.

Piis igitur cunctis toto conamine lectis,
 Advenit dignus senior Ioseph, sociatus

Illis, incurvam portans sub indice virgam.
 At vero summus virgas tollendo sacerdos
 Gaudens, cunctorum Domino faciens holocaustum,
 Quid fieri iubet, effusis precibus rogitabat.
 Cui mox indicibus divinis ista iubentur,
 Tempore digesto sibi quae fuerant facienda.
 Praemonitus virgas qui misit protinus ipsas,
 In templi sanctum famosi iure secretum,
 Demandans quidni collectim luce sequenti,
 Inde regales iterum venisse nepotes.
 Vnumquemque suam rursus quoque sumere virgam.
 Nam sibi pro signo dictum fuerat manifesto,
 Virgo quod haec credi deberet nobilis illi,
 De cuius virga volitaret rite columba,
 Quae petiisse solum tentaret protinus altum.
 Cum ter mille suas retinerent denique captas,
 Virgas personae praedicto tempore certae,
 Nec signum populo praedictum redderet ulla,
 Obtulit incensum praesul venerabile rursus,
 Seque dedit precibus devoto pectore fusis.
 Cui mox coelesti dicetur voce precanti,
 Virgula namque brevis Ioseph iussu senioris,
 Quae iacet in templo nec sollicitetur ab ullo,
 Implebit merito signum memorabile sola.
 His ita finitis sonuit vox pontificalis,
 Mandans in mediam Ioseph procedere turbam,
 Hic erat abiectus, forma nullaque decorus,
 Nec sibi complacuit sociis interfore tantis,
 Sed magis postremo gaudet remanere locello,
 Qui mox, ut vocem sensit, se forte vocantem,
 Processit pavidus, virgam comprehendere iussus,
 Ex qua continuo splendens egressa columba,
 Haud tarde coelum scitur petiisse secretum.
 His ita transactis, laudes plebs concrepat omnis,
 Grates Altithrono reddentes pectore laeto.

Cui placuit signo iustum monstrare novello,
 Ipse sed aetatis non immemor ulterioris,
 Protestans procures se progenuisse nepotes,
 Magno percerte fertur rogare pudore
 Pontifices, Mariam quo non vellent sibi pulchram
 Ipsi proprio, sed sponsam tradere nato.
 Quod cum forte negant, se signatum quoque narrant,
 Nec cuiquam credi sanctam debere puellam,
 Quam sibi, quem Domiaus solum fecit fore dignum,
 Exorans, alias coepit rogare puellas
 Mitti cum Maria, causa solaminis ergo,
 Quae, veluti connutritae socisaeque coevae,
 Illam colloqvii scirent solamine dulci,
 Absque mora consolari ne virgo pudori
 Coniuge pro vetulo fieret subiecta tenella,
 Quod mox Pontifices fieri iussere parentes,
 Sed senior frustra iudaverat ista rogando;
 Non sibi, sed Christo, fuerat quia virgo dicata.

Postquam Pontifices praeculis cessere precantis,
 Ioseph servandam suscepit namque puellam,
 Et pariter missas, ni fallor, quinque puellas,
 Quarum sic ergo creduntur nomina dicta:
 Saphiphona, Zabel, Susanna, Rebecca, Abiges,
 Quis opus ad templi pertingens namque sacrati
 Traditur ornatum studiose perficiendum,
 Purpura cum bysso linum cum vellere serum,
 Purpura sed sanctae fulgens operanda Mariae,
 Creditur ad velum Domini templi pretiosum.

His super accensis praesentes quippe puellae,
 Opprobrii causa dixerunt taliter ergo,
 Num te reginam constat post haec fore nostram,
 Iam texenda tibi, quia purpura creditur uni
 Non parvo cum sis iunior tu tempore nobis,
 Quae tunc ut semper bene sustinuit patienter,
 Talia nec verbo iam contradixerat ullo.

Astans sed citius custos semper sibi fidus
 Angelus astrigera dilapsus dixit ab aula,
 Non te virgo rogo perturbent talia verba,
 Istae percerte quia vatum more locutae,
 Iam nunc praesaga dicebant voce futura,
 Tu quia sola potenter eris Regina perennis,
 Nec non stelligeri dominatrix inclyta coeli.

Post haec secreta residebat in aede quieta,
 Purpureos digitis filis operans benedictis.
 Angelus et summus Gabriel conspectibus eius,
 Astitit astrigera coelorum lapsus ab aula
 Virgineum decus verbis affatur amicis.
 Iuxta cunctorum narrans oracula vatum,
 Ipsi e casto nasci dignaretur alvo
 Alcithroni prolem mundo satis antiquiorem,
 Virgineique modum parips narrat inemorandum.

Ergo non nostris potis est exponier oris,
 Nobile colloquium longo sermone peractum
 Virginis, aeternae Christi matris benedictae
 Partus et tanti sacra narrantis paranympsi,
 Sed nec daelylicis opus est nos psallere chordis.
 Magnum moerorem Iosephi durumque dolorem,
 Frustra cordetenus quo iam fuerat cruciatus,
 Talem dum gravidam sensisset forte puellam,
 Qualiter et tristis solatur tempore noctis,
 Virginis intactae iussus tutum vestigare,
 Virginis et nati nobis de sydere melli.
 Haec evangelici demonstrant cuncta libelli,
 Nostrates fragiles excedunt denique viros.
 His nos transmissis constant quia cognita cunctis
 Sermonem vobis tantum faciemus ab illis,
 Charius in templo quae creduntur fore dicta.

Certe cum stabilem volitans veniret in orbem
 Undique subiectos describi iussio lectos
 Caesaris Augusti censumque sibi profiteri

Ioseph ad Patriam Bethlem perrexerat urbem,
 Cum desponsata sibi esset praegnanse Maria,
 Et cum famosis essent prope mœnibus urbis,
 Aspexit, non corporeis, sed mentis oculis,
 Comminus alba duos virguncula stare popellos,
 Vnum ridentem, nec non aliū lacrymantem,
 Quod Ioseph vetulo narrans, audivit ab illo
 Contine subiecto tantum te rite iumento,
 Et noli posco narrare superflua verba

Dixerat, et iuvenem coram prospexit herilem,
 Qui sibi mysterium declaravit populorum
 Talia sacra dicens pro virgine verba
 Cur dicis Mariam non verba vera locutam
 Indignatus, eam secretum cernere solam
 Nam silentem populum merito vidit Iudaeorum,
 Qui mox à Domino discedet corde maligno,
 Contra gentilem sed laetitia fluitantem
 Ad fidei magnum quia perveniet sacramentum

His dictis, Mariam blande conversus ad aliam,
 Tempus adesse sibi Christum narrat pariendi
 Quae de subiecto descendit iussa iumento
 Intrans speluncam sub terra rite locatam
 Quae male praesentis penitus fuit inscia lucis
 Et quam continuè semper tenuerè tenebrae
 Sed mox, ut lucem genitrix paritura perennem
 Hanc adiit, radiis coepit fulgere coruscis
 Nec post haec ibi coelestis lux defuit omni
 Tempore, quo genitrix illic mansit bene felix.

Noctis tranquillae medio libramine certe,
 Illic haec eadem genuit virguncula prolem
 Gaudens divinam, cunctis seculis venerandam
 Cui nomen Iesus, cui sit laus, gloria, virtus,
 Solvere qui veterum veniens oracula vatum,
 Se pro salvando venturum praescia mundo
 Pacem coelicolis fecit cum civibus orbis

Quem

Qvem genitum sacro castae de virginis alvo,
 Protenus angelicus circumstat denique caetus:
 Laudans submissis factorem vocibus orbis,
 Orans et puerum nobis de sidere missum,
 Sed mater subito, cunctis veneranda, Maria,
 Collocat angusto praesepi membra tenella
 Christi, panniculis Regemvolvendo perennem.

Et pius interea Ioseph digressus ab illis,
 Mox obstetrices secum duxit mulieres,
 Quae Zelemi salome fuerant de nomine dictae,
 Sola sed ingreditur Zelemi, Salomeque veretur
 Tangere speluncam pedibus splendore repletam.
 Mox quoque virgineum Zelemi tractans pie partum
 Exclamans, signi dixit bene credula tanti.
 Quid sibi non nuptae partus vult iste novellus?
 Editus ecce puer Regali germine nuper
 Coniugis expertem bene declarat fore matrem.
 Atque parens virgo natum lactat pie sola
 Vberibus castis de coelo iure repletis,
 Non dolor est matri nec est maculatio proli,
 Ordine divino fieri sed talia credo.

Hanc Salome vocem spernens, non ficta loquentem
 Dixerat auditis sese non credere verbis,
 Ni probet ipsa sacram palma tangendo Mariam.
 Hinc ingressa suam coepit protendere dextram,
 Audacter castam tentans palmare Mariam,
 Sed talis poenam confert audacia dignam,
 Dextra est continuo tentatrix debilitata,
 Ingenti certe cruciatur iure dolore.
 Tunc Salome clamans animo subtristis amaro,
 Defectum dextrae subitum deslevit ademptae,
 Moreque Iudaico proprium meritum recitando.
 Nec non iustitia sat confidens simulata,
 Talia celsi throno fertur dare verba dolendo.
 Testis cunctorum consolatorque laborum.

Tu scis praeceptis fueram quod sedula legis,
 Quodque tui causa semper fueram bene larga,
 Pauperibus cunctis lectis de sinibus orbis,
 Qui merens venit de me quoque laetior ivit,
 Et nunc pro meritis patior damnum grave tantis,
 Qui mox apparens iuvenis praelucidus, infit,
 Panniculos pueri solummodo tange tenelli:
 Accedens istas ad regales cito cunas,
 Ipseque maiori te restituet sanitati,
 Haec ubi iussa sibi, sequitur solamina dantis,
 Tangendo minimum pannorum denique filum:
 Sensit se subito salvam fore corpore toto,
 Et grates domino reddebat voce canora:
 Qui sibi dignatus talem conferre salutem.

Ordine digesto postquam fuit ergo repleta,
 Visio pastorum, signum sibi met quoque dictum,
 De parvo puero praesepibus inveniendū,
 Ipsius pueri quoque circumciso Christi,
 Nominis atque sui fulgens aptatio magni.
 Reges astrologi, solis de cardine lecti,
 Advenere Magi, stellarum lege periti,
 Quaerentes urbem famosam denique Salem,
 Nec non Herodem, constanti pectore regem,
 Sollicitant Regis de nativitate recentis,
 Se vidisse novam, fantes, nuperrime stellam,
 Quae Regem natum demonstraret Iudaeorum.

His Rex turbatus secreta mente profanus,
 Accitis citius scribis, audivit ab illis,
 Certe Bethleis nasci quod Christus in oris
 Iuxta cunctorum deberet carmina vatum,
 Scilicet atque Magis iussit cum fraude remissis,
 Ut puerum quaerant natum, sibi met quoque monstrant;
 Quem cupit occidi, simulans, se velle precari.
 Qui monstrante viam stella pergunt cito rectam,
 Intrant et pueri regalia recta tenelli,

Haud

Haud vario certe digestim picta colore,
Sideris obsequio tanti, sed rite polita
Proni vestigiis figentes oscula prolis,
Orantes, preculis humili quoque voce profusis,
Trino coelestem venerantur munere Regem,
Hunc hominemque Deum designantes moriturum.
Qui mox, in somnis moniti sub tempore noctis,
Ad patriam laeti redeunt per devia ducti.

His ita digestis, Herodes, pessimus hostis,
Augusti iussu Romam deducitur. Ergo,
Quo vel purgaret, lex ut Romana doceret,
Criminis imposita de magni se cito culpa,
Vel capitis poenam iuste pateretur amaram.
Namque reus maiestatis dicetur herilis,
Et merito talem patitur iam suspicionem,
Qui cupit insidiis, vulpino corde paratis,
Prolem coelestis divinam perdere Regis.
Hoc nam divino nutu factum fore, credo,
Quod tunc percerte Romam mandatur adire,
Quo, se subtrahere, legis mandamina cuncta
Plenus in nato complerentur cito Christo.

Namque, quater denis, cursu ducente, peractis
Virginei partus digestim rite diebus,
Hic Factor membris coelorum namque renellis,
Sistitur in proprio, parvo cum munere, templo,
Vlnis exceptus tremulis iusti Simeonis,
Et mundi Dominus condignis est benedictus
Odis, ex ipso iusto Simeone vetusto,
Nec non famosa praefagis vocibus Anna.
His quoque completis iuxta mandamina legis,
Ad patriam Bethlem redierunt protinus urbem.

Nam, post haec binis mansurnis paene repletis,
Hostis ab exilio veniens perversus amaro,
Quod dixere Magi, volvebat mente dolenti,
Se nati stellam Regis vidisse decoram.

M.

Haec

Haec recoleñs proceres regni rogabat heriles,
 An redeundo Magi venissent mente fideli?
 Vel, quid de nato demandarent sibi Christo?
 Qui mox responsis pariter dicunt bene firmis,
 Se nescire, Magi fuerint si forte reversi,
 Nec quid de nato sese perdiscere Rege.
 His super accensus rex Herodes, furibundus
 Mittens, infantes occidi protinus omnes:
 Qui tunc Bethleis fuerant, praecepit, in oris,
 Se semper vivum sperans extinguere Christum
 Posse. Sed in somnis monitus Ioseph venerandus,
 Pergit in Aegyptum, vassi per devia secum
 Deducens eremi Iesum cum matre tenellum,
 Novi terrestris Christo d. minante timoris.
 Talia sed solito fecit pietate superna,
 Aegypti tenebras propria quo luce vetustas
 Mox illustraret, per se penitusque fugaret.

Contigit ergo die quadam, requiescere velle:

Iuxta speluncam, sanctam cum prole Mariam.
 Quae sat lassâ solo fuerat cum sorte locata,
 Scilicet in gremio Iesum molli r. fovendo:

Multi terribiles procedunt namque dracones,
 Ex hac spelunca, prae qua fuit ipsa locata.
 Quos Ioseph pueri cernentes, obstupefacti
 Coeperunt certe magno clamare timore.

At puer e gremio matris surrexit amando,
 Iesus, sacratis stabat mitis quoque plantis:
 Contra frendentes turbata mente dracones.
 Qui subito proni ceciderunt mansueti,
 Orantes tacitis faclorem nutibus orbis.

Ipsaeque, digrediens eremi per devia vassi,
 Illos praecessit, sequier sese quoque iussit.

Quo I. Ioseph visu: genetrix Christi que sacrata,
 Exanimis, fragilis pro consuetudine carnis,
 Facti, sat pavitanti, puerum laedique timebant.

Ipsa

Ipse sed inspector mentis, testis quoque cordis,
 Haec responsa dedit timidis conversus, et inquit,
 Quare lactentes tantum tractabitis artus,
 In me virtutem capitis nec mente perennem?
 Quamvis humanis sim parvus homuncio membris.
 Vir tamen omnipotens summo sum numine pollens,
 Condecet atque feras silvae mansuescere cunctas,
 Me ceram, rabie dimissa rite priore.

Post haec magnanimes cum pardis namque leones;
 Nec non cunctigenae venerunt undique lectae,
 Ut sentire, fore prolem Factoris adesse,
 Orantes puerum sub missa voce tenellum,
 Circa praeclaram gaudentes atque Mariam.
 Quam, super insolito pavitantem denique signo,
 Lactius intuitus fertur sic dicere Christus.
 Non, te virgo, rogo, pollens genitrix mea chara,
 Permoveat signi novitas carnaliter almi,
 Obsequii sola veniunt istae quia causa,
 Non, quod te vellent, vel saltem ledere possent.
 His quoque discessit dictis angustis cordis.
 At vero beluae praecedebant bene lactae,
 Demonstrando viam per deserti loca rectam.
 Sed nec nocturnis discesserat ulla sub horis,
 Sed, Ioseph pecori sociatae mente fideli,
 Oblitae rabie naturalique furore,
 Pacificae modici gustabant pascua foeni.
 Inter quas ergo fuerat concordia tanta,
 Ut quondam timidi iunxere lupis latus agni,
 Et bovis mites bene commansere leones.
 Sed non immerito, coelorum pax quia vera,
 Quae regit immensum, firmavit foedere coelum,
 Illarum mentes mutavit more fideles.

Post haec praeiavit, radiis lassata caloris
 Aestivi, chara palmae Maria sub umbra,
 Et rursus versis clavis aspexit ocellis,

Fructibus hanc palmam maturis eile refertam.
 His visis lingua formavit talia verba.
 Istius palmae nimium delector onullae,
 Si potis est fieri, de fructu denique vesci.
 Cui senior vetulus, legis moderamine iustus,
 Haud blande dictis, Ioseph, mox obviat istis,
 Hoc, miror certe nimium, te dicere velle,
 Cum videas ramos, magno de germine ductos,
 Astris contiguos, coelum pulsare profundum.
 Ast ego praecogito summa tantummodo cura,
 Si saltem valeam puram comprehendere lympham,
 Veribus in nostris quia nec est guttula fontis.
 Haec heros igitur venerandus sic loquebatur:
 Ceu desperaret, quod praesens omnia posset
 Christus, corporeis tectus fuerat quia membris.
 At Puer, in gremio charae genitricis amando:
 Accumbens, palmam gaudens se vertit ad ipsam,
 Functus et imperio, praeclare quippe, paterno,
 Ipsi continuo dicebat fronte serena,
 Arbor, flecte tuos summo de vertice ramos,
 Vt, quantum libeat de te mater mea carpat.
 Dixerat, atque suis arbor fortissima iussis,
 Ante pedes Mariae parens inflectitur almae.
 Fructu cumque suo penitus fuerat spoliata,
 Incurvata stetit, nec surgens alta petivit,
 Oppetit imperium Christi sed rite probatum,
 Ipseque, te subito, dixit, nunc erige palma,
 Vt sis lignorum, post haec collega meorum,
 Quae paradisiacis constant plantata locellis.
 Ex radice tua deduc extemplo secreti
 Vndas fonticuli, fluitantes gurgite dulci.
 Quae citius dicto complentur denique cunctis.
 At Proles comites, fontem lustrando recentem,
 Reddebant grates laetato pectore dulces,
 Atque suam lymphis tristem dempsere novellis.

Cumque

Cumque profecturi deserti per loca vasti
 Essent, ad palmam Iesus sic dixerat ipsam,
 De te quippe, meo praecepto, palmula, mando,
 Angelus ut coelo veniens dilapsus ab alto,
 Tollat rite tuo ramum de vertice summo,
 Nec non hunc ipsum plantet mox in paradysum,
 Et tibi gloriolam super hoc iam confero tantam,
 Ut post haec summi dicaris palma triumphi,
 Et quisquis bello famosae vicerit ullo,
 De te vincenti dicetur protinus ille,
 Ad palmam magni venisti namque triumphi.

Haec ubi dicta dedit, dilapsus fidere venit
 Angelus, et tollens ramum divexit in altum.
 Quo viso, cuncti praesentes obstupefacti,
 In terram proni consternuntur tremefacti.
 Quos Iesus subito solatur, talia fando.
 Non opus est certe vobis formidinis ullae,
 Hunc quia transferri ramum per sidera iussi,
 Ut mox delitiae magno plantetur in horto.
 Et, velut hic in deserto mea iussa sequendo
 Implevit, magno nosmet studio satiendo,
 Sic illis sanctis constet dulcedo perennis.

Qualibus ac tantis signis iam sedulo visis,
 Ioseph, virtutem Proles tractando perennem,
 Vitur his verbis, submissio murmure fufis.
 Ecce, calor nimius nostros male decoquit attus.
 Nunc, tibi si placeat, cuius regnum iuge constat,
 Praecipe, per pelagi calles nos pergere vasti,
 Urbibus appositis, quo certa quies data nobis,
 Nos citius spatium faciat percurrere tantum.
 Cui dixit Iesus, divino numine clarus,
 Namque viam subito longam per me breviabo,
 Et, quod ter denis potuit vix ante diebus
 Metiri, faciam diei spatio repedari.

His dictis Sonitem viderunt ocyus urbem

Aegypti

Aegypti magnam, famosis moenibus altam,
 Hanc introgressi petierunt limina templi,
 In quo stulta deos consuevit ponere falsos
 Gens pagana suos, perverso more colendos.
 Mox sed, ut intravit sancta cum Prole Maria,
 Omnia falsorum pariter simulacra deorum
 In terram subito ceciderunt denique prona,
 Iam cognoscentes, Regem venisse perennem,
 Atque Deum verum magna virtute decorum.

Nunc est impletum, fuerat quod carmine dictum
 Olim percerte modulantis tale Prophetæ,
 Ecce, super levem Dominus veniet cito nubem,
 Præ cuius sancta facie decet omnia nempe
 Aegypti subito conqvasari simulacra.
 Hæc Asirodosio postquam fuerant recitata
 Verbis namque duci prædictæ valde potenti,
 Illuc cum sociis festinat pergere multis.
 Quod cum Pontifices templi sensere prophani,
 Sperabant illum variis mox perdere poenis
 Hos, qui damna diis fecerunt talia stultis.
 Ipse sed, in terra cernens simulacra decora
 Obtutu prono passim volitare minuta,
 Lumine coelestis raptim succensus amoris
 Et fidei sacrae, mutato denique corde,
 Substitit, atque suis gaudens dicebat amicis,
 Ecce patenter adest Dominus super omnia pollens,
 Quem fortasse dii, tacito cum murmure, nostri
 Iure Deum verum contestantur fore solum.
 Restat, ut, ipsorum prostrati more Deorum,
 Devota Regem veneremur mente perennem,
 Quæ fecit regi, memorantes, iam Pharaoni,
 Qui sua, plus iusto, sprevit mandamina sacra,
 Ne nosmet foveam mortis detrudat in atram.

Dixerat, atque, solo prostratus corpore toto,
 Volvitur ante pedes sanctæ rogitando Mariæ,

Gratio-

Gratiolam Pueri constanter voce fideli,
 Quem mater gremio gaudens portavit amico.
 O laudanda tuae virtutis gloria, Christe,
 O, miranda sacrae semper mutatio dextrae!
 Qui nutu tacito potis es disponere cuncta.
 Quis volet ergo tuae pietatis munera magnae?
 Vnice nate Dei, summo similis Genitori,
 Mirari digne, merita vel dicere laude?
 Qui nostri causa fecisti tanta stupenda,
 Tu, sine principio natus de Patre superno,
 Per praecepta Patris, complesti viscera matris,
 Ex hac corpoream sumens sub tempore formam.
 Quique vales propria mundum conducere palma,
 Psiniculis stringi non raris, haud respuisti,
 Et, qui stellato resides solio super aethra,
 Parvo praesepi contractus, procubuisti,
 Et, qui multigenis imponis nomina stellis,
 Ac pluviae guttas, pelagi quoque solus arenas
 Rite potes numero per te comprehendere certo,
 Ut fragiles pueri, patienter conticuisti,
 Tempore, virgineas quo suxisti pie mammas.
 Insuper Herodem, nulla formidine regem,
 Sed sola certe fugisti pro pietate,
 Quo carnis veram demonstrares pie formam.
 Et mox absque mora, fecisti saxea corda
 Nam paganorum mollescere non domitorum,
 Et septire tuum solidum per tempora regnum,
 Quo se divinis moniti scirent fore signis:
 Ipsum, qui solo fecisti secula verbo,
 Et quem cunctorum cecinerunt carmina vaturn.
 Hinc Genitori tuo maneat per secula cuncta
 Gloria, de cunctis et laus aeterna creatis,
 Qui tibi dilecto nescivit parcere nato,
 Et tibi, Christe, decus perpes, victoria, virtus,
 Sanguine qui mundum fuso redimis periturnum,

Flamine cum facto, secli per tempora cuncta,
 Gratia coelestis per quem conceditur omnis,
 Qvalia retribuam Factori munera nunc jam?
 Pro cunctis digne mihi met quae reddidit ipse,
 Qui pius indignam solita pietate famellam:
 Me, licet exiles, fecit persolvere grates.
 His super angelicae coelorum, posco, catervas
 Collaudare Deum non cessent sedulo verum.

ARGVMENTVM

In

Historiam Ascensionis Domini.

Posteaquam, ut apud Evangelistas et apud Lucam in actibus apostolorum est, Salvator mundi, Christus Iesus, omnia per miracula, et passionem, et mortem suam amarissimam, complevisset, quae de eo cecinissent sacri vates. A morte resurgens, plurimis diebus visus est inter discipulos docens, tandem ad Patrem vocatus, convocatis discipulis, laetissime in coelos Patris imperio ascendit, comitante cum universo coetu sanctorum patrum, et angelorum choro. Inter quos David citharam, ante, ingredientem et triumphantem in caelis Salvatorem, pulsabat.

HISTORIA ASCENSIONIS DOMINI.

Hanc narrationem Ioannes Episcopus e Graeco in Latinum transulit.

Postquam corporeo Christus velamine tectus
 Temporis implevit spatium sacri venerandum,
 Quod cum terrigenis mansit dignanter homullis,
 Qui solus maculis potuit sine vivere cunctis,
 Ut per se modo demonstraret redimendo
 Gaudia perpetuae, quondam male perditae, vitae,
 Postque triumphalem, sanctamque, piam quoque mortem,
 Quam nostri causa patienter pertulit ergo,
 Dum victor magno fregit luctamine tela

Humani

Humani generis saevissima fortiter hostis,
 Sangvinis et pretium proprii gratis dedit amplum,
 Pro nobis animam deponens in cruce charam,
 Nec non gloriola surgentis rite peracta
 Atque quater denis diei spatii replicatis,
 In quavis, discipulis apparens sedulo charis,
 Esse sua nostram, monstrat, cum morte peremptam,
 Nec mortis vinclis se posse tenerier arctis,
 Qui solus culpa fuerat sine sordibus Adae,
 Postremo charis iisdem monstratus amicis,
 Montis oliviferi praecelso vertice quidni,
 Astant, astrigeram mox ascensurus ad aulam;
 Affaturque suos cum tali voce ministros.
 Ut patet in mundum me promissit sibi charum,
 Sic ego mitto meos dilectos vosmet amicos.
 At vos, in gentes citius cunctas abeuntes,
 Illas perpetuae vitae mandata docete,
 Credentes sacra purgantes ocyus unda,
 In patris, et Nati, pariter quoque Flaminis almi,
 Nomine, quo veteris deponant crimina sordis.
 Et virtute mea varios depellite morbos,
 Nec non imperio praedones cogite vestro
 Saevos, obsessum linquant ut pectoris antrum,
 Illis praedulcem servantes mentis amorem,
 Laedere vos odiis qui tentant semper amoris.
 Ex hoc percerte possunt praenoscere cunctae
 Gentes, discipulos vos esse satis mihi charos,
 Si colitis vestros putis animis inimicos.
 Finetenus memores persistite scilicet omnes,
 Quae vestri causa passus fuerim sine causa.
 Nonne meam faciem Cherubin non cernere talem
 Possunt in regno, qualis nitet ergo, paterno?
 Iudaei spurcis hanc sed sprevere salivis,
 Maxillisque meis alapas tribuere malignas,
 Atque manus clavis ligno fixere cruentis

De limo pulchrum quævis plasnavi protoplastum,
 Cum quibus et coelos extendi denique celsos.
 Nam, si respicio terram, pavitat tremefacta,
 Nec mis terroris potis est inferre potentis.
 Et præcedentes acriter caput atque moventes,
 Me male Iudæi deridebant scelerosi.
 Haec cum damnandis paterer patienter ab illis,
 Ipsos vindicta volui non perdere iusta,
 Sed, crucis in ligno mortem gratis patiundo,
 Oravi Patrem clementius omnipotentem,
 Illis continuo dimittere crimina tanta,
 Svadens exemplo tali, quæ sunt facienda,
 Vt mea coelestis floret doctrina fidelis,
 Et ne quis fictis auderet dicere verbis,
 Ecce, quod ipse pati respuit, nos ferre svasit,
 Et, quod non fecit, faciendos nos fore, dixit.
 Sponte prior mortis subii discrimina tristia,
 Cui pastor verus, cordis bonitate fidelis,
 Pro propriis animam ponens ovibus pie charam.
 Nec non complevi multum pietate fideli,
 Omnia, quæ vates de me dixerat priores,
 Ac nunc ascendo, cinctus virtute paterna,
 Ad patrem victor summum, super æthra locatum.
 Sed, non turbari cordis, nogitrobis fidelis
 Vestri secretum, quia non vos sorte relinqvam;
 Ceu desolatos in mundo namque pupillos,
 Sacri gratiolam vobis sed Flaminis almam,
 Emmittam citius, quæ vos verum docet intus,
 Insuper ipse dies vobiscum scilicet omnes
 Finetenus maneo, mundi per tempora cuncta.

Haec ubi dicta dedit, conversus denique dixit
 Ad matrem propriam mansueta voce, Mariam,
 Nec contristeris, rogitro, virgine casta,
 Cum me præcellas videas ascendere coelos,
 Te quia præclaram mundi non relinquo lucernam,

Atque

Atque meum sanctum migrans non desero templum,
 Nec incorruptam vitae dimitto coronam,
 Inveni solam prae cunctis te quia castam,
 Condignatque, meum corpus generasse sacrum.
 Certe, de mundo cum te discedere mando,
 Ad te coelicolas non solum mitto catervas,
 Ipse sed adveniens animam sumam benedictam,
 Multum sole quidem rutilanti splendidiorem,
 Nec non, angelicis deductam suaviter hymnis,
 Ocyus astrigeram ponam veneranter in aulam,
 At nunc, Ioannem tecum remanere fidelem,
 Impero, qui gemmis fulget bene virginitatis,
 Ut tua vita magis praefulgeat inclita, castis
 Saepius obsequiis circumdata virginitatis.

Illicet angelicus dicentem colla, coetus,
 Ipsa... dulcisonis laudans circumdedit hymnis,
 Et mox contegitur subito cum nube serena.
 Conveniunt illic veterum cunei quoque vatum,
 Inter quos medius David, rex psallere doctus,
 Cantans in citharis, hortatur talibus oris,
 Natum coelestis filium petiisse parentis,
 Exaltate super coelos, fortis Deus, altos,
 Atque super totam mundi tua gloria terram.
 Scilicet angelicis svadens sit ista catervis,
 Exaltate Deum modulato carmine nostrum,
 Orantes in monte suo crebra prece sancto,
 Ille Deus Dominus noster, constat quia sanctus.

Et Christus Iesus, vultu ridente reversus,
 Discipulis iterum verbis dicebat amicis,
 Pax vobis, fratres, semper mihi rite fideles,
 Velle meum qui fecistis, nec non facietis,
 Ecce, meam stabilem vobis do denique pacem,
 Ac vobis ipsam pacem dimitto perennem,
 Haec sit, & citius, propria virtute levatus,
 Ascendit, diri victor super aethera leti,

Obsequio nubis circumleptus rutilantis.
 Quem sursum fixis cum respexisset ocellis
 Plebs doctrix fidei, claustris coeli patefactis,
 Pergentem sursum, cunctis famulantibus atris,
 Mox duo nempe viri, stellato cardine lapsi,
 Astiterant illis, induti vestibus albis,
 Qui satis angelicis dixerunt talia verbis.
 Dicite, posco, viri, cur suspicitis Galilaei,
 Vultibus attonitis stantes, oculisque supinis?
 Hic certe Iesus, vobis mirantibus, unus
 Assumptus, coelos qui transcendit super altos,
 Hac veniet Iudex forma, qua pergit ad aethra.

Hunc David Christum cernens super aethra levatum,
 Commovit citharam, divina laude repletam,
 Haec et laetitia cantavit congrue magna,
 Ascendit Deus in iubilo magnus super astra,
 Scandit inque tubae Dominus clangore sacrae!

Post haec intonuit solio vox Patris ab alto,
 Dicens ad proprium divino famine Natum,
 Tu meus es charus percerte filius unus,
 Semper iure mihi qui multum complacuisse.
 Tu sine principio, Verbum Patris quoque verum,
 Et mea de coelo solus Sapientia vera.
 At nunc in dextra victor requiesce paterna
 Gaudens, usque tuos ponam cunctos inimicos
 Sanctorum per secula pedum tibi rite scabellum.

Postquam naturam, iam de busto redivivam,
 Humanam, solio Christus Patris intulit alto,
 Omnes angelicae sub missa voce catervae
 Laudabant ipsum, qui, regnaturus in aevum,
 Mortem devicit moriens, mundumque redemit,
 Ut regnare suos faceret per secula servos.

Haec quicumque legat, misererem pectore dicat,
 Rex pie, *Hrosvitae* parcens miserere misellae,
 Et fac divinis persistere coelitus odis
 Ilanc, quae laudando cecinit tua facta stupenda.

ARGV-

ARGVMENTVM

In

Gangolfum.

Gangolfus, ex nobili Burgundiorum regum familia et sanguine natus, et in religione Christiana initiatus, a paupere quodam rustico hortulum, cum fonte amoenissimo, emens, cuius amoenitatem Hrosvitha pulcherrime describit. In hunc hortulum, orationis et relaxationis animi gratia, dum ab armis et republica vacaret, solitus erat concedere, quam rem familiares sui vehementer oderant. Factum igitur est, ut fons exaridisset, quem ille, baculo in terram fixo, rursus largissima vena restituit, ita, ut illius unda omnium morborum pestes, haurientium et lavantium, fugaret. Tandem, uxorem ducens, quae incontinens et impudica fuisset, in amoreque satellitum suorum effrena libidine debachata, quod cum sancto viro, Gangolfo, compertum fuisset, illum de continentia corripuit, illa per satellites insidias Gangolfo struxit, et ab illis interfectus, sepultus in loco, qui nil terra dicitur, miraculis clarans. Quod cum relatum ad Ganeam, uxorem suam, fuisset, fidem miraculis eius derogat, miraculaque non secus, ut veneris sui crepitum, existimat. Quamobrem in poenae perfidiam venter illi, quoad viveret, perpetuo trepabat.

Praefatio in Gangolfum.

O, pie Lucifator, mundi rerumque Parator,
 Qui coelum pingis sideribus variis,
 Solus et astringera regnans dominaris in aula
 Lumine cuncta tenens, imperioque regens,
 Tu, qui per proprium fecisti secula Natum,
 Et rerum trinam ex nihilo machinam,
 Quique protoplasto, de terra rite creato,
 Oris divini nectare nempe tui
 Sensus vitalem sufflasti forte liquorẽ,
 Ut fixum digiti fiat opus proprii,
 Tu dignare tuae perfundere corda famellae,
Hrosvithae, rorentis pie gratiolaë,

Carmine

Carmine quo compto valeam pia pangere facta
 Sancti Gangolfi, martyris egregii,
 Et laudare tuum semper nomen benedictum,
 Qui post bellâ tuis grata dabis famulis
 Praemia, perspicue tenui pro vulnere vitae,
 Mandans in regno vivere lucifluo.

Passio Sancti Gangolfi, Martyris.

Tempore, quo regni gessit Pipinus eoi
 Francorum sceptrâ regia pro populo,
 Iureque magnifico rexit Burgundia regna,
 Subiectos frenis rite domando suis,
 Famulus iuvenis nutritur partibus illis,
 Armis praevalidus, corpore conspicuus,
 Nomine Gangolfus, morum probitate venustus,
 Omnibus hic charus extitit et placidus.
 Illum, nempe ferunt, ortum de germine regam,
 Regalemque suis moribus egregiis.
 Ipsi e matris gremio spes pendet in illo,
 Qui verbo cuncta condidit ex nihilo;
 Germinis et tanti sese non credit honori,
 Sed transit meritis stemma sui generis,
 Inclyta nam genetrîx, tali foetu pie felix,
 In mundi lucem sudat ut hanc sobolem,
 Ocyus abluitur vetulis baptismate culpis,
 Quas protoplastes obtinuere patres,
 Chrisanatis unguento scripto sibi fronteque signo,
 Adscitur natis Ecclesiae nitidis,
 Pascitur et plenae fidei mox dogmate trinae,
 Dum vagit cuna corpore lacteolo.
 Lac quotiens suxit, toriens fidei sacra sumpsit,
 Suspensus matris uberibus geminis.
 Talibus incubuit, lactis dum gurgite vixit,
 Hinc pulsus, gravido ferbuit ingenio,
 Canitiemque senum membris meditando tenellis,
 Non raro sacris nempe vacat studiis.

Quem

Quem mox imberbem, tota probitate vigentem,
 Gratia Pipini, principis almifici,
 Regali non immerito sisti inbet aula,
 Ardens talem corde colens iuvenem.
 Sed pietas illum, quamvis iustissima, regis,
 Ditaret tantae munere gloriolae,
 Regius ut primis esset proconsul ab annis,
 Turgenti fastu non tamen erigitur,
 Pectore sed tales humili fastidit honores,
 Suspirans aulae munera siderae.
 Nam patrius census fuerat sibi maxime partus,
 Dividit et tanto pauperibus studio,
 Ceu Christum miseros inter sentiret egenos
 Arridere suo munere fronte pio.
 Saepe Job atque viri normam tractando beati,
 Ipse manus manco, pes fuit et podagro,
 Se nec non orbo cautum praebebat ocellum,
 Exemplum cunctis nobile dans populis.
 Nec minus humanis sudavit denique causis,
 Aequalem primis se faciens dominis.
 Nam, male si nostras aures simulata, vetustas
 Non rebus fictis luserat, et dubiis.
 Hic, quem nostra manus coepit iam pingere sanctus,
 Est assuetus iter quadrupedum seqvier,
 Sedulo venando lassat quoque membra decora,
 Succumbens charique imperio domini,
 Ipsi et telum nunquam scit cedere victum,
 Cum sint ferrati compositi cunei,
 Effert ipse suum semper sed ab hoste triumphum,
 Tutus divino coelitus auxilio.
 Certe non nostrae possunt dictando Camenae
 Composito modulis texere dactylicis,
 Quantis dilectum signis variaverat istum
 Rex regum, summa pro bonitate sua.
 Sed tamen, inculto quamvis sermone, latrabo
 Vnum de claris pluribus et variis,

Ut res facta probat, turmas ducendo præibat,
 Capturus populum Marte satis tumidum,
 Exitit et solito victor mox denique bello,
 Eius non læso sanguine purpureo,
 Gentibus adversis iuri proprioque subactis,
 Censum signavit, pace data, rediit.
 Contigit et, ducente via, se pergere, iuxta
 Cuiusdam septa pauperis opposita,
 Quis latuit pictum vernanti flore locellum,
 Tequm multiplicis germinis atque comis,
 Nec non fonticulus, vitreo candore serenus,
 Profluxit, rivo rurâ rigans stridulo.
 Huc ubi præclarus senior deduxit ocellos,
 Perlustrans liquidam fonticuli scatebram,
 Frigoreæ captus lymphæ paullisper amore,
 Substitit, et placitis tardat iter mortuis,
 Et mittens puerum, venisse rogabat ad illum
 Florigeri dominum ipsius ergo loci.
 Qui præcepta ducis complens extemplo iubentis,
 Quo fuerat iussus, egreditur citius.
 Hunc dux ipse quidem dum respexit venientem,
 Aggreditur blandis protinus alloquiis,
 Atque rogans humilis totâ dulcedine mentis,
 Formavit lingua talia verba sua,
 Dulcis amice, meis precibus sis, postulo, largus,
 Ut vendas purum hunc mihi fonticulum,
 Qui, clatus vitreis et suave sonantibus undis,
 Prolambens æva hæc irrigat atque tua,
 Et mox argenti tibi pro mercede probati
 Largiter infuso pondera non modica.
 At, ubi, tinnitum dando, promissio læta
 Auris personæ transit in exiguæ,
 Letatur facies, totæ volitant quoque venæ,
 Cordis secreto quæc latuerê loco.
 Tunc miser in talem coepit proutinperê vocem;
 Vltæ, quam credas, spem dubiamque scilens.

O nostra:

O nostrate decus, nulli pietate secundus,
 Quem colit eous mente, fide, populus.
 Qui tibi, quid digni potis est mea singula fari?
 Nonne tuis manibus est sita nostra salus?
 Et, quicquid mihi per verbum sancis faciendum,
 Quamvis difficile sit, satis atque grave,
 Attamen est aequum, tibi me parere, beate,
 Ut dudum, summo me exiguum domino.
 Si placet, hinc vetulum me transmigrare colonum,
 Non contraluctor, sed tua iussa sequor.
 Haec ait, et pressis frenat sua verba labris,
 Nec post verbosa quid sequitur ligula.
 Et contra vir regalis pie talia fantis
 Suscepit dicta pro bonitate sua,
 Et citius dicto solvit promissa misello,
 Illi centenos attribuens solidos.
 Haec ubi perfecit, raptim redeundo migravit,
 Nitens ad patriam pergere posthabitam.
 Tunc, qui non gnati fuerant signi venerandi,
 Olim facturus quod fuit altithronus,
 Blasphemare ducem tacitis coepere susurris,
 Et pietatis opus spernere, ceu facinus.
 Credito, non latuisse dolum pietatis homullum,
 Sed mox nudari clancula dicta sibi.
 Qui dedit arguto vocem tunc nempe palato,
 His verbisque suos alloquitur socios.
 Cur libet, o socii, vosmet reprehendere, chari,
 Plus iusto, verbis me satis illicitis?
 Causa stultitiae, dicentes, me tribuisse,
 Ignoto nummos extraneoque viro,
 Me vacuum tanti meritoque dolere locelli,
 Et bene a me mercati utpote fonticuli,
 Dextera ceu propria census est, quae pie larga,
 Aurum pro donis si dederim minimis.
 Non decet hoc nostris vobis referarier oris,
 Quid velis addicti causa sibi pretii,

Mentis sed motas praestat componere vestras,
 Et rogo parcatis talibus alloquiis,
 E vobisque virum caute nunc cedite gnarum,
 Emissis ventibus aëribusque vagis,
 Ut iam semotum citius repetendo locellum
 Lustrét, sit vena fonticuli liquida,
 More suo, flores inter bene multicolores
 Pestrepet, undifono flumine per lubrica,
 Tunc patet, ille lucris sese subtrahat ab illis
 Rusticus, ambobus, me vacuo penitus.
 Haec postquam memorat, cursim quidam remeabat,
 Tantaè dimenso atque viae spatio,
 Oppido praedictum lassus pervenit ad arvom,
 Quo fuerat domino vendita lympa pio.
 Non tamen extemplo pedibus, quamvis curiosus,
 Attingit atrioi limina florigeri,
 Applicat inpexis iuxta sed se paliuris,
 Nec non hirsutis vepribus et tribulis,
 Quis fuit incultum soli torus undique tectum,
 Nec spineta pede horruit appetere,
 Iungere praescriptis ardens sua lumina septis,
 Ut lustraret aquae amniculum vizae.
 Sed tamen admotis frustra prospexit oculis,
 Fons quia desierat prorsus et hinc aberat.
 Tunc, se iuncturas,olvebat mente, perarctas
 Clare non posse cernere sepiculae,
 Ac tractim rigida, nec non cervice superba,
 Incedens, gressus vertit in atrium,
 Sperans, sub foliis quod forte lateret amoenis
 Florum multimodis undula tecta comis.
 Cumque lacum peteret, fundumque siti reprobareret,
 Qui quondam validis luxuriavit aquis,
 Vsque solum stratus, vacta spe non bene lusus,
 Coepit arenosa lingere nempe loca,
 Tentans, exiguum posset si lambere guttam,
 Sed nec praesiccam tinxerat hinc ligulam.

Tandem

Tandem Gangolphi sensit pia facta sacelli,
 Sed dolet et meritis credere nolle piis.
 Hinc postquam rediit, socios iterumque revixit,
 Aspexit nubem, aere conspicuam,
 Iuxta dulce caput Christi volitare famelli,
 Instar candiduli denique pallioli.
 Hanc capiens oculis, coepit depromere verbis
 Fontis defectum, quem didicit, subitum,
 Svaferat et sociis, dubium deponere cordis,
 Et meritis sancti iam credulos fieri.
 Talia colloquiis dum verba loquuntur amicis,
 Applicuere sui in propriis domini,
 Moenia florigero fuerant ubi structa, locello,
 Clorum diffusis arboribus variis.
 Illic Christi charus gressum direxit amicus,
 Mente libens atrio currere putpureo,
 Et baculum, tractis gessit quem denique nervis,
 In terram fixit, moxque domum petiit.
 Illic innumeri certabant rite ministri,
 Instantes variis fortiter officiis,
 Ipsi qui mensas dapibus ponunt oneratas,
 Poscentes tandem solvere sero famem.
 Sed prius invalidam iussit procedere turbam,
 Quam srevit mensa pascere saepe sua,
 Ac, propriis ipsa manibus plene saturata,
 Se tandem mensa applicat apposita.
 Accumbunt pariter Franci per moenia fusi,
 Gustantes Bacclica munera laetitia.
 Interea somnum sidus svadebat eorum,
 Nox vicina nigras et minitat tenebras,
 Atque quies epulas subito sequebatur amica,
 Serpens per membra, ebrietate data.
 Dux pius insomnem coepit transducere noctem,
 Intenta Dominum voce precando suum.
 Postquam nox scissis discessit victa tenebris,
 Lux orta plagam cinxerat aetheream,

Venerunt pueri, tironum forte potiti,
 Portantes chari calceolos domini,
 Et pulsan aulam, noctis pro tempore clausam,
 Orantes, aditum iam fieri patulum.
 Sed dux paullisper sileit, somnum quoque finxit,
 Post, velut e somno evigilans gravido,
 Solvere custodi vestes iubet interiores,
 Pandere triclinium militibusque suum.
 His introductis, lympham manibus petit albis,
 Sed nutu Domini defuit altithroni.
 Tunc vir securus, Christi pietate beatus,
 Vnum de pueris ocyas egregiis,
 Ut sibi deferret virgam, misit, memoratam,
 Quam sero proprium fixit in atriolum.
 Qui, cursu rapido, saliendo per herbida rura,
 Circumfert lubricos, atque vagos oculos,
 Inquirens baculum terrae tempore sepultum,
 Et haustum, tractis arripuit digicis,
 Extraxitque solo, parva remanente caverna,
 Post haec conspicuum ut faceret titulum,
 Certo quo facto cecidit nubecula parva,
 Quae volitans aura ante fuit vacua,
 Evomit et tumidas ipso disrupta locello,
 Vndas praescripti denique fonticuli,
 Mansuras scatebrae venas quoque fixit aquosae,
 Virgula praefixa quo fuit exigua.
 At puer obstupuit, vocemque per aera spargit,
 Svadens militibus currere iam citius,
 Illis atque novi narravit gaudia signi,
 Quae rex militiae annuit angelicae,
 Dum subito cuncti, tanto signo tremefacti,
 Tollunt mirantes ad superos facies,
 Expasissive suis omnes ad sidera palmis,
 Laudum carminula concinuerunt Deo;
 Ecce, palatinus pelvem manibus tulit unus,
 Implevit lympham quem cito conspicua,

Laeto

Laeto Gangolfum vultu quoque pergat ad alnum,
 Ut libimet signum diceret insolitum.
 Et, coram tanto subsistens fronte serena
 Consule, de rostro haec dedit egregio.
 Laetus, ait, merito sumas rarissima dona,
 Quae tibi non terra contulit exigua,
 Sed Rex ipse poli, summo de vertice coeli,
 Per nubes mirum miserat officium.
 Hinc nos laetitiam constat nunc carpere magnam,
 Sortitus tantam es quia gloriolam.
 Illicet e contra satur dux ore sereno,
 Reddens responsa talia voce pia,
 Non decet his meritis, inquit, sat credere nostris,
 Vnquam tantilli nil quia commerui,
 Restat multiplices Christo sed pangere grates,
 Qui praesens famulis semper adest propriis.
 Dixerat, et solito tinxit se fonte novello
 Lotus, et altithrono haec cecinit Domino.
 O, semper pietas nostrae spes unica vitae,
 O, vis divinae maxima gratiolae!
 Odis quis potis est dignis opus omnipotentis
 Artificis mundi aequiparare Dei?
 Qui nova praeteritis reddit non dissona signis,
 Qui nam per genitum secula regens proprium.
 Haec sunt virtutis propriae miracula, Christe,
 Qui quondam populo utpote Iudaico
 Petram iussisti lactes effundere dulces,
 Et sal triste laci dulce satis fieri.
 Inde, potestatis non immemor almae Tonantis,
 Qua rerum trinam iure regis machinam,
 Hoc nunc et nostris voluisti credere terris,
 Iudicium magnae nobile gloriolae,
 Quo discant teretem degentes saepe per orbem,
 Te semper solum esse, fuisse, Deum.
 Hoc quoque nunc Iesu Domino concede precatu,
 Abluat ut morbos iste liquor varios,

Qvo te dulcisonis conlaudet vocibus omnis,
 Qui se salvatum sentiat et validum.
 Haec ait, et vocem sequitur salus alma loquentem,
 Fitque salubris aqua, laus tibi sit Domino.
 Post haec, pervasti volitans cito machina mundi,
 Proditrix signi, fama, satis placiti,
 Non solum patrios hortatur nempe colonos,
 Qveis fungi dono contigit aurivago,
 Sed quoque languidos de longinquo peregrinos,
 Undique collectos, accelerare citos,
 Et nullo pretio medicinae sumere dona,
 Gustando tantum fonticuli modieum.
 Crebrius incultam videas procumbere turbam,
 Volventem membra litore languida,
 Ut possis variis obsessos credere morbis
 Affore Iudaici languidos populi,
 Qui quondam quivis, in porticibus Salomonis
 Fusi, piscinae obice Bethsaldæ,
 Certabant, medico lympham turbante superno,
 Primule quis morbos ablueret varios,
 Lege quidem tali mira sub sorte potiti,
 Ut mox illapsus exueret dedecus,
 Pluribus in lucem suspensæ aegre sequentem,
 Qui pro spe vitæ efflagitant avidæ,
 Ut raptim medicus, supero de cardine lapsus,
 Turbaret modicam vel pede piscinulam,
 Haud alias isti cupiere, salutis avari,
 Tangere vel guttam fonticuli minimam,
 Et, gustu primo veteri sanitate recepta,
 Pulsabant odis sidera dulcisonis,
 Grates pro tanto reddentes munere Christo,
 Qui sancti meritis grata dedit miseris.
 Laudibus æque virum tollunt super æthera dignum
 Tanta sui causa quod tenuere bona.
 Si vacet, æquales meritis protendere laudes,
 Et mores tanti egregios duculi,

Ante dies noctis peplo velatur olympo,
 Quam metam nostra obtineat ratio.
 Haec sed linquentes doctis tractanda poetis,
 Pingamus coepta nos fragili calamo.
 Certe Francorum populus dum risit Eous
 Illustris meritis et bonitate ducis,
 Blanditur magnis procerum precibus seniorum,
 Hic Christi charus, gentis et omne decus,
 Quo sibi condignam vellet sociare puellam
 Foedere legali, coniugii soliti,
 Ne finem caperet, subducta posteritate,
 Inclita regalis prosapiis generis.
 His tandem monitis Gangolfus, dux venerandus,
 Sat tactus, blandis atque patrum monitis,
 Igni conspiciam proprio iungebat amicam,
 Regalem genere, et nitidam facie.
 Hanc iussit liquidam semper deducere vitam,
 Compositam castis moribus et studiis.
 Ei mihi, sed coluber cupidus, versutus, amarus,
 Ingenium nuptae illicet indocile.
 Scilicet infelix Gangolfi clericus audax
 Ardebat propriam plus licito dominam.
 Proh dolor, haec, male victa dolo serpentis amaro
 Infelix citius aestuat in facinus,
 Inherens terro, cordisque calore secreto
 Legalem dominum respuit ob famulum.
 Crimina tunc hostis scalpfit nudare feralis,
 Quae caluit proprio structa fuisse dolo,
 Impatiensque morae, vacuas iaculabat in auras,
 Divulgando suam denique laetitiam.
 Cum fuerat vulgo res diffamata dolenda,
 Francorum gentis omnibus indigenis,
 Pulsu lingvarum tenues constatur ad aures
 Sancti Gangolfi, consulis almifici,
 Ut capiat latebras, poscens, illapsa perarctas
 Verbula, non minimae nuntia moestitiae.

Ingemuit tam triste nefas dignissimus heros,
 Angoris magno tangitur et isculo,
 Intus in angusto volvit quoque pectoris aula,
 Res sibi diversas, triste dolendo, duas,
 Primule, vindictam poensli lege parandam,
 Pro scelere tanti crimine terribili,
 Post vero, veniam solitae pietatis amandam,
 Et delet ad tempus hinc nimium dubius.
 Certe sed meritam solvit tandem pie poenam,
 Diffamare scelus nec placet ulterius,
 Sollicitus tantum miserat crimen prohibere,
 Nec post haec temere viveret in scelere.
 Cumque piam curis mentem laxaret in illis,
 Contigit atriole currere se proprio,
 Contra fonticuli sibi met prius ostia missi,
 Nubis per mirum coelitus officium.
 Hic ubi Gangolfus subsisteret ipse beatus,
 Coniunx lasciva affuerat subito.
 Quam mox pacificis affatur denique verbis,
 Talia dictando ore satis grvido.
 Parte tuam famam didici per sepe sinistram,
 Quod corrupta toto sis male si proprio.
 Differo sed vulgo tractare, tui miserando,
 Donec forte sciam, te ne fuisse ream.
 Nec mando, multam subito concurrere turbam,
 Accitam flendo undique concilio,
 Ut volvat gnarus subtili forte senatus,
 Causam, terribilis et meritum sceleris.
 Sed svadebo, manum dextram te tingere tantum,
 Praesentis lymphae fonticuli gelida.
 Et, si non subito damni quid contigit, ergo
 Ultra iudicio non opus est alio.
 Quem tunc, plus iusto, confidens corde superbo,
 Confortante suam daemone duritiam,
 Fundo nudatam committit denique palmam,
 Nil sperans damni posse sibi fieri,

Inter frigoreas ardens sed comperit undas,
 Quid posset nostri dextera celsa Dei.
 Scilicet in madidis audax ardebat arenis,
 Vritur et flammis acriter aeqvoreis,
 Et, quae pacificis fastidit cedere verbis,
 Cogitur aeternae cedere iustitiae.
 O, semper nostri facilis mutatio Christi,
 O, virtus iusti iudicis aequa Dei!
 Nam, quae iactando finxit se triste dolendo,
 Exurit tincti pellicula brachii,
 Nec mora, cum palmam retulit, quod forte negavit,
 Portavit crudum criminis indicium.
 His ita digestis, pavitat mens conscia fraudis,
 Ultra nec victae spes fuerat veniae.
 Tantum certa morti, corruptelamque pñari,
 Letali poena ocus apposita.
 Sed tristis meritam mentis mitigaverat iram,
 Princeps Gangolsus, arbiter egregius,
 Mandatis, ut propria damnandus clericus ergo
 Expulsus subito pergeret e patriis,
 Quo sua finetenus mala desleret scelerosus.
 Sed pulsus patria est et datus exilio,
 Et donat miseram veniae, miseratus, honore,
 Ultra sed proprio non locat in thalamo.
 Post haec, Gangolli fama crescente beati,
 Laudatrix vitae quae fuit Almificae,
 Vaser deceptor hominum, captorque reorum,
 Evolvens bilem invidiae veterem,
 Fraudibus omnigenis atriqvae calliditatis
 Tentavit, famam evacuare bonam,
 Ne gens, exemplo tali tantoque suasa,
 Ante superba sua colla daret domino.
 Tempore tunc longo sudavit fraude maligna,
 Laedere famosum nec valuit duculum,
 In soles quia multo magis vis crevit amoris
 Illius magni cordibus in populi,

Postremo fraudis, miserum circumdedit armis,
 Quam, sceleris causa, reppulit e patria,
 Sangvinis huncque siti iussit fervere superbi,
 Nec scivit proprio parcere iam domino,
 Tali suffusus subito cum felle misellus,
 In mortem iusti aequat atque pii,
 Ac, parili repetens Ganeam feritate malignam,
 Illi nudavit omnia, quae studuit.
 Ocios haec, eius pravis, heu, subdita votis,
 Optavit, citius iam fieri facinus,
 Tendit et insidias iusto clam nempe nefandas,
 Immemor antiquae, vah, penitus veniae.
 Qua se de poena solvit iam rite paranda,
 Nec patitur vitam morte perire ream.
 His ingrata magis socio consensit iniquo,
 Servilique lupa, uritur igniculo.
 Cumque polum tegeret tenebris nox conscia fraudis,
 Sensit damnanda tempus inesse lupa,
 Quo male Gangolsum possunt extingvere sanctum,
 Haec et perverso nuntiat armigero.
 Qui, refecans coxam, stricto mucrone sacratam,
 Sancti Gangolphi, martyris eximii,
 Deseruit patriam, fugiens cum coniuge, claram,
 Raptus amore suae, indomito dominae.
 Sed non legalis finem, ut nescivit amoris,
 Sic vindicta suam nescit habere moram,
 Viscera sed subito profudit coelitus, acta
 Pridem laetitia quae fuerant tumida,
 Sicque miser, celsa prostratus vindice dextra
 Vita mercatam, perdidit Ganeam.
 Nam martyr sanctus, sustivo vulnere laesus,
 Dum mortis gustum ebiberet rapidum,
 Nec non supremis moriens spiraret in horis,
 Astabat coetus comminus angelicus,
 Voce ciens stabilem corpus deponere testem,
 Contextum venis fidele langvidulis,

Nec

Nec non, angelicis blanditum suaviter hymnis,
 Mox coeli calles carpere sidereas,
 Ocius expirans animam, martyr, bene lotam
 Agni lucenti sanguine purpurei,
 Tollitur ex aura, vehiturque per astra serena,
 In coeli porta sistitur et Domino.
 Hic sibi de Christo fertur mox laurea rara,
 Et manibus brachii palmula perpetui,
 Lucentique stola cuneis coniungitur albis
 Per vulnus laeti quos tenet aula poli.
 Funeris interea magni sit pompa parati,
 Ornant exequiae corpus et exanime.
 Plangebant cuncti casum tanisque patroni,
 Ipsius famuli maxime sed miseri,
 Eligiturque locus tumulo locuples venerando,
 Quen tradunt veteres Nil vocitare patres.
 Illic G. ingolfs condebant membra beati,
 Sacros spargentes cum lacrymis cineres.
 Post haec non raro visitabant ossa sacrata,
 Quaerentes certum dentque praesidium.
 Sternuntur sacro procerum quoque corpora busto,
 Pro vitae causis instabilis variis.
 At, qui sceptrum gerit, prostratus marmoreo, lambit,
 Et libat tumulo oscula marmoreo.
 Munere spe dictis rogans, quo, martyris almi
 Pro meritis, Christus sit sibi propitius,
 Quid referam turbam templi, pro limine lactam,
 Quidve loquor vota illius innumera?
 Haec certe nullus potis est comprehendere sensus,
 Nec possunt, ullae dicere literulae.
 At contra vero, testis prosperrimus ipsis
 Largitur talis munera dulcedinis,
 Omnis ut absque mora sentit, fore prospera cunctis,
 Efflagitant censem pro quibus egregium.
 Hic certe saeto caecis visu separato,
 Haurit mox oculis fulmina clara suis,

Atque diu clausae referantur vocibus aures,
 Et gressus plantis redditur invalidis,
 Hic quoque de variis morbus depellitur aegris,
 Mundatis membris denique languidulis.
 Orsis non valeo digne praeclara monere
 Munera, quae populus hic metit egregius.
 Nec solum chari refoventur amore patroni,
 Quae cives tanti contigit esse viri,
 Sed paritæ terris habitantes forte remotis,
 Sentiscunt promptum martyris auxilium.
 Hinc se felicem iactat Nil terra per orbem,
 Quae molli gremio confovet ossa sacra,
 Denique summatim, coepi quia tangere sancti
 Gangolli facta, martyris, egregia,
 Restat, ut et tenui repetam sermone miscellam,
 Illius indignam coniugio, Ganeam,
 Quodque dedit signum, merito damnanda barathro,
 Invita, propriis conveniens meritis.
 Certe, victoris cum iam laetissima testis
 Pulsaret celsi sidera fama poli,
 Totos et stabilis fines percurreret orbis,
 Divulgans tantæ gaudia gloriolae,
 Gaudens, deo deus, quidam cutrebat homullus,
 E busto, signis compositis vallis,
 Obvius atque lupae factus, supra memoratae,
 Substitit, attonitis aspiciens oculis.
 Hanc quoque, pro meritis, dictis affatur amaris,
 Conformans ligula talia verba sua.
 Omnis infelix flammis credenda meretrix,
 Iamne piget fraudis, poenitet aut sceleris,
 In sanctum Domini non iusta mente parati,
 Solo lascivi consilio socii?
 Nam, miserando tui, pando medicamina sancti
 Optima consilii, mox capienda tibi,
 Svadens, ut sacrum quaeras merendo sepulchrum,
 Abstergas fuis et maculas lacrymis,

Illic

Illic exanimis sancte quia condita testis
 Praefulgent signis fragmina non minimis,
 Et, licet indignam, spero te posse misellam,
 Si desles culpam, consequier veniam.
 Pestiferis sed mens vitiis male dedita totis,
 Ad vitae rectam rennuit ire viam.
 Solaque nunc laetae complectens lubrica vitae,
 Non curat patriae gaudia perpetuae.
 Si haec infelix, commissi criminis auctrix,
 Fastidit verbis cedere pacificis,
 Se quia credebat causis totam perituris,
 Nec spem mansuris gestit habere bonis.
 Scilicet, auditis verbis non falsa loquentis,
 Intorquens oculos subdola sanguineos,
 Exagitat caput indomitum impatienter in illum
 Et latrat rostro talia pestifero,
 Cur loqueris, frustra simulans, miracula tanta
 Sedulo Gangolli pro meritis fieri?
 Haec quae dicuntur, certe non vera probantur,
 Non desint signa illius ut tumulo,
 Haud alias, quam mira mei miracula dorsi
 Proferat extrema denique particula.
 Dixerat, et verbum sequitur mirabile signum,
 Illi particulae conveniens propriae.
 Ergo dedit sonitum, turpi modulamine factum,
 Profati nostram qualem pudet ligulam.
 Et post haec verbum quotiens formaverat ullum,
 Reddidit incultum hunc totiens sonitum.
 Ut, quae legalem respuit retinere pudorem,
 Sic risus causa omnibus immodica,
 Vinitusque suae portet per tempora vitae
 Indicium proprii scilicet opprobrii.

PASSIO SANCTI PELAGII,

*Preiosissimi martyris, qui nostris temporibus in corduba marty-
 rio est coronatus.*

ARGV-

ARGVMENTVM

In

Eandem.

Abdrubemen, Mauritaniae tyrannus, fellam Saracenorum sequens, in Hispaniam emiccit, omnesque Christianos suppliciis affecit, aut in fellam suam coegit. Cum Cordubam, insignem Hispaniae urbem cepisset, maiores urbis necavit, aut pecuniam pro his accepit. Cumque nobili civi tantam summam pecuniae imposuisset, quam pendere tyranno non posset, et in carcerem duci deberet, filius, pietate patris motus, pro eo vincula subiit. De cuius pulchritudine dum ad Tyrannum relatum esset, e carcere adolescens ducitur, tyranno offertur, ut libidini suae pareret. Cumque foedus tyrannus multis precibus instaret, adolescens pugno petentem oscula sua tyrannum caedit, Tyrannus illius abnuentem amplexus funda et balista trans murum in fluvium, qui Cordubam alluit, emiccit, cuius corpus ripis saxo collisum, a piscatoribus colligitur et a sacerdotibus tyranni truncatur, tandem religiosissime a civibus sepelitur.

Praefatio Hrosvithae in Pelagium.

Inclyte Pelagi, martyr fortissime Christi,
 Et bone regnantis miles per secula Regis,
 Respice *Hrosvitham* mihi pietate miscellam,
 Me, tibi subiectam devota mente famellam,
 Quae te mente colo, carmen quoque pectore prompo,
 Et fac, exigui supero de rore rigari
 Pectoris obscurum iam mis elementis antrum,
 Quo possim laudum condigne mire tuarum,
 Famosumque tuum calamo signare triumphum,
 Et quem nobiliter mundum cum morte cruentum
 Vicissi, nitidam mercatus sanguine palmam.

Sequitur Historia.

PARTIBUS OCCIDUIS fultit clarum decus orbis
 Vrbs Augusta nova, Martis feritate superba,
 Quam satis Hispani cultam tenuere coloni,

Corduba

Gorduba, famosa locuples de nomine dicta,
 Inclita delitiis, rebus quoque splendida cunctis,
 Maxime septenis Sophiae repleta fluentis,
 Nec non perpetuis semper praeclara triumphis,
 Olim quae Christo fuerat bene subdita iusto,
 Fudit et albatos Domino baptismate natos.
 Bellica sed subito virtus, bene condita iura
 Mutavit sacrae fidei, spargendo nefandi
 Dogmatis errorem, populum laesitque fidelem.

Perfida nam Saracenorum gens indomitum
 Urbis Marte petit duos huiusce colonos,
 Eripuit regni sortem sibi vim quoque clari,
 Exinxitque bonum regem, baptismate lotum,
 Qui pridem merito gessit regalia sceptris,
 Et cives iustis domuit quot tempora frenis.
 Hostili ferro certe quo iam superato,
 Ac reliquo victo tanta de caede popello,
 Ductor barbaricae gentis, structor quoque pugnae,
 Vir sat perversus, vita rituque prophanus,
 Vindicat imperii sortem sibi denique tanti,
 Collocat et socios populato rure nefandos,
 Implens moerentem non paucis hostibus urbem,
 Polluit et veterem purae fidei genitricem
 Barbarico ritu, quod nam miserabile dictu,
 Paganos iustis intermiscendo colonis,
 Quo sibi svaderent patrios dissolvere mores
 Deque profanato secum sordescit sacello.

Agmen sed tenerum, Christo pastore regendum,
 Iussu perversi respuit mox triste tyranni,
 Dicens, malle mori, legem quoque morte tueri,
 Vivere quam stulte sacris famulando novellis.
 Quo rex comperto, non absque sui fore damno,
 Sensit, si cunctis pariter praedivitis urbis,
 Quam crebro validae cepit luctamine pugnae
 Civibus, excidium mortis conferret amarum,
 Ob quod decretum prius immutando statutum,

Q

Sanxit

Sanxit mox legem, vulgato dogmate talem,
Vt, quisquis Regi mallet servire perenni,
Et patrum mores olim servare fideles,
Hoc faceret licito, nulla post vindice poena;
Hac solum caute servata conditione,
Ne quis praefatae civis praesumeret urbis
Ultra blasphemare diis auro fabricatis,
Quos princeps coleret sceptrum quicumque teneret,
Seu caput exacto citius subitungere ferro,
Et sententiolam leti perferre supremam.

His ita digestis, simulata pace, quievit,
Obruta mille malis toriens urbs nempe fidelis.
Sed, si quos ignis Christi succendit amoris,
Martyriique, satis svasit contumpere dictis
Marmora, quae princeps, comptus diademate, supplex
Corpore prostrato veneratur thure Sabaeo,
Hos capitis subito damnavit denique poena.
Sed superos animae petierunt sanguine lotae.

Calibus his pluresolvebat Corduba soles,
Subdita per longum pagani regibus aevum,
Donec sub nostris quidam de germine regis
Temporibus, regnum suscepit forte parentum,

Deterior patribus, luxu carnis maculatus,
Abdahemen dictus, regni splendore superbus.
Qui nam christicolis faciebat, more parentis,
Librans arbitrium fidei, supra memoratum,
Nec satis iniustum, solvit pietate decetum,
Auctor quod sceleris, populator perfidus urbis
Sanxit, dum regem superaret Marte fidelem,
Sed volvens animo, servans quoque corde profundo,
Saepius innocuo madefacti sanguine rura,
Corpora iustorum consumens sancta virorum,
Qui Christo laudes ardebant pangere dulces,
Ipsius et stultos verbis reprehendere divos.
Insuper et tanto fastu se iactat in aula
Sacrilagus, meritis cumulans sibi denique poenas,

Vt

Vt, Regem Regum semet fore, crederet ipsum,
Eius et imperio gentes omnes dare colla,
Vllum nec tanta populum feritate refertum,
Qui tentare suas auderet Marte catervas.

Dum tumuit fastu licito iactantius isto,
Audiit inde locis gentem degere remotis,
Gallicia regione sitam, belloque superbam,
Christi cultricem, simulacrorumque rebellem,
Quae sua continuo tentaret spernere iura,
Velle negans dominis olim fore subdita pravis.
Quo rex comperto, fervebat daemonis ira,
Corde gerens veterem serpentis denique bilem,
Volvebatque diu flammato dedecus astu,
Quid faceret tantis, animo tractans, inimicis.
Tandem, nempe dolo cunctis iam forte relecto,
Affatur procures praedivitis urbis heriles,
Talia pestifero latrando verba rostro.
Non latet, imperio reges succumbere nostro,
Vivere nostrarum nec non moderamine legum,
Omnes Oceanus gentes quas circum altus.
Sed, quae Gallicios retinet fiducia captos,
Nescio, gratiolae respuant ut foedera nostrae,
Et tandem veteris sint ingrati pietatis.
Restat, ut armatis repetamus quippe lacertis
Gallicios, hostes agitando forte rebelles,
Donec, ex nostris strati, per secula, telis,
Inviti nostris submittant colla tenebris.

Haec postquam iactat, causamque doli memorabat,
Iussit collectis vulgus concurrere turmis,
Armorum variis instructum denique signis,
Pergeret ut gentem secum delere fidem,
Ossentatque suum gemmato casside vultum,
Ferrea lascivis imponens tegmina membris,
Tali cumque locum peteret pompa memoratum,
Et gentem primo tentaret denique bello,
Extemplo tantum sortitur namque triumphum.

Vt iam his senos, una cum principe captos,
 Illaqueat comites, arctis stringitque catenis.

His procerum damnis magna feritate paratis,
 Cessit victa suis fidissima gens inimicis,
 Subditur atque iugo perversi regis iniquo.
 Tunc, restaurato rursus quoque foedere primo,
 Loris procedunt vincli comites duodeni,
 Cum concaptivo victi rectore popelli.
 Qui citius vinclis dissolvuntur resolutis,
 Exempli propriae pretio gazae numerosi;
 Sed ducis est pretium iussu regis duplicatum,
 Vtraque, quam propriis possit persolvere gazis.
 Cumque sui causa regi deferret avaro,
 Quae quidem habere domi sibi et sivevit, pretiosi
 Causa conditi parvum quid defuit auri.
 Quod rex sentiscens, fraudem quoque mente revolvens,
 Dixit, nolle ducem populo dimittere dulcem,
 Ni prius indictum plene solvat sibi censum,
 Non sitiens tantum pretii quod defuit aurum,
 Quantum rectorem populi gessit dare morti.
 Qui fuerat natus praeclari germinis unus,
 Omni praenitida compositis corpore forma,
 Nomen Pelagius, formae splendore decorus,
 Consilio prudens, tota bonitate refulgens,
 Qui, vix transactis iam tunc puerilibus annis,
 Attingit aetatis primos flores juvenilis.
 Cumque sat inमितem patri sciret fore regem,
 Tali moerentem blanditur voce parentem.

O, mi chare pater, mea suscipe verba libenter,
 Et, quae commoneo, sensu bene percipe prompto.
 Calleo namque, tuam senio decrescere vitam,
 Viribus et propriis nervos penitus vacuatos,
 Nec te posse quidem levis quid ferre laboris.
 Ast ego sed validis dominabor quippe lacertis,
 Ad tempusque potens dominis succumbere duris.
 Quapropter moneo, precibus blandisque rogabo,

Vt

Vt regi natum me deponas tibi charum,
 Donec sufficiat pretium persolvere totum,
 Ne tua carities vinclis intercidat arctis
 Et senior contra dicebat voce severa,
 Desine tanta loqui, dulcissime desine fili,
 Ne moerore meos ducas in tartara canos.
 Nonne salute tua pender tantum mea vita,
 Et sine te spatium valeo pie vivere nullum,
 Te decus omne meum, tu gloria magna parentum,
 Es quoque subiecti nobis spes sola popelli.
 Quapropter patriam praestat me linquere charam,
 Nec non Hispaniam victum penetrare superbam
 Quam te grandaevae vinclis spem tradere vitae.

Non fuit ergo patrem Pelagius ista sequentem,
 Sed mulcet dictis mentem chari genitoris,
 Et cogit blandis, quod svasit velle, loquelis.
 Consensit precibus tandem genitor venerandus,
 Tradidit et natum, semet redimendo, miscellum.
 Tunc rex Pelagium iussit perducere secum,
 Et laetus rediit patriam victorque revisit.

Nullus pro meritis credat factum fore regis
 Hoc, quod tam pulchra vincebat denique pompa,
 Sed magis iudicio secreto ludicis aequi,
 Ut populus, tanto correptus rite flagello,
 Fleret totius proprii commissa reatus,
 Vel, quod Pelagius, Christi pro lege notandus,
 Forte locum peteret, quo se morti dare posset,
 Nec non sanguineum pro Christo fundere rivum,
 Impendens animam Domino bene morte piatam.

Postquam rex urbem tetigit saevus locupletem,
 Portans praeclarum victa de gentetriumphum,
 Illic egregium Christi, praecepit, amicum
 Carceris in tenebras victum submergere nigras,
 Deliciisque cibo nutritum pascere parvo,

Corduba namque locum servat sub fornice tetrum,
 Oblitum lucis, consignatumque tenebris,

Q

Maxima

Maxima qui miseris fertur fore causa doloris,
Illic Pelagius, praepollens pacis alumnus,
Clauditur, imperio regis cogente nefande,
Illic ergo viri venerunt sedulo primi,
Mulcendo mentem iuvenis, causa pietatis.
Qui, cum vidissent vultum capti speciosum,
Nec non praedulcis gustassent ipsius oris
Verbula, rhetoricae circumlita melle loquelse,
Optabant speciem vinclis absolvere talem,
Haec et syaserunt regi iam sceptrum tenenti.

Ipsam felicitate summum caput urbis,
Corruptum vitiis, cognoscebant, Sodomitis,
Formosos facie iuvenes ardenter amare,
Has et amicitiae propriae coniungere velle,
Huius namque rei memores, animo miseranti,
Causa Pelagii, syaserunt talia Regi,

Non decet ergo tuum, princeps fortissime, sceptrum,
Duriter ut puerum mandes punire decorum,
Obsidis et tenetos infantis stringere nervos.
Eius praenitidam velles si cernere formam,
Et tam mollitam saltem gustare loquelam,
Quam cuperes iuvenem tibi et coniungere talem,
Gradu militiae nec non assumere primae,
Corpore candidulo tibi quo serviret in aula,

His rex mollitus dictis, hac voce coactus,
Iussit Pelagium modis evellere duris,
Omneque lavacro corpus detergere puro,
Laetaque purpureo circumdare tegmine membra,
Collum gemmatis nec non ornare metallis,
Quo bene constructa posset fore miles in aula,
Caesaris imperio tunc haec urgente superbo,
Ex templo nigris martyr producit antris,
Sistitur atque toga regali comptus in aula.

Cumque palatinis medius foret ille locatus,
Vincebat socios vultus splendore togas.
In quem conversis, omnes mirantur, ocellis.

Tum

Tum faciem iuvenis, tum dulcia verba fatis,
Aspectu primo quoque rex suspensus in illo,
Ardebat formam regalis stippis amandam.
Tandem, Pelagium nimium mandavit, amandum
In folio regni secum iam forte locari,
Ignis ut ipsius fieret, sibi scaulo iunctus,
Fronteque submissa libaverat oscula charo,
Affectus causa, complectens utpote colla.

Non patitur talem Christi nam miles amorem,
Regis pagani, luxu castis maculati,
Aurem regali ludens sed contulit ori,
Magno ridiculo divertens ora negata,
Fatus et egregio dicebat talia rostro.
Non decet ergo virum, Christi baptismo lotum,
Sobria barbarico complexu subdere colla,
Sed nec Christicolam sacro chrismate tinctum,
Daemonis oscillum spurci captare famelli.
Ergo corde viros licito complectere stultos,
Qui tecum satuos placentur celsare divos,
Sintque tibi socii, servi qui sunt simulacra

Sed rex e contra, nulla commotior ira,
Molliter ephebum dicens mulcebat amandum
O, lascive puer, inctas, te posse licenter
Spernerè tam mitem nostri iuris pietatem,
Audacterque diis totiens illudere nostris,
Nec monet aetatis praesens damnum iuvenilis,
Et, quod moerentes orhabis forte prehenes,
Nostri blasphemos, urget; cultus cruciandos,
Subdere vos morti, vestros ingulosque forari,
Ni cedant; et blasphemam respiciant rationem.
Hortatu inoneo quapropter quippe paterno,
Talibus ut verbis parcas saevae rationis,
Et metum stabilem comportes mentis amorem,
Nec tentes nostrum post haec offendere iussum,
Magno sed studio serves mea dicta sequenda,
Te quia corde colo, nec non veneratier opto,

Tanto

Tanto precundis aulae splendere ministris,
Alter ut in regno sis, me praestante, superbo.

Haec ait, et dextra compressit martyris ora,
Astrictum laeva complectens colla sacrata,
Quo sic oscillum saltim configeret unum.
Callida sed tellis confudit ludicra regis,
Osque petit subito pugno regale vibrato,
Intulit et tantum pronis obtutibus ictum,
Sanguis ut absque mora, stillans de vulnere facto,
Barbam foedavit, nec non vestes madefecit.

Tunc rex, non modicam tristis conversus in iram,
Iussit Pelagium, coelestis regis alumnum,
Trans muros proiici, ictum fundo machinali,
Crebro bellantes saxis quae perfodit hostes,
Nobilis ut testis, fluvii collisus arenis,
Urbem quae vasto propius circumfluit unda,
Membratim creperet raptim, fractusque periret.
Talia iactanti parebant forte ministri,
Mox et inauditam struxerunt denique poenam,
Funda Pelagium iacientes martyrisandum
Vrbis famosae trans maxima moenia longe.
Sed, licet ingentes, obstantes undique, rupes
Arstarent testis corpus praedulce cadentis,
Attamen illaesus Christi permansit amicus.

Certe regales citius pervenit ad aures,
Martyris allisi corpus non posse secari,
Infigi scopulis ripae quod iussit acutis.
Hic magis offensus, penitus fuerat quia victus,
Mox caput exacto iussit succidere ferro,
Et sententiolam sic exercere supremam.
Denique lictores, regalia iussa tremantes,
Mox Christi testem gladio secuere fidelem,
Fumus et extinctum lymphis credunt retinendum.

Nam miles, regis prostrata morte, perennis,
Victor stelligeri volitat per sidera coeli,
Coelitus angelicis deductus suaviter hymnis

Iudicis

Iudicis et veri, coeli super astra locati,
 / E dextra nitidam suscepit congrue palmam,
 Pro nece martyrii, laudando sine peracti.
 Sed nec ferventis bravio fraudatur amoris,
 Quo semet vinculis pro vita demique patris
 Impendit, patriam linquenti gentemque subactam.
 Tandem nulla piis potis est depromere verbis
 Lingula, aureolam, coelesti luce coruscantem,
 Qua bene servata fulget prae virginitate;
 Adiunctus turmis coelesti sedet receptus;
 Agno cantamen modulando peregriniter, Amen.

Postquam lictores, regis decreta sequentes,
 Funeris exuvias extincti sat generosas
 Lympharum gremio credunt; in saxaque figunt,
 Ut sacri tumulo cineres essent sine digno;
 Christus, qui proprios passus non perdere sanctos
 Praedari modicum capitis vel forte capillum,
 Non tulit in lympa testem remanere fidelem,
 Illi sed dignum providit tunc locellum,
 Qui sancti tumulo servaret membra sacrata.

Nam piscatores, lymphas remis rescantes,
 Fluctivagosque greges variis laqueis capientes,
 Littoris extrema viderunt corpus in ora,
 Inter grandisonas agitari martyris undas.
 Eminus hoc cautis cernentes nempe pupillis,
 Illic vela dabant citius, corporaque levabant.
 Nec iam personae noscunt sortem venerandae,
 Illita purpureo fidebant quia sanguine membra,
 Et caput egregium lacuit praecul amne revulsum.
 Sed tamen hoc sapiente, prompto quoque pectore credunt,
 Quod hic quilibet erat, Christi pro lege cadebat,
 Illic hi soli quia dominantur capitali
 Poena, qui, sacra tincti baptismatis unda,
 Non metuunt crebro regis reprehendere sacra.

Cumque caput nantiscientes, colloque locantes,
 Pelagii faciem cognoverunt rutilantem,

R

Rum-

Rumpunt in tales miseranti pectore voces.
 Heu iacet exanimis propriae spes unica gentis,
 Arque decus patriae tumuli sine sordet honore,
 Nonne satis multis scimus nos vendere seclis,
 Semper sanctorum corpuscula passa virorum,
 Quos capitis caedes monstraverat esse fideles?
 Et quis laudabilis dubitet corpus fore testis,
 Quod truncus misere capitis iacet absque decore?

Haec ubi dicta dabant, navi pia membra locabant,
 Et citius versis remigabant denique velis
 Famosae cunctis ad portam gentibus urbis
 Hic quoque, subducta iam processere carina,
 Et clam coenobium Christo petiere sacratum,
 Intra non modicos urbis venerabile muros,
 Portantes pretio vendendum denique magno,
 Extincti testis funus venerabile terris,
 Quod gaudens hymnis suscepit turba fidelis
 Svavibus, exequias celebrans de more sacratas;
 Largiter et pretium nautis tribuit superavictum,
 Ardescens sancti mercari corpus amandi.
 Quo nam mercato, pretii non munere paucos,
 Eligitur tellus membris locuples retinendis,
 In qua suprema busto pompa reparato,
 Glebae sub cumulo conduntur, fragmina sacra.
 Quae mox stelligerae Regnator maximus aulae,
 In tumulo signis iussit fulgere coruscis,
 In coelis anima satis, ut, regnante beata,
 Aequa gloriola regnarent mortua membra.

Denique collectus cernens ex urbe popellus,
 Non paucos variis obsessos tempore morbis,
 Mundatis illic foedis putredine membris,
 Salvare gratis nulla mercede salutis,
 Nam rudem meriti Sanctum titubat fore tanti,
 Illius ut causa fierent miracula tanta...
 Tandem coenobii princeps, rectorque popelli,
 Optima consilii tractans medicamina sani,

Sensit

Sensit Celsithronum devota mente precandum,
 Quo iam dignanter, solita pietate, patenter
 Detegeret dubio causae secreta remoto.
 Quod mox personae sexus optant utriusque,
 Parcius atque tribus sociatae sponte diebus,
 Dulcibus instabant hymnis, precibus quoque sacris.
 His certe votis devota mente peractis!
 Mirem molitum Regem, sensere polorum
 Esse suis preculis, studioso murmure fufis,
 Nec non iudicio dubiae pronum fore causae,
 Et cito fornacem cogunt fervere minacem,
 Ignibus appositis, toto conamine structis.

Cumque focus gremio fureret fornacis in amplo,
 Mox caput abscissum Christi sumpseret famelli,
 Talia blandiloquis palantes verbula lingvis.
 Rex pie, fidereae dominator nobilis aulae,
 Omnia iudicio qui scis discernere iusto,
 Illius meritum Sancti, fac, igne probari,
 Et, si sit tantae fultus bonitatis honore,
 Eius ut ex meritis fierent haec dona salutis,
 Frontis pelliculam facito non tangere flammam,
 Verticis illaesus omnes quoque redde capilos.
 Sin vero meriti constet fortasse minoris,
 Munda pro signo, saltem laedi eute summa,
 Iuxta naturam fragilis carnis perituram.
 Talia dicentes, clarum caput igne probandum
 Credunt flammivomis saltem surgentibus undis.
 Et tandem, plenae spatium post unius horae,
 Hoc ipsum rapidis extollunt denique flammis,
 Lustantes oculis, damnum ferret ne caloris,
 Quod iam splendidius puro radiaverat auro,
 Expers odoris penitus, tantique caloris.
 Hinc, sursum versis, laudavit turba fidelis,
 Vultibus, Altithronum modulanti carmine Christum,
 Qui totiens tantis fecit splendescere signis
 Fragmina constantis, pro sese mortuus, testis,

Haec et mausoleo digne condens venerando,
 Digno percerte supplex veneratur honore,
 Finetenus merito vulgo bene credula noti
 Coelitus atque dati semper gavisâ pattoni.

LAPSVS ET CONVERSIO THEO- PHILI VICE DOMINI.

ARGVMENTVM

In

Theophilum.

Theophilus, adolescens singularis indolis et ingenii, in Sicilia avo suo, episcopo, commendatur, qui illum archidiaconum (qui oculus episcopi, in canonibus, hic vice-dominus vocatur) creatur. Avo defuncto, plebs illi episcopatum offert. Ille coram metropolitano abdicat. Alter electus, qui eum ab archidiaconatus officio deposuit. Ille, se videns speratum et abiectum, Hebraicum pro officio priori consequendo consult. Ille Diabolum evocat, et seipsam ei devovit, et officio restituitur. Tandem, poenitentia ductus, auxilium gloriosae virginis Mariae imploravit. Cuius tandem intercessionibus datum Diabolo Cyrographum recuperavit, seipsamque totum sanctimoniae vitae devovit.

Incipit Historia.

Postquam lux fidei, crescens per clivata mundi,
 Siciliam tenebris errorum solvit ab aetris,
 Vir satis illustris nutritur partibus illis,
 Nobilitate potens, meriti splendore, refulgens,
 Hicce Theophilus fuerat de homine dictus
 Puri sacrata tinctus baptismatis unda.
 Quem devota patrum divinis cura suorum
 Obsequiis igitur primis signavit ab annis,
 Atque, sui dulcem pie sollicitando neporem,
 Cuidam Pontifici credidit olivum sapienti,
 Quo nutriret eum studio florente docendum,
 Iphius ingenium mentisque rigaret agellum,

De

De Sophiae rivis, septeno fonte manantibus.

Cumque pio satit ekhausli puero foret ipsi,
Digno confestim provectus honore, gradatim
Perveniebat ad officium sibi met satis aptum,
Quod lingua vulgi scimus dictum *vicedomni*.
Hac igitur tanti pompa splendoris adepta,
Pontifici se subiectum cleroque modestum
Praebuit, atque pluri populo, cunctisque benignum,
Commissoque gregi studio praecerat vigilanti,
Maxime sed Christi minimis miserisque pupillis,
Ac castis viduis, nec non cunctis peregrinis,
Vestes et victum dextra tribuit bene larga,
Hospitiumque vagis nunquam claudebat egenis.
Hinc igitur consort omnis devotio plebis
Affectu tenero cordis pendebat in illo,
Ipsam seu dulcem venerantur amando parentem.

Interea vir summorum praesul meritorum
Coelitus acceptum direxit ad aethera statum.
Quo nam defuncto, gremio terraeque locato,
Consensu plebs clamabat concorditer omnis,
Respondens cleri votis, eadem cupientis,
Hunc fore praecipuis aptum meritis vicedomnum,
Ut culmen sedis captaet Pontificalis,
Summi Pontificis curamque teneret ovilis.
Hoc quoque persuadere suo metropolitano
Pontifici scriptis festidabant citò missis,
Cuius iudicio status pastor sapienti
Debit ecclesiae tali condignus honore.

Qui, bonitate viri comperta namque benigni,
Se completurum promisit velle precantum;
Et venisse virum iussit maturius ipsum,
Affectu populi tanto quem sensit amari.
Ille sed execrans talem constanter honorem,
Praesulis imperio parere, negat, veniendo,
Donec invitus trahitur, turbis glomeratur.
Et, cum Pontificis praesentaretur ocellis,

Stratus adusque solum, voces spargebat in altum,
Infectum vitis sese, dicens, fore multis
Non aptum sancto Christi populo dominari.

His igitur querulis iterata voce profusis,
Antistes summis cessit postremo coactus,
Huncque Deus, talis qui fastidivit honoris,
Iniunctae vacuum curae concessit abire,
Constituens alium, rectoris nomine dignum,
Qui nam, paucorum post intervalla dierum,
Quorundam blandis clam seductus suadelis,
Subiectis alium cito praeposuit vicedomnum,
Atque Theophilum, summis meritis venerandum,
Movit ab officio, multos quo fungitur annos.
Istic sed, fragilis tolerans patienter honoris
Damnum, tristitiam pellit de pectore cunctam,
Gaudebatque, satis sese iam posse vacare
Tanto liberius studio Christi famulatus,
Quanto curarum securus erat variarum,

Huius mox mentem detestatur patientem
Totius humani generis saevissimus hostis,
Et, qua primates decepit fraude parentes,
Hac huiusce viri pulsat penetralia iusti,
Adducens eius fragili saepissime menti
Blasphemiae potestatis delectamenta prioris,
Despectusque gravem facti nuperrime sortem.
Nec laqueos harum retraxerat insidiarum,
Donec captivum Christi duxit sibi servum.
Nec mora, vir fortis, vita meritisque celebris,
Mentis virtutem demens abiecerat omnem,
Nec tentamentis studuit restare nefandis,
Sed victus cessit, mentisque dolore tabescit,
Quique prius plebi sprexit princeps dominari,
Affectat iuris pompas nunc inferioris.
Tandem, seductus caecato corde misellus,
Quendam perversum petiit festinus Hebraeum,
Qui magica plures decepit fraude fideles,

Prolambensque suas, prostrato corpore, plantas,
 Insus auxilium flagitat lacrymando nefandum.
 Qui, super errantis lapsus gaudendo, malignus,
 Nocte procul dubio iussit venisse futura,
 Promittens, promptam despectus esse medelam,
 Si parendo suis vellet tantum suadelis
 Sub ditione sui posthaec habitare magistri.

His hic infelix monitis captus male blandis,
 Daemonis obsequio saevi gestit religari,
 Quo sic umbratilis munus meruisset honoris,
 Quem nec signatum signo sanctae crucis almo,
 Sed mage daemonicis confidentem suadelis,
 Ocius ille magus secum duxit maledictus
 Trans urbem, sub nocturnis secreto tenebris,
 Intulit inque locum multo phantasmate plenum,
 In quo tartarei steterant in veste coloni
 Alba, candelas plures manibus retinentes.
 Inter quos medius princeps residebat iniquus,
 Qui rex est mortis, proles quoque perditionis,
 Svadens damnandis astuta fraude ministris,
 Impigre cunctis praetendere calliditatis
 Assuerat, laqueos omnes captare paratos.

Et magus errantem, damnumque sui cupientem,
 Mox ad concilium perducebat scelerosum,
 Prostratusque sui plantis extemplo magistri,
 Monstravit verbo causam, quae venerat illi.
 Cui daemon saevus contra sic densque fatus.
 Dic, ait, auxilii possim quid fetre fideli
 Ablutoque viro Christi baptismatis unda?
 Si melius esse cupit, scriptis Christumque negabit,
 Illiusque puellarem pariter Genetricem,
 Per cuius partum patior nimium grave damnum,
 Illum continuo virtute mea relevabo,
 Atque deus talis praestabo parentem honoris,
 Praeful ut ipse suis non contradicere lussis
 Apponat, cernens omnes illi famulantes,

Qui nunc despectum spernunt venerarier ipsum.

His nam blanditiis angvinæ calliditatis
Iste miser verbo non contradixerat ullo,
Sed fieri gestit, quæ perversus draco svasit,
Proditor, atque totum dederat se perditioni.
Sponte dedit proprii chartam scribens detrimenti,
In qua spirituum testatur velle nigrorum
Esse sub æternis sociis per secula poenis.
Hoc ubi perfecit, pallim phantasma recessit,
Ipseque cum pravo gaudendo redibat amico.

Pacta namque die, præsul præcepit adesse
Cleri primates, plebis pariterque priores,
Atque Theophilum; cunctis astantibus illis,
Adductum, verbis nimium blanditur amicis,
Ipsius subdens hilari vultu ditioni,
Dessevitque piis, sese peccasse, lamentis,
Abieciisse virum præsumebat quia sanctum.
Ast hic, e subitis tantæ lætatur honoris
Donis, plus æquo tollit se mente superba,
Iactanter subiectorum cuneos populorum
Ipsius obsequiis cogens succumbere duris,
Et, spreto penitus patriæ coelestis honore,
Terrestri tantum pompæ versatur amore.
Cumque diu vaculis inhiaret namque lucellis,
Atque, monente mago, nunquam cessavit iniquo,
Sævo multiplices Satanae persolvere grates,
Ex cuius largis, credidit, solummodo donis
Accessisse quidem tantam sibi prosperitatem.
Tandem coelestis pietas immanis parentis,
Qui nunquam cupit interitam mortemque reorum,
Sed magis conversis lætam concedere vitam,
Condoluit, facti meritum perisse benigni,
Quo quondam stabili fuit celeberrimus orbi.
Isthæc, sollicitans omnes clementer, agentes,
Moreque divino, pietas eadem veneranda
Concutit errantem digna formidine mentem.

Nec

Nec mora compunctus summo moerore misellus,
 Praeponit pavitans oculis saepissime cordis,
 Quanta, negando Deum, meruit tormenta per aevum,
 Et, quibus in poenis iungi debebat Averni.
 Haec quoque traſtando ſecum moerore ſupremo,
 Talia continuis fertur dixiſſe lamentis.
 Heu mihi met miſero, cunctis probris vitiatu!
 Vae mihi damnando, proprii pro crimine voti,
 Qui Patris ſummi Prolem per ſcripta negavi,
 Divinaeque ſimul dulcem Frolis genitricem!
 Eleu, quam ſacris tradar per ſecula poenis,
 Et quam continuis claudar ſine ſine tenebris,
 Qui miſer elegi ſubdi Satanae ditioni,
 Atque tenebricolis erebi ſublimine iungi,
 Mundanae pompae vano ſeducus amore!
 Quid dicturus ero, nimium peccator, in illo
 Tempore iudicii Sancti Spiritus metuendi,
 Quando factorum mercedem quisque ſuorum
 Accipiet, dignam ſatis aequa lance librata,
 Pro diverſorum qualitate quidem meritorum?
 Vel, quis forte mei tunc apponet miſereri,
 Cum vix pro meritis iuſtus ſalvatur opimis?
 Nam Chriſti genitrix, coelique potens dominatrix,
 Flaminis atque ſacri templum ſine ſorde coruſcum,
 Haec eadem virgo, partus poſt gaudia caſta,
 Quae retro converſis fuerat miſiſſima cunctis,
 Atque ſui dulcem nunquam tardat pietatem,
 Sola mihi veniae potis eſt medicamina ferre,
 Si pro me proprium dignatur poſcere Natum.
 Sed, ſi pollutis illam rogitare labellis
 Coepero, bacehanti nuper quam corde negavi,
 Me, vereor, flaminis coelo conſumier actis,
 Ferre meum facinus quia non patitur grave mundus.
 Attamen, iſtantis cauſa cogente doloris,
 Eiusdem celereſt ſupplex quaero pietatem
 Quo clemens animam precibus ſalvet perituram.

Haec secum querulis nimium dicebat amaris,
Et, secli curis citius de corde repulsis,
Impiger ad templum properat, sub honore dicatum
Virginis intactae, matrisque Dei venerandae,
Osties et spatium transegit quinque dierum,
Illic contrito desens sua corde piacula,
Denegat atque sibi, lacrymis faciat amaris,
Omnia cultorum delectamenta ciborum,
Scilicet et requiem somni saepissime dulcem.
Pervigil in sacris summo conamine votis,
Tali percerte corpus frangendo labore,
Purgavit lacrymis animae maculas vitiatas.

His bene perfectis, nimium cum lassus in horis
Nocturnis, molli declinat membra quieti,
Astitit in somnis illi castissima Regis
Aeterni genitrix, eadem mundi dominatrix,
Scilicet auxilium, spes solamenque paratum,
Eius praesidium devota mente precantum,
Talibus et verbis terreat corda paventis.

O, vir, cur nostri vigilas ad limina templi?
Vel, cur posse mei celerem temet pietatem
Praesumis sperare, meum qui denique Natum,
Me matremque sui, perverso corde negasti?
Die, rogo, quævis oculis possim mihi cernere Proles
Divinae vultum, coelesti luce coruscum,
Quove modo folio praesens astare tremendo
Eius praesumo? tibimet veniam rogitando.
Ast omnes culpas, in me fortasse patratas,
Affectu mentis tibi mox indulgeo gratis,
Omne genus nimium quia diligo Christicolarum.
Illos praecipue tenero sed mentis amore
Diligo. consolor, propriis amplector et ulnis,
Quos exorantes, crebris hymnisque vacantes,
Invigilare meo cerno saepissime templo.
Materni sed vis fortis me cogit amoris,
Hinc magis erga te nimio fervescere zelo,

Quod

Quod praesumpſisti tradendus perditioni,
 Blasphemando mei sanctum contemnere Natum;
 Qui Deus aeternus, de Patre Deo generatus;
 Retro principii primordia caſſa ſeſeni,
 Ex me dignatus ſumpſit ſub tempore corpus;
 Quod dedit humanae morti nationis amore.

Talia dicenti caſtae Chriſti genitrici
 Vir moerens animo, contra ſic ſatur amaro.
 O, mea domina ſcio, nimiumque tabeſco ſciendo;
 Plus iuſto quia deliqui, ſpe caput inani,
 Commiſi cunctis facinus maius quoque poenis,
 Deſpiciendo Deum, de te ſine ſorde profuſum.
 Hinc non ſum dignus veniae conquirere munus,
 Sed tamen exemplum nobis tribuere ſalutis
 Sperandae, multivariis qui crimine lapſi,
 Poſt lapſum ſclerum veniam meruete ſuorum.
 Nonne Ninivitae mitem Chriſti pietatem,
 Seſe condignis cruciantes namque lamentis,
 Invenere trium poſt intervalla dierum?
 Nonne David, propheta Dei, princeps quoque regni
 Iudaici, plebem Domini qui rexit herilem,
 Illicito nuptae ſubito praeventus amore,
 Non timet, inſidiis circumveniando dolosis,
 Infonſtem vita fraudare virum ſine cauſa,
 Complexus charae licito quo poſſet habere?
 Sed, poſtquam, variis perterritus advenientibus
 Admonitu, culpas diſſicili deſlere gemellas,
 Delevit lacrymis tacite maculas cito cordis,
 Suſcepit ruruſum Prophetiae quoque donum.
 Quid referam Petrum, Chriſto teſtante, beatum?
 Qui poſt, quamvis ſolvendi, pariterque ligandi,
 Nec non ſtelligerae claves acceperat aulae,
 Pro fidei rectae ſatis expreſſa ratione,
 Deſcendendo, Deum ſeſe cognoscere Chriſtum
 Renuit, ancillae vocem metuendo nefandae,
 Nec ſemel, aut binis vicibus, ſed denique ternis,

Ceu nunquam visum, charum negat atque Magistrum.
 Sed, quia condigne lapsum deslevit ab ore
 Peccatum, veniae meruit medicamen opimae,
 Scilicet atque gregi iussus praeesse fideli,
 Princeps ecclesiae, pastor sit iure sacrae.
 Talibus ac tantis, aliis multisque figuris
 Admonitus, similem me, sperabam, pietatem
 A Christo citius per te conquirere posse.

Cui vultu blando dicebat sancta Maria,
 Tristem mellifluæ refovens dulcedine lingvæ.
 Si te commissum turbat facinusque nefandum,
 Condecet, ut cordis consensu confitearis
 Hoc, quod mendaci demens sermone negasti,
 Ipsum, quem peperisti, Patris Natum fore summi,
 Qui iudex orbem veniet renovare per ignem,
 Et post hæc tandem pro te præsumo rogare.
 Ille quidem rursus lacrymans, infit vicedominus,
 O, dilecta Dei genitrix sanctissima Christi,
 Quæ miti refoves cunctos pietate fideles,
 Quo pacto? quo iure quidem contingere tandem
 Altithroni nomen sanctum, venerabile, magnum,
 Infelix ego pollutis præsumo labellis,
 Qui Christum, baptismata, crucem Christi, quoque matrem
 Te castam, scriptis blasphemavi male pictis
 Cunctaque coelestis pia sacramenta salutis.

His miserans querulis inventrix virginitatis
 Aiebat blandis iterum clementius orsis,
 Quamvis sis gravibus vitiis nimium maculatus,
 Attamen, ut monui, Dominum non sperne fatèri,
 Et, quia factus homo, nostri solummodo causa,
 Ut spem converfis ventæ præberet habendæ.

Nunc isthæc demum, monitis parendo iubentis,
 Cum lacrymis tales spargebat ad æthera voces.
 Hunc supplex veneror, laudo, complector, adoro,
 Ex Patre coelesti, Christum, sine tempore natum,
 Temporibus nostris missum de sede Parentis,

Vt de te casta, nec non de Flamine sancto,
 Indueret fragilis nostrae velamina carnis,
 Huncque Deum verum, nec non hominem fore plenum,
 Non dubito, nostri causa qui pertulit ergo,
 Opprobriis tangi, colaphis, alapis quoque caedi,
 Sacraque pulsari crebris sua terga flagellis,
 Atque sputis rutili speciem vultus maculari.
 Cumque, coronatus spinis, et felle potatus,
 Quae sacra praedixit scriptura, per omne replevit,
 Postremo sacris expassis in cruce palmis,
 Ceu pastor verus, bonitatis honore decorus,
 Pro nobis animam moriens ponebat amandam,
 Atque sepulchralem dignans suscepit honorem.
 Hinc, inferna petens, erebi quoque claustra resolvens,
 Mortem destruxit, mortis patremque ligavit,
 Tartareoque suos traxit de carcere iustos,
 Ac si non parva victor comitante caterva
 Ad superos rediit, proprium corpusque resumit,
 Quod fuit in busto clausum sub marmore magno,
 Tertis quem vivum vidit lux omne per aevum,
 Discipuli que sui crebro videre beati,
 Ipsum nunc convalescentem, nunc ergo loquentem
 Illis de regno dulci sermone futuro.
 Posthaec, attonitis oculis cernentibus ipsis,
 Ipsam, quam sumpsit, carmen super astra libavit,
 In qua iudicium veniet celebrare futurum,
 Proque suis meritis reddet bona vel mala cunctis.
 Haec ita credentem, cordisque fide retinentem,
 Atque tui deposcentem solitam pietatem,
 Commendo me virgo tuo sanctissima Nato,
 Impetraque tuo veniam famulo sceleroso.

Haec ubi continuis dessevit verba querelis,
 Sancta Dei genitrix, eademque potens dominatrix
 Coelorum, verbis respondens, inquit, amicis,
 Propter mysterium sacri baptismatis alium,
 Et propter ducem charae mis prolis amorem,

Cuius te pretio sacri, scio, sanguinis amplo
 Emptum, pro mundo qui fusus erat penuro,
 Procedens sacris advolvor sedula plantis,
 Eius, quem genus, cunctorum iudicis aequi,
 Nec parcam, præculis studio certante profusus,
 Donec ipsius mitem cogo pietatem,
 Ut tibi parcendo dimittat tanta piacula,
 His dictis, subito discessit virgo sacrata,
 Quod suscepisti credentis more popelli,
 Linquens promissi misero solamina sani.

Certe post triduum rursus veniebat, ad illum
 In visu, veniae munus, referans reparatae,
 Et vultu laeto deprompsit talia verba,
 En tuis vir domini, tristis compunctio cordis,
 Est accepta Deo Patrique Prolique perenni,
 Atque tuæ lacrymae scelera veniam, meruere.
 Sed nec tartareis poenis unquam capieris,
 Si posthaec persistere cupis sine fraude fidelis.
 Ipse quod idem contra mox dicebat prece blanda,
 Certe servabo sacrae fidei documenta,
 Nec post haec ultra male transgrediar negligendo
 Quicquam de vestris, mea domina, piissima iussis,
 Te quia post Dominum solam conferre medellam
 Spero, quo poenis pabulum non tartara, mavis,
 Sed non est mirum, per te me iam fore salvum,
 Perquam de veteris letali crimine matris,
 Omnem, dante Deo, mundum patet esse solutum,
 Et quis, te poscens spe non dubiaque requirens,
 Desertus fuerat, vel consulus remeabat.
 Hinc ego, criminibus sat supremis vitiatus,
 Suppliciter fontem devota mente perennem,
 Alon Dei genitrix, exoro, tuæ pietatis,
 Ut facias chartae litteras extemplo nefandae,
 Quae me subiunxi vastatoris ditioni,
 Eius de manibus miserum me sumere rursus,
 Hinc animam formido meam quia forte misellam

Tem-

Tempore iudicii multo discrimine laedi,
 Si nunc praedoni non est abstracta feroci.
 His dictis, oculis iterum vigilabat apertis,
 Et, se prosternens precibus, crebro quoque deslens,
 Ieiunando triuth cursus agit ergo dierum.
 Posthaec e somno consurrexit mane summo,
 Invenit positam supra sua pectora chartam.
 Qua visa membris mox contremuit resolutis,
 Et grates Christo cordis reddebat ab imo,
 Atque puellari pariter Christi genitrici.

Posthaec namque die sacra feliciter orta,
 Quae trahit a Domino nomen venerabile summo,
 Intrat in Ecclesiam, populis ex more repletam,
 In qua tunc, inter sacrae solennia missae,
 Astantes evangelicis praeful docet orsis,
 Et, coram cunctis sacram prostratus ad aram,
 Eiusdem quoque pontificis dans oscula plantis,
 Voce palam clara narravit ab ordine cuncta,
 Quae vel mortiferis agit victus suadelis,
 Vel, quae perpetua meruit poscente puella.
 Haec ubi composita plene retulit ratione,
 Antistes, facti tactus terrore stupendi,
 Intonat his verbis mirantis voce profusus.

Cuncti gaudentes huc iam properate fideles,
 Et, pia facta Dei laudantes mente fideli,
 Credite iam, Dominum, propriis pietate benignum,
 In leto delectari nunquam scelerosi,
 Sed plus conversis vitam dare velle futuram.
 Eya, dilecti fratres, intendite cuncti,
 Quam pie praesentes Dominus tollerat bonus omnes,
 Quos scit converti, post tristitia facta piacti.
 Qvis non miretur? quis non supplex veneretur?
 Laudandam multam dulcis Christi pietatem,
 Illum quaerentes semper qua sublevar omnes.
 Qui iam criminibus miserans parcebat et huius,
 Ipsius illustris precibus, sanctaeque parentis,

Per quam naturae perit maledictio nostrae,
 Et per quam mundo venit benedictio cuncto.
 Hinc memor esto, Dei genitrix sanctissima, nostri,
 Qui te mente, fide, voto laudamus et ore,
 Quo pius ipse gregem pastor servare si clem
 Dignetur, veteris depulsa fraude draconis.
 At nos exiles, nulla virtute potentes,
 Te semper regis mater non tacta perennis,
 Ac de te genitum Regem Dominumque polorum,
 Efferimus crebris, conclamantes simul odis,
 Peccato noster moriens periit quia frater,
 Sed, postquam periit, per te, sacra virgo, revixit.

His dictis, chartam coniburebat maledictam,
 Et mox mysterium missae peragit studiose.
 Hoc ubi complevit, miro splendore refulsit,
 Instar surgentis Phoebi, facies vicedomni,
 Quo mentis splendor lucens, animae quoque candor,
 Eius per faciem monstraretur rutilantem.
 Hinc astans populus, nimia formidine tactus,
 Altithrono grates coepit resonare tonantes,
 Cui placuit monstrare viri meritum venerandi.
 Ipse quidem, sacrum repetens extemplo locellum,
 In quo coelestis donum meruit pietatis,
 Frangi vi adversa fragilis valetudine carnis,
 Per spatiumque trium morbo crescente dierum,
 Exemptus corruptibilis de carcere carnis,
 Spiritus, aetheraeae plaudens ascendit ad aulam,
 Auxilio sanctae fultus dominaeque Mariae.
 Scilicet extinctum corpus, nisu populorum,
 Ipso rite loco tumulatur honore supremo,
 In quo nactus erat veniam, quam flendo rogabat.

Talis erat desperati nec non scelerosi
 Finis, qui proprium didicit deslere reatum,
 Et se condignis studuit punire lamentis.
 Hinc laus et virtus Christo per secula cunctis,
 Humani veterem generis qui straverat hostem,

Plasma suae dextrae rapiens serpentis ab ore,
 Ipsius et dulci constet lux alma parenti,
 Quae pie solamen misero iam contulit, Amen.
 Vnicus Altithroni Genius retro tempora mundi,
 Qui, miserans hominis, descendit ab arce Parentis,
 Et carnis veram sumpsit de virgine formam,
 Virginis ut iustum primae sedaret amatum,
 Consecret appositae nobis pia fercula mensae,
 Has faciendo dapes gustantibus esse salubres.
 Quod sumus, et, quod gustamus, vel, quicquid agamus,
 Dextera Factoris benedicat cuncta regentis!

HISTORIA DE CONVERSIONE DE- SPERATI ADOLESCENTIS, SERVI, PRO- TERII, PER SANCTVM BASILIVM.

Offert Hrotsvitha librum Gerbergae, abbatissae suae.

En tibi versiculos Gerberg fero domna novellos,
 Iungens praescriptis carmina carminulis.
 Qualiter et veniam meruit scelerosus amandam,
 Congaudens modulis succino dactylicis.
 Spernere quos noli, nimium cum sint vitiosi,
 Sed lauda miti pectore facta Dei.

Praefatio in Proterium.

Qui velit exemplum veniae comprehendere certum,
 Nec non larga Dei pietatis munera magni,
 Pectore versiculos submisso perlegat istos,
 Nec fragilem vilis sexum spernat mulieris,
 Quae fragili modulos calamo cantaverat istos.
 Sed magis coelestem Christi laudet pietatem,
 Qui non vult digna peccantes perdere poena,
 Sed plus perpetuae conversos reddere vitae.
 Gaudens gaudebit, quod, verum stare, probabit,
 Quisquis praesentem perscrutatur rationem.

ARGVMENTVM

In

Proterium.

T

Enai

Erant vir quidam nobilis, Proterius nomine, Caesariensis civitate, in Asia minori, ditissimus. Is filiam speciosam et unicam habuit, quam castitati devovit. Erant illi servus delicatus, qui, amore puellae correptus, Magum adibat, super connubio puellae consulens. Is respondit, se velle puellae animum implere, et amore suo insanam reddere, si se suamque animam diabolo devoveret. Annuit servus, datoque Cyrogripho Daemone, puella potitur, nuptiae celebrantur. Postea autem, quam puella comperit, illum diis manibus devotum, matrimonii divortium petit, in Ecclesiam ducit, et a Sancto Basilio cyrogriphus a daemone repetitur, ille fidei Christianae et ecclesiae restituitur.

Sequitur Historia.

Tempore, Basilius quo, vir virtutibus almus,
Rexerat ecclesiam iusto moderamine sanctam,
Sedem rectoris sortitus Caesariensis,
Vir satis illustris degebat partibus illis,
Nomine Proterius, Comes plebi venerandus,
Nobilitate potens, opibus rerum quoque pollens,
Unica feminei sexus proles fuit illi,
Nec alius substantiolae mansit sibi magnae
Heres, quam certe tenero di'exit amore,
Affectuque pio, nec non pietate paterna
Optans, plus animam natae, nunquam morituram,
Ornari gemmis perfectae virginittis,
Quam corpus pompa mundi mortale caduca.
Curavit sacris ipsam sociare puellis,
Quae, consignatae Christo velamine sacro,
Coenobii claustris pariter servantur in artis.

Doctor sed scelerum, qui decepit prothoplastrum,
Detestando viri votum laudabile iusti,
Ipsius proprium fecit servelcere servum
In supra dictae dementer amore puellae.
Qui nimis infelix, spiculis perfoctus amoris,
Quo magis ardescit, tanto plus corde calescit,
Indignum se coniugio, meminit quia, tanto,

Nec

Nec audet nudare novum cordis cruciatum.
 Tandem namque magum quaerens invenerat unum,
 Secretum cui moestitiae monstravit amarae,
 Committens illi non parvi dona lucelli,
 Si teneram prolis mentem proprii senioris
 Eius servili iam conglutinasset amori,
 Cui mox perversus fraudis dicebat amicus,
 Nam fateor, tantae non me valetudinis esse,
 Ut servo propriae iungam consortia domnae
 Sed, si rite meo satagis parere magistro,
 Qui princeps aeternatum constat tenebrarum,
 Ipse potest certe complere tuum cito velle,
 Si posthaec Christi numen non vis venerari.
 Cui male caecatus bacchanti corde misellus,
 Se consensurum monitis, promiserat, istis.
 Tunc magus iste suo mandat scribenda ministro.
 Princeps inferni, regnator magne profundi,
 Concede ergo tuos semper tentare ministros,
 Si possint aliquos, fontis baptismate lotos,
 Assignare tibi, subtractos de grege Christi,
 Ut, quae te sequitur, semper pars multiplicetur.
 Hinc tibi namque virum nisi gaudens satis istum,
 Eius propositum, quo, mox complendo secretum,
 Ipsum discipulum facias tibi rite futurum.
 Hanc, ita perscriptam, misero dederat quoque chartam,
 Supra gentilis tumulum, sub tempore noctis,
 Stans, crebi domino supplex, dicens, dabis illam.
 Quapropter, domini natae complexibus uti
 Si cupias, licito Christum prius ore negato.
 Quod mox praeceptum mente amplectens male svasum,
 Gaudens tendebat, qua se magus ire iubebat,
 Auxilium veteris supplex orando draconis,
 Interitum praebere suis qui tentat amicus.
 Nec mora, tartarei cursim venere ministri,
 Errantemque satis laeti duxere maligni
 Mox ad concilium cludere tenebricolarum,

Illic inventor sceleris, cunctae quoque fraudis,
 Damnandus damnandarum princeps legionum,
 Confedit medius, corvino milite septus,
 Tendens incautis laqueos clam calliditatis,
 Nec non insidias evolvens ante repertas,
 Inquiret, scelerum faceret quid quisque suorum.

Scilicet, ut literas perscrutatur sibi missas,
 Vitur his verbis, frendens velut ira leonis,
 Perterrendo virum saeva ratione misellum.
 Nunquam Christicolae permansistis mihi fidi
 Sed mox, ut vestrum complevi velle iucundum,
 Procinus ad vestrum fugistis denuo Christum,
 Me detestando penitus post munera tanta,
 Credentes talis certe Christum pietatis,
 Ut veniam nulli vellet tardare perenti
 Reddere, conversum respuit nec post scelus ullum,
 Christicolisque datum Christi baptisma sacratum.
 Scilicet, et mecum te velle, fatere, per aevum
 Poenis inferni permansuris cruciari.
 Hincque tuis manibus scriptam mihi porrige chartam.
 Ostendani citius, quantum possit mea virtus.

His mox infelix servus monitis male captus,
 Scribebat proprium ridenti pectore damnum,
 Interitusque sui causam tetro dedit hosti.
 Qui mox, damnando nimium gaudens super illo,
 Laeto tartareos emisit corde ministros,
 Virginis ut miserae mentem facerent in amore
 Incesto, proprii citius fervere servi

Et mens blanditiis fragilis pulsatur amoris.
 Exclamat subito magna de stirpe creata,
 Optans, praestari sibi met consortia servi,
 Atque patri proprio perfudit talia verba,
 Iam miserere tuae, genitor dulcissime, natae,
 Et citius meme iuveni, quem diligo, trade,
 Ne moriar tristis, langvens per taedia cordis.
 His pater auditis, lacrymis dicebat amaris.

Hu, heu, quid pateris, veluti spes unica patris?
 Dic, rogo, quis verbis te decepit male blandis?
 Vel, quis blanditiis circumvenit simulatis?

Nonne, tibi patriam reddi cupiendo supernam?
 Sponso coelesti Christo te denique vovi,
 Hunc casta solum coleres quo mente peraezum,
 Illius et laudes cum coelicolis resonares,
 Addita virgineis, mortis post vincula, turmis?
 Et tu lascivo ferveſcis amore famelli.

At nunc submissa, soboles mea, voce rogabo,
 Finem stultitiae pergas ut reddere tantae,
 Ne genus omne tuum male confundas generosum,
 Si tamen incepto tentas durare maligno,
 Turpiter absque mora paries, dulcissima proles.

Quae nam, consilium penitus spernendo paternum,
 Vultu mordaci proprio dicite genitori,
 Si complere meum tardabis denique votum,
 Comperies, claram citius prolem morituram.
 Tunc senior, non sponte, minis devictus amaris,
 Tradiderat sobolis servo consortia dulcis,
 Condonans substantiolam pariter pretiosam
 Ipsis, hinc animo natae dicebat amaro,
 Infelix non felicitas tu nata parentis,
 Tu decus atque dolor matris remeſ parentis,
 Totius et nostri generis confusio turpis,
 Congaudeſ iam nunc servo misere tibi caro,
 Et post aeternis poenis moerens capieris.

Tai coniugio, Satanae cum fraude peracto,
 Condoluit Christus, mundi Salvator amandus,
 Quos pius effusa salvavit sanguinis unda,
 Hostis subdiri vinclis captos retineri,
 Et placet auxilium lapsis praestare benignum.
 Scilicet erranti mox narratur mulieri,
 Quod non catholicus fuerit coniux miser eius,
 Nec limen templi vellet pede tangere sancti,
 Se quia serpentis iuri tradebat avari,

Sacra negans sectae fidei, nomen quoque Christi.

Quae, se deceptam cognoscens esse misellam,
Auribus intentis ut sensit verba loquentis,
In terram cecidit, membris tremefacta solutis,
Eruit et proprios summo de vertice pilos,
Nec non verberibus pulsavit sedulo pectus,
Cum lacrymis tales spargens super aethera voces.
Quisquis praedulces non vult audire parentes,
Nunquam salvatur, quod in hac ratione probatur.
Heu, heu, splendorem diei cur nata recepi,
Vel, cur continuo non sum concessa sepulchro,
Infelix foveam caderem ne mortis in atram?

Haec dum tristitia dicebat continuata,
Coniux illius subito venit scelerosus,
Et, de se falsas, iuravit, res fore dictas.
Quae mox constanti respondet voce neganti,
Si reus ingentis culpa iam denique non sis,
Laetus ad Ecclesiam mecum cras pergito sacram,
Illic et sanctae celebrans solennia missae.
Qua mox devictus iusta ratione misellus,
Causam commissi narravit namque piaculi.
Illaque, molliem iam deponens muliebrem,
Et fumens vires prudenti corde viriles,
Mox ad Basilium currebat namque beatum,
Nec non vestigiis coram prostrata sacratis,
Vtitur his verbis, turbato pectore fufis.

Sancte Dei, clemens nobis succurre misellis,
Et trahе de retris saevi nos faucibus hostis,
Qui nostras fragiles iaciat se perdere mentes.
Cumque modum culpaе denudavit sibi tantae,
Vestitur ad servum praesul Domini scelerosum,
Accepit verbis illum rogitare benignis,
Post scelus ad Christum vellet si vestere sensum.
Qui, se salvari desperans, dixerat illi,
Si posset fieri, voluissem mente libenti,
Sed rellat menti sceleris res facta volenti,

Me quia per literas hosti dederam male scriptas ,
Et nomen Christi caecato corde negavi.

Ad quem vir Domini. Curam tibi fingere noli,
Ceu tibi sit veniae penitus spes dempta petendae.
Unicus ergo patris iudex mitissimus orbis,
Ad se conversum qui nunquam respuit ullum,
Si desles culpam, gaudet praestare medelam,
Hinc iam mortiferum peccati linque profundum,
Nec non ad certum pietatis confuge portum,
Ad te tendentes, qui salvos suscipit omnes.
His igitur miserum monitis correxerit hemullum,
Nec non sponte sua nigro conclusit in antro,
Illic ut sordes licito desleret enormes.

Post tres ergo dies iterum veniebat ad illum,
Inquirens, talem si posset ferre laborem?
Qui, lassus nimium, verbis responderat illis,
Poenas Spirituum patior vix namque nigrorum,
Me quia continuis attrectant namque flagellis,
Atque petunt iaculis lapidum saepissime duris,
Insuper opprobriis opponunt semper amaris,
Quod non invitus pridem, sed gratis, adirem
Illos, ipsorum sine vi me dans ditioni.
Tunc animae medicus langvescentis, bene doctus,
Lassatum refici, iussit, statimque recessit.
Post tempus parvum veniebat denique rursus,
Quaerens obscuro quid tunc pateretur in antro?
Qui dixit, certe melius valeo, pater alme,
Longius horribiles tantum quia sentio voces.
Hinc praeful, laetus secreto pectore scelus,
Egreditur, iuxta morem faciendo priorem.
Tandem post spatium veniens quadraginta dierum,
In quavis peccatum lapsus dissievit amarum,
Invenit laetum, quem credebatur fore mortuum.
Et, cum laetitiam miraretur sibi charam,
Peccator, lacrymis iam mundatus bene largis,
Ut certus veniae, Sancto dicebat, amandae,

Spero

Spero quidem, per te me salvari, pater alme,
In somnis quia te vidi luctamen inire
Pro me cum saevo nec non serpente maligno,
Quem tu vicisti subito virtute superna.

Auribus intentis ut sensit verba loquentis
Antistes, laudem Christi cecinit pietati,
Extraxitque loco captivi membra nigello,
Et locat in propria noctis sub tempore cella,
Quae fuit Ecclesiae lateri coniuncta sacrae,
Illic et plebem iussit coire fidelem,
Ut pariter preculis pernoctarent studiosis,
Quo bonus errantem, per consuetam pietatem,
Pastor ovem turmis proprii iunxisset ovilis.
Ortus cumque nigras noctis sol expulit umbras,
Dextra praedicti comprehensa, praeful, homulli,
Intrat in Ecclesiam, secum quoque duxerat ipsum,

Ut limen sacris tetigit venerabile plantis,
Affoit insidiis latitans clam daemon amaris,
Attraxitque virum magna vi denique sursum,
Illius arrepta secreta fraude sinistra,
Ad quem Basilius, forti mandamine functus.

Improbe fur, Regis facturam redde perennis,
Et furto captam victus cito desere praedam.
Cui mox communis cunctorum diserat hostis,
Perverbis vacuas implens laceratibus auras.
Cur satagis proprium mihimet vi tollere servum,
Qui sua sponte meis submisit colla catenis?
Chartam percerte, mihimet quam reddidit ipse,
Tempore iudicii Christo monstrabo futuri.

Cui Sanctus rursus reddebat tale responsum,
Ipsius Christi praecepto, iudicis aequi,
Reddere literulas, spero, te protinus ipsas.
His igitur dictis, oravit turba fidelis
Alitronum preculis, devoto pectore fufis,
Fidum pastorem quo confortaret in hostem.
Nec mora, de summo cecidit scriptura dolosa

Ante pedes sancti, nec non pastoris amandi.

Tunc plebs, corde pio gaudens cum praefule digno,
Spasit adusque polum voces cum carmine laudum,

Collaudans Christum, solita pietate benignum,

Qui captum veteris retraxit ab ore leonis.

Nos quoque plaudentes, spargamus ad aethera voces,

Laudantes Dominum ridenti pectore Christum,

Qvo nobis talem clemens veniae tribuat spem.

Ipsi namque decus soli, victoria, virtus,

Laudum cantamen maneatque perenniter, Amen.

HISTORIA PASSIONIS SANCTI DIONYSII, EGREGII MARTYRIS.

Argumentum in Eandem.

Dionysius, Atheniensis philosophus, Aegyptios vater, scientiae astrorum gratia, adiit, a quibus cum edoctus esset, defectumque solis sine lunae interpositione hora passionis Dominicae observasset, Athenas rediens, ignoto Deo (ut Lucanus ait, Et dedita sacris ignoti Iudaea Dei) anim inter simulacris Atheniensium erexit. Quam cum Apostolus Paulus vidisset, autoremque dedicatae arae inquisisset, Dionysium, philosophum, comperit, quem ad fidem convertit, et in praefulem Atheniensem ordinavit. Qui, dum per visionem apud Polycarpum, presbyterum, animatus ad martyrium fuisset, ad Clementem, primum post Petrum Papam, Romam venit. A quo cum legationem evangelii praedicandi gratia, ad Galliam et Parisios accepisset, a Sisynnio, praefide Galliarum, tempore Domitiani, cum sociis martyrio coronatur, efficaxque suae sanctitatis documentum reliquit, dum, capite plexus, truncus caput ad destinatum sepulturae locum per duas leucas portavit.

Incipit Historia.

CVM factor summae, mediae rationis et imae,
In cruce supplicium mortis pateretur amarum,
Orbem nocturnae circumduxere tenebrae,

Et sol, deposito radii splendore sereni,
 Exequias Domini celebrat famulamine Christi.
 Quo mox astrologus viso Dionysius almus,
 Qui tunc memphiticis artem discebat in oris,
 Quae docet Astrorum motus, solis quoque cursum,
 Obsupuit, libris coepitque requirere lectis,
 Si tunc eclipsis posset consistere solis.
 Ast, ubi non solitas sensit magis esse tenebras,
 Descripsisse diem dignum ducebat et annum,
 Non dubitans, designari quid forte stupendi,
 Quod post mysterium declarasset tenebrarum,
 Coniectatque Deum signis testantibus almus,
 Haecenus ignotum, mundo mox esse probandum.
 Ast ubi, de rivis praefatae debrius artis,
 Athenas petiit, sedem patriamque revisit,
 Inter stultorum simulacra prophana Deorum,
 Culte constructam poni, praeceperat, aram,
 Hanc ipsam titulis, decernens, congrue pictis,
 Ignoti sub honore Dei debere sacrari.
 Quam doctor Paulus cum conspexisset, opimis,
 Quis sit is ignotus, verbis rogabat amicus.
 Verbis cui primus Dionysius ipse beatus
 Exposuit causam, pro qua construxerat aram,
 Et sic, alternis certantibus ergo loquelis,
 Qui fuit incredulus, fidei cessit bene victus.

Post haec egressus, coeco dat lumina, Paulus,
 Quem properare quidem citius praecepit in urbem.
 Hunc functum cernens praedictus lumine princeps,
 Et credens signo, divino numine facto,
 Festinat subito cupidus cum coniuge chara
 Pergere, quo Paulum cognoverat esse beatum,
 Ipsi multa iuris comitante caterva,
 Qui pariter fuerant sacro baptismate tincti,
 Prosus delicti mundantur sorde veterni,
 Et, qui dux plebis fuerat, simulacra colentis.
 Praeful Catholico praeponitur ergo popello.

Hic

Hic praeful factus, mira bonitate decorus,
 Sedulus officium bene complevit sibi iunctum,
 Absentes scriptis, praesentes denique dictis,
 Ad verae cultum fidei ducendo sequendum.
 Nam, quondam pergens, semen verbi quoque spargens,
 Hospes, iam vergente die, fertur petiisse
 Sanctum presbyterum Cretensem, nomine Carpum,
 Qui male tristitia conturbabatur amara,
 Nec non plus licito succensa ferbuit ira,
 Quidam gentilis quia perversis suadelis
 Fecit Christicolam fidei sacra spernere quendam.
 Hunc et presbyterum praeful sensit fore moestum,
 Causam tristitiae verbis quaerebat amicis,
 Et, tristem monitis blande mulcendo benignis,
 Suaserat, ut nimiam cordis deponeret iram,
 Et pro damnandis exoraret scelerosis,
 Quo, cito conversi, Christoque reconciliati,
 Eius perciperent mitis munus pietatis.
 Admonuitque crebro, nulli debere negari
 Spem veniae, proprium vellet si flere reatum.
 Sed, qui tristitiae studuit, spreta pietate,
 E contra frendens, cordisque furore tabescens,
 Apposuit miseris duris maledicere verbis,
 Protestans, illos neutra dignos fore vita,
 Qui vixisse Deo praesumptissent sine vero.
 Hac tam tristifica tandem ratione peracta,
 Mente satis tristi componit membra quieti.
 Nec mora, monstratur, cellis coeli patefactis,
 Visio, quae fluctus animi compescuit eius.
 Scilicet, Altithronum miro splendore cotuscum,
 Viderat, angelicis septum residere ministris,
 De coeloque rogam raptim descendere magnum,
 Ceu foret emissus scelerum vindex aliquorum.
 In terras oculis rursus lustrando reflexis,
 Horrendum barathrum conspexit hiare deorsum,
 Angvibus impletum variis poenisque relectum,

Supra quod miseri plantis lapsantibus illi
 Haerebant ergo, flentes in litore summo,
 Egressi quoque serpentes, illos cruciantes,
 Cogebant secum barathrum penetrare profundum.
 Quo viso, Carpus, maiore furore repletus,
 Desset, quod miseri non essent praecipitati,
 Voceque confusa repetens rursus maledicta,
 Quod divina reos, orat mox, ultio perdat.
 Dixerat, et Iesus, solita pietate benignus,
 De summo coeli folio promptus misereri,
 Infit, non mitem Carpi causando dolorem,
 Percute, si possis contra me, Carpe rebellis,
 Qui cupis interitum sitienter adesse reorum.
 En, ego sum coeli rector, mortisque peremptor,
 Humana rursus pro gente pati pie promptus,
 Si non salvari possunt aliter scelerosi,
 Qui post commissum discunt deslere reatum.
 Nec leve ducō, meae dextrae iam plasma perire,
 Quod pulchrum feci, quod corruptum reparavi,
 Elige nunc dulcem vel sectando pietatem,
 In coelo mecum semper regnare per aevum,
 Vel, per saevitiam dirae mentis male duram,
 Supplicio barathi tradi sine fine profundi.
 His nimium lussus monitis vir mansuefactus,
 Exemplum cunctis imitandae sit pietatis.
 Post haec, summorum fama clarus meritorum,
 Praeful, disposuit Romam petiisse superbam,
 Optans, cum Petro Paulo pariterque magistro,
 Nomine pro Christi se mox impendere morti.
 Palmam martyrii sed sumpserunt prius illi,
 Quam portas Romae veniens intraverat ipse,
 Discipulusque Petri, Clemens, venerabilis orbi,
 Sedis apostolicae culmen rexie satis apte.
 Qui nam Pontificem pie suscepit venientem,
 Illum condigne summoque colebat amore,
 Denique, post spatium decursi temporis amplum,

Quo

Quo servi Domini commanserunt venerandi,
 Cum iam coelestis pietas mitissima Regis
 Aeternae lucis radio voluisset opimo
 Errorum tenebras veterum discindere nigras,
 Quae tunc occiduae partes fuerant male cinctae,
 Papa, prior monitus divino Flamine, sanctus,
 Pontifici verbis digno svadebat amicis
 Semina divini per gentes spargere verbi,
 En, ait, o miles Christi, frater Dionysi,
 Magna seges Domini crescit per climata mundi,
 Praebens innumeras maturae messis aristas,
 Instantes messi sed constant oppido pauci.
 Hinc tu, sacrorum bibulus qui fonte librorum
 Constans, divini sciolus quam maxime cultus,
 Exemplo Pauli, securus perge, magistri,
 Imperio populos Christi subiungere multos.
 Et tibi credo potestatem ditionis eandem,
 Quam Christum Petro scimus tradidisse magistro,
 Et, quam suscepi successor iure magistri,
 Conversos pie solvendi, fontesque ligandi.
 Accipe nunc Gallos, tibi me tradente, docendos,
 Doctrinaeque tui signetur Gallia forti,
 Quo vir apostolicus digna celebreris alumna.
 Nec vetare quidem gentes intrare rebelles,
 Quae restant vero, frendentes mote serino,
 Sed, tibi mercedis tantum, confide, perennis,
 In patris astringera summi servariet aula,
 Quantum pro Christo tuleris patiundo doloris.
 His Papae blandis praeful monitus svadelis,
 Occiduae fines partis festinus adivit,
 Moenibus atque Paris gressum mox intulit urbis,
 In qua crebro loci, pro fertilitate decori,
 Gallorum procures concurrunt saepius omnes.
 Hic ubi divini coepit sacra semina verbi
 Spargere, signorum mox exercere per illum
 Christus virtutes dignabatur pie plures,

Qvo, tanto plebis mollescere corda rebellis
 Ad veniam possent, quanto crebro signa viderent.
 Ast, ubi credentis numerus populi magis auctus,
 Inspirante dies Christo crevisset in omnes,
 Infremuit super hoc veteris fraus saeva draconis,
 Dedignans animas sese iam perdere tantas,
 Quas prius errorum laqueis capiebat amaris.
 Hinc pater ipse doli, sceleris doctorque maligni,
 Provocat iniustum regem mox, Domitianum,
 Christicolis edicta necis dictare ferocis.
 Qui, decreta per omne suum mittens mala regnum,
 Christi cultores morti damnarier omnes.
 Cuius praecepto Sisinnius ergo nefando,
 Praeses, consensum praebens extemplo malignum,
 Pontificem praesentari vinctum, iubet, illi,
 Quem fore Gallorum cognovit rite magistrum.
 Ac primum flagris mactatum denique duris,
 Nec non suppliciiis affectum crebro cruentis,
 Carceris in tenebras iussit concludier atra,
 Ipsius condiscipulos pariter quoque binos,
 Quos nunquam charo fors coget abesse magistro.
 Sed nec carcereis praesul praeclarus in antris
 Definit obsequium Domino persolvere dignum,
 Sed docuit plebem, studiose convenientem,
 Ac celebrat sacrae solito solennia missae.
 Ast, ubi coelestem debbat frangere panem,
 Lux nova tristifico subito fulgebat in antro,
 In qua fiderae Regnator splendidus aulae
 Scilicet, angelica pariter comitante caterva,
 Apparens, charum consolabatur alumnum,
 Sanctaque dans illi, mulcebat fame tali,
 Accipe, chare meus, mis iam venerabile corpus,
 Cuius mysterium tibi mox complebo secretum.
 Namque tui merces mecum manet optima perpes,
 Hisque salus summa Patris praestatur in aula,
 Consentire tuis qui dant operam piis iussis,

Certa constanter, servaque fidem patienter,
 Quo crescant celebris tibi iam praeconia laudis,
 Et, quodcunque sacris a me precibus rogabis,
 Impetres mei poteris dono pietatis.
 Tali lactatus fortis solamine, testis,
 Nulla timet tormenta pati pro nomine Christi.
 Post haec abstracti testes de carcere terni,
 Praecepto mox praefecti cogente superbi,
 An vellent duris, rogantur, cedere poenis?
 Qui bene concordēs, clara quoque voce fatentes,
 Pacem cum Nato, nec non cum Flamine sacro,
 Esse Deum verum, solumque perenniter unum,
 Testantur, mox malle mori pro nomine Christi,
 Membratim quoque suppliciiis scindi redivivis,
 Quam sua colla diis unquam submittere falsis.
 Hac magis offensus praefes ratione prophanus,
 Ceu leo, non modica rugiens praeceperat ira,
 Ah! letis Christi cervices mox ressecari,
 Et gladiis cunctos perimi baptisinate lotos.
 Caedibus innumeris, ut iussit, namque peractis,
 Praeful cum sociis iunctus trahitur venerandis
 Ad loca martyrii, damno caputū peragendi.
 Qui nam gaudentes, Domino laudesque canentes,
 Pergebant prompti semet mox dedere morti.
 Praeful tunc oculis sursum manibusque levatis,
 Altithrono tales fundebat congrue grates,
 Mi Dee, mi Factor, mi clementissime Rector,
 Qui me vitali praestans aura pie vesci,
 Scilicet ingenii donasti luce profundi
 Quo tū secretum scrutarer mysteriorum.
 Te solum laudo, te cordetenus benedico,
 Et tibi devotas cunctis grates ago membris,
 Pro cunctis donis mihi collatae pietatis,
 Teque precor, maiestatis Rex magne perennis,
 Ut dare perpetuam mihimet dignere coronam,
 Atque meis sociis, pro te nunc iam morituris,

Tuque tuum populum serva pietate paterna,
 Quem pascens fidei tibimet sermone nutriti,
 His ita poscentis precibus iam rite peractis,
 Vna discipuli sancto cum praeſule bini,
 Poplitibus positis, cervicibus atque reflexis,
 Ictus lictoris susceperunt ferientis.
 Quorum permanſit celebris confessio talis,
 Ut, dum precibus siluerunt corpora collis,
 Palpantes lingvae laudes Domino cecinere.
 Truncatum quoque Pontificis corpus morientis
 Erigitur subito, nitidum splendore sereno,
 Atque, caput brachiiis portans proprium bene firmis,
 Descendit recto gressu de monte profundo,
 In quo martyrium consummavit pretiosum,
 Transiliensque viae citius duo millia durae,
 Venit adusque locum servando corpore dignum.
 Quem descendentem, cursuque cito gradientem,
 Coetus angelici comitantur luce serena,
 Alleluia Deo resonantes voce sonora.
 His signis factis, convenit turba fidelis,
 Martyris atque loco venerabile corpus in ipso,
 Quem sibi signavit, cum post gressus requievit,
 Impositum tumulo venerantur honore supremo,
 Exequiis tanti luctu celebrando patroni.
 Illic pro meritis eius Iesus venerandis
 Christus virtutes fecit clarescere signis.
 Nam visus caecis, lingvae sermo quoque mutis,
 Auditus surdis, solidus gressusque podagris,
 Teste precante sacro, donatur, crebrius illo,
 Et variis aegri morbis qui debilitati,
 Adveniunt laeti, membris redeunt renovatis.
 Hic quoque non raro moestis solamina grata,
 Et munus veniae scelerosis fertur ab arce,
 His, qui sacra precum profundunt vota suorum
 Martyris ad tumulum, proprium deslendo reatum.
 Cuius continuo nos intercessio sancta

Commendet Christo, scelerum veniamque precando,
Obtineat, nostris ipsum pie parcere culpis,
Et partem nobis vitae praestare perennis,
Omnino mereamur eum laeti laudare per aevum,
Qui post dura suis semper certamina sanctis
Martyribus duplicis bravium praestabit honoris,
Ut, dum congaudent animae super aethera sanctae,
Non minus in tumultu laetentur mortua membra,
Signorum titulis crebro glorificata coruscis.
Ipsi summa salus, perpes victoria, virtus,
Laus, honor, imperium, semper decus omne per aevum.

HISTORIA PASSIONIS SANCTAE AGNETIS, VIRGINIS ET MARTYRIS.

ARGVMENTVM

In

Eandem.

Agnēs, puella Romana, pulchritudine eximia, et Christiana, in cuius amorem filius Sempronii Comititis, urbis praefecti, perditū incidit, primo illam verbis et muneribus tentans, ut amoris suo responderet. Illa constanter Christum sponsum suum affirmans, cui ingi castitate se dedicasset, tandem ab eodem ad templum Vestae, in quo virgines Vestales deae Vestae, hoc est, aeterno igni, serviebant, trahitur, ut huic sacrificaret. Quod cum renuisset, a praefecto, prae ira furioso, in fornicem rapitur, ut eunctorum stupro et ludibrio illam prostitueret. Cumque illam iuvenes furientes congregari vellent, mox fornicem insolita lux texit, quae eum inferre volentes virgini repulit. Tandem ipse veniens praefecti filius insolentior, virginem aggrediens, mox pronus in terram cadens, exhalabat animam. Pater, moerens mortem filii subitam, virginem magicis artibus infirmulat. Virgo vero, ad ostendendum, Christi virtute, non magicis artibus, saeculum, in laudem Dei mortuum resuscitavit. Quo pater viso, dubitat, quid de virgine faciat, fidem Christi suscipit. Qua re ad sacerdotes delata, sibi idolūque timentes, tumultum

commovent, virginem morti tradi, volunt. Praescellus iam fidelus, ne fidelem damnata cogatur, se subtrahit, alium substituit, qui illam in ignem coniciebat. Flamma, corpus virginis fugiens, multos astantes absumpsit et ambussit. Tandem, virgine in mortem consentiente, a carnifice gladio transverberatur, corpus sepulturae a parentibus traditur, spiritus virginis choris cum Christo sociatur.

Incipit Historia.

Virgo, quae, vanas mundi pompas ruituri,
 Et luxus fragilis cupiens contemnere carnis,
 Promeruit Regis vocitari sponsa perennis,
 Quae velit, angelicae pro virginitatis honore,
 Ipsius astringera Sponsi coelestis in aula,
 Addita coelestis nitida fulgere corona,
 Atque, sequens agnum, carmen cantare sonorum,
 Conservet pure sincero cordis amore
 Signum laudabilis, quod portat, virginitatis,
 Quaeque caput Christo signat velamine sacro,
 Hereat affectu tenero constanter in illo,
 Ac cunctis aliis ipsum praeponat amicis,
 Qui, rutilans nimium forma speciosus amoena,
 Natos cunctarum merito vincit mulierum.
 Cuius amore quidem serventes congrue pridem
 Perplures sacrae constanti corde puellae,
 Elegere mori, saevis poenisque necari,
 Quam decus insignis corrumpere virginitatis.
 Inter quas Agnes, mundo celeberrima virgo,
 Iure sui sponsi, condigna laude decori,
 Christi, dissimilem cunctis recitando decorem,
 Virginibus sacris eius commendat amoris
 Pignus, qui, genitus de virgine solus,
 Sponsus castarum nec non decus est animarum.

Haec Agnes ergo, meritis clarissima virgo,
 Carmine non culto pangit quam nostra Camena,
 Urbis famosae praenobilis incola Romae,
 Prodiit almorum clara de stirpe parentum,

Inclita

Inclita nobilitas quos vexit et alma potestas,
 Ortus atque sui respondens nobilitati,
 Pulchra fuit facie, fideique decora nitore,
 Praecipuis nimium meritis mundoque celebris.
 Quae, iam tincta sacri pura baptismatis unda,
 Et de delicti maculis mundata veterni,
 Se totam Christo devovit mente benigna,
 Nitens, servata bene virginitate beata,
 Spernere carnales affectus fortiter omnes,
 Coelibis et vitae durum luctamen inire,
 Quo, victrix hostis corruptelam suadentis,
 Iungi coelicolis meruisset in aethere sanctis.
 At, ubi lustra duo, celeri cursu revoluta,
 Insuper et ternos aetatis transit annos,
 Sempronii Comititis, praefecti scilicet urbis
 Filius, insignis iuvenilis stemmate floris,
 Illius formae decus ut vidit speciosae,
 Affectu nimio cordis suspensus in illa,
 Hanc sibi prae cunctis unam delegit amandam,
 Se fortunatum, credens, et honoribus aptum
 Si tam praepulchrae meruisset habere puellae,
 Dulcia per propriae tempus confortia vitae.
 Hinc illam adiit, multis comitatus amicis,
 Desponsare volens sponsam Christi venerandam,
 Pluraque de patriis comportans munera gazis,
 Stultus speravit, quod perpetrare nequivit,
 Virginis ut stabilem donis corrumpere mentem,
 Illius et turpi coniungere possit amor.
 Sed Christi virgo, spernens, ceu stercora, dona,
 Pondus et oblati dedignans protinus auris,
 Splendorem quoque gemmarum rutilum variarum,
 His verbis iuvenem causari fertur amentem.
 O fili, mortis merito dammande perennis,
 O fumes scelerum, contemptor et Omnipotentis,
 Discedens a me citius fugiendo recede,
 Nec credas, te posse meum pervertere purum

Cor, quod amatoris praevenit nobilioris
 Dulcis amor, pulchrum cuius fidei fero signum
 In facie summa, nec non in corpore toto,
 Quo me signavit, strictimque sibi religavit,
 Ne mea mens alium iam praesumpisset amicum
 Quaerere, sed solum complecti disceret illum,
 Qui, virtute potens, omniqve decore refulgens,
 Coelestes et mortales supereminet omnes.
 Hunc sine matre Pater, cani retro tempora mundi,
 In deitate parem, nec maiestate minorem,
 Omnipotens genuit, per quem sibi secula fecit.
 Et sine Patre quidem mater pariebat eundem,
 Factorem proprium lactans, sub tempore natum,
 Cuius praepulchram mirantur denique formam,
 Solaris splendor, lunae renitens quoque candor,
 Laudantes radiis Dominum fulgentibus orbis,
 Cuius et imperio famulantia sidera cuncta
 Illis iniunctis complent per tempora cursum.
 Cui, conclamantes condignis laudibus, omnes
 Coetus angelici non desistunt famulari.
 Mira tui bonitas est, et praecelsa potestas,
 Gloria sublimis, perpes concordia pacis,
 Laudabilis pietas, nimiumque benigna voluntas.
 Talis namque meus, quem diligo, constat amicus,
 Quem, fateor, solum prae cunctis esse colendum.
 Ille quidem talis me desponsavit amoris
 Pignore, ceu sponsam, clara dotando corona,
 Atque meum gemmis collum cinxit pretiosis,
 Auribus et resplendentes suspendit in aures,
 Praebens ornatus varii claros mihi cultus.
 Ipsius certe dulcedo fluxit ab ore,
 Quae me lactavit, dulci pastuque cibavit,
 Ceu nectar mellis, svaavis vel copia lactis.
 Insuper et thalamum mihi met construxit in aevum,
 Lucentem gemmis variis, auriqve metallis,
 Organa melodiis in quo resonando canoris

Carmen

Carmen dulce mihi cantant per tempora secli,
Et pariter sponsi laudes modulantia chari,
Illius affectum semper trahent mihi castum,
Affectu, quem secreto quum cordis amabo,
Nulla puellaris parior detrimenta pudoris.
Ast, ubi forte sui merear complexibus uti,
Eius et in thalamum, sponsarum more, coruscum
Duci, permaneo virgo, sine sorde, pudica.
Cui debebo fidem soli servare perennem,
Ipsi me toto cordis conamine credo.

His miser auditis, spiculis perfossus amoris,
Ingemuit, crebro ducens suspiria longa,
Hoc quia non meruit, caeco quod corde petivit,
Et, super hoc moerens, nimioque dolore tabescens,
Decidit in lectum stultissimus ille virorum,
Et, simulans male langvorem, celavit amorem,
Qui sibi causa gravis fuerat non parva doloris.
Nec mora, fit notum, fama prodente sinistra,
Natum praefecti nimio langvore ligari.
Conveniunt subito medici, velut agmine facto,
Apponunt variis aptas morbis medicinas,
Harum sed iuveni nil proficiebat amenti.
Tandem senferunt, quod mox patri retulerunt,
Non hoc langvoris signum, sed fortis amoris,
Quod contristatus pateretur filius eius.
Qvo pater audito, causa morbiqve reperta,
Vt leo frendescens, rapidam conversus in iram,
Incepit percontari rabie furienti,
Quis foret ille potestatis sic imperialis,
In quo spe vana virgo confisa superba,
Crederet esse sibi iunctum contemnere natum
Eius, qui, plebi merito celeberrimus omni,
Esset condigne summo provectus honore.
Haec ubi disseruit nimioque furore latravit,
Comperit, hanc ipsam, facto baptisinate lotam,
Agnem, Christicolam, primis fore semper ab annis,

Et, conservandae pro virginitatis amore,
 Esse suum sponsum, consveto dicere, Christum.
 Quo nam comperto, laetatur corde maligno,
 Sperans mox teneram merito debere puellam
 Saevis ad cultum poenis urgere deorum,
 Et sic posse suum tandem complere furorem,
 Quo pro contemptu nati furiebat aegroti.
 Hinc, illam citius sisti conspectibus eius,
 Iussit, et astantem, nullo metu trepidantem,
 Primo suadelis nimium mulcebat amicis,
 Tunc etiam probris dure cogebat amaris,
 Ut se sponte sui nati copularet amori,
 Et simulacra deum coleret, Christumque negaret.
 Sed virgo Christi nec suppliciis superari,
 Nec blandimentis potuit devincier ullis,
 Quin servaret amatori sine fraude priori,
 Quod pepigit, pactum, signo fidei stabilitum.
 Cui praeses, pravam rursus renovans suadelam,
 Dixit, si vere cupias intacta manere
 Virgo, deae magnae citius subiungere Vestae,
 Eius sacricolis et consociare puellis,
 Quo condigna fias illi semper famulari.

Haec inquit praeses, contra sed sic ait Agnes.
 Si mihi iure tuum placuit contemnere natum,
 Qui, ratione vigens, cunctis quoque sensibus utens
 Corporeis, anima regitur nunquam moritura,
 Quamvis sit merito barathro claudendus in imo,
 Multis errorum pro commissis variorum,
 Ni, sanum sapiens, et quandoquidem resipiscens,
 Se tingi, faciat, pura baptismatis unda,
 Qveis te posse minis, vel qveis tandem suadelis,
 Ad simulacrorum reris me cogere cultum?
 Artificum cura, quae, conformata metallo,
 Membrorum falsam portant solummodo formam,
 Mobilis officium complent nec corporis ullum,
 Et neque viventis quicquam monstrant animalis.

Et

Et quod ab his insensatis monstribusque profanis
 Solamen vitae mihimet sperare gerendae
 Possum, quae, vita sensuque carentia cuncto,
 Nec sibi proficiunt, mihi nec succurrere possunt?
 Haec ubi dicta dedit, praeses Sempronius inquit.
 Florentem primis te nam cognosco sub annis,
 Ingenio parvam, nec non aetate tenellam.
 Hinc, infantili parcendo simplicitati,
 Prudenter te supporto, lasciva puella,
 Quo parcendo tuum citius te flectere collum
 Sub sacris Vellae plantis faciam venerandae,
 Iureque nostrorum numen placare deorum.
 Sed, si, tam mitem spernendo mei pietatem,
 Contraluctaris, mea nec praecepta sequeris,
 Ultra non parco, sed, vim iustam faciendo,
 Mando sub obscenae latebris te claudier aedis,
 In qua criminibus turpes gaudent mulieres,
 Et faciam pollutarum sociam meretricum,
 Quo tu, quae clara polles de stirpe creata,
 Dedecus omne tuis sis et confusio turpis.
 At sacra virgo, minis nimium trepidans super istis,
 Audacter mox praefecto dedit ista responsa.
 Si tu namque Deum scires hunc, quem colo, verum,
 Illiusque potestatem sine fine vigentem,
 Qua semper, proprios pie confortando ministros,
 Antiqui fraudes hostis confringit et omnes,
 Talia verba tuo nolles profundere rostro,
 Nec mihi terrores totiens praeponere tristes.
 Hinc ego, quae, sectando fidem Christi meliorem,
 Illum cognosco, nec non cognoscor ab illo,
 Ipsius dextra me defendente superna,
 Spero, delicti nunquam maculis violari,
 Carnis spurcitas fragilis sed vincere cunctas.
 His dictis, saeva praeses commotior ira,
 Coelestis sponsam Regis, iussit, venerandam,
 Vellibus exutam, toto quoque corpore nudam,

Con-

Concurrente trahi conventiculo populari,
 Inque lupanaris iussit concludier antris,
 In quo lascivi iuvenes, rationis egeni,
 Colloquio scelerosarum gaudent mulierum.
 Sed Christus, propriae praebens solamina sponsae,
 Illam conviciis tangi non sustinet ullis.
 Ait, ubi distracto nudatur tegmine toto,
 Continuo bene densati crevere capilli,
 Qui ductu longo lapsi de vertice summo,
 Descendendo pedum plantas tetigere tenellas,
 Corpus et omne comis tegitur ceu tegmine vestis.
 Utque lupanaris calcavit limina tristis,
 Extemplo suavis sensit dulcemen odoris,
 Atque locum turpem miro splendore micantem
 Aspexit, tenebris qui sordebat prius atris.
 Et, cum sordidulum compulsa subintrat in antrum,
 Angelus Altrithroni blande sterit obvius illi,
 Custos indubius fuerat qui corporis eius,
 Obtulit et vestem niveo splendore micantem,
 Eius mensurae conformatam satis apte.
 Hac induta quidem direxit ad aethera vocem,
 Assidue grates Christo resonando suaves,
 Cuius opem tanti sensit sub fasce pericli,
 Cuius et auxilio fuerat protecta paterno,
 Ne posset veteris corrumpi fraudibus hostis.
 Interea iuvenes, caecato corde furentes,
 Undique collectis, cursim venere, catervis,
 Certantes studio perversae mentis iniquo,
 Quis prior intraret, vel quis perdiscere posset,
 An virgo, suffulta sui munimine Christi,
 Haec, quae carnales semper contempsit amores,
 Iam nunc incepto posset persistere voto?
 Nec mora, cognoscunt, nec contradicere possunt,
 Quod nunquam longum quis confundetur in aevum,
 Qui, credens domino, firma spe pendet in illo.
 Nam, quicumque sua compulsus mente superba,

Ingre-

Ingreditur turpis latebras temerarius aedis,
 Ut radios lucis vidit mire rutilantis,
 Angelicae praefulgentem vestisque tutorem,
 Correptus signi nimio terrore stupendi,
 Prostratus sacrae plantis extemplo puellae,
 Postulat, errorum laxari vincla suorum,
 Testaturque Deum verum fore iure colendum,
 Eius cultores qui consolabatur omnes.
 Sicque locus scelerum domus efficitur precularum
 Tandem praefecti natus venit male sanus,
 Cujus sustinuit causa vim virgo beata.
 Qui, mox ingressus ridenti corde, mitellus
 Nec dixit laudem Domino, nec reddit honorem,
 Gratia tristifico cuius radiabat in antro,
 Sed de se stabilem laetus tendebat in aedem,
 Amplexu dulci sperans se virginis uti,
 Iam licito sacrae, cuius languebat amore.
 Sed Christi pietas nec non praecelsa potestas,
 Fortiter obfistens illi perverſa volenti,
 A corruptela propriam protexit aluninam,
 In reprobam miserum mortem tradebat et illum.
 Nam mox, ut rapido cursu properaverat illo,
 Quo supplex laudes Domino resonaverat Agnes,
 Infelix, membris improvisa resolutis
 Morre, ruit pronus, Christi virtute peremptus.
 Quo pater audito, miser advenit lacrymando,
 Stipatus multa populorum namque caterva,
 Et, sese miserum clamans, spargebat in altum
 Voces, his sanctam verbis causando puellam.
 O mulier mala, crudelis, cui non muliebris
 Cordis inest, feritas, nimiumque cruenta voluntas,
 Corpore sub tenero, frendescens more ferino,
 Dic, quae causa meum cogit te perdere natum,
 Qui decus omne suis, et spes fuerat genitoris,
 Quondam felicitas talis de germine prolis,
 Sed nunc orbatu misere pro funere nati?

Hinc patet ergo, tuam mentem, nimium vitiosam,
 De rivulis magicæ fraudis bibulam satis esse,
 Florentem primis quia forte necare sub annis
 Subtracta dulci iuvenem vita valuisti.
 At sacra convitiis virgo non frangitur istis,
 Profecto nec responsum reddebat acerbum,
 Dulcia, sed, resono profundens verba palato,
 Dixit sacunde, bene composita ratione.
 Non ego causa necis fueram iuveni pereunti,
 Sed magis ipse sibi fuit incensor moriendi,
 Glorificare Deum stultus quia spreverat illum,
 Gloria testifico cuius præfulget in antro.
 Sed nunc, ut plane toto clarescat in orbe
 Eius maiestas, nec non præcella potestas,
 Ipsius suavem supplex oro pietatem,
 Ut corpus rigidum iubeat recalescere rursus,
 Atque novum membris hominem reparet redivivis.
 Dixit, et astantes regredi præceperat omnes,
 Et, prostrata solo, fundensque preces lacrymando,
 Præstari, petit à Domino veniam sceleroso.
 Cui mox oranti, misero vitamque precanti,
 Angelus astiterat, procumbentemque levabat,
 Præbens colloquiis illi solamen amicis,
 In verboque Dei iussu virtute potenti,
 Extinctum subito statu vixisse resumpto.
 Qui, citius dicto, iussus surrexit ab humo,
 Viribus et cunctis plene membris restitutis,
 Ac laudum dulces spargens super æthera voces,
 Grates continuo solvebat mente iucunda
 Christo victori, mortis vitæque datori.
 Inde quidem, prima prorsus forma revocata,
 Procellit vivus, qui morte fuit religatus,
 Atque, suo tristi se præsentando parenti,
 Fit res gaudendi, fuerat cui causa dolendi.
 Hinc, crebro coelum pulsans clamore profundum,
 Vitur et verbis suadens studiosius istis,

Cred-

Credite, Romani cives, rogh, credite cuncti,
 Esse Deum Christum verumque perenniter unum,
 Cum Patre celsithrono, nec non cum Flamine sacro,
 Semper regnantem, sceptrum coelique tenentem,
 Subditiōe sua, qui, complectens universa,
 Cuncta gubernaculis regit immensae bonitatis,
 Hic est orandus, solusque colendus, amandus,
 Qui prius errantem, nec non perversa volentem,
 Morte repentina, citius me praeveniēdo,
 Finem stultitiae dignabatur dare tantae,
 Et post erranti, promptus solito misereri,
 Virginis Agnetis precibus fere studiosis
 Mollitus, rursus vitae reddit renovatum.
 At pater, ut natum prodire sui redivivum,
 Perfectum specie, vidit, plenumque decorē,
 Interitum lacrimis cuius deflevit amaris,
 Mox super insolita signi novitate stupendi
 Admirando pavet, laeto sed pectore gaudet.
 Tunc, amplectendo collum pietate paterna,
 Mitia praedulci libaverat oscula proli,
 Atque DEum verum clamans dixit fore Christum,
 Cuius tam celerem cognoscebat pietatem,
 Cuius et imperio mors succumbebat amara,
 Reddens viventem, quem sorbebat morientem.
 Scilicet astantes animis mirantibus omnes,
 Tollunt in coelum laeti praeconia laudum,
 Laudantes sanctum Domini nomē benedictum.
 Hoc vix Pontifices crudeli corde, ferentes,
 Commovere quidem non parvam seditionem,
 Agnem sacrilegam, dicentes, et scelerosam.
 Occidi poenis citius debere cruentis,
 Illius causa quia contemptum simulacra
 Cunctaque sacrorum paterentur lura suorum.
 Hinc praeses, moestus turbato pectore factus,
 Condoluit sacrae subtristi mente puellae,
 Ignorat tamen, omnino dubius super illa,

Quid sibi sectandum, vel quid restaret agendum,
 Perdere non placuit, sed nec defendere quivit.
 Tandem discessit moerens, aliumque reliquit,
 Iudicis officio functum feritate lupina,
 Qui fuit Aspasius dictus, rituque profanus,
 Qui citus Agnetem proiici praecepit in ignem,
 Pontificum votis male concordando malignis.
 Sed corpus castum, nulla de sorde piandum,
 Ardor carnalis quod non succendit amoris,
 Ignis non laesit praesens, nec tangere quivit.
 Denique, divisa divino Numine, flammae
 Virgineis tribuere locum precibus spatiosum,
 Ac prorumpentes, aestu nimioque furentes,
 Perdunt carnifices, urendo prinitus omnes,
 Hinc, circumstantem lambentes undique plebem,
 Incredulam, plures raptim stravere phalanges.
 Sola sed immunis stabat pia virgo caloribus,
 Inter flammarum crines ludens crepitantes,
 Oravitque Deum versis ad sidera palmis,
 Hac utens in fronte prece, modulamine laudis.
 Omniparens Verbi Genitor, mundi Creator,
 Qui, cum dilecto regnans retro tempora Nato,
 Amborumque coaeterno cum Flamine sacro,
 Digne laudaris, coleris, veneraris, amaris,
 Te solum laudo, te laudando benedico,
 Et tibi devote grates persolvo perennes,
 Ejusdem, quia, fulta tui munimine Nati,
 Nunquam succubui serpentis fraude vetusti,
 Corpore sed casto, puro cordisque secreto,
 Carnis spurcicias pertransivi bene cunctas,
 Poenas sacrilegi pariter superando tyranni.
 Hinc, gaudens in te nimium super hac pietate,
 Ad te nunc animis festino venire jucundis,
 Optans iura pati mortis, citiusque resolveri,
 Quo merear vere contemplari sine fine
 Te, quem quæsi, quem solum semper amavi.

Tu clemens animam, pro te de corpore pulsam,
 Intra claustra tui dignanter suscipe regni,
 Quo tu, iure tuo pollens sub nomine trino,
 Rex unus machinae rerum per secula trinae,
 Itaque cuncta regis scepiro summae Deitatis.
 Scilicet, orantis precibus iam rite peractis,
 Ignibus extinctis, moritur subito rogos omnis,
 Et cinis ipse, suis confrigescendo favillis,
 Sic expers omnis factus fuit imo calor, is,
 Vt nec scintillam sibi post servaverit ullam,
 Hoc igitur signo iam clarescente stupendo,
 Quanto se virtus Christi plus detegit orbi,
 Tanto maioris rabie spirando furoris
 Iniustus iudex animo cruciatur amaro,
 Nec patitur sacram post haec superesse puellam,
 Per quam sunt crebro miracula tanta patrata,
 Ense sed immisso, tenerum guttur penetrando,
 Martyris egregiae iugulum perfodit amare,
 Et, vice conversa, quod non speravit, agendo
 Illi profecit, cui gratis obesse cupivit,
 Transmittens coelo, quam subtraxit male mundo.
 At, ubi, pro Christo laetali vulnere laesa,
 Extremum Domino statum reddit moriendo,
 Atque, fide salva, gaudens obdormit in illo,
 Ocios angelici coetus, de sidere lapsi,
 Assantes, animam niveo candore coruscant,
 Nec non coelestis perfusam lucem nitoris,
 Blande suscipiunt laetique per aera tollunt,
 Congruè divinae laudis resonantibus hymnis,
 Indeque transvectam celeres super aetheris ignes
 Ducunt astringerem Sponsi coelestis in aulam,
 A quo continuo clarum rutilante corona
 Donatur, purae pro virginitatis honore.
 Nec minus ergo, sui signo donanda triumphi,
 Martyrii palmam sumpsit, sine fine gerendam,
 Quo martyr felix, duplici certamine victrix,

Corporis, & mentis, carni semper renitentis,
 Utens aeterni bravio regni duplicato,
 n ter virgineas fulgeret clara catervas,
 Lilia ceu, pulchro roseo permixta rubore,
 Inter delicias florum rutilant variorum.
 Interea quoque summorum sacra cura parentum,
 Excultum magna funus venerabile pompa,
 In gremio terrae toto contextit honore,
 Nec saltim bustum sacratae virginis ipsum,
 Qvod pro servandis fuerat venerabile membris,
 Sollicitudo parentalis contempsit amoris,
 Sed sub nocturnis servat vigilantibus horis,
 At, dum pervigiles, consveto more, parentes
 Excubias proli celebrabant mente fideli,
 Coelitus his ipsis monstratur visio talis.
 Denique virgineas subito descendere turmas
 Viderunt, lapsas celeri de cardine coeli,
 Ornatas pulchre, pleno comptasque decore,
 Inter quas Agnem, simili splendore nitentem,
 Conspxere suam, pro Christo martyrisatam,
 A dextris cujus nive candidior stetit agnus.
 Quos merito fidei scivit dignos venerari,
 Blande colloqvllis illos affatur amicis,
 Dicens nunc gaudete mecum, gratulando per aevum,
 Sum quia, luciflua Regis coelestis in aula,
 Virginibus sacris sociata perenniter istis,
 Et nunc in coelis illi coniungor amoris
 Amplexu dulci, quem semper mente fideli
 In terris colui, cupiens sine fine tueri.
 His igitur dictis subito discessit ab illis.
 Qui, nimium laeti tanto solamine facti,
 Siccabant lacrymas super eius morte refusas,
 Et laudes Domino psallebant voce canora,
 Qui post dura suis tribuit certamina sanctis
 Testibus, aeternae clementer praemia vitae.

EPILOGVS.

Huius omnem materiam, sicut et prioris opusculi, sumpsi ab antiquis libris, sub certis auctorum nominibus conscriptis, exceptis superius scripta passione sancti Pelagii, cuius seriem martyris quidam ciuadem, in qua passus est, indigena ciuitatis, mihi exposuit, qui, ipsum pulcherrimum virorum se vidisse, et exitum rei attestatus est veneciter agnovisse. Unde, si quid in illis falsitatis distando comprehendi, non ex meo sefellit, sed fallentes imitante imitata sui.

SEQVITVR PANEGYRIS ODDONVM.

PRAEFATIO HROSVVITAE GER- MANICAE IN PANEGYRIN ODDONVM.

Gerbergae, illustri abbatissae, cui pro sui eminentia probitatis, laud minor obsequela venerationis, quam pro insigni regalis stemmate generositatis Hrosvith Gandeshemensis, ultima ultimarum, sub huiusmodi personae dominio militantium, quod samula herse.

O mea Domina, quae rutilanti spiritalis varietate sapientiae perlucetis, non pigeat vestri almitatem perlustrare, quod vestra consellum non ignoratis ex iussione. Id quidem oneris mihi imposuistis, ut gesta Caesaris Augusti, quae nec auditu unquam assatim valui colligere, metrica percurrerem ratione. In huius sudore progressionis, quantum meae incertitiae difficultatis obstitit, ipsa conicere potestis, quia haec eadem nec prius scripta reperi, nec ab aliquo digestim sufficienterque dicta elicere, quivi, sed, veluti, si aliquis nescius, ignoti per latitudinem saltus esset iturus, ubi omnis semina nivali densitate velaretur obdulta, hicque nullo duce, sed solo praemonstrantium nutu, inductus, nunc per devia erraret, nunc rectis tramite callis improrsus
in-

incurreret, donec tandem emensa arboreae medietate spissitudinis, locum optatae comprehenderet quietis, illicque gnum figens, ulterius progredi non praesumeret, usque dum vel alio superveniente induceretur, vel praecedentis vestigia subsequeretur, hanc aliter, magnificaram prolixitatem rerum inissa ingredi, regaliū multiplicitate gestorum nutando et vacillando, aegerrime transcurro, hisque admodum lacescit, competenti in loco pausando flecto, nec Augustalis proceritatem excellentiae sine ducatu appono subire. Si enim sacundissimis disertissimorum sententiis, quas vel modo scriptas, vel ocus de his rebus non dubito fore scribendas, fuerim animatus; fortasse nancisceretur unde mei rusticitas velaretur aliquantisper. Nunc autem omne latustantio magis caret defensione, quanto minus ulla fulcitur auctoritate. Unde etiam vereor, me temeritatis argui, tendiculasque multorum non devitare convitii, eo quod verbis pomposis factae urbanitatis exponenda eloquentius, praesumpserim debonestare inculti vilitate sermonis. Si tamen sanae mentis examen accesserit, quae res recte pensare non nescit, quanto sexus fragilior, scientiaque minor, tanto venia erit facilior, praesertim, cum non meae praesumptionis, sed vestrum causa iussione, huius flamen opusculi coeperim ordiri. Cur tamen aliorum iudicia formido? Quae vestri solummodo censurae, si quid sefellis obnoxia existo, vel cur nequeam devitare convicia? quae solummodo silentio studere debeo, ne, si seriem, pro sui vilitate nulli ostendendam, velim propalari, merito omnium succumbam reprehensioni? Vestro autem, vestrique familiarissimi, cui hanc rusticitatem sanxistis praesentatum iri, scilicet Archipraefulus Vilhelmi, indicio, quoquo modo factum sit, aestimandum relinquo.

Hrosvithae, illustris Mulieris Germanicae, in gesta Oddonis primi Praefatio.

Pollens Imperii regnator Caesariani,
 ODDO, qui Regis pietate favente perennis,
 In sceptris Augustalis praeclarus honoris,
 Augustos, omnes superas pietate priores,
 Quem plures gentes passim metuunt habitantes,
 Muneribus variis Romanus donat et orbis,

Exi-

Exiguum munus ne spernans carminis huius,
 Ille, sed oblatos laudum placeat tibi census,
 Qvem postrema gregis solvit tibi Gandeshemensis,
 Qvem dulcis patrum collegit cura tuorum,
 Continuumque tibi debet studium famulandi,
 Forsan gestorum plures scripsere tuorum,
 Et sunt scripturi post haec insignia multi,
 Sed non exemplum quisquam mihi praebeuit horum,
 Nec scribenda prius scripti docuere libelli,
 Causa sed est operis tantum devotio mentis.
 Haec et ad audendum suadebat opus metuendum.
 Nam sat formido, quod, gesta tui modulando
 Incaute sim falsa sequens, non vera retexens,
 Sed non hoc svasit mala mis praesumptio mentis.
 Nec, summa veri contempta, sponte fefelli,
 Sed res, ut scripsi, sese sic prorsus habere,
 Ipsi dicebant mihi, qui scribenda ferebant.
 Hinc Augustalis pietas non spernat honores,
 Qvos simplex humilis gessit devotio mentis,
 Et cum te libri laudantes congrue multi
 Post haec scribantur, meritoque placere probentur:
 Ordine postremus non sit tamen iste libellus,
 Qvem prius exemplo constat scriptum fore nullo.
 Et, licet Imperii teneas decus Octaviani,
 Non dedigneris vocitari nomine Regis,
 Donec, perscripto vitae regalis honore,
 Ordine digesto, nec non sermone decoro,
 Dicatur sceptri decus Imperiale secundi.

*Alia praefatio eiusdem, ad Oddonem secundum,
 Regem, cuius iussu hunc librum scripsit.*

ODDO, Romani, praefulgens gemmula regni,
 Oddonis flos Augusti splendens venerandi:
 Cui Rex altithronus, perpes quoque Filius eius,
 Praestitit imperium pollens in vertice rerum,

Z

Vilem

Vilem ne spernas vilis textum monialis,
 Quem praesentari, si digneris reminisci,
 Ipse tui clavis iussisti nuper ocellis.
 Et, cum perspicias, maculis sordescere crebris,
 Ad celerem tanto veniam mox pronior esto,
 In monstrando tuis quantum plus pareo iussis.
 Si tis praecepto non urgerer metuendo,
 Non foret ullo modo mihimet fiducia tanta,
 Ut tibi praesentis scrutandum rusticitatis
 Auderem satis exiguum perferre libellum,
 Qui, praestante Deo, patri subiunctus in aula,
 Ipsius et monitis promptus parere paternis,
 Par decus imperii retines concorditer ampli,
 Comportans dextra sceptrum regale tenella.
 Sed, quia te memini sublimiter assimilari
 Nato famosi regis David, Salomoni,
 Qui, genitore suo praesente iubenteque sancto,
 Optata regnum suscepit pace paternum.
 Ipsius exemplo te contentum fore, spero,
 Qui, cum regnando resideret in arce superba,
 Prudenter legum condens decreta sacrarum,
 Ac penetrans animo rerum secreta profundo,
 Nunc libet et minimis mentem laxare rimandis,
 Sed nec conflictum fastidit rite duarum,
 Solvere iudicii celeri discrimine recti,
 Prolem restitui verae, mandans, genetrici.
 Hinc supplex te posco quidem, nostrum Salomonem,
 Et, licet imperii tenearis sollicitandi
 Cura, digneris tamen et propriae monialis
 Transcurrens seriem nunc lecitare recentem,
 Quo male compositis verbis mox decidat omnis
 Rusticitas oris, de tractibus imperialis
 Nominis et titulo signata tui venerando,
 Despectus nimia meriti tueantur ab aura.

HISTORIA INCIPIT,

*Postquam stirps Caroli Magni defuit, Imperium
Romanum ad Saxones migravit, quod Henricus pri-
mus cum uxore Mathilda suscepit.*

Postquam Rex regum, qui solus regnat in aevum,
Per se cunctorum transmutans tempora regum,
Iussit, Francorum transferri nobile regnum
Ad claram gentem Saxonum (nomen habentem)
A Saxo per duritiem mentis bene firmam)
Filius ODDONIS, Magni Ducis et venerandi,
Scilicet Henricus, suscepit regia primus
Iusto pro populi moderamine sceptrum gerenda,
Hic pollens quanta fuerat bonitatis honore,
Et quanta populos rexit pietate subactos,
Qualiter et reges meritis tunc temporis omnes
Praeceminet eximius, excedit denique vilis
Huius carminuli textum nimium vitiosum.
Nam fuit immitis reprobris, blandus quoque iustis,
Summo conservans studio legalia iura,
Aequa satis meritis reddens quoque praemia cunctis.
Huic Rex pacificus dederat de sidere, Christus,
Eius civilem vitae per tempora pacem.
Omine felici tenuit quoque culmina regni,
Ni fallor, denos labentis temporis annos,
Nec non bis ternos, multum feliciter actos,
Conregnante sua MATHILDA coniuge clara,
Cui nunc in regno non compensabitur ulla
Quae posset meritis illam superare supremis.

*Henricus tres filios ex Mathilda suscepit, Oddo-
nem, Henricum, et Brunonem, Episcopum
Coloniensem.*

Trina quibus Deitas dederat tres denique natos,
Iam tunc felici disponendo pie genti,

Ne post HENRICI mortem regis venerandi
Imperium regni male surriperent scelerosi,
Hi sed, regalis nati de germine stirpis,
Rexissent regnum concordie pace paternum,
Quamvis dissimiles his servarentur honores,
Binis regnanti subiectis scilicet uni.
Inter quos primus fuit, ceu Lucifer ortus,
ODDO, micans radiis nimium claræ bonitatis,
Gratia quem Regis, solita pietate perennis,
Rectorem plebi praevidit rite fideli.
Hic aetate prior fuerat, meritis quoque major,
Congruus et sceptris, defuncto patre, gerendis.
Non opus est verbis eius summam probitatis
Dicere, vel pueri meritum laudabile tanti,
Cui Christus talem iam nunc augefcit honorem,
Possidet ut Romam pollenti iure superbam,
Quæ semper stabilis summum fuerat caput orbis,
Edomat et gentes, Christo favente, feroces,
Quæ prius ecclesiam laniabant sæpe sacratam.
Post hunc HENRICVS fuerat feliciter ortus,
Impositoque patris famoso nomine regis,
Provida quem Domini pariter sapientia Christi
Dignatur servare ducem populo bene sortem,
Belliger ut fortis, belli doctissimus artis,
Fortiter ecclesiam praemuniret venerandam,
Ceu murus iaculis obitans fortissimus hostis.
Post hunc ecclesiae pastor BRVN nascitur almae,
Gratia Pontificis quem duxit summa perennis
Dignam catholici curam gestare popelli.
Hinc quoque, divino nutu, patris pia cura,
Ipsum servitio Christi fecit religari,
Abstractum gremio charae nutricis amando,
Ut regni pompis possent constare relictis
Miles stelligera semper regnantis in aula.
At Christus, Patris sapientia vera perennis,
Tironem refovendo suum clementius istum,

Ipsi dona dedit tantae praeclara sophiae,
Quod non est illo penitus sapientior ullus,
Inter mortales fragilis mundi sapientes.

*Henricus primogenito Oddoni uxorem Eaditham
dat, ex qua Ludolfum genuit,*

His igitur pueris regali more nutritis,
Ipforum patri, famulo denique regi,
HENRICO, placuit (factis quod rite replevit)
Ut, vitae calidas sospes dum carperet auras,
Ipse suo primogenito, regique futuro,
ODDONI, dignam iam desponsaret amicam,
Quae propriae proli digne possit sociari.
Hanc non in proprio voluit conquirere regno,
Trans mare legatos sed transmisit bene cautos,
Gentis ad Anglorum terram sat delitiosam,
Demandans, ut continuo, tardamine misso,
Edvardi regis natam peterent, Eaditham,
Quae, patre defuncto, iam tum residebat in aula,
Fratre suo regni sceptrum gestante paterni,
Quem peperit regi consors non inclita regni,
Ipsius egregiae genetrix clarissima domnae,
Altera sed generis mulier satis inferioris.
Haec nam, versiculis, proles, quam scriptio regis,
Haec, inquam, fama fuerat cunctis bene nota,
Nobilitate potens, primis meritis quoque pollens,
Edita magnorum summo de germine regum,
Cuius praeclaro facies candore serena
Regalis formae micro rutilabat honore,
Ipsaque, perfectae radiis fulgens bonitatis,
In patria talis meruit praeconia laudis,
Ut fore iudicio plebis decernitur omnis
Optima cunctarum, quae tunc fuerant mulierum.
Nec mirum, meritis sic lucebat bene primis,
Germen sanctorum quam producebat, avorum.
Hanc, tradunt ergo, natam de stirpe beata

OSVVALDI, regis, laudem cuius canit orbis,
 Se quia subdiderat morti pro nomine Christi.
 At regis nostri venientes denique missi
 Ad fratrem dominae, iam tunc residentis in arce,
 Illi nudabant, quaecunque secreta ferebant.
 Quae sibi percerte comperta satis, placuere,
 Moxque suae dulci narrabat voce sorori,
 Exhortans illam, regi parere fideli,
 Illam qui propriae proli voluit sociari.
 Cumque suae monitis menti instillaret amicis
 ODDONIS dulcem, pueri regalis, amorem,
 Colligit innumeras summo conamine gazas,
 At, ubi collecti visum fuerat satis ipsi,
 Praedictam sociis dominam comitantibus aptis,
 Trans mare percerte summo direxit honore,
 Condonans illi gazas nimium pretiosas,
 Nec non germanam secum transmisit ADIVAM,
 Quae fuit aetatis meriti pariterque minoris,
 Quo sic maiorem prorsus conferret honorem
 ODDONI, nato famosi regis amando,
 Egregie binas stirpis mittendo puellas,
 Ut sibi, quam vellet, sponsam licito sociaret.
 Aspectu primo sed mox EADITH veneranda,
 Iure placens cunctis habitu summae bonitatis,
 Regali nato censetur congrue digna.
 Haec ille ducem peperit clarissima prolem,
 Nomine LVDOLPHVM, tantis genitoribus aptum,
 Quem populus merito dilexit amore tenello,
 Exoptans, praelongari vitam satis ipsi.

*Henricus moritur, & ODDO in Regem
 ungitur.*

Istis sic habitis, instabat denique finis
 HENR. CI, regis, cuius mortem gemit omnis
 Illius imperio populus iurique subactus.

Quo

Qvo nam defuncto regnum susceperat ODDO,
Eiusdem primogenitus regis venerandus,
Et, voto cuncti iam respondente popelli,
Vngitur in regem, Christo praestante, potentem.
Cui Rex gratiolae coeli munuscula tantae
Contulit, ut, digne cunctis celeberrimus ipse,
Gestorum reges fama praecelleret omnes,
Oceanus refluis quos iam circumfluit undis.
Insuper e tantis ipsum sacra dextra Potentis
Protegit insidiis, occulta fraude paratis,
Et tam magnificis ornat perlaepe triumphis,
Ut credas, regem David regnare fidelem,
Iam nunc antiquis fulgentem rite triumphis.
Nec solum gentes frenis moderat bonitatis,
Quae prius imperio patris dederant sua colla,
Sed multo plures certe sibi vindicat ipse,
Subdens gentiles Christi servis nationes,
Qvo pax ecclesiae fieret stabilita sacratae.
Ad bellum certe quotiens processerat ipse,
Nullus erat populus, quamvis virtute superbus,
Laedere qui posset, vel exuperare valeret,
Ipsam, coelestis fulcum solamine Regis,
Eius nec cessit telis exercitus ullis,
Ni, sua spernendo forsitan regalia iussa,
Illic pugnaret, qvo rex idem prohiberet.

*Henricus ducit in uxorem Arnulphi, Ducis Boio-
rum, suam, Iuditham.*

At Dux HENRICVS, frater regis venerandus,
Princeps in regno fuerat tunc nempe quieto,
Post regem, plebi merito venerabilis omni.
Qui sibi condigne legali iunxit amore
Arnulphi natum, Ducis egergii, generosam,
Nomine IVDITHAM, vultus splendore coruscant,
Ac fulgore magis cunctae nitidam bonitatis.
Illa ita digestis, fuerat pax undiqve nostris

Ad tempus modicum, libitoque minus populorum,
Bellorum certe saevo clangore tacente.

*Henricus, Oddonis frater, ab Everhardo capitur,
et a fratre liberatur.*

O, quam tranquillum ridens deduceret aevum
Fortunata satis nostrae respublica gentis,
Quae nimis imperio regis regitur sapientis,
Si non antiqui mala caliditas inimici
Turbaret nostrum secreta fraude serenum.
Denique devictis alienigenum bene telis,
Exoritur nostris subito discordia fortis,
Laeserat et plebem bellum civile fidelem,
Plusquam bellorum structura frequens variorum.
Huius causa mali fuerat non parva dolendi,
Denique conflictus quorundam non moderatus,
Ex quibus Henrico quaedam pars mente benigna
Devovit, regis fratri, ius vernulitatis,
Pars Everhardo Comiti studium famulandi.
At, cum quisque sui peteret solamina damni,
Hinc gravior dominis discordia nascitur ipsis.
Tandem percerte, conflictu progrediente,
Praedictus praefes male collectas legiones
Mox, ad castellum Badulini capiendum,
Ex improvise mittens sub nocte nigella,
Duxit captivum fratrem regis generosum,
HENRICVM, vinclis palmas stringendo cruentis
Eius candidulas, ornamentis magis aptas,
Atque suas gazas disperdens quam numerosas
Ad sua mox prolem secum deduxit herilem,
Vritur ut socio proprii domini quoque nato.
Quo rex comperto, moerens sub corde secreto,
Dessevit tristis nimium miserabile factum,
Vix quoque Germani damnum patiens grave chori,
Nobile mox Abrahae factum sequitur, patriarchae,
Quod miserans egit, dum Loth ex hoste redemit,

Mili-

Militibusque suis summo conamine lectis,
 Nec non immodica tota de gente caterva,
 Pompa regali pergit solamina fratri
 Ferre, sub ingenti cordis langvore dolenti.
 Nec mora, quem venit fratrem refovere, sedemite,
 Autores tanti condemnavitque piaci,
 Suspensens quosdam ligno, reprobis reparato,
 Quosdam de patria mandans discedere chara.

*Secunda conspiratio Everhardi contra Oddonem
 primum.*

His bene dispositis, Regis iussu sapientis,
 Protulit antiqui rursus mala fraus inimici
 Inventum sceleris, primo magis deterioris,
 Cunctis horrendum seculis meritoque stupendum.
 Denique, praedictus postquam rediens Everhardus,
 Praefes, ab exilio patriam remeabat amandam,
 Hoc sibi gratiola regis praestante benigna,
 GISEBERTO Comiti vinclis sociatus amoris,
 Consilium dederat, quod non tibi, Christe, placebat,
 Ut caperent iustum regem domini benedictum,
 Et, quod plus, iusto non iustam vim faciendo,
 Illum mox proprio deprivarent male regno.
 Hoc quoque consilium, perversa mente repertum,
 HENRICO, regis fratri, svasere fideles,
 Mulcentes nimium verbis ipsum male blandis,
 Quo prius illatum nolle iam reddere damnum,
 Ipsorum votis, sed, plus parendo nefandis,
 Susciperet regnum, depulso fratre, regendum.
 Qui male blanditis tandem victus suadelis,
 Proh dolor, ipsorum se, promisit, fore promptum
 Votis, ac firmis hoc confirmaverat oris
 Sed spero certe, non se sic corde tenere,
 Illis consensum sed vi praebere coactum.
 Qui male namque, spei vacuae solamine capti,
 Sperabant regem, populis olim dominantem,

Ipsorum fragili citius subiicere iuri.
 Sed Rex de coelis, iudex aequissimus orbis,
 Cunctorum solus qui cognoscit cogitatus,
 Quanam mortalis potis est disperdere cordis
 Commentum tanti sceleris, virtute potentis
 Dextrae confregit, qua cuncta creata creavit,
 Scilicet insidias, Christi domino reparatas,
 Vertit in autores tanti meritoque piaci,
 Quique suo laqueos domino tendere malignos,
 Ex ipsis ipsi primum sunt illaqueati.

Vincuntur ab Oddone Everbardus et Giselbertus.

Non, me plus licito tantae Sophiae fore, iusto,
 Ut sperem, plene verbis edicere posse,
 Quanta gratiolae Christus virtute supernae
 Saepius hunc ipsum regem, digne benedictum,
 Fecit multiplices saluum percurrere fraudes,
 Nec non insidias hostili parte paratas
 Sed nec hoc fragilis fas esse reor mulieris,
 Inter coenobii positae secreta quieti,
 Ut bellum dicet, quod non cognoscere debet.
 Haec perfectorum sunt conservanda virorum.
 Principium quod cunctorum, finis quoque, regum.
 Hoc dico solum, recte quod dicere possum,
 Sudori quis posse dedit sapientia mentis
 Omnia compositis sapienter dicere verbis?
 Qui solus semper fecit miranda potenter,
 Quique, David regem totiens de fraude fidelem
 Eripiens, Sauli sceptrum regni dedit ipsi.
 Hunc pariter regem, David pietate sequentem,
 Protexit de millenis persaepe periculis.
 Denique, cum solus, perpauco milite septus,
 Esset ab adversis circumdatus undique turmis,
 Insuper atque fugam propriae partis, male factam,
 Pectore moerenti ferret nimiumque dolenti,
 Credere nec paucis sese praesumeret ipsis,

Illum qui reliquis non deseruere relapsis,
 Sed, ratus tantum, se mox graviter moriturum,
 Ocius; auxilii sultus virtute superni,
 Miratur, turbae se iam superare cruentae
 Tantas absque suae fraudes discrimine vitae.
 At, si forte suos, pugna crescente sinistra,
 Audivit socios letali vulnere laesos,
 Praedicti regis lacrymans mox utitur orsis,
 Qui moerens dixit, tristi cum pectore sensit,
 Ictibus angelici populum gladii periturum,
 En, qui peccavi, dixit, facinusque peregi,
 Hinc ego vindictae dignus sum denique tantae.
 Hi quid fecerunt, damnum qui tale tulerunt?
 Iam nunc, Christe, tuis parcens miserere redemptis,
 Ne premat infantes iusto plus vis inimica.
 Has igitur preculas miserans divina potestas,
 Parcebat regis solita pietate ministris,
 Et dedit optatum miserans ex hoste triumphum,
 Iusto praedictos Comites examine perdens.
 Ipso namque die, quo, decepti vacua spe,
 Speravere suis constringendum fore vinculis
 Regem, qui merito tenuit regalia sceptris,
 Ex improvviso praefes proruperat VDO,
 Adducendo quidem multam secum legionem,
 Ac subiit valium forti luctamine bellum.
 Nec mora, percussus petiit gladiis Everhardus,
 Gisbertus saevis fugiens quoque mergitur undis,
 At rex interea nescit tam fortia bella,
 Adverso quidni residens in litore Rheni,
 Nec tunc auxilii scivit solamina tanti
 Iam, miserante Deo, subito casu sibi missa.
 Denique dum pugnae sensit discrimina tantae,
 Haud gaudens inimicorum de morte suorum,
 Sed, plus tantorum moerens de caede virorum,
 Sumpsit non medicum, Davidis more, lamentum,
 Qui super occisum doluit regem pie Saulum.

Ast, ubi victores laeti venere, videntes
 Illius fufis vultum lacrymis madefactum,
 Haud aptum tanto luctum dixere triumpho.
 Sed reddi grates Regi debere perenni,
 Qui tunc impleri fecit pietate fideli,
 Quod paret in libro regis scriptum Salomonis,
 Dicentis, iustum de triftitia liberandum,
 Nec non iniustum pro iusto mox fore dandum,
 His mentem regis demulcendo suadelis,
 Ipsum triftitiam cogunt deponere tantam,
 Et, bene victrici congaudentem legioni,
 Se post bella fuis blandum praeberè miniftris.
 Qui nam laetitiam vultu monftrans moderatam,
 Sed clam fubtriftem fervans in corde dolorem,
 Reddebat grates imò de pectore Chriſto,
 Non dederat propriis ipfum quia tunc inimicis
 Praedam, fed dextra proutextit rite fuperna,
 Ipfius titulum tanti clarumque triumphi
 Non fibi, fed Chriſti designavit pietati.

*Tertia confpiratio in caedem Oddonis, per Henri-
 cum fratrem eius.*

His ita digeffis, modicum tempus requievit
 Civilis belli populus, luctamine laffus,
 Sed nec fic veteris finem fumpfit dolus hoſtis,
 Qui fempet fragiles tentat pervertere mentes,
 Poſt factum facinus fvadens fuperaddere peius.
 Fertur percerte quorundam pectora bile
 Tanto peſtiferi tandem penetrare veneni,
 Ut mortem regi vellent inferre fideli,
 Ipfius et fratrem populo praeponere regem:
 Nec timuere diem paſchae ſanctum maculare,
 Si poſſet fieri fuſo cum fanguine iuſti,
 Sed non conſenſit tanti commiſſa piaculi
 Agnus paſchalis, qui pro nobis redimendis,
 Se dedit electum Patri moriens holocauſtum:
 Sed mox conſilium cunctis nudavit eorum,

Et sic infantis salvatus erat bene sanguis,
 Quique rei placitae sunt inventi scelerosi,
 Pro modulo culpae poenis damnantur amaris.
 Quidam iudicio condemnantur capitali,
 Quidam de patria longe pelluntur amanda.

Describitur poenitentia Henrici, propter coniurationem in Regem, fratrem.

Post haec Henricus, frater regis generosus,
 Christi gratiola tactus sub corde secreto,
 Secum tractavit, summoque dolore revolvit,
 Contra iustitiam quicquid perfecerat unquam.
 Hoc quoque desilevit nimis persaepe lamentis,
 Qvod male blanditis horum cessit suadelis,
 Ipsum qui verbis corrupérunt simulatis.
 Sed, quamvis talem ferret sub corde dolorem,
 Praesentare tamen spatii per tempora longi
 Non se regali praesumebat faciei,
 Absens sed, cordis studio florente dolentis,
 Optabat veniae dari munus sibi dulce.
 Tandem percerte, forti devictus amore,
 Illico poenalem proiicit de corde timorem,
 Et, sub nocturnis nimium secreto tenebris
 Adveniens, in regalem se contulit urbem,
 In qua natalem Regis celebrare perennis
 Rex piis obsequiis coepit solenniter aptis,
 Depositisque suis ornamentis pretiosis,
 Simplicis et tenuis fruitur velamine vestis,
 Inter sacratos noctis venerabilis hymnos
 Intrans nudatis templi sacra limina plantis,
 Nec horret hiemis saevum frigus furientis,
 Sed, prono sacram vultu prostratus ad aram,
 Corpus frigoreae sociavit nobile terrae,
 Sic, sic moerentis toto conamine cordis
 Optans, praestari veniae munus sibi dulcis.
 Quo rex comperto, victus pietate benigna,

Instantisque memor festi, cunctis venerandi,
In quo coelicolae pacem mundo cecinere,
Laeti rege suo tenera de virgine nato,
Ut pie salvaret mundum merito periturum,
Pro diei tantae, pacem portantis, honore
Condoluit, miserans fratris commissa fatenti,
Atque suam pie gratiolam concessit habendam
Illi, cum veniae dilecto munere plenae.

*Henricus Bavariae Dux eligitur, et Hungari
bello victi per eum et Bavari.*

Nec non post aliquot spatii tempuscula parvi
Ipsius iuri procures subiunxerat omnes
Famosae nimium gentis Baioariorum,
Ipsum nempe Ducem merito faciendo potentem.
Et post haec ultra fuerat discordia nulla
Inter eos, animis fraterno foedere iunctis
Avarisque per hunc saevi saepissime victi.
Post haec Oddonis regnum regis spatiosum,
Non laedunt telis, consveto more, cruentis,
Tangere nec contingentes audent nationes,
Ex terrore Ducis tanti nimium tremefacti,
Hic, quia, prudentis sanctus valetudine mentis,
His hominum monstris bellis obstans iteratis,
Ad nos pergendi calles recluserat omnes.
Insuper et primus, Christi bene nomine tutus,
Audenter, cum subiectae plebis legione,
Eiusdem populi patriam petiit scelerosi,
Impugnans gentem cunctis retro namque rebellem;
Scilicet, et spoliis rerum captis variarum,
Quas sibi communes collegerunt prius hostes,
Orbis per plures devastantes regiones,
Vixores procerum, soboles rapuit quoque dulces,
Et sic prostratis rediit gaudens inimicis.

Vxor Oddonis regis, Editha, moritur.
Istis sic habitis, properata diecula tristis

Venerat, ingentem nostris augendo dolorem.
 In qua praefulgens meritis regina supremis,
 Edith, praesentis vitae decessit ab oris,
 Ipsius imperio genti faciens famulanti
 Tristitiam, nec non nimium cordis cruciatum,
 Eius in abscessu magno quam denique luctu,
 Et non immerito, flevit plebecula cuncta,
 Quam plus maternae fovit pietatis amore,
 Quam dominatricis iussis confringeret artis.
 Cui, licet, a Christo requiem sine fine perennem,
 Nec non laetitiam, iussis retro reparatam,
 Praestari citius, iam non dubitaverit ullus,
 Qui meritum vitae scivit laudabile castae,
 Ipsius ac mitem, gessit quam, denique mentem,
 Attamen, humanae pro consuetudine causae,
 Non mirum populus planctum sibi sumpsit amarum,
 Dum sibi tam subito fuerat spes tanta subacta,
 Et facies dominae nimium regalis amandae,
 Nec non subiecti praefulgens gloria regni
 Mandatur terrae gremio servanda sub amplo,
 Donec assurgat, non corruptumque resumat,
 Quod nunc includit tumulus, praenobile corpus.

Luidulfus, Oddonis filius, et filia Lingarda.

Haec igitur puerum, supra paucis memoratum,
 Acriter orbatum, dimittebat, Luidolfum,
 Feminei dulcem sexus unam quoque prolem,
 Nomine Lingardam, summa bonitate coruscantem,
 Moribus et facie similem matri venerandae.
 In quas percette soboles mox stirpis amandae
 Affectu cordis populus deducitur omnis,
 Magno, pro meritis summis utriusque parentis.
 Sed magis, ac iusse, dulci fervebat amore
 Erga regalem puerum, dominum Luidolphum,
 Ipsum spe mentis tota complexus amantis.
 Hicque, sibi naturales imitans bene mores,

Extiterat, cunctis blandus dulcedine mentis,
 Mansuetus, clemens, humilis, nimiumque fidelis.
 Hinc quoque gratiolam, Christo praestante benigno,
 Tantam promeruit, meritam digneque recepit,
 Gentibus in cunctis, patris imperio religatis,
 Ut, quicumque suae saltim perpauca famae
 Verbula conciperet latebris propensius auris,
 Ipsius in dulcem totus raperetur amorem,
 Absentem venerans animis dominum studiosis.
 Quem pater, egregius rex, et senior venerandus,
 Dilectae matris mortem graviter patientem,
 Affectu patrio, nec non pietate benigna,
 Digno percerte iam sublimavit honore.
 Subiectis, faciens, regni digne dominari.

*Conradus, Franciae Dux, ducit Luitgardam,
 et Ludolfus ducis Idam, Hermanhi, Svevorum
 Ducis, filiam. Sic Franci et Svevi Oddonis
 obediunt imperio.*

Nec non Luitgardam, simili causa venerandam,
 Unica feminei quae spes sexus fuit illi,
 Gratula parili coluit, provexit, amavit.
 Hanc quoque CONRADO vinculis sociavit amoris,
 Egregio strenuoque duci, nimium quoque forti,
 Munere qui talis dignus constabat honoris.
 Utque suo subdi nato faceret, Ludolfo,
 Multum devotae perfecto mentis amore
 Francorum gentis dominos praenobilis almos,
 Nec non primates Svevorum scilicet omnes,
 Ipsi legali perpulchram foedere iungi
 IDAM iussit Hermanhi natam, ducis almi,
 Qui fuit illustris princeps in partibus illis.
 Haec quoque regalis fuerat consortia prolis,
 Pro meritis propriae probitatis, digna subire,
 Ac vice reginae summo veneratur honore,
 Rege iubente quidem, per consuetam pietatem,

Illam

Illam nec habitare locis voluit segregatis,
Rex idem nati digne suspensus amore,
Sed ceu reginam regnum transire per amplum,
Qvo sic dilectus sentiret filius eius
Dulcia gratiolae semper munuscula magnae,
Ipsi cum sponsa regni sociatus in aula.

*Lotharius, rex Italiae, moritur, et regnum Athel-
heidae, Rodulphi filiae, relinquitur. Illa per Berenga-
rium regno suo privatur, et incarceratur.*

Interea rex Italicus gravido, Lotharius,
Infectus morbo, mundo discessit ab isto,
Italiae regnum linquens merito retinendum
Summae reginae, sibi quam sociavit amore,
Regis Rodulphi fuerat quae filia magni,
Edita magnorum longo de stemmate regum,
Cui nomen clarum dictavit summa parentum
Nobilitas, illam digne vocitans Athelheidam.
Haec quoque, regalis formae praeclara decore,
Atque suae causis personae sedula dignis,
Factis regali respondet nobilitati.
Scilicet ingenio fuerat praelucida tanto,
Ut posset regnum digne rexisse relictum,
Si gens ipsa dolum mox non dictaret amarum.
Denique defuncto, quem praedixi, Lothario,
Pars quaedam plebis fuerat, quae, retro rebellis,
Menteque perversa propriis dominis inimica,
Restituit Berengarii regnum ditioni,
Quod, patre defuncto, raptum violenter ab illo,
Olim per regis manus devenit Hugonis.
Optato certe, qui, sublimatus honore,
Detegit invidiae quicquid sub pectore tristi
Gessit, dum regni dessevit damni paterni,
Felleque plus iusto cordis succensus amaro
Fudit in infantem concenterum quippe furorem,
Iniustam vim reginae faciens Athelheidae,

Quae regnans illi damnum non fecerat ullum,
 Nec solum celsae solum sibi praeripit aulae,
 Sed simul, aerarii claustris eius referatis,
 Omne, quod invenit, dextra tollebat avara,
 Aurum, cum gemmis varii generis quoque gazis,
 Nec non regalis sertum praenobile frontis,
 Ornatus nec particulam dimiserat ullam.
 Nec timuit propriis illam spoliare ministris,
 Obsequiis quoque personis regalibus aptis,
 Regaliqve potentatu, miserabile dictu!
 Postremo quoque pergendi pariterqve meandi
 Quo vellet, libertatem male denegat omnem,
 Solum cum sola committens namqve puella
 Servandam cuidam Comiti, sua iussa sequenti.
 Qui, iussis captus regis, non iusta iubentis,
 Non metuit propriam, culpa sine crimine, domnam
 Clausam carcereis claustris servare cubili,
 Circum diffusis custodum deniqve turmis,
 Ut mos personas est servari scelerotas.
 Sed, qui de vinclis Petrum tollebat Herodis,
 Hanc, quando voluit, mihi pietate redemit.

*Quomodo in carcere fuit liberata per Episcopum
 Adelhardum.*

Certe, dum variis animo foret anxia curis,
 Nullaqve spes sibi met certi solaminis esset,
 Praeful Adelhardus, factum deslens miserandum,
 Vixqve suae damnum charae patiens grave domnae,
 Illi transmisit missum mox namqve secretum,
 Utqve fugam caperet, monitis svasit studiosis,
 Ac peteret muris urbem structam bene firmis,
 Quae caput ipsius constabat pontificatus,
 Hic loca praesidii mandans tutissima certi,
 Illi condignum quoque praebere famulatum.
 His, nam, regales monitis pulsantibus aures,
 Inclyta demandans Elis regina benignis,

Lactior

Laetior exoptat vinclis absolvier artis,
 Quid faceret, tamen ignorat, quia nulla patebat
 Ianua, quae, somno pressis custodibus alto
 Illam nocturnis pateretur abire sub horis.
 Sed nec personam charam in famulatibus ullam,
 Subiectam sibi, carceleis possedit in antris,
 Ipsiùs implendis esset quae sedula iussis,
 Ni supra dictum solummodo namque puellam,
 Nec non presbyterum vitae laudabilis unum.
 His ubi continuis narraret cuncta lamentis,
 Quae moerens animo multum volvebat amaro,
 Voti communis placito visum fuit illis,
 Res melius verti, studio si forte latenti
 Sub terra foveam facerent fodiendo secretam,
 Per quam de vinclis possent evadere duris.
 Haec ita percerte constat completa fuisse
 Ocius, auxilio Christi praesente benigni.
 Nam caute fovea, iuxta placitum, reparata,
 Advenitque libertati nox apta recenti,
 In qua dum somnus plebis proserperet artus,
 Tantum cum sociis, regina piissima, bonis
 Custodum fraudes fugiens evaserat omnes,
 Atque viae spatium noctis sub tempore tantum
 Pertrausit, plantis quantum valet ergo tenellis.
 Sed mox, ut scissis cessit nox furva tenebris,
 Atque polus radiis coepit pallescere solis,
 Abscondens in secretis se cautius antris,
 Nunc vagat in sylvis, latitat nunc denique sulcis,
 Inter maturas Cereris crescentis aristas,
 Donec nox, solitis rediens induta tenebris,
 Obtegit rursus nebulo terram tenebroso,
 Tunc iterato viam studuit percurrere coeptam.

Quaeritur per diversa loca Athelbeida, regina.

Denique custodes illam non invenientes,
 Narrabant factum Comiti, multum tremefacti,

Curae cui conservandae fuit incluta domnae.
 Qui, terrore gravis percussus corde timoris,
 Pergit cum sociis illam perquirere multis,
 Et, cum deficeret, nec iam dignoscere posset,
 Quo regina suum tulerit clarissima gressum,
 Detulit ad regem Berengarium timidus rem.
 Hic quoque, continuo nimiam conversus in iram,
 Circumquaque suos subito mittebat alumnos,
 Praecipiens, illos nullum transire locellum,
 Sed caute cunctas iam perlustrare tenebras,
 Si forsan latebris regina lateret in ullis,
 Ipseque cum sortis sequitur turba legionis,
 Ceu, qui vult hostes bello superare feroces,
 Et rapido segetem cursu peragravit eandem,
 In cuius fulcis latuit tunc domna recurvis,
 Haec, quam quaerebat, Cereris contestata sub alis.
 Scilicet huc illucque locum percurreret ipsum,
 In quo non parvo iacuit terrore gravata,
 Et, quamvis circumpositos disiungere culmos
 Nisibus extenta cunctis temptaverit hasta,
 Non tamen invenit, Christi quam gratia texit.
 Ast, ubi confusus rediit, nimium quoque lassus,
 Praeses Adelhardus mox advenit venerandus,
 Induxitque suam gaudenti pectore domnam
 Intra namque suae muros urbis bene firmos,
 Hicque sibi digne toto servivit honore,
 Donec maiorem, Christo miserante, decorem
 Regni suscepit, pridem quem moesta reliquit.

*ODDO intravit Romam, et duxit in uxorem Adelheidam,
 misso prius Ludolfo, filio, ut res Italiae exploraret,
 et Adelheidam in Germaniam duceret.*

Denique nostrates quidam, tunc experientes,
 Reginam domino desolatam fore charo,
 Cuius praedulcem gustaverunt pietatem,
 Crebrius Oddoni magno, tunc denique regi
 Augusto, sed Romani nunc denique regi,

Nullam

Nullam, dicentes, aliam consistere dignam
 Testa sub ipsius thalami regalia duci,
 Post obitum dominae flendum cunctis Eadithae.
 Et rex, laetatus tantae dulcedine famae,
 Pectore volebat tacito per tempora longa,
 Quo pacto sibi reginam coniungeret istam,
 Quae fuit insidiis regis circumdata tantis.
 Venit et in mentem, praedictum denique regem,
 Qui quondam patriis fuerat depulsus ab arvis,
 Eius et auxilio citius miserante reductus,
 Ingratum fore nunc donis tantae pietatis.
 Hinc quoque mox aditum sibi met provideret aptum,
 Ipsius Italicum iuri subiungere regnum.
 Hoc ubi colloquio sensit narrante paterno,
 Patris amor verus, spes et gentis, Luidulfus,
 Non sua sollicitans, patris sed commoda tractans,
 Perpaucis secum sociis secreto resumptis
 Italiam petiit, fortique manu penetravit,
 Exhortans patris imperio populum dare collum,
 Moxque redit, clarum referens sine Marte triumphum.
 Quo rex comperto, populis narrantibus, Oddo,
 Corde super natum laeto plaudebat amandum,
 Ipsius causa, qui iam discrimina tanta
 Audacter subiit, gentem turbando ferocem.
 Utque labor talis non frustraretur amoris,
 Ipse quidem gentem festinus adivit eandem,
 Plebis non parva propriae comitante caterva,
 Regalis pompae vario comptusque decore,
 Alpibus accinctas altis intraverat oras.
Berengarius, adventum Oddonis in Italiam audiens, Pa-
piam se contulit, quam Oddo cepit.

His Berengarius compertis, obstupefactus,
 Non bellum movit regi, non obviis exit,
 Sed se salvandum castello protinus apertum
 Intulit, in turis posito firmisque locellis.
 At rex famosus noster, virtute superbus,

Audacter satis ignotas pertransiit oras,
 Italici Papiam regni cepit quoque domnam.
 Qua certe capta cuncti, velut agmine facto,
 Quaerentes regem procures venere recentem,
 Certabantque suo iuri se subdere magno.
 Quos nam more suo suscepit mente benigna,
 Promittens ipsis eius munus pietatis,
 Si posthaec illi servirent mente fideli,

ODDO nuptias cum Athelbeida Papias celebrat.

Istis sic habitis, crebro tractamine cordis
 Reginae satis egregiae memor est Athelheidae,
 Regalem certe cupiens quandoque videre
 Ipsius, faciem, cuius didicit bonitatem.
 Unde quidem, mandatels secretius actis,
 Quae fuerant pacis nec non praedulcis amoris,
 Sub signo fidei firmas mandaverat illi.
 Hoc quoque fradelis exhortabatur amicis,
 Ut celeri Papiam cursu peteret, populosam
 Urbem, quam cum tristitia dimisit amara,
 Quo, praestante sacra Regis pietate perennis,
 Hic modo sublimen gaudens captaret honorem,
 Quo prius ingentem fuerat perpessa dolorem.
 His mandatels cessit regina benignis,
 Et, quo iussa fuit, pariter comitantibus ivit
 Permultis subiectorum cuneis populorum.
 Ut rex hos sensit, cuius mandamine venit,
 Ipsius HENRICVM fratrem praecepit amandum
 Huius in occursum regredi trans littora Padi.
 Ut, sublimandam regni splendoribus, heram
 Tanti compositus ducis ornaret famulatus.
 Qui, studio mentis praecepta sequens senioris,
 Egreditur certe cum regali legione,
 Castraque reginae gaudens petiit venerandae,
 In quavis cum sociis residere denique multis,
 Illam condigne summo comitatus honore,

Donec

Donec regali praesentaret faciei.
 Quae merito regi statim placuit satis ipsi;
 Eligiturque sui consors dignissima regni.

*ODDO, rebus Italiae compositis, cum regina,
 uxore, Saxoniam petit, et Conrado Papiam et Italiam
 committit.*

Tunc rex, se novitate rei, cernens, retineri,
 Tempore ne patrias instante rediret ad oras,
 Ludolfum placuit charum praemittere natum,
 Ut gens Saxonum fortis volitaret ad illum,
 Et regnum sub patrono staret ut bene tanto.
 Qui, parens iussis devota mente parentis,
 Ad patriam rediit, curam regniique recepit,
 Omnia prudenter nec non nimium sapienter
 Complens, in patria quae tunc fuerant facienda.
 Interea dux Henricus, regis venerandus
 Frater, in Italia cordis conamine summo
 Obsequiis operam gessit regalibus aptam,
 Officium non germani solummodo chari,
 Sed magis ius servi studio complendo benigni.
 Hinc non immerito regi placuit satis ipsi.
 Est quoque reginae fraterno vinculus amore,
 Affectuque pio fuerat dilectus ab illa.
 Tunc rex Italiae peragraverat undique regnum,
 Primates regni propriae subdens ditioni.
 His quoque completis, iuxta votumque locatis,
 Ne Berigarius regnum taperet sibi rursus,
 CONRADVM cum non paucis, ex agmine lectis,
 In Papiam residere Ducem iussit sapientem,
 Cui veneranda suae dederat consortia natae,
 Ipseque continuo rediit cum coniuge clara,
 Intendens patriae sedem festinus adire.
 Quem gavisam quidem plebs suscepit venientem,
 Altithrono grates spargens super aethera dulces,
 Qui, miserando suae plebis solita pietate,
 Quem pius elegit, regem cum pace reduxit.

*Conradus ducit Berengarium ad Oddonem, quem
Oddo regno Italiae restituit.*

Hac ita laetitia dignis rebus celebrata,
Advenit Dux Conradus, cum pace reversus;
Adducens Berengarium supra memoratum,
Ipsius ingenii captum sic arte profundi,
Gratis ut Oddoni venit se subdere regi.
Tunc idem rex, qui semper fecit sapienter,
Hunc regem certe digno suscepit honore,
Restituens illi sublatis culmina regni,
Ista percerte tantum sub conditione,
Ut posthaec causis non contradiceret ullis,
Ipsius imperio multis longe metuendis,
Sed, ceu subiectus, iussis esset studiosus.
Hoc quoque sollicitis decrevit maxime dictis;
Ut posthaec populum regeret clementius ipsum,
Quem prius impetio nimium contrivit amaro.
Qui, se complendis, simulans, promptum fore iussis,
Ocius abscessit, patriam laetusque petivit.

*Berengarius restitutus rursus bellum in Italia
mouet.*

Ast, ubi sublimen regni possederat arcem,
Laesus svadelis quorundam namque sinistris,
Mox infelici graviora quidem iuga genti
Infert vi magna, pro delpectu sibi facto,
Se regnum pretio contestans emere magno,
Nec fore culpandum, si ius fregisset avorum,
Sed magis ODDONI culpa meritum reputari
Ipsi, primates plebis qui venderet omnes.
Haec res ad regem mox ut pervenit eundem,
In Berengarium iusta succenditur ira,
Corde super populi damnis moerens miserandi
In meliusque statum statuit convertere rerum.
Et faceret citius, Christi munimine fultus,

Si non fortunae restaret causa sinistrae,
 Namque decore sui florente per omnia regni,
 Cum se gauderet cunctis fulgere secundis,
 Protulit antiqui regis fata lues inimici
 Fraudis commentum, cunctis per secula dolendum,
 Iam tunc pacificum tentans confundere regnum.
 Hoc ut quantocyus posset patrare malignus,
 Regni rectores primum turbaverat omnes,
 Sperans interitum plebis mox esse futurum.
 Denique famosi natus regis, Luidulfus,
 Ut cognovit amicitiam signis satis aptis,
 Qua tunc perfectae fidei dilexit amore
 Henricum, regis fratrem, regina fidelis.
 Quodque suae fidei studiose subdidit omne,
 Tangitur interni iaculis secretò doloris,
 Haud ira servens, odii nec felle tabescens,
 Sed, super amisso charae genitricis amore
 Ex aegri latebris ducens suspitia cordis,
 Deceptusque malis permultorum suadelis,
 Pertimuit, fragilis pro consuetudine mentis,
 Quod post non uti donis deberet honoris
 Condigni, sed forte locum subire secundum.
 Quod fieri Christus nunquam permetteret aequus,
 Si staret regnum iusta sub pace quietum.
 Ast, ubi subtristi vultu saepissime patri
 Monstratur moestus solito nec more serenus,
 Sunt qui, decepti serpentis fraude dolosi.
 Sed, quo legalem patris hinc augeret honorem,
 His rex compertis, ex prosperitate, fidelis
 Laetatus prollis tota dulcedine mentis,
 Haec illi mandat scriptis extemplo remissis.
 „In seculum seculi maneat laus Omnipotenti,
 „Qui dedit in tantis temet gaudere secundis,
 „Grates atque tibi dentur, carissime fili,
 „Quem constare quidem penitus cognosco fidelem,
 „Haud obscura tuae fidei quia signa dedisti,

„Cum, per te regnum cupiens auferere nostrum,
 „Signasti nobis proprii decus omne laboris,
 „Hinc ego gratanter, quae fecisti sapienter,
 „Accipiens, vice conversa condigna rependo,
 „Hoc ipsumque tibi regnum committo regendum,
 „Imperio subdi nostro, quod constituisti.
 „Praecipioque tibi iussis, dilecte, paternis,
 „Ut, quem victrici populum dextra superasti,
 „Absque mora tecum facias firmare tenendum
 „Foedus, cum iuramento structum metuendo.
 Haec Dux Luidulfus decreta legens venerandus,
 Laetior, ex mandatellis tantae pietatis
 Iussus, cum iuramento religat sibi firmo
 Ad patris obsequium populum digne moderandum.

*ODDO secundo Italiam petit, et coronatur
 in Imperatorem.*

His bene dispositis summò cum foedere pacis,
 Ardens absentis faciem meruisse parentis,
 Coniugis et tharae dulci delectus amore,
 Ac proles geminae longo post terga relictas
 Posthabitaes fines patriae placuit repedare,
 Quò, post exilii pondus nimium grave duri,
 Posset quandoquidem patriae captare quietem.
 Utque celer morulishaec impleret sine cunctis,
 Non iter optatum pondus tardaverit ullum,
 Collectim patrias iussit praemittere, gazas,
 Ipsius et faciem turbam praecedere totam,
 Quam belli causa, secum deduxerat illo,
 Promittens ipsunt, vita comitante, futurum
 Ad fines patriae spatii post tempora parvi.
 Hoc quoque mellisui verbis signaverit oris,
 In quels castellis, in quels voluitque locellis,
 Sumptus hospitii dignos sibi met reparari.
 Hac moti fama, nostrates, desiderata,
 Affectu cordis gaudebant interioris,

Omne-

Omniqve moeroris pondus cunctiqve doloris,
 Qvod prius absentis causa tulerant senioris,
 Ex animo deponentes communiter omnes,
 Causam laetitiae, duxerunt, esse supremæ,
 Si post paucorum meruissent ergo dierum
 Cursus, promissi juxta praeconia laeti.

* * *

Atqve ferens sceptrum capitis diadematie pulcrum,
 Atqve sui cultus omnes regalis amictus:
 Oenatus sed maioris suscepit honoris
 Augusto summo pariter mox conbenedicta.

*ODDO, factus Imperator, Berengarium in exi-
 lium mittit cum uxore Villa, Papam deponit, et, re-
 diens in Saxoniam, filium infantulum in cunis in
 Regem Aquigrani creat.*

Hactenus Oddonis famosi deniqve regis
 Gesta, licet tenui Musa, cecini modulando.
 Nunc scribenda quidem constant, quæ fecerat idem
 Augustus, solium retinens in vertice rerum,
 Tangere quæ verior, quia femineo prohibebor
 Sexu, nec vili debent sermone revolvi,
 Qualiter invicti duro luctamine belli
 Obtinuit constructa locis castella marinis,
 Quæ Berengarius coniunx possedit et eius,
 Ac illum, iuramento cogente petacto,
 Misit in exilium misera cum coniuge Villa,
 Qualiter et, recti compunctus acumine Zeli,
 Summum Pontificem, quædam perversa patrantem,
 Eius nec monitis dignantem cedere crebris,
 Sedis Apostolicæ fraudari, secit, honore,
 Constituens alium, rectoris nomine dignum,
 Qualiter et, regno tranquilla pace quieto,
 Nostrates adiens, illic iterumqve revertens,
 Ipsius prolem, post illum iam venientem,

Scilicet Oddonem, nutricis ab ubere regem,
 Ad fasces Augustalis provexit honoris,
 Exemploque sui digne fecit benedici.
 Haec igitur nostris nequeunt exponer orsis,
 Sed quaerunt seriem longe sibi nobiliorem.
 Hinc ego, tantarum prohibente gravedine rerum,
 Ultra non tendo, finem sed provide pono,
 Post haec incepto ne succumbam male victa.
 His ita finitis et summatim replicatis,
 Est ingens Regis pietas oranda perennis,
 Quo prius Augustum praestet deducere nostrum
 Instantis vitae tempus feliciter omne,
 Et fultos semper cunctis ad vota secundis,
 Ecclesiae multos custodes servet in annos,
 Nobis solamen dantes clementius, Amen.

FINIS OPERVM.

HROSVVITHAE CLARISSIMAE
 VIRGINIS ET MONIALIS GERMANICAE.

HENRICI MEIBOMII
 NOTAE

ad Panegyricum Rosvvithae.

CVM, quae in hoc poemate aliquid obscuritatis, sive
 difficultatis, habitura videntur, in notis ad VVide-
 chindum suo loco illustrata sint, necesse non est, ut
 hic prolixius simus: Pauca tantum ibi praeterita enuclea-
 bimus. Gerbirgis, eius nominis secunda, coenobii Gaudes-
 heimensis magna sacerdos, cui Rosvvita poema suum consecra-
 vit, filia fuit Henrici Rixosi Ducis Bavariae, ex Iuditha, sive
 Iutta, Arnolphi, Bavariae Ducis filia herede. Sororem ger-
 manam

manam habuit Heidevvigin, uxorem Burchardi, Suevorum Ducis, cui, exauctorato filio Ludolfo, Otto Imp. Ducatum commisit, occubuit in bello Vngarico anno 955. Fuit Heidevvigis singularis ingenii et naturae mulier, moribus supra sexum severis Graece et Latine docta, proficiendi semper avida. Quomodo Imperatoris Graeci, Constantini, nuptias a quibus abhorrebat, declinarit, invenies apud Ekkihardum Iuniorum de casibus monasterii Sangallensis, cap. 10. Praeterea Gerbirgis germanum habuit Henricum Hezelonem, itidem Ducem Bavariae, qui, cum anno 995 ad Sororem divertisset, peste correptus Gandersheimii obiit, sepultus in templo primario ante aram Crucis, ut Ditmarus Lib. 3. Gerbirgis a Collegio concorditer electa, consecrationem ab Ochvino (Ditmarus Advinum nominat) Episcopo Hildesemense, accepit: praefuit, annos circiter 50. Nam scriptores variant. In suburbio oppidi Gandesheim condidit monasterium sanctimonialium, quod ab Ottone II. Imp. confirmatum est sequenti diplomate.

In nomine sanctae et individuae Trinitatis. Otto, Divina favente clementia Imperator Augustus. Noverit omnium fideiium nostrorum, tam praesentium, quam futurorum, industria, quod aliter neptis nostra Gerbirg nominata, Gandesheimensis coenobii Abbatisse, quoddam ibidem monasterium, in superiore plaga civitatis situm, penitus a fundamento construere in honore sanctae Mariae, ob coelestis gaudii spem, proponens, voluntate sanctimonialium suarum ibidem prius manentium constituit: Illucque triginta sanctimoniales in divini servitii collegium aggregavit. Quibus vero, tam ibi manentibus, quam impostero mansuris, villum et vestitum procurans, quandam proprietatem suam Sunderonhoff, in pago Gollochkenne, et in comitatu Gerungi consistam, cum omnibus ea die ad hanc servientibus, et omnes censuales, qui singulos solidos pro capite quique persolvent, tam ad hoc praedium, quam ad aliud, Paldolresheim nuncupatum, iure pertinentes cum omnibus suis utriusque sexus mancipiis, quae iure potuit tradere, nec non omnibus rebus cuiuslibet possessionis, excepto auro coccino, ad hoc etiam et censores alii fideles in Saxonia in loco Ebte terram unam, quam vulgo Schiland vocant, alteram in Makkenrode et

secretiam in Abbatiskonrod, in Heringebusomarcha, pro eius voluntate ob animarum parentum nostrorum remedium ibidem quiescentium, nec non omnium sanctimonialium illie defunclarum, vel deinceps futurarum requie, eidem Ecclesiae et XXX. sanctimonialibus, Deo illie et sanctissimae eius genitrici sub regula sancti Benedicti Abbatis servientibus, in perpetuum usum cum Advocati manu contradidit: aliamque eius proprietatem Paldolverheim, cum omnibus ea die ad hanc servientibus, ad illud vetus monasterium, quod primitiva est Ecclesia, cum manu etiam Advocati eandem ratione contradidit, ut, si aliquid ipsae noviter constitutae in consiliis egeant, et forte in rebus deficient, a veteri monasterio habeant. Quo facto, ipsa nostram adveniente serenitatem plurimumque rogante, pro genitoris nostri omniumque debitorum animabus, arbitrium illis inter se Abbatissas, quasque communiter voluerunt, cum assensu veteris monasterii Abbatissae eligendi nostra potentia concessimus. Insuper etiam, pro iam dictorum parentum nostrorum requie, nostri iuris proprietatem, quantum in loco Brummebuson habuimus, et XX. familias et totidem mansos, in villis Sebuson, VVurobuson, Pilindon, Hammingorod, sitos ad idem nostrum monasterium nostra Imperiali potentia concessimus firmiterque in perpetuum usum donavimus, cum utriusque sexus mancipiis, aedificiis, terris, cultis et incultis, pratis, pascuis, sylvis, aquis, aquarumve decursibus, viis et inviiis, exitibus et redditibus, quaesitis et inquirendis, et cum omnibus iuste adhuc pertinentibus, in comitatu Roetpigi Comitatus sitis, Eo tenore, ut haec ad eiusdem statum monasterii sub manu Abbatissae firmiter, uti ceterae res ad Ecclesiam a regibus et Imperatoribus contraditae, consistent. Et, ut haec nostra concessionis et donationis auctoritas firmiter stabiliorque cunctis perpetim credatur, hanc cartam inscribi, annuloque nostro signatam manu propria subtus firmari curavimus,

Signum Domini Ottonis.

inviatissimi Imp. Augusti.

VVilli-

Villifius Cancellarius, vice Roberti archicapellani subscripsi. Data VII. Idus IV. N. Anno Dominicæ incarnationis DCCC LXXIII. Indict. 1. Anno regni Domini Ottonis. XIII. Imperii autem VI. Actum Gruonah feliciter. amen.

(*Edvardi nam regis peterent Eadiebiam.*) In historia regum Illyricorum nominatur Erata, Honuni, Dardanorum regis, filia, quæ primo nupsit Platori, Pleuruti, Illyricorum regis, filio, quo a fratre Gentio, quod suspectas hæc haberet nuptias, interempto, a fratricida coniunx eligitur. Huius Eutæ nomen idem esse putat, cum Edithæ Anglicanæ nomine, ut sit Editha Hethute, custodia patris, de qua coniectura cuilibet liberum esto iudicium.

(*Osvaldi regis, cuius laudem canit orbis.*) Osvaldus, Rex Nortumbriæ Christianissimus, patrem habuit Edilfridum, Nortumbriæ regem, matrem Acham. Cedvaldum Britannum, suos ultus, occidit, potius regno integro, et coniugatis Piclis et Scotis. Regnavit annos IX, occisus in praelio cum Penda, rege Merciorum, in campo Maserfeld, anno 642. Successorem habuit Osfinum, fratrem. Catalogo sanctorum Osvaldus adscribi meruit, dignaque est historia de liberalitate eius erga pauperes, quam præcipue declaravit in præsentia Aidani Episcopi, cuius promisso et benedictione, manus ipsius dextra a vermibus deinde non consumpta esse scribitur. Vide Bedæ historiam ecclesiasticam gentis Anglorum Lib. 3. cap. 23, 6, 9. Encomium Osvaldi habet continuator historiae Anglicæ Lib. 1, cap. 4. In veteri codice MS. reperi de eo hoc distichon:

Osvald ter denis vixit rex optimus annis,

Regnavitque decem mox subeundo necem.

(*Ingitur in Regem Christo præstante potentem.*) Coronatio Ottonis M. Imp. describitur a Vvitichindo initio Lib. 2. luculentius in Chronico Hirsaugienfi ad annum 936.

(*Conradus, Franciæ Dux, duxit Luigardam.*) Satis superque ad Vvitichindi historiam de Conrado Duce Ottonis M. genere diximus, hoc loco de posteris eius agemus. Derivant enim ab eo genus Conradi Saliqui Imp. Stemma tale est.

VVet-

VVernerus, natus ex illustri, familia, quae
patria lingua Gorblingen cognomina-
tur ut Culpinianus.

I.

Conradus, cognomento sapiens, Dux
VVormatiensis, ut Otto Frisingensis,
ut alii, Franconiae.

Vxor eius Luitgarda Ottonis M.
Imp. filia.

Henricus sive Henzilo Vxor Adelheidis Lotharingica	Bruno Papa, alio nomine Gregorius V.	Conradus Dux Carinthiae, obiit 1012. Vxor Mechtildis, filia Conradi, regis Burgundiae.
---	--	---

Conradus senior, cogno- mento Salicus, Rom. Imp. obiit 1039. Vxor eius Gisela, filia Hermanni, Ducis Ale- manniae, obiit 1049.	Gebhardus, Episcopus Ratisbonensis, ele- ctus anno 1036, sepultus in monasterio Oringavv.
---	---

Henricus tertius, Rom.
Imp. Augustus.

Vxor Gunhildis, filia
Canuti, Angliae, Daniae
et Norvegiae Regis,
obiit 1038.

Henricus quartus.

Cuno iunior, Adalberonem,
Ducem Carinthiae vicit apud
Vlmam Anno 1019, moritur
1039.

Cuspini-

Cuspinianus in historia Caesarum, in vita Conradi Salici, patrem eius nominat Hermanum, nepotem Conradi, Ducis, Franconiae, ex filio Ottone, quod aperte pugnat cum VVipponne et Hermanno Contracto, qui concorditer Salici parentem Henricum vocant, hoc modo genealogiam deducentes.

Conradus, Caesaris gener.

I

Otto, Dux Franconiae.

I

Cuno sic Conradus,

I

Sigfridus.

Eberhardus.

Hermannus, Comes
Franconiae.

Vxor eius Adelheidis,
nata in Francia Ori-
entali.

I

Conradus Sa-
licus Imp.

Gebhardus, Episco-
pus Ratisbonensis.

Iuditha, uxor
Gvilicmi,
Comitis Mon-
tisferrati.

Gilefia, Conradi Salici uxor, ante hoc postremum matri-
monium connupta fuit cum Brunone, eius nominis secundo,
Marchione Saxoniae, filio Ludolfi Marchionis, urbis Brun-
svigae amplificatoris. Encomium Gifelae habet VVippo in vita
Conradi Imp. his verbis. *Eme Gifela liberalis ingenii, illustris soler-
tiae avida gloriae, non laudis, pudoris amans, foeminei laboris
patiens, incassum minime profusa, in rebus honestis et utilibus ab-
unde larga, dives in praediis, summos honores bene tructare,
perit.*

Praeful Adelbardus, saltum deslens miserandum.) Adel-
hardus, Episcopus Regiensis, postquam Adelheidis ex custodia
in castro Gardae ad lacum Benacum, Martini sacerdotis sui
ope evasisset, quia ipse loco ad eam custodiendam munito care-
ret, auctor ei fuit, ut ad Athonem, avunculum suum, se con-

ferret, qui arcem Canusii non longe firmissimam obtineret. Ita Adelheidis, ad Athonem profecta, caput ei suum commendavit etc. videatur Sigonius Lib. 6. de regno Italiae.

Advenit Dux Conradus cum pace reversus, Adducens Berengarium) Dittmarus lib. 2. *Post haec rex, Papiæ praesidio munita, dispositoque ibi rebus necessariis, revertitur, quem Berengerius cum Duce Conrado subsequitur, régique gratiam in urbe Augustana sua filiique deditione promeruit, simulque reginae inhumili supplici venia placavit, bonaque cum pace patriam revisit. Restitutum quidem est regnum Berengario, sed adempta Marchia Veronensis et Foro-Julienensis, quas Otto Imperator Henrico fratri se attribuisse affirmabat.*

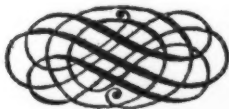
Otto secundus Italiam petit, et coronatur in Imperatorem) Otto Imperator a Iohanne Pontifice coronatus est Romae anno 962, universo populo cleroque faustis vocibus Augusto Imperatori felicitatem ac victoriam acclamante.

Obrinuit constructa locis castella marinis) Gobelinus Persona, aetatis 6. cap. 48, *Berengarius, invasor regni Italiae, postquam rex (Otto M.) Italiam intraverat, et Villa, uxor sua, nec non Adelbertus et Guido, filii eius, nunquam publice audebant comparere: sed castellis, quibus poterant, se magis occultabant. Nam cum Otto, postquam coronatus est, ad Lombardiam revertitur, Berengarius in castro dicto ad S. Leonem se continuit. Villa, uxor eius, in quadam Insula, dicta ad S. Iulium, in lacu maiore se inclusit. Filii vero eorum huc illucque incerti vagabantur, videbatur Gard castellum, et Travallum, et insulam in lacu Cumano. Villa imprimis invaditur, et, adempto de lacu exitu, undique quotidianis fundibulariorum et sagittariorum impugnationibus fatigatur. Et postquam duobus mensibus obsessa est, capitur, et deum clementia Imperatoris dimissa, quo vellet ire, libere permittitur: quae, quanta velocitate potuit, Berengarium adiit, et, ne Imperatori se dederet, omnimode persuasit. Deinde Imperator Berengarium in castro montis Leonis obsedit. Et paulo post: Inter haec Berengarius, obsidione fatigatus, diruto castello, in monte S. Leonis, capitur, et cum uxore sua in Baddenberg in exilium mittitur, et ibidem mortuus est. Haecenus Gobelinus.*

Qualiter et rectè compunctus acumine zeli.) Otto Imp. coacta Romae frequenti Episcoporum aliorumque Ecclesiasticorum hominum Synodo, Johannem Pontificem, eius nominis XII, multiplicium scelerum reum actum confictumque, dignitate et officio privari curavit. Id Poetria nostra recto zelo factum existimat. Dissentit Bellarminus, scribens, *hanc exaltationem bono quidem zelo, sed non secundum scientiam factam.* Videatur tomo I. pag. 818. Cum hoc facit Baroni-
 us Tom. 10, ad annum 965, his verbis utens: *Zelus Imperatoris, de quo illud Apostoli congrue dici potest, testimonium ipsi perhibeo, quod zelum habet, sed non secundum scientiam.* Dithmarus, Lib. 2. de depositione Benedicti, Pseudo Pontificis, eiusdem Ottonis iussu instituta, sic loquitur: *Romanorum praepotens Imperator Augustus valentior sibi in Christo dominum apostolicum, nomine Benedictum, quem nullus absque Deo indicare potuit, iniussit, ut spero, accusatum deponi consensit, quod utinam non fecisset.* Rectius vereque masculo et Germanico animo Theodoricus de Niem, Lib. 3, de Schismate, cap. 11. *Ecce quantus et qualis fuit iste Augustus (Otto Magnus) qui tot laboribus et expensis pro reformatione Unionis in ipsa Ecclesia ultro se submitit, et felicius operatus est. Nam mali inquietem aliis praeparantes cogendi sunt ad pacem et ad bonum. Regiae potestatis interest praecipue, ut per eum mali coercerentur a malo, ut boni quiete inter malos vivant, ut sacri canones docent, sed non intelligitur de alia potestate quam Imperiali, quae omnes dignitates temporales excellit. Et omnes quasi reges mundi, et tot praelati ecclesiastici, et communitates egregiarum civitatum, ad extirpandum schisma novissimum ab ipsa Ecclesia efficaciter hactenus proficere non potuerunt, nec possunt: et quis tunc disputasset cum eodem magno Augusto Ottone, de ipsius iudicio super contententes super Papatu, seu perverso unico Papa, scilicet quod nisi à Deo possint iudicari? Utinam talis Imperator surgeret temporibus nostris, qui nunc cassaret scripturarum multipliciter in hoc labyrintho, quae adeo creverunt propter multitudinem scribentium in hoc passu, quod vix eo centum camelis portarent. Clarum est enim, quod omnium Christianorum maxime interest, quod Papa, a quo omnes normam vivendi capiunt, esse debet mundus, non simoniacus, sanguinolentus,*
adulter,

adulter, vel lubricus aleator, ebriosus, venator, vel venereus, vel aliter publicus barastator. Quis enim sciens, Papam esse talem, possit sine remorsu conscientiae aut adulationis visio illius pedes vel manus osculari, aut illum sanctum patrem cordialiter nominare. Igitur idem Augustus sic faciendo non peccavit vel excessit: Quinimo, ut Dei minister, optime fecit, qui fuit adeo gloriosus et constantis animi, Deificus, mundusque Imperator, ut eius magnificentia et memoria digna gesta testantur, sicut unquam fuit aliquis Romanus patricius, rex vel Augustus, nec tenetur forte, communi utilitate svadente, Imperator vel Rex Romanorum fidelitatis iuramentum praestitum tali perverso Papae, vel alteri Ecclesiastico Praelato, notorio peccatori vel incorrigibili, observare: quia ibi virtus deficit potestatis, ubi successus abusus; et iuramentum iniquitatis vinculum esse non debet: alias enim sequeretur, quod arliante illo iuramento, tales perversos et malos nemo impedire, atque, ut ad viam redirent, admonere posset: quod iuri communi et rellae rationi repugnat, et cederet in Republicae detrimentum: quia non perturbando perversos, cum possis, est ipsos in eorum malitiis consovere: et error, cui non resistitur, approbati videtur, cum oporteat esse Episcopum sine crimine quasi dispensatorem Dei, sed multo magis Papam, qui omnibus praest. Hucusque Niemi.

Ottonem, nutriciu ab ubere regem, Ad fasces Augustalis provexit honoris.) Lambertus Schafnaburgensis ad annum 968. Otto Imperator misit legatos suos ad VVilhelmum Archiepiscopum et alios Principes, ut Ottonem filium suum cum omni dignitate regali ad Italiam mitterent, quem ipse suscipiens Romam perduxit, ut Papa Iohannes Posterior Imperatorem faceret, quod et libenter fecit.

INDEX,

Quo vocabula huius operis vel non semper obvia,
vel medii duntaxat aevi scriptoribus usitata, bre-
viter explicantur.

A.

- A** *B aliqua re sermonem face-* *Adusque*, pro, usque ad, 1.133
re, pro, de aliqua re. 87
Abjectionem pati, pro, contemni
vel ignominia affici 19
Abrenunciare, pro, renunciare, 12
Abrogare, pro, recusare, 41
Abusive, pro abutendo, abusus
pro corruptela vulgo, sed
non latine dicitur 2
Acceptabile munus, pro accepto
vel grato munere, etiam apud
Laetantium. 40
Alium est, quid erga me, pro, mi-
hi aliquid evenit, contigit. 19
v. inferius.
Admirando deficere, pro, non sa-
tis admirari posse, 27
Adolere, in forma patientis, ut
adolere in forma agentis po-
tētae usurpant. 15
Adonay Emanuel, pro, Domine
Emanuel 68
Ad rectitudinis normam, pro, re-
cti normam, quia rectum et-
iam apud Latinos substantive
sumitur. 4
- Adusque*, pro, usque ad, 1.133
Adepto consilio, patiendi forma,
(etiam apud classicos) pro,
accepto consilio. 84
Admeruisse, pro, meruisse, 64
Aethereum aeterni regis thala-
rum intrare, pro, vitam ae-
ternam adire. 23
Aëm, et *aetherea*, pro, aërem et
aetherem, etiam apud Virgil.
et Ovid. etc. Namque est ca-
sus accusandi Graecus 33
ἀἴρα, αἰθήρα.
Apud Orientum quoque gene-
re neutro, et numero multi-
tudinis usurpatum est.
*Ecce tibi coelum pendet, tibi terra
recedit*,
Aerea librantur fluctuat oca-
les.
vid. edit. nostrae paginam 9 et 44
Aesimo, pro, existimo. 48
Aeternaliter, pro, in perpetuum.
Livius in aeternum dixit. 69
Affectus, pro, amor 3
Dd 3 Aga-

INDEX.

<i>Agapes</i> , pro, Agapae,	20
<i>Agitur</i> , pro, agit, vel degit,	16
<i>Agerè aliquid erga aliquem</i> , e. gr. quid erga me actum sit, pro quo reponendum, quid mihi acciderit, evenerit, quid me cum actum sit,	19
<i>Alutibronus</i> , pro, ὑψιβρονχός 10.85.73. 87.110.117	
<i>A longe</i> , pro, e longinquo, pro- cul, eminus,	19
<i>Aliquantulis</i> , pro, aliquibus, vel nonnullis,	70
<i>Almificus princeps</i> , pro, sanctus, inclutus,	105
<i>Almificus consul</i> , pro, almus vel inclutus consul	113
<i>Almifica vita</i> pro alma, vel incl- ta vita	115
<i>Alvus virginæ</i> , pro, virginæ, genere virili, bis	78
<i>Amatrix</i> , vox comica, apud Plautum quoque obvia,	2
<i>Amniculum</i> , pro, amnis,	108
<i>Amplexaris</i> , pro, amplexeris	33
<i>Annularetur</i> , pro, negligeretur	4
<i>Appetere pede</i> , pro, adire,	108
<i>Applicuere sui in propriis Domini</i> , pro, venerunt in locum, vel in fundum Domini	107
<i>Apponere peiora peioribus</i> , pro, augere priora delicta	44
<i>Apponere</i> , pro, afferre, propone-	

re,	44
<i>Apponere cor serpentinis lenocinis</i> , pro, blandimentis corrumpi	58
<i>Asinum vivere</i> , pro, asini more vivere.	34
<i>Afferere</i> , pro, loqui, dicere,	19
<i>Actu vestri savoris atque peti- tionis</i> , pro, facilitate atque benignitate tua.	4
<i>Atomum</i> , genere neutro, pro atomus,	73
<i>Atrium</i> , pro atrium,	110.113 108
<i>Aulrix virginittis</i> , pro, prin- ceps virginittis	33
<i>Aulrix criminis</i> , pro, auctor vel causa criminis	119
<i>Augustalis excellentis</i> , pro, ipsa Augusti Imperatoris dignita- te	5
<i>Augustalis pietas</i> , pro, Imperato- ris pietas	77
<i>Aula coelestis patriæ</i> , pro, patria coelestis	8
<i>Aurivagæ pennæ</i> , pro, per au- ram vagantes.	76
<i>Aurivagum donum</i> , pro, mune- re vel beneficio fontis aureo.	112
<i>Aureola</i> , est præmium quod- dam merito redditum.	129

INDEX

B.

B <i>Accantibus flammis</i> , pro,	recreatum,	117
flammis furentibus	<i>Bravium</i> , pro brabetum, vel bra-	
21	bium	63. v. et p. 117. 161.
<i>Blanditum</i> , patiendi forma, pro,		68. 119. 174.

C.

C <i>Calceoli</i> , pro, calcei,	110	<i>Chrsificola</i> , pro, Christi cultor,	
	110	vel Christianus, et alibi,	
<i>Calumniatum</i> , in patiendi for-	20		10
ma,		<i>Cilicium</i> , pro, vestis interior, seu	
<i>Cantamen</i> , pro, cantu	119. 153	subucula ex pilis animalium	
<i>Cappellanus Diaboli</i> , pro, Mini-		contexta, quam monachi et	
ster Diaboli	13	vitaе sanctioris viri ad do-	
<i>Captor</i> , pro, captator,	115	mandas voluptates sub cete-	
<i>Carceralis squalor</i> , pro, Carceris		ris vestibus gestant.	41
squalor,	18	<i>Circumflexa</i> , pro, circumvoluta,	
<i>Carminulum</i> , pro, Carmen te-		vel circumplicata	
nue,	71. 197		26
<i>Carminula</i> , pro, carmina	110	<i>Clancula cordium</i> , pro, arcana	
<i>Carnalis delectatio</i> , pro, corporis		vel occulta animorum	
voluptas, etiam apud alios			36
Scriptores Sacros	27	<i>Claritas ingennitatis</i> , pro, nobili-	
<i>Csuma</i> , pro, aestus ignis, vel ca-		tas generis	58
lor intensus	63	<i>Coaevus</i> , pro, idem quod coeta-	
<i>Causari fertur</i> , pro, incusasse		neus	38
	163	<i>Coarctari</i> , pro, angere	50
<i>Celamentum</i> , pro, reticentia vel		<i>Coelicolae</i> , pro, incolae coeli,	190
occultatione	33	<i>Coelitus</i> , pro, de coelo.	80
<i>Celsibronus</i> , pro, <i>visu</i> 39. <i>voce</i>		<i>Coeremini</i> , pro, socius eremi, vel	
89		deserti	32
<i>Censentires</i> , pro, quasi sentiret		<i>Co inquinatio</i> , pro, lordes, vel	
105		squalor.	31

Colle-

INDEX.

Collectim, pro, coniunctim, e. g. collectim comitantur, pro, coniunctim comitantur. 9
Colliminare, pro, combinare, componere. Vnire est minus probum, quod viz Seneca in chatactere philosophico usurpare audet, nec apud Gellium nisi mendose legitur, 27
Comitetur nobiscum, pro, nos comitetur 67
Comitia, patiendi forma, pro stipata, etiam apud Classicos speciatim poetas, 57
Commansere, pro, una manserunt. 93
Commissum reatq, pro, crimen 57
Commodare, pro, commodum esse 32
Communicare inuicem passionem, pro, declarare dolorem communem, dolores partiri inter se. e. g. communicata inuicem compassione, pro, mutuo dolore declarato 23
Compator, pro, condoleo, 16
Compassio, pro, dolore communi vel mutuo 73
Compar meus, pro, confors, socius, commilito meus, 33
Compar, significat aliquando Coniugem, aliquando compares dicuntur illi, qui inter se comparati, ratione superioris Domini
Comperto, pro, explorato, cognito, satis latine. 184-189

Competis, pro, convenit, decet, par est. 41
Complecti oratione, pro, finita 68
Compunctio, pro, dolore animi, it. Contritio, it. interior verusque animi dolor de peccatis, it. pro morfu Conscientiae. 38
Compunctiōni vacare, pro, poenitentiae vel expiationi studere 41
Compunctiōnis lacryma, pro, lacrymis ad emendationem animi comparatis 48
Conamen, idem quod conatus, est Poetarum dictio 163. 182. 185. 131. 190
Concite, pro, confestim. 10
Concordari, pro, consentire, convenire, forma deponentis. Apud bonos Auctores in hac forma non reperitur, sed in forma verbi agentis. Deinde concordari mihi, non legitur apud eodem, sed potius concordare cum aliquo. Sic Terent. Phorm. A. II. Sc. 3. v. 68. 36.
Concordari meum, pro, consensus meus 7
Concrepare laudes, pro, celebrare 85
Condescensio, pro lenitate, mansuetudine, patientia. 41
Condigne, pro, digne 148. 41
Condolere alicui, pro, dolere alicuius causa, sive dolorem ex re aliqua conceptum declarare. 41
 Con-

INDEX.

<i>Condolentes</i> , pro, condoleatis	16	<i>Contrivictas</i> , pro, adversitas, etiam apud Macrobiū	47
<i>Conferre iniuriam</i> , pro, inferre	28	<i>Conversatio angelica</i> , pro, conversatio, familiaritas cum angelis sensu sacro	38
<i>Confortare</i> , pro, firmare	65	<i>Cordeicus</i> , pro, ex animo, cordicatus, plane barbarum est	3. 24. 28. 87. 66
<i>Congaudere dolori</i> , pro, gaudere super dolore	28	<i>Corona capitis</i> , est tonsura clericalis	
<i>Congaudere alicui</i> , pro, una gaudere de aliqua re, vel super aliqua re,	41. 161	<i>Crepare</i> , pro, rumpi, etiam ap. Virgil.	65
<i>Congesta</i> , substantivum, pro, collecta pecunia, vel suppellectili pretiosa	49	<i>Cultum Deorum</i> , pro, cultu Deorum, etiam ap. Lactant.	15. 18.
<i>Conglomerare taedium</i> , pro, accumulare vel augere	26	<i>Cum</i> , causalis, cum indicandi modo, e.g. cum is amens mea deceptus est specie, pro, deceptus sit	25
<i>Congratulari alicui</i> , pro, gratias agere alicui	64	<i>Cum voce affari aliquem</i> , pro, alloqui aliquem	99
<i>Congredi ad aliquam</i> , pro, cum aliqua	61	<i>Cum felle suffusus</i> , pro, felle suffusus	116
<i>Connutritae</i> , pro, enutritae	85	<i>Cum morte vicissi</i> , pro, morte vicissi	120
<i>Consentire aliquid</i> , pro, in aliquid	21	<i>Cuneligena bonitas</i> , pro, omnigena	82. 92
<i>Consentire nostrum</i> , pro, consensio nostra	66	<i>Curiositate frangi</i> , pro, angere, vel anxie expectare, suspensio animo esse	7
<i>Consequens est</i> , pro, par est, convenit, decet	41	<i>Curiose</i> , pro, omnino, diligenter	10
<i>Consequencia rerum</i> , pro, eventus	7	<i>Cyroglyphus</i> , um, κυρογλυφος	132. 146
<i>Conspectibus nostris</i> , pro, conspectui nostro, idem numero plurium	10. 18		
<i>Constat</i> , pro, est	147		
<i>Contrahitur</i> , pro, reductor	12		
	18. 41. 43. 57. 66		

D.

D <i>Allylici moduli</i> , pro, hexametri vel Epici 70	<i>De parte nostra</i> , pro, a parte nostra, vel a nobis 47
<i>Dallyliciu canere chordis</i> , pro, heroicum canere carmen 87	<i>Devenire</i> , pro venire 81
<i>Daemonicus</i> , etiam apud Tertul. et alios 133	<i>Devotio mea</i> , pro, religio, pietas mea, pro, religio obsequii 2
<i>Damnandus mortis</i> , scilicet crimine 163	<i>Devote</i> , pro, serio 41
<i>Debrinus</i> , pro, ebrius, saepius.	<i>Dialu</i> , pro, unius diei 42
<i>Deducere ocellos aliquo</i> , pro, convertere oculos aliquo 105	<i>Dyatefferon</i> , pro, diu moratur 43
<i>Debonestare</i> , pro, dedecorare, 18	<i>Dillare</i> , pro, scribere 1
<i>Deserre aliquem pro aliqua re</i> , pro, aliquam ob rem 58	<i>Dillationis species</i> , pro, scripti- onis genus 1
<i>Debonestare</i> , pro, dedecus, ignominia 18	<i>Dillationuncula</i> , pro, scriptiuncula 3
<i>Delectari in aliqua re</i> , pro, aliqua re 30	<i>Diluvius</i> , substantive, pro, sermo 43
<i>Delectari alicuius rei</i> , pro, aliqua re 94	<i>Dicula</i> , pro, mora et quasi parva dies 190
<i>Denegare se ipsum</i> , pro, renunciare vel nuncium mittere mundo 34	<i>Difido</i> , pro, dubito 33
<i>Demigre</i> , ad versum explendum vel sexcenties usurpari.	<i>Diffinitio</i> , pro, definitio 39
<i>Designare aliquid negligentiae</i> , pro, ascribere 70	<i>Digestim</i> , pro, ordinatim, dispo- sire 11
<i>Desponsare</i> , hoc loco agendi forma, ap. Ciceronem sumitur deponentaliter, ap. Suetonium passive. vid. Rob. Stephan. Thesaur. hac voce 33	<i>Dignanter</i> , pro, aequo animo 72
	<i>Dignanter</i> , patienter aequo animo, vel benigno 130
	173
	<i>Dignus vindictae</i> , pro vindicta 178
	<i>Dimittere</i> , pro, condonare 29
	<i>Demergere</i> , pro, demergere, detrudere 19
	<i>Discidium corporale</i> , pro, mors naturalis 43

INDEX.

<i>Discidium</i> , pro, separatum, ut ap. <i>Prudent.</i> pro discrepantia	50	<i>Dissidere alicui</i> , pro, dissidere ab aliquo	66
<i>Disconvenit</i> , pro, non convenit	25. 33	<i>Distractus</i> , pro, remotus, dete- ctus	28
<i>Discretissimus cognitor</i> , pro, pru- dentissimus	31	<i>Distrillio</i> , pro, iusto iudicio	27
<i>Discutere se ipsum</i> , pro, exami- nare vel explorare sese	49	<i>Drammatica</i> , pro, dramatica	2
<i>Disposui</i> , pro, conata, vel ausa sum	70	<i>Domna</i> , pro, Domina	38 139. 142. 147
<i>Disposuit</i> ,	116	<i>Duculus</i> , pro, dux	112
<i>Dispositive</i> , pro, nutu	8	<i>Dulcorare</i> , edulcorare, dulce reddere	7
<i>Dissonantia</i> , pro, discrepantia	57	<i>Duodenae Israelis tribus</i> , pro, duodecim tribus	84

E.

E <i>Bibere gustum mortis rapi- dum</i> , pro, repente mori, emori	116	<i>Entergumenos</i> , pro, <i>ἐντεργύμενος</i>	
<i>Ebriatus</i> , pro, inebriatus, ebri- are enim nunquam reper- tur	38	<i>Enim</i> , pro, vero	65
<i>Ebulliens fervor</i> , pro, ebulliens	65	<i>Enim</i> , pro, quidem, vel certe, pluribus in locis	29
<i>E contra</i> , pro, e contrario, nam e contra barbarum est	74.	<i>Enucleam</i> , pro, entucleabo	25
<i>Effluere divitiis</i> , pro, affluere	50	<i>Enucleare secretum</i> , pro, evulga- re enunciare arcanum	47
<i>Effluentiam verborum mitigare</i> , pro temperare verbis	58	<i>Eremicola</i> , pro eremi vel deserti incola	32
<i>Ei</i> , pro <i>Hei</i>	113	<i>Erudire aliquem aliquid</i> , pro, a- liqua re, vel in aliqua re	70
<i>Eja</i> , $\pm$ eja	143	<i>Esse simplex</i> , pro, simplex essen- tia	56
<i>Elambere</i> , pro, haurire	46	<i>Etenim</i> , pro, igitur	74
<i>Elingare</i> , pro, differre	28	<i>Etenim</i> , pro omnino	48
<i>Enarythmus</i> , pro, <i>ἐναρίθμος</i>	24	<i>Etiā</i> , pro, pariter	60
		<i>Exagitare caput in aliquem</i> , pro, capitis nutu indignationem	
		<i>Ee a</i>	contra

INDEX.

contra aliquem indicare, de- clarare	119	<i>Exprobratum</i> , in patiendi forma	110
<i>Excessus</i> , pro, desiderio æstuo	118	<i>Expurgare falli</i> , pro, expurgare factum	1
<i>Excessuat mihi quoddam mente</i> , agendum, pro, discupio ali- quod agere	32. 33.	<i>Exuere hominem</i> , pro, mori	55
<i>Exaudibiles preces</i> , pro, quæ fa- cile audiuntur	64	<i>Exui hominem</i> , pro, exuere mor- talitatem, mori	25
<i>Excellentia</i> , præstantia	8	<i>Exurit me hoc</i> , pro, angit	25
<i>Excelsus</i> , substantive de Deo	12	<i>Evacuare sudores vigilarum</i> , i.e. frustra impendisse tot vigilla-	21
<i>Exoro</i> , pro, valde oro	66	<i>Evacuata virginalis verecundia</i> , pro, pudore virginali proie-	39. 39
<i>Expansisqve palmis</i> , pro, expan- sis, vel passis manibus	110	<i>Evacuare</i> , regularis observanti- am conservationis, pro depo- nere eam	39
<i>Exterior</i> , pro, sentio, animad- verto	57		
<i>Expoliare</i> , pro, exuere	20		

F

F allor, pro, auctor, Condi- tor	47. 60. 77	<i>Fasidire honoris</i> , pro honorem	131
<i>Fallor mundi</i> , pro, conditor, ef- fector mundi, 49. 81. 89		<i>Fecisse</i> , pro, facere, e.g. svasse- runt mihi votum fecisse, pro facere	1
<i>Fallor orbis</i> , pro, Conditot, i.e. Deus	89	<i>Fiducialibus serpentiis</i> , pro, fidu- ciam addentibus, vel fidem dantibus, facientibus	3
<i>Fallorum calorum</i> , pro, Condi- torum	91	<i>Fieri</i> , pro, fore, vel fieri velle, e.g. Fac votum Deo, te Chri- stianum fieri velle, vel fore.	10
<i>Fallum</i> , creatura	152	<i>Finetenus</i> , pro, tandem, ad finem usque, postremo	12. 66. 78. 99. 19
<i>Famella</i> , pro famula	76. 120	<i>Fixum memoriae</i> , pro, infixum	1
<i>Famelli</i> , pro, famuli	131	<i>Fonticulus</i> , pro, fons	108
<i>Famen</i> , pro, sermo, verbum	158	<i>Fors abiectionis</i> , pro eiectionis	26
<i>Famossissimi Imperatoris</i> , pro, fama maxime inclyti, rectius in ma- lo sensu usurpatur	14		
<i>Famulanen</i> , pro, famulatus, cultus	154		

Fore

INDEX.

<i>Fore</i> , pro, esse	169. 170. 181	<i>Fragmina seſſis</i> , pro, oſſa marty-	
<i>Fore poteſt</i> , pro, eſſe poteſt	27	ris	119
<i>Fore adeſſe</i> , pro, aſſore	93	<i>Frigorea terra</i> , pro, frigida,	189
<i>Fragmenta</i> , pro, reliquiis vel			
exuviis corporis mortui	281		

G.

G <i>Audere</i> , ut Graecorum		<i>Gloriolae magnae</i> , pro, gloriae	
<i>χαίρειν</i> poſitum	3	magnae	111
<i>Gaudimonium</i> , pro, gaudium	42	<i>Grater</i> , pro, gratias agamus	17
<i>Gentilitas</i> , pro, gente non Chri-		<i>Gratias illi</i> , pro, gratias aga-	
ſtiana etiam ap. Tertull. et		mus, vel gratiae ſint illi	30
alios patres	8	<i>Grati</i> , pro, fruſtra, ſine cauſa	
<i>Gloriari</i> , patiendi forma, etiam			50
ap. Ciceronem in Tuſculan.		<i>Gratiola</i> , pro gratia	71. 99
ubi glorianda & praedicanda		183. 185. 189. 190. 192	
reperitur	26	<i>Gratiola divina</i> , pro, gratia di-	
<i>Gloriolam tantam</i> , pro gloriam		vina	111
95. 99. 105. 118		<i>Gravidum os</i> , pro grave os	114
		<i>Gulaſamen</i> , pro, guſtus	61

H.

H <i>Habitatio lutea</i> , pro, corpus		etiam ap. Capitolinum et	
caducum	16	Caſſiodorum legitur	5
<i>Habitus</i> , pro, veſtitus, vel cul-		<i>Hortari aliquid</i> , pro, hortari ad	
tus corporis	58	aliquid	62
<i>Hac et hoc</i> , pro hoc et illud	27	<i>Hortamentorum frequentia</i> , pro,	
	56	crebra adhortatio	9
<i>Homullus</i> , pro, homuncio, vel		<i>Hortamentum</i> , pro, adhortatio,	
homo	107. 118	monitum	33
<i>Homullus</i> , pro, hominibus miſe-		<i>Humilitas veſtra</i> , pro, demiffio	
ris	98	animi	3
<i>Honorabiliter</i> , pro, honorifice,			

INDEX.

I.

I <i>Allam pro limine turbam</i> , pro iacentem vel projectam an- te limen 117	<i>Inbaerere affectu alicuius</i> , pro a- more alicuius teneri 34
<i>Iam neque</i> , pro, usque dum 78	<i>Inbaerere</i> , pro inhaerebo 41
<i>Illic</i> , pro, illuc, 119	<i>Inbonestas</i> , pro, decus 18
<i>Illius amor</i> , pro, ipsius 163	<i>Inlaboratum</i> , pro, elaboratum, 70
<i>Illuvies sanguinis</i> , pro squalore sanguinis 36	<i>Immodico</i> , pro, ullo modo, vel quicquam 27. seq.
<i>Impassibilis</i> , pro, perpeffionis expers 93	<i>In palam proferre</i> , pro, propala- re, evulgare 4
<i>In aestimatione aeternae vitae</i> , pro, prae aeterna vita 14	<i>Inquisitus</i> , substantive, pro, in- quirendi vel perquirendi actus 36
<i>Incircumscriptus</i> , pro, infinitus, etiam apud Prudentium 27	<i>In ruinam fieri alicui</i> , pro, pes- fundare aliquem, perdere 25
<i>Incomparabilis luctus</i> , pro, ex- quisitissimo dolore, maxi- moque luctu 34	<i>Inserere</i> , pro inseri 4
<i>Incensum</i> , pro, thus dictum, quia igni consumitur, dum offertur 74	<i>Insensatus</i> , pro, sensu destitutus 25
<i>Incensum ponere</i> , pro thus offer- re, quod igne consumebatur 74	<i>Insistere aliqua re</i> , pro, persiste- re in aliqua re 87
<i>Incensum tangere</i> , pro thus attin- gere 74	<i>In soles flere</i> , pro, indies, vel quotidie flere 76
<i>In derisum ferre aliquem</i> , pro, illudi, derideri ab aliquo 158	<i>Inspirator castitatis</i> , pro, dator, largitor, de Christo 8
<i>Indignans</i> , pro, dedignans 158	<i>Incendere</i> , sine casu, pro atten- dere 24
<i>Infantula</i> , pro, puellula infan- te, etiam apud Apuleium 60	<i>Intermixtio</i> , pro, mixtio 4
<i>Infantilis</i> , pro, eo, quod est in- fantis, etiam ap. Iustinum et Apuleium	<i>Intermixtio et mixtum</i> , barbara sunt 4
<i>Ingenuitas mentis</i> , pro, nobili- tas, honestas 9. 17.	<i>Interminabilis</i> , pro non finien- dis, non desicuriis, etiam ap. alios scriptores 56. 69
	<i>Interpretatur</i> , patiendi forma, 31

Inter-

INDEX.

<i>Interventum</i> , pro, arbitrio, voluntate	34	<i>Iustus spiritus</i> , pro, exiturus, vel efflandus	67
<i>Intrasse</i> , pro, intrare, e. g. intrasse decrevimus, pro, intrare decrevimus	14	<i>Inbilio</i> , pro, gloria, e. g. <i>ipsum docet laus et inbilio</i> , pro, laus et gloria	13
<i>Intro</i> , pro, intus	47	<i>Iubere alicui aliquid</i> , pro, iubere aliquem aliquid facere. Recentiores male cum dandi causa coniungunt	85
<i>Ire</i> , supinis additum. e. g. <i>sponsam habitum ire</i> , pro habere, item, <i>permansum ira</i> in proposito, pro permanere in eo. item, <i>iter acceptum ire</i> , pro, arripere, iter suscipere	6	<i>Iucundari</i> , vel <i>iocundari</i> , pro, lacerari, etiam ap. Lactantium	69
<i>Iri</i> , perperam usurpatur, e. g. <i>tecum commotum iri decrevit</i> , pro, voluit ut tecum commotentur	7	<i>Iuvamen</i> , pro auxilium, e. gr. iuvamen coeleste, pro auxilium coeleste. Eadem vox in diplomate Caroli Crassi occurrit ap. Freherum edit. Argent.	11. 13. 21. 70. 145
<i>Ire mansum</i> , pro manere	55	<i>Iuxta meum posse</i> , i. e. pro virili	70
<i>Irremediabiliter</i> , pro eo, cui medici non possis	40		

L.

L <i>Alato pectore</i> , pro, lecto	94	<i>Ligula</i> , pro, lingua	107. 108. 117. 119
<i>Lacrisare</i> , pro, consolari, vel exhilarare	25	<i>Lingula</i> , pro lingua	107. 119
<i>Languidulus venis</i> , pro, languidis venis	116	<i>Liquida vita</i> , pro, integra, casta, pudica	113
<i>Latrias</i> , pro, dicam, edisseram, exponam	105	<i>Literulae</i> , pro literae	117
<i>Legalis Dominus</i> , pro, legitimus Dominus	113	<i>Locellus</i> , pro locus	94. 107. 110
<i>Legalis amor</i> , pro, legitimus amor	116	<i>Locellum pillum</i> , pro horto vel prato floribus distincto	106
<i>Legalis vir</i> , pro, legitimus vir	25	<i>Languidulus et languidula</i> , pro, languidus et languida	113
<i>Levigato timore</i> , pro, lenito, remisso timore	55	<i>Lucifluis thalamus</i> , pro luce circumfusis	

INDEX.

NB. thalamus etiam significat domum palatium, cubiculum e.g. actum hoc est in thalamo meo, i.e. in palatio meo.	Lucliamm, etiam apud Virgilium 152. 163. 188
---	--

M.

M achina mundi, genere neutro, pro, machinam mundi 111	Medietas numeri, huius vocabuli meminit quidem Cicero, sed tamen reiicit idem. 1er 39
Magnificare, pro, extollere, etiam sp. Plinium et alios 27	Mei, pro, meus, a, um, vel sexcenties. Exempla huc referri debent, nostri, pro, er. a, um, e gr. nostri congressio, pro, nostra congressio 9
Mammona, pro, thesauro 49	sui, pro, sua 16
Mancipatum ire, pro, mancipare, devovere 31	vestrum, pro, vestra 17
Mandamen, pro, mandatum, praeceptum 91. 151	Mense, pro, me 148
Mandamina, pro, mandata, 91	Mensurni unius rotatus, i.e. unius mensis spatium, h.e. unus mensis 33
Manibus pedibusque insilere obsequi alicui, pro, modis omnibus obsequi alicui vel obtemperare	Mercato, passive, pro, postquam mercatum esset 130
Manifestari, pro, manifestum fieri, apparere 76	Mercatum, patiendi forma, pro, emptum, acquisitum 116
Manifuculae, pro, vel in aedibus vel in tectis 72	Meruit, pro, impetravit, 165
Manfurni, tres, pro, tres menses 53	Metiri, patiendi forma, pro, confici 91
Manfurnis bimis, pro, duobus mensibus 91	Metit, pro, fruitur 118
Materia alicujus rei detegere, pro, causam dicere vel proferre alicuius rei 50	Mis, pro, mei, Genitivus antiquus, ab ego Ennius: Ingens cura mihi est concordibus atqviparare. Fallitur igitur Conradus Celtes in praefatione, mis pro mihi usurpans. 34. 120
Materia, pro, argumentum 4	Mis filia, pro, mei filia, ut solet loqui, vel rectius mea filia 34
Matu nitescit, pro, aurora refulget, coelum albet 40	Mise
Meatum, pro, meo more 53	

INDEX.

<i>Misereri alicui, pro misereri alicuius</i> , e. gr. misereamini furentis nati miseriis, pro, miseriarum	16	guntur vel gubernantur	8
<i>Moderantur</i> , passive, pro, re-		<i>Moesitius</i> , pro, moestitia, etiam ap. Plautum et Nonium.	28
		<i>Morula</i> , pro, parva Mora	46

N.

<i>Natum</i> , patiendi forma, pro, acceptum	110	iam ap. Columellam, Palladium, Macrobius, sed in sensu physico, ut nimietas vini, conf. Vossius de Vitiis sermonis Ling. Lat.	35
<i>Namque</i> , sex centies a Rosvitha adhibitum propter implendum verbum		<i>Nobiliter</i> , pro, laudabiliter	129
<i>Ne</i> , pro, an ne, e. c. ne fuisse ream pro, an ne fueris rea	114	<i>Nocebit me minime</i> , pro, nocebit mihi minime	66
<i>Neophytus</i> , pro, novellus, novitius, ironice vero hoc loco	37	<i>Nos hic direxerunt</i> , pro, ablegarunt, miserunt	
<i>Nequam intentio</i> , pro, malum, it pravam propositum	1330.	<i>Nudavis, illi omnia</i> , pro, aperuit	116
<i>Nesciola</i> pro, nescia, imperita, rudis, indocta	3	<i>Nugaces</i> , pro, vani stulti	46
<i>Nescita</i> , pro, ignota, qui nesciuntur	4	<i>Nugacitas</i> , pro, vanitas, stultitia,	47
<i>Nimium occulte</i> pro, omnino occulte, vel occultissime	21, 28	<i>Nullatenus</i> , pro, neutiquam,	2
<i>Nimietas doloris</i> , pro, magnitudine vel excessu doloris et-		nullo modo, nulla ratione	21, 28

O.

<i>Obandire</i> , pro, obedire	27	<i>Obtemperare in necem alicuius</i> , pro, consentire in necem alicuius	20
<i>Oblitae</i> rabie naturalique furore, pro, oblitae rabiei naturalisque furoris	93	<i>Obtemperanter</i> , pro, obsequenter	40. 43
<i>Observare</i> , pro, asservare	37		

INDEX.

<i>Occasus</i> , pro, mors, etiam ap. Ciceronem	26	<i>Omnipotens</i> , pro, omnium rerum potens	64 68
<i>Odis dulcisonis</i> , pro, laudibus suis	111	<i>Oppido praeditum</i> , pro, saepius supra memoratum, antea memoratum	108
<i>Offuscationes sordium</i> , pro, squalloribus, vel pollutionibus	48	<i>Optativa filia</i> , pro, exoptata filia. sic optatum cognomen ap. Horatium Epist. 2. l. 2. item, pro, alumna, ut appellatur	39
<i>Olympiades duas</i> , i. e. octo annos	33	<i>Opus est alicuius rei</i> , pro, aliqua re	95
<i>Omnipater</i> , pro, omnium rerum pater, de Deo ipso	7		
<i>Omnis homines</i> , pro, omnes homines, ut initio Sallustius	45		

P.

P <i>Aciesse fovere</i> , pro, molliter fovere	56	tullianum	60
<i>Palliolum candidolum</i> , pro, pallium candidum	109	<i>Passionem partiri</i> , pro, dolorem partiri	23
<i>Palmare</i> , pro, palma tangere	119	<i>Passibilis</i> , pro, perpetiendi capax	68
<i>Palmula</i> , pro, palma	117	<i>Patenter</i> , pro, manifeste,	95
<i>Pangere laudes alicui</i> , pro, celebrare aliquem laudibus	67	<i>Patronus</i> , pro, maritus	79
<i>Paracletus</i> , pro, Paracletus, ex παρακλήσις	20	<i>Pauso</i> , pro, quiesco	63. 93
<i>Parentelae claritas</i> , pro, parentum claritas, vel familiae et gentis claritas	17	<i>Peccamen</i> , pro, peccato, etiam ap. Prudentium	41
<i>Parienti te</i> , pro, te enixe		<i>Pellicula</i> , pro, pellis	114
<i>Parte</i> , pro, ex parte, vel partim	114	<i>Pendet tuo arbitrio</i> , pro, in tuo arbitrio est situm	10
<i>Passio</i> , pro, malum	10	<i>Penetral</i> , idem quod penetrabile, significat omnem partem interioriorem domus vel templi. licet sit intesta, ut ait Servius	48
<i>Passibilitas</i> , pro, perpassionis capacitas, apud Arnobium et Ter-		<i>Percerte</i> , pro, omnino, profecto	37. 66. 74

Pir-

INDEX.

<i>Perfelli scientia</i> , pro, exculti, erudi- diti 3	<i>Plantæ</i> , est tota superficies pedis inferior cum digitis 41
<i>Pergere patria</i> , pro, excedere pa- triam 115	<i>Plasmatum</i> , pro, re creata vel con- dita 30
<i>Peremptor</i> , idem qui interfector ap. Prudent. et alios. 156	<i>Plasma</i> , pro, πλάσμα, fictio, vel ut Poetae loquuntur, factura 145
<i>Perorare diem lege psalmodum</i> , pro, toto die legendis psalmis consumere, transigere impen- dere 76	<i>Plasmare</i> , pro, fingere, creare, formare, plura eiusmodi ex Graecis sinxerunt Christiani: ita Charasso ap. Prudent. ma- stigo, et Colaphizo apud Cyprianum de ratione Cir- cumcisionis. Ierem. XVIII. legitur de figulo: conversus fe- cit illud vas alterum. Prosper Aquitanicus scribit replat- mavit id in aliud, ἀνέπλασε, πάλιν ἐποίησε 56
<i>Perpetuus</i> , pro, perpetuum, vel per- petuo, Plauto tamen, Lactan- tio, Capitolino vox non igno- ta 3	<i>Plaudare</i> , pro, plaudere 21
<i>Perfissere aliquare</i> , pro, persiste- re in aliqua re 8	<i>Plenus homo</i> , pro, perfectus 27
<i>Perpicuitas pulchritudinis</i> , pro- bitatis, pro, excellentia, prae- stantia 8	<i>Plexibilia quæstio</i> , pro, perplexa, vexata 68
<i>Perstrepes</i> , pro, perstrepat 108	<i>Pneumatis almi numen</i> , pro, Spiri- tus Sanctus 78
<i>Perventio</i> , pro, accessio ad locum, 26	<i>Poenitudo</i> , pro, poenitentia, eti am ap. Pacuvium 118
<i>Piari</i> , deponendi forma, pro, expiare 115	<i>Ponere funus in sepulchrum</i> , pro, reponere corpus exanime in sepulchro 25
<i>Pietas</i> , pro, gratia, e. gr. pietatis supernae illustratio, pro, gra- tia coelestis lumine	<i>Ponere in custodiam</i> , pro, in carce- rem conicere 18
<i>Pietas</i> , pro, clementia divina 30	<i>Podagro</i> , pro, podagrico 105
<i>Pietas</i> , pro, clementia, gratia	<i>Portaret terra consimilem poten- tem</i> , pro, proferret 47
<i>Plerates cunctas</i> , numero multi- tudo 76	
<i>Pigritari</i> , pro, cunctari 70. 40.	
<i>Piscinula</i> , pro, piscina 111	
<i>Plaabile</i> pro eo quod acce- ptum vel placitum 66	

INDEX.

<i>Popellus</i> , pro, populus	74. 81. 84.	<i>Præsumptio</i> , pro, arrogantia, audacia	70
	87. 130		
<i>Poscere aliquem</i> , pro, orare		<i>Præsumere</i> , pro, audere, arrogare sibi, conari,	39
<i>Posse</i> , i. e. pro viribus, e. gr. iuxta- meum posse, sic Rudolphus		<i>Præsumptio</i> , pro, levitas animi, vel nequitia vel temeritas	48
<i>Ardens</i> : <i>pro posse nostro</i> , i. e. pro viribus nostris, item si			
<i>Deus annueris posse</i> apud Ros- vitham	1. 3. 11	<i>Præsumptuosus</i> , pro, levius, au- dacious	48
<i>Possibilitas</i> , pro, facultas	28	<i>Prævaricatio</i> , pro, corruptela	36
<i>Possunt</i> , pro, possint	116	<i>Prævalere</i> , pro, valere, aut posse	61
<i>Præcordialis amor</i> , pro, intimus, sincerus amor	24	<i>Præiudicium vitæ</i> , pro, periculum vi- tæ	12
<i>Præculæ</i> , pro, preces	82. 86	<i>Præc.</i> , pro, precibus, etiam ap. bo- nos Auctores	76
<i>Pascentare</i> , pro, accersere, addu- cere, facere ut sit aliquis præ- sens	20. 57	<i>Præmissus</i> , pro, primum	84
<i>Præmittere spiritum coelo</i> , pro, reddere animam coelo	56	<i>Præmale</i> , pro, statim	112
		<i>Pro certo</i> , i. e. certo, vel certe, profecto	25
<i>Præcelsa potestas</i> , pro, celsa pote- tas	164	<i>Præmates Parentes</i> , pro, primos	134
<i>Præcognitor</i> , pro eo, qui præscit omnia	35	<i>Probatur in incommodum nostro</i> <i>imperio</i> , pro, imperio non ex- pedit	14
<i>Præfatio opusculo</i> , patiendi for- ma, pro, prædicto, vel paulo ante memorato, legitur ta- men ap. Senecam, et alios, et sæpe hac forma expressit Arnobius	4	<i>Proaulium</i> , pro, anteriore aulae parte, vel cubiculum, seu do- mus ante aulam. Aliis medii sevi scriptoribus etiam pro aula, quod et salutarium voca- tur, quippe in quo excipiebantur salutaturi	19
<i>Præfigurare in facie</i> , pro præ se ferre vel prodere vultu	38	<i>Præsapies</i> , pro, præsapia	113
<i>Præposita</i> , pro, allata	44	<i>Profferer</i> , in forma deponentis. e. c. quo	
<i>Præpono</i> , pro, propono	66		

INDEX.

e. c. qvo prosperentur exitum pugnae, pro, ut prosperent	30.31	cerfere	30.31
		<i>Proportionatio</i> , pro, proportio	44
<i>Prolambens arva fonticulis</i> , pro, inundans arva	106	<i>Prorumpere invicem talem coepit</i> , pro, sic orsus est loqui	166
<i>Prolixitas</i> , pro, longinquitas	67	<i>Protoplastus mundus</i> , pro, pri- mum conditus	81
<i>Prolambere plantas alicuius</i> , pro, accidere ad pedes alicuius		<i>Protrahis</i> , pro, differs, cunctaris, dubitas	5
<i>Propalare rerum</i> , cum casu patrio sive secundo, pro, propalare a- liquid	20	<i>Proximare</i> , pro, proprius accede- re, appropinquare	39
<i>Properamini</i> , deponendi sensu, i. e. properate	49	<i>Pusoli seminei</i> pro, parvae puel- lae, etiam pusiolae	69
<i>Propinare mortem alicui</i> , pro, ac-		<i>Præficta ligula</i> , pro, nimis sicca lingua	108
Q.			
<i>Q^{ua} pro, ubi</i>	37	extra interrogationem	62
<i>Quadruplicatus exercitus</i> , pro, quadripartitus	13	<i>Quantoctus</i> , pro, celerrime, etiam ap. Sulpitium Sever. Giphani- us et Vossius malunt per i. simplex, ut apud nostram Ros- vitham legitur	10.29
<i>Quadrivium</i> , recentioribus qua- drivium, pro, quatuor Mathe- seos partibus, <i>Arithmetica. A-</i> <i>stronomia. Geometria Musica</i>	44	<i>Quatinus</i> , pro, ut, etiam ap. Ma- crobium	40
<i>Qualitas</i> , pro, consuetudine, e. g. ex qualitate Recloris i. e. secun- dum conditionem Gubernato- ris	16	<i>Quatenus</i> , pro, donec	8.66
<i>Qualiter</i> , pro, quomodo	41	<i>Quin</i> , cum indicandi modo, e. gr. <i>quinque sitis perventurae</i> , pro, quinque sitis perventurae	9
<i>Quandoque</i> , pro, liquando, vel o- lim	13.25	<i>Qui</i> , pro, quomodo	11
<i>Quantum ad me</i> pro, quod ad me attinet	6	<i>Qui</i> , pro, quomodo, e. gr. qui pot- est fieri, pro, quomodo potest fieri, <i>qui vocatur</i> , pro, quomo- do vocatur	46
<i>Quantum attulit</i> , pro, attulerit,			

INDEX.

<i>Quid vocatis</i> , pro, quomodo vocatis	46	<i>Quo</i> , pro, quo magis, praecedente, eo magis,	38
<i>it. quid pateris</i> , pro, quomodo pateris	64	<i>Quo meruissimus</i> , pro, ut mereamur.	63
<i>Quiri</i> , pro, potui, quod etiam ap. bonos Auctores occurrit		<i>Quoadque</i> , pro, quoad vel usque dum	46
<i>Quia</i> , pro, an	84	<i>Quod</i> , pro, ut, e. gr. spero, quod attineat, spero ut attineat	24
<i>Quid fieri iubet</i> , pro iubeat	85	<i>Quo didicisset</i> , pro, ut didicisset	83
<i>Quo</i> , pro, quod, vel quanto, praecedente eo, e. gr. eo magis ex pavo, quo meminero nullum evasisse etc.		<i>Quo vellent desponsare</i> , pro, ut desponsent	81
<i>Quo</i> , pro, ubi praecedente eo	31	<i>Querulus amaris</i> , pro, querulis	1. 138. 140

R.

R <i>Receptrix</i> , pro, Receptrix	41	<i>Repedari</i> , pro, pedibus domum remeare	95
<i>Recolo</i> , pro, memoria recolo, vel recordor	68	<i>Refecare aliquid per tres partes</i> , h. e. dividere aliquid in tres partes	74
<i>Recompensare</i> , pro, compensare	68	<i>Retinaculum animarum</i> , i. e. vinculum animarum	21
<i>Recompensatio</i> , pro, compensatio	41	<i>Retinacula mortis</i> , pro, vincula mortis	30
<i>Reconcilior</i> , in forma deponentis,	9	<i>Retorquere ingenium in datorem</i> , pro, acceptum referre datori	2
<i>Reformatum</i> , pro, emendatum,		<i>Retro tempus</i> , pro, ante secula	68
<i>Regnat et gloriatur</i> , pro, regnat, et in gloria est		<i>Retributio</i> , pro, praemio, legitur etiam ap. Augustinum	5
<i>Regularis conversatio</i> , pro, pro sacri Ordinis sui regula versari, vivere	39	<i>Retributio aeterna</i> , pro, praemio coeli.	19
<i>Repedare patriam</i> , pro, repetere	79		

Retro

INDEX.

<i>Retro exordium natum</i> , pro, ante exordium natus	8	<i>Rostro lacrat</i> , pro, ex ore emit tit, excludit	
<i>Reviviscere</i> , pro, revirescere	68	<i>Ruina</i> , sumitur, pro, damnum	41
<i>Robur virile</i> , in genere Mascul. pro quo tamen repositum.		<i>Rumpere tristitias</i> , pro, depo- nere moerorem	40
<i>est virile</i>	2	<i>Rumpere in voces</i> , pro, erumpere in vocem	

S.

<i>Sacelli Gangolphi</i> , pro, sancti, vel divi Gangolphi	109	pro, aliquid arcani alicui di- cere vale	19
<i>Sanum recipere</i> , pro, sanitatem recipere	17	<i>Seculum</i> , pro, moribus hominum corruptis	32
<i>Sapere nostrum</i> , pro, sapientia nostra	66	<i>Seducere</i> , pro, de recto instituto deducere	38
<i>Satis antiquiorem</i> , pro, multo an- tiquiorem	87	<i>Sensiscere</i> , pro, sentire ap. Lu- cretium etiam legitur	30 35.
<i>Scalpsit crimina nudare</i> , pro ma- chinatus est nudare	111	<i>Sepicula</i> , pro, parvum sepimen- tum	108
<i>Scibilis scientia</i> , , pro, scientia, quae sub captum cadit vel sciri potest,	46	<i>Se</i> , pro, ipsum	114
<i>Sciscitari aliquem</i> , pro, sciscitari ex aliquo, vel percontari a- liquem. Hic Hrosvitha Sve- tonium imitari videtur, qui & ipse accusandi utitur casu	11	<i>Serie</i> , pro, serio,	2
<i>Sciens</i> , idem quod sciens	3-45	<i>Serenitas pulchritudinis</i> , pro, ex- cellentia pulchritudinis	17
<i>Secus</i> , pro, circum, e g. <i>undique</i> <i>se us circumdamur</i> , pro, cir- cumcirca, vel omnibus ex • partibus	10	<i>Sibi</i> , pro, ipsis	74
<i>Secum me</i> , pro, propeme, iuxta me	35. 47. 53	<i>Sibi fertur</i> , pro, ipsi fertur	117
<i>Secretum habere ad aliquem</i> ,		<i>Simphoniae</i> , per I simplex	45
		<i>Sitienter</i> pro, av. de etiam ap. Ci- ceron.	149
		<i>Solatur</i> patiendi forma, pro, so- lacio afficitur	87
		<i>Solidandi amoris</i> , pro, confir- mandi, sensu mentali, naturali enim notione etiam ap. ve- teres occurrit	7
		<i>Solito</i> , adverbii sensu, pro, more solito, consueve	41. 45.
		<i>Solli-</i>	

INDEX.

<i>Sollicitare</i> , pro, sollicitum red- dere 37	<i>Suicausa</i> , pro, ipsius 112
<i>Sonipes</i> , pro equo, etiam ap. Vir- gil. 37	<i>Sub sp. m. amoris</i> pro, sub spe amatoris nisi forte legendum sit sub specie amatoris 37
<i>Sonum sapere</i> , pro, recte sapere 50	<i>Substantia divina</i> , pro, Numen divinum 30
<i>Sospites</i> , pro, salus 19	<i>Substantiola</i> , pro, exiguis, par- vis facultatibus 74. 145
<i>Specialiter</i> , pro, speciatim, et- iam ap. Columellam et Quintilian. 44. 45	<i>Subtrahat sese lucris ab illis</i> , pro, subtrahit, subducit 108
<i>Spera</i> , pro, sphaera, it. Sphaera, ubi e simplex mutavimus in Diphthongum 44. 45	<i>Subtraxi faciendis</i> , pro, subtraxi, me faciendis, vel subterfugi facienda 5
<i>Spiritalis</i> , pro, spiritualis, vox patribus Christianis perusita- ta 35. 45	<i>Sufficientia</i> , pro, copia, pro eo, quod satis est, sic sufficientia vigoris, pro, sufficienti vigo- re 70
<i>Spontanea mente</i> , pro, sponte, ultero 41	<i>Successionibus prosperis</i> , pro, suc- cellibus 13. 15
<i>Sputa iacere</i> , pro, spumare 16	<i>Summotenus</i> , pro, summatis- simis 40
<i>Stabilis</i> , pro, constantia, e. g. stabilitas fidei 9	<i>Superponere equo</i> , pro, imponere equo, vel in equum 41
<i>Stemma virginitatũ</i> , pro auctrice virginum, auctor et prin- ceps virginum, 33	<i>Suppellex</i> , per p duplex, pro su- pellex 46
<i>Stichus</i> , pro, versus 70	<i>Supportare laudem alicuius</i> , pro, afferre laudem alicui 77
<i>Stringere lacrymas</i> , pro, com- pescere lacrymas, reinere 38	<i>Supercilium montis</i> , pro, summi- tas, vertex montis, etiam ap. Livium & Virgil 22
<i>Strophium heroicum</i> , pro metro vel carmine heroico 2	<i>Superficietenus</i> , pro, summatis- simis generatim 44
<i>Suspenia</i> , pro, eius venia 40	<i>Superna gratia</i> , pro, Dei gratia 28
<i>Suadela</i> , pro eloquentia 28	
<i>Suacum</i> , pro, ipsius 73	
<i>Suam</i> , pro, ipsius 114	

Super-

INDEX.

<i>Supergradiaris</i> , pro, transcendes, vel transgredieris 33	<i>Susceptio pauperum</i> , pro, sublevatio pauperum, vel misericordia erga pauperes 13
<i>Suprema sat crimina</i> , pro, maxima 142	<i>Susceptio hilaris</i> , pro, receptio benefica, i. e. hospitatio 373
<i>Surripere prolixitatem viae</i> , pro, suscipere longam viam 47	

T.

T <i>Aedeo vitae propriae</i> , pro, caeder me vitae 25	re, etiam ap. Varronem 54
<i>Talentus</i> , pro, talentum 70	<i>Teneritudo aetatae</i> , pro, tenera aetate 61
<i>Tangaris de mei passione</i> , pro, tangaris meo dolore, contulseris meo cruciatu 65	<i>Tenere stirpem</i> , pro, habere 77
<i>Tardamen</i> , pro, mora 181	<i>Tentatrix dextra</i> , i. e. palans dextra 89
<i>Tegmen religionis deponere</i> , pro, tegmen religiosi ordinis, vel vellem religiosam deponere 37	<i>Tentamentum</i> , pro, tentatio, etiam legitur apud Virgilium, Aen. VIII. 144. 134
<i>Tempusculum</i> , pro, breve tempus 46	<i>Terratennis</i> , pro, in terram, vel humi 10
<i>Temporalium despectu</i> , pro, rerum caducarum fluxarumque contemptus 33	<i>Tinnitas responsi</i> , pro, sonus reipositionis 36
utitur etiam Cicero ap. Notium hoc vocabulo, e.g. alta despectio	<i>Tu</i> , antiquus Genitivus, pro, tui, sic Plautus Mil. A. IV. sc. 2. v. 42. 142. 159
<i>Tenebriolarum rex</i> , pro, Diabolus, vel hostis generis humani 47	<i>Triduanæ induciae</i> , pro, trium dierum induciae. Triduanus legitur ap. Apuleium et Hieronymum 62
<i>Teneritudo</i> , pro, tenero corpore	<i>Turpitudinis locus</i> , pro, lupanari 77

V.

V <i>Acare in aliqua re</i> , pro aliqui cui rei 13	<i>Valere praesens</i> , ut Graecum, ἐν τοῦ ἔχοντος positum 13
<i>Vacua spes</i> , pro, inanis spes 25	<i>Vanitati deservire</i> , pro, rebus cadu.

INDEX.

caducis, inanibus servire, se		<i>Visceratenus concussa</i> , pro tota	
dedere	85	mente percussa	48
<i>Velle et posse</i> , pro voluntas	28	<i>Visceratenus conturbor</i> , pro, ex	
<i>Velle</i> , pro, voluntas, e. g. iuxta		animo conturbor, tota men-	
lui velle, i. e. iuxta volunta-		te conturbor	35. 41
tem suam	13	<i>Visceratenus amplexari</i> , pro, ex	
<i>Velle enim</i> , i. e. voluntas tua	32	animo complecti	26
<i>Velle primum moliri</i> , i. e. moliri		<i>Viscerum latibula</i> pro, viscerum	
primum vel scelus	27	recessus	28
<i>Velle nostrum</i> , pro, voluntate		<i>Universale vitiorum</i> , pro, uni-	
nostra, est Graecismus.	66	versa vitia	71
<i>Venerationem inferre metallis</i> ,		<i>Voces in altum eiulando dare</i> ,	
pro, venerari metalla, vel ve-		pro, vocem eiulando attolle-	
neratione prosequi	61	re	34
<i>Veniat mea petitio</i> , pro, locum		<i>Volitant totae venae</i> , pro, venae	
mea petitio habeat	68	prae gaudiis quasi exultant	106
<i>Vesci de fructu</i> , pro, vesci fructu		<i>Volitare</i> , pro, volutari, e. g. ut	
	94	in terrae volutes intimis, pro,	
<i>Veneratur</i> , deponentis forma,		voluteris	33
pro veneratione afficitur	81	<i>Undiquefectus</i> , pro, undique, vel	
<i>Veternus</i> , adiective, pro, veter-		circumcirca, omni ex parte	37
no laborans, veternosus	30	<i>Usque</i> , pro donec	87
<i>Vereor quod non</i> , pro, vereor ut		<i>Volvere annum</i> , pro, agere an-	
	66	num. Item, Olympiades, it.	
<i>Verbula</i> , pro, verba	113	lustra	59
<i>Vernulitas</i> , pro statu vernili	184	<i>Usque solum stratus</i> , pro, usque	
<i>Viceni anni</i> , pro, viginti anni,		ad solum vel in solum, sive,	
distribucivum pro cardinali	32	terram stratus, prostratus	108
<i>Vicem amoris impendere</i> , pro, re-		<i>Ufia</i> , pro, scia, essentia, sive,	
spondere amoris, vel in amo-		substantia, etiam apud IC.	
re	14	Ulpianum in l. 9. D. de Con-	
<i>Videmur Augustos</i> , pro, Augu-		trah. Empe. 43. 74.	
sti	14	<i>Usurpasse servis suis castella</i> ,	
<i>Virgo vetula</i> , pro, Eva, matre		pro	
viventium	71		

INDEX.

pro, usurpare i.e. vindicare.	ut dedignantur, pro, ut dedi-	
usibus tuis castella	gnentur	57
14.24	ut sentit, pro, ut sentiat	117
et, causalis, cum indicativo mo-	Ut quid, pro, quo, vel quorsum	50
do, e. g. ut non solum gau-		
dent, sed etiam fulgent, pro		
gaudeant, fulgeant		
17.34		

X. y. z.

In his literis nihil reperitur.

FINIS.

MENTIA

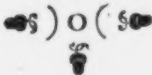
❧ 106 ❧

MENDA TYPOGRAPHICA,
Ad paginas praefationum.

Pag. 1. lin. 8. conspiciuntur leg. conspiciuntur. p. 3. lin. 17. gradibus l. graditus. NB. p. 17. lin. 18. Otto III. leg. Otto II. ead. p. lin. 21. dele 683. et scribe 983. p. 19. lin. 19. facti l. sancti-
monialis. p. 24. lin. 24. Malhidis l. Mathildis. p. 29. lin. 28. innucumbant l. incumbant. p. 34. lin. 29. trantisper l. tantisper
p. 43. lin. ult. saulis l. salutis.

ERRATA
Ad paginas operis.

Pag. 4. vestro magisterio praemonstrante, lege, vestri ma-
gisterio praemonstrante. p. 16. quid si curam, l. quid si curram.
p. 20. morem l. moram. p. 48. secerum l. secretum. p. 68.
orbitati l. orbitati. p. 70. viciis l. vitis. p. 70. tanti l. tanto. p. 74.
foederi l. foedere. p. 75. Domini l. Donno. p. 75. ovam l. Ivam. p. 93.
ledere l. laedere. p. 95. illis l. illic. et eadem, Qualibus l. Talibus. p.
103. de continentia l. de incontinentia. p. 106. letatur l. laetatur.
p. 108. cedite l. credite. et ead. ventibus l. ventis. p. 110. tem-
pore l. tepore. p. 131. flammam l. flammam. ead. capilos l. ca-
pillos. p. 133. seu l. ceu. p. 141. ac si l. ac sic. ead. carmen l. car-
nem. p. 154. memphiticis l. menphiticis. p. 160. precis l. prae-
cisis. ead. bracchiis l. brachiis. p. 162. hereat l. haereat. p. 177.
continuumque l. continuumque. p. 184. caliditas l.
calliditas. p. 187. valium
l. varium.

HISTORIA
OTHONIS MAGNI.

Moderante

JOH. CUNRADO DIETERICHIO,
HISTORIARUM PROFESSORE.

Accurante

JOHANNE WALTHERO,
DIETHMARSO.

GIESSÆ HASSORIUM,

Typis JOSEPHI DIETERICI HAMPELII, Acad. Typogr.
Ordinarii.

M. DC. LXIII.